

POLONSKÝ Dušan – PLACHÁ Jana

**SOCIÁLNE POISTENIE V SYSTÉME
SOCIÁLNEHO ZABEZPEČENIA NA SLOVENSKU
OD ROKU 1990 PO SÚČASNOSŤ**

2017

**UNIVERZITA SV. CYRILA A METODA V TRNAVE
FAKULTA SOCIÁLNYCH VIED
KATEDRA SOCIÁLNYCH SLUŽIEB A PORADENSTVA**

POLONSKÝ Dušan – PLACHÁ Jana

**SOCIÁLNE POISTENIE V SYSTÉME SOCIÁLNEHO
ZABEZPEČENIA NA SLOVENSKU OD ROKU 1990 PO
SÚČASNOSŤ**

VEDECKÁ MONOGRAFIA

Trnava 2017

Autori: prof. PhDr. Dušan POLONSKÝ, CSc.
PhDr. Jana PLACHÁ, PhD.

Recenzenti: prof. JUDr. Vojtech TKÁČ, CSc.
prof. MUDr. Mária KOVÁŘOVÁ, CSc.
doc. PhDr. Oľga BOČÁKOVÁ, PhD.

Vedecká monografia bola schválená Edičnou radou Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave a vedením Fakulty sociálnych vied Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave.

© Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave
© prof. PhDr. Dušan POLONSKÝ, CSc.
© PhDr. Jana PLACHÁ, PhD.

Vydala Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Fakulta sociálnych vied, 2017
Vydanie prvé

ISBN 978-80-8105-876-9

ABSTRAKT

Vedecká monografia rieši problematiku sociálneho poistenia v Slovenskej republike od roku 1990 po súčasnosť. Jej obsahom sú základné teoretické východiská, ktoré sa týkajú sociálnej sféry, sociálnej politiky a stručnej analýzy jej realizácie vo vybraných štátoch Európskej únie a Vyšehradskej štvorky. Súčasne s tým vymedzuje sociálne zabezpečenie a v rámci neho podrobne popisuje jeho najrozsiahlejšiu časť - sociálne poistenie. Zaoberá sa hlavne zmenami v sociálnom poistení, s dôrazom na jeho historické chápanie a na celospoločenské príčiny, ktoré k nemu vedú. Uskutočňuje analýzu zmien v Sociálnej poisťovni v predmetnom období a charakterizuje dôchodkovú reformu. Na základe teoretickej analýzy a empirického skúmania sociálneho poistenia nastoľuje vedecká monografia závery a odporúčania, ktoré môžu napomôcť riešeniu vyskytujúcich sa v systéme sociálneho poistenia.

ABSTRACT

The scientific monograph deals with the system of social insurance in the Slovak Republic that came into its existence in 1990 and has been still valid up today. The monograph contains basic theory on social affairs, social policy and a short analysis of the social insurance in selected European countries and the V4 group. At the same time the monograph describes the Slovak Social Security Administration and defines in detail its largest part - social insurance. Transformation in social insurance, its historical background and social causes resulting in social insurance are discussed in the monograph. The transformation in the Social Insurance Administration is analysed and pension reform is discussed. Based on the theoretical analysis and empiric research some conclusions and recommendations are offered that are supposed to be essential in the system of the Slovak social insurance.

OBSAH

ZOZNAM GRAFOV A TABULIEK

ÚVOD	9
1 POZÍCIA SOCIÁLNEJ POLITIKY V SOCIÁLNO M SYSTÉME SPOLOČNOSTI (ŠTÁTU)	11
1.1 Pojmy „sociálny“, „spoločenský systém“, „sociálna sféra“ a „politika“	11
1.2 Vzťahy a súvislosti sociálnej politiky a hospodárskej politiky	12
1.3 Pojem, charakteristika a význam sociálnej politiky	14
1.4 Sociálny štát a sociálna politika	20
1.5 Náčrt sociálnej politiky vybraných štátov Európskej únie (Nemecko, Švédsko, Veľká Británia) a štátov Vyšehradskej štvorky	22
2 SOCIÁLNE POISTENIE V SYSTÉME SOCIÁLNEHO ZABEZPEČENIA	32
2.1 Prístupy k vymedzeniu pojmu „sociálne zabezpečenie“	32
2.2 Sociálne poistenie ako organická súčasť sociálneho zabezpečenia	36
2.3 Sociálne udalosti v systéme sociálneho poistenia	39
2.4 Systém sociálneho zabezpečenia a medzinárodné organizácie	44
3 SOCIÁLNE POISTENIE V SLOVENSKEJ REPUBLIKE V PROCESE ZMENY	51
3.1 Stručná história sociálneho poistenia	51
3.2 Vývoj sociálneho poistenia od roku 1990 do roku 1992	54
3.3 Vývoj sociálneho poistenia v SR od roku 1993 do roku 2003	55
3.4 Vývoj sociálneho poistenia v SR od roku 2004 do roku 2012	66
4 VÝSKUM SYSTÉMU SOCIÁLNEHO POISTENIA V SLOVENSKEJ REPUBLIKE	99
4.1 Výskum dynamiky sociálneho poistenia	99
4.2 Zdroje údajov a charakteristika metód výskumu	100
4.3 Podmienky pre transformáciu sociálnej sféry v období rokov 1990 až 1992	101
4.4 Analýza sociálneho poistenia v období rokov 1993 až 2003	103
4.5 Analýza sociálneho poistenia v období rokov 2004 až 2015	120
4.6 Závěry analýzy a odporúčania pre prax	149
ZÁVER	154
ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV	156
ZOZNAM PRÍLOH	170
PRÍLOHY A – Z	171-213

ZOZNAM GRAFOV A TABULIEK

GRAFY

Graf 1	Vývoj dávok nemocenského poistenia podľa účelu za obdobie 1995 – 2003 (v mil. eur)	110
Graf 2	Vývoj dávok dôchodkového zabezpečenia podľa účelu za obdobie 1995 – 2003 (v mil. eur)	114
Graf 3	Vývoj dávok nemocenského poistenia a dôchodkového zabezpečenia hradených štátom podľa účelu za obdobie 1995 – 2003 (v mil. eur)	117
Graf 4	Vývoj dávok nemocenského poistenia podľa účelu za obdobie 2004 – 2015 (v mil. eur)	133
Graf 5	Vývoj dávok dôchodkového poistenia podľa účelu za obdobie 2004 – 2015 (v mil. eur)	137
Graf 6	Vývoj dávok dôchodkového zabezpečenia hradených štátom podľa účelu za obdobie 2004 – 2015 (v mil. eur)	144

TABUĽKY

Tabuľka 1	Výdavky na sociálne zabezpečenie ako percento HDP za obdobie 1990-1997 ..	104
Tabuľka 2	Vývoj príjmov Sociálnej poisťovne za obdobie 1995 – 2003 (v mil. eur)	109
Tabuľka 3	Vývoj dávky nemocenského poistenia za obdobie 1995 – 2003 (v mil. eur) - Nemocenské	111
Tabuľka 4	Vývoj dávky nemocenského poistenia za obdobie 1995 – 2003 (v mil. eur) - Podpora pri OČR	112
Tabuľka 5	Vývoj dávky nemocenského poistenia za obdobie 1995 – 2003 (v mil. eur) - Peňažná pomoc v tehotenstve a materstve	113
Tabuľka 6	Vývoj dávky nemocenského poistenia za obdobie 1995 – 2003 (v mil. eur) - Vyrovnávací príspevok v tehotenstve a materstve	113
Tabuľka 7	Vývoj dávky dôchodkového zabezpečenia za obdobie 1995 – 2003 (v mil. eur) - Starobný dôchodok	115
Tabuľka 8	Vývoj dávky dôchodkového zabezpečenia za obdobie 1995 – 2003 (v mil. eur) - Invalidný dôchodok	115
Tabuľka 9	Vývoj dávky dôchodkového zabezpečenia za obdobie 1995 – 2003 (v mil. eur) - Vdovský a vdovecký dôchodok	116
Tabuľka 10	Vývoj dávky dôchodkového zabezpečenia za obdobie 1995 – 2003 (v mil. eur) - Sirotský dôchodok	116
Tabuľka 11	Vývoj úhrad poistenia zodpovednosti za škodu pri pracovnom úraze a chorobe z povolania za obdobie 2002 – 2003 (v mil. eur)	118

Tabuľka 12	Vývoj výdavkov na poistenie v nezamestnanosti v rámci Národného úradu práce za obdobie 1995 – 2003 (v mil. eur)	119
Tabuľka 13	Vývoj príjmov Národného úradu práce od zamestnávateľov do garančného fondu za obdobie 2000 – 2003 (v mil. eur)	119
Tabuľka 14	Vývoj výdavkov garančného fondu v rámci Národného úradu práce za obdobie 2000 – 2003 (v mil. eur)	120
Tabuľka 15	Vývoj príjmov Sociálnej poisťovne za obdobie 2004 – 2015 (v mil. eur)	131
Tabuľka 16	Vývoj dávky nemocenského poistenia za obdobie 2004 – 2015 (v mil. eur) -Nemocenské	134
Tabuľka 17	Vývoj dávky nemocenského poistenia za obdobie 2004 – 2015 (v mil. eur) -Podpora pri ošetrovaní člena rodiny	135
Tabuľka 18	Vývoj dávky nemocenského poistenia za obdobie 2004 – 2015 (v mil. eur) Peňažná pomoc v tehotenstve a materstve	135
Tabuľka 19	Vývoj dávky nemocenského poistenia za obdobie 2004 – 2015 (v mil. eur) Vyrovnávací príspevok v tehotenstve a materstve	136
Tabuľka 20	Vývoj dávky dôchodkového poistenia za obdobie 2004 – 2015 (v mil. eur) -Starobný dôchodok	138
Tabuľka 21	Vývoj dávky dôchodkového poistenia za obdobie 2004 – 2015 (v mil. eur) -Predčasný starobný dôchodok	139
Tabuľka 22	Vývoj dávky dôchodkového poistenia za obdobie 2004 – 2015 (v mil. eur) -Invalidný dôchodok	140
Tabuľka 23	Vývoj dávky dôchodkového poistenia za obdobie 2004 – 2015 (v mil. eur) -Vdovský a vdovecký dôchodok	141
Tabuľka 24	Vývoj dávky dôchodkového poistenia za obdobie 2004 – 2015 (v mil. eur) -Sirotský dôchodok	142
Tabuľka 25	Vývoj dávok úrazového poistenia za obdobie 2004 – 2015 (v mil. eur)	145
Tabuľka 26	Vývoj dávok poistenia v nezamestnanosti za obdobie 2004 – 2015 (v mil. eur)	145
Tabuľka 27	Vývoj dávok garančného poistenia za obdobie 2004 – 2015 (v mil. eur)	146
Tabuľka 28	Index rastu dávok nemocenského poistenia vyjadrený podielom rokov 2003 oproti roku 1995 a 2015 oproti roku 2004	148
Tabuľka 29	Index rastu dávok dôchodkového poistenia (zabezpečenia) vyjadrený podielom rokov 2003 oproti roku 1995 a 2015 oproti roku 2004	148
Tabuľka 30	Index rastu dávok úrazového poistenia (náhrady škôd) vyjadrený podielom rokov 2003 oproti roku 2002 a 2015 oproti roku 2004	149
Tabuľka 31	Index rastu dávok poistenia v nezamestnanosti, vyjadrený podielom rokov 2003 oproti roku 1995 a 2015 oproti roku 2004	149
Tabuľka 32	Index rastu dávok garančného poistenia (garančného fondu), vyjadrený podielom rokov 2003 oproti roku 2000 a 2015 oproti roku 2004	149

ZOZNAM SKRATIEK

ANO	Aliancia nového občana
CIPS	Centrálny informačný ponukový systém
ČR	Česká republika
EÚ	Európska únia
FMPSV	Federálne ministerstvo práce a sociálnych vecí
KDH	Kresťanskodemokratické hnutie
KOZ	Konfederácia odborových zväzov
ĽS-HZDS	Ľudová strana - Hnutie za demokratické Slovensko
MPSVaR	Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny
NR SR	Národná rada Slovenskej republiky
NÚP	Národný úrad práce
OSN	Organizácia Spojených národov
RE	Rada Európy
SaS	Sloboda a Solidarita
SDKÚ	Slovenská demokratická a kresťanská únia
SDKÚ-DS	Slovenská demokratická a kresťanská únia - Demokratická strana
Smer-SD	Smer - sociálna demokracia
SMK	Strana maďarskej koalície
SNS	Slovenská národná strana
SP	Sociálna poisťovňa
SR	Slovenská republika
ŠÚ SR	Štatistický úrad Slovenskej republiky
ZRS	Združenia robotníkov Slovenska

ÚVOD

Možno v súčasnosti hodnotiť, že význam sociálnej politiky spočíva predovšetkým v zaistení cieľavedomého a všestranného vývinu človeka v spoločnosti a rozvoja optimálneho spôsobu jeho života. K naplneniu tohto zámeru je potrebné sústavné zlepšovanie životných podmienok ľudí a zabezpečenie ich sociálnej suverenity v rámci historického vývoja spoločnosti v súlade s konkrétnymi politickými a hospodárskymi možnosťami štátu. Pre realizáciu obsahu sociálnej politiky a pre jej jednotlivých aktérov je však určujúce stanovenie systému spoločenských hodnôt, nakoľko práve od nich sa odvíjajú základné princípy jej realizácie, ako aj napĺňanie jej cieľov, funkcií, úloh a výber a použitie nástrojov jej uskutočňovania. Práve spoločenské hodnoty a hodnotové systémy v plnej miere zvyrazňujú aj etický rozmer sociálnej politiky.

Naznačený spôsob aj kvalita života ľudí v spoločnosti je závislá od všetkých oblastí uskutočňovania sociálnej politiky – vrátane sociálneho zabezpečenia, a v tom aj sociálneho poistenia. V podstate všetky štruktúrne prvky sociálnej politiky patria v súčasnosti k najdiskutovanejším témam v našej spoločnosti – prakticky všetkými subjektmi sociálnej politiky. V užšom pohľade na oblasť sociálneho zabezpečenia a sociálneho poistenia možno zaznamenať pomerne vysokú mieru legislatívnej nestability, ktorá je sprevádzaná častými zmenami v prijatých zákonoch. Tieto zmeny sú prijímané a realizované ako reakcia na premeny v makro sociálnom (makroekonomickom) prostredí takým spôsobom, aby pokiaľ možno primerane zabezpečovali potreby občanov nášho štátu.

Systém sociálneho zabezpečenia prešiel na Slovensku od roku 1989 výraznými zmenami, ktoré odrážali revolučné premeny v politickom a hospodárskom živote spoločnosti. Tieto zmeny sú spredmetnené hlavne v štátnej politike voči občanom v priebehu celého hodnoteného obdobia až do súčasnosti, ale aj do budúcnosti. Ich cieľom bolo zachovanie ako trvalo udržateľného rozvoja našej krajiny, tak aj zvyšovania kvality života ľudí.¹ Je to závislé tak isto od súčasných celosvetových (globálnych), dynamicky sa meniacich podmienok. Preto dosahovanie národných cieľov rozvoja spoločnosti sa javí ako zložitý, pravdepodobnostný proces, ktorý je potrebné neustále analyzovať, vyhodnocovať a navrhovať vhodné riešenia.

Cieľmi predloženej vedeckej monografie sú:

- *stručne charakterizovať systém sociálneho poistenia (ako organickej súčasti sociálneho zabezpečenia) od roku 1990 po súčasnosť;*
- *spoločne s tým načrtnúť zmeny v Sociálnej poisťovni (SP) a sumarizovať poznatky, ktoré sa odrazili v zmenách v sociálnom poistení, s dôrazom na ich historické chápanie a na celospoločenské príčiny, ktoré ich vyvolali;*
- *uskutočniť základnú komparáciu jednotlivých historických období v sociálnom poistení - aj s poukázaním na riešenia vo vybraných krajinách Európskej únie (EÚ) a Vyšehradskej štvorky (V4);*
- *zároveň s analýzou sociálneho poistenia zistiť charakter dynamiky vývoja sociálneho poistenia v systéme sociálneho zabezpečenia od roku 1990 do roku 2015 v jednotlivých obdobiach rokov vzhľadom na uskutočnené politické, legislatívne a sociálno-ekonomické zmeny;*
- *stručne interpretovať aktuálne platné zmeny v sociálnom poistení v zmysle zákona č. 140/2015 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon o sociálnom poistení.*

Zvolená štruktúra vedeckej monografie napĺňa vytýčené ciele v štyroch kapitolách.

---

¹ Prirodzene, nebolo tomu tak v celom období po roku 1990. To, že sociálna politika môže byť v niektorých prípadoch aj „antisociálna“, sa najmarkantnejšie prejavilo v prípade tzv. Kaníkovej reformy (2002). Na základe nej boli desaťtisíce invalidov preklasifikovaných a zrazu z nich boli zdraví a práceschopní ľudia. Nápravu uskutočnil až ústavný súd (zmieňujeme sa o tom v poslednej kapitole monografie).

V prvej kapitole sú formulované teoretické východiská pre uchopenie sociálnej politiky, ktorá je odrazom štátnej politiky voči obyvateľom nášho štátu. Uvedená kapitola teoreticky vymedzuje sociálny systém a poukazuje na základné vzťahy a súvislosti medzi sociálnou a hospodárskou politikou. Súčasne vymedzuje jeden z kľúčových pojmov sociálnej politiky - „sociálny štát“ a zaoberá sa tiež náčrtom vybraných problémov sociálnej politiky v troch vybraných (obsahovo odlišných) štátoch EÚ (Nemecko, Švédsko, Veľká Británia) a štátov V 4.

Druhá kapitola je zameraná na teoretickú analýzu rôznych prístupov k vymedzeniu „sociálneho zabezpečenia“ a „sociálneho poistenia“. Vychádza zo skutočnosti, že „sociálne poistenie“ tvorí dôležitú a najrozsiahljšiu časť „sociálneho zabezpečenia“ a je súčasne jedným z jeho dominantných nástrojov. Podrobnejšie sa zaoberá sociálnymi udalosťami v systéme sociálneho poistenia a charakterizuje systém sociálneho zabezpečenia v kontexte EÚ.

V tretej kapitole je pozornosť upriamená na dlhodobý proces komplexnej analýzy zmien v sociálnom poistení. Oboznamuje stručne s históriou sociálneho poistenia a zaoberá sa jeho vývojom na Slovensku (v bývalom Česko-Slovensku do roku 2003) od roku 1990 po súčasnosť. Ťažisko je položené na legislatívne zmeny v období veľkej reformy sociálneho poistenia od roku 1990 (spojenej s revolučnou zmenou charakteru spoločnosti), s dôrazom na rozlíšenie etáp do roku 2003 a po roku 2004, v ktorých sa ukázala aj určitá diskontinuita, spojená s decimovaním verejnoprávnych koreňov sociálneho poistenia (napr. spolitizovanie SP, znárodnenie verejnoprávneho NÚP, znárodnenie poistenia v nezamestnanosti, prijatie zákona č. 413/2002 o sociálnom poistení, ktorý nevstúpil do platnosti, devastovaním invalidného poistenia, zavedením dôchodkového starobného sporenia – ako alternatívy dôchodkovému poisteniu² a iné). Spoločne s tým analyzuje jednotlivé podsystémy sociálneho poistenia, a to: nemocenské poistenie, dôchodkové poistenie (zabezpečenie), úrazové poistenie, poistenie v nezamestnanosti a garančné poistenie. V nadväznosti na to je poukázané na celospoločenské príčiny zmien v sociálnom poistení, na vývoj a zmeny v SP ako verejnoprávnej inštitúcie.

Štvrtá kapitola obsahuje analýzu systému sociálneho poistenia v období rokov 1990 až 2015 v jednotlivých vymedzených etapách. Aktuálne sa venuje stručnej interpretácii platných zmien v sociálnom poistení podľa zákona č. 140/2015 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon o sociálnom poistení.

K dosiahnutiu stanovených cieľov vedeckej monografie boli zvolené adekvátne výskumné metódy a techniky. Hlavnými metódami spracovania monografie boli všeobecno-vedné metódy, akými sú analýza a syntéza, indukcia a dedukcia, zovšeobecňovanie, komparácia a hľadanie analógií, ktoré boli doplnené vybranými matematicko-štatistickými metódami získavania a spracovania údajov. Pri analýze programov a konceptov reformovania systému sociálneho poistenia v SR a tak isto pri analýze vybraných ukazovateľov v sociálnom zabezpečení v hore uvedených krajinách EÚ a v štátoch V 4, bola využitá analýza udalostí vo verejnej politike a sekundárna analýza štatistických údajov, dostupných na Štatistickom úrade Európskych spoločenstiev a EÚ (Eurostat). Systematická kvalitatívna analýza právnych predpisov, ktorá skúma dynamiku určitej udalosti z hľadiska jej právnej úpravy vo vývoji, bola uplatnená najmä v tretej kapitole dizertačnej práce. Spoločne s uvedenými metódami bola použitá ako dôležitá výskumná technika obsahová analýza dokumentov, uvedených v zozname použitej literatúry a v prílohe A.

---

² Starobné poistenie (ako podsystém dôchodkového poistenia) po roku 2004 sa napráva až v súčasnosti, a to odstraňovaním diskriminácie tzv. „starodôchodcov“, ktorí poberajú starobný dôchodok od obdobia pred rokom 2004.

1 POZÍCIA SOCIÁLNEJ POLITIKY V SOCIÁLNO M SYSTÉME SPOLOČNOSTI (ŠTÁTU)

V prvej kapitole monografie riešime teoretické a metodologické východiská, ktoré sa týkajú sociálnej politiky. Už na jej začiatku považujeme za potrebné objasniť pojem „sociálna politika“, ktorý sa v teoretickej rovine, ako aj v praktickej oblasti, interpretuje rôzne. Vyplýva to hlavne z dvoch skutočností: na jednej strane vymedzovanie obsahu pojmu „sociálny“ je pomerne zložité a zároveň nejednoznačné; na strane druhej aj všeobecne používaný pojem „politika“ je vnímaný a vysvetľovaný z rôznych hľadísk.

1.1 Pojmy „sociálny“, „spoločenský systém“, „sociálna sféra“ a „politika“

Význam pojmu „sociálny“ je veľmi široký a variabilne používaný. Viaz sa k veľkému množstvu spoločenských procesov, štruktúr, činností, vlastností sociálnych javov a pod., a preto sa v praxi používa v rôznych významoch. Z lingvistického hľadiska je pojem „sociálny“ interpretovaný hlavne ako *spoločenský*, týkajúci sa celej spoločnosti a tiež priamo vyplývajúci zo spoločenského života; zodpovedajúci potrebám, záujmom a aj požiadavkám spoločnosti; vzťahujúci sa na hmotné zabezpečenie členov spoločnosti, tak isto na úpravy, usporiadanie spoločenských vzťahov a pod. (Šaling, Ivanová-Šalingová, Maníková, 2002, s. 598).

V súčasnej odbornej literatúre možno nájsť rôznorodé vymedzenia kategórie „sociálny“, pričom sa obvykle vysvetľuje v trojvýznamovom chápaní (Stanek, 2008, s. 14):

- v najširšom zmysle slova ako *spoločenský*;
- užšie chápanie sa plne orientuje na riešenie *sociálnych nerovností* a na *sociálnu realitu*;
- najužší význam „sociálneho“ súvisí s *kuratívnym riešením* daných sociálnych situácií.

V zmysle takéhoto chápania pojmu „sociálny“, možno *sociálny (spoločenský) systém* zjednodušene chápať ako určitým spôsobom usporiadané sústavy (súbory) ľudí a vzťahov medzi nimi. Už od dávnych dôb sa ľudia združovali a vytvárali si určité spoločné zoskupenia (rôzne typy sociálnych skupín), pričom si v nich usporiadali život podľa určitých pravidiel do istého sociálneho (spoločenského) poriadku. D. Hanzl (2012, s. 8-9) charakterizuje takýto sociálny systém ako komplexné spojenie jedincov, sociálnych skupín, inštitúcií a organizácií, teda častí, ktorých správanie je možné charakterizovať ako „sociálne“ (chápané ako spoločenské). Tieto sociálne systémy môžu byť podľa neho *formálne* (inštitucionalizované, organizované, usporiadané určitým známym a prijatým spôsobom s viditeľnými a s formalizovanými štruktúrami – napr. štát a všetky jeho súčasti) a *neformálne* (majú síce rovnaký záujem, ale nevytvorili si žiadne formálne štruktúry k jeho uplatňovaniu – napr. rôzne asociácie, združenia a pod.).

Hlavne neformálne sociálne systémy sú spravidla neurčité a nejednoznačné, pričom v nich pôsobí veľké množstvo rôznorodých vplyvov. Prirodzene, keďže formálne aj neformálne sociálne systémy sú výsledkom aktivity veľkého množstva ľudí, je nevyhnutné, aby existovali mechanizmy, ktoré ich udržia pohromade. Tak isto je dôležité, aby sociálne systémy plnili očakávané funkcie, ako napr. politické, hospodárske, kultúrne, duchovné, socializačné, integračné a reintegračné, kontrolné a pod. Nakoľko „sociálny systém spoločnosti“ nemá jasne definované ciele (líši sa podľa štruktúrnych prvkov, ktorými je tvorený), je nemožné určiť presne jeho ohraničenie. Preto aj ciele sociálnej politiky (hlavne zo strany štátu) sú závislé nielen od typu vládnucej politickej moci, od jej vnímania zo strany občanov, ale aj od jeho historického vývoja, poznamenaného rozmanitými (revolučnými aj evolučnými) zmenami.

Samotná **sociálna sféra** (ktorú v podstate odráža obsah sociálnej politiky) je jednou z oblastí spoločenského života a popri duchovno-kultúrnej, politickej a ekonomickej sfére tvorí zvláštny, relatívne samostatný podsystem spoločenského systému. Má vlastnú obsahovú štruktúru, imanentnú logiku vývoja, vnútorné zákonitosti, špecifické ciele, má osobitné formy spoločenskej reprodukcie, mechanizmus fungovania a poslanie, ktorým je konštruktívna aktivita a rozvoj človeka (A. Žilová, In: Tokárová a kol., 2003, s. 31). Takto vymedzená sociálna sféra spoločnosti (štátu) má ako humanizujúci obsah, tak aj rozvojovo-aktivizačný antropologicko-sociálny charakter, spočívajúci vo vývine človeka v rovine individuálnej aj kolektívnej. „Cieľovým zameraním sociálnej sféry je jednotlivec ako jedinečné individuum a sociálne skupiny, medzi ktorými (jednotlivcami a skupinami) vznikajú charakteristické a zároveň špecifické vzťahy, interakcie, hodnoty, potreby a záujmy, ale aj problémy a opatrenia, prijímané na ich riešenie a spôsoby a formy realizácie týchto opatrení“ (Tamže, s. 31-32).

Na druhej strane predstavuje **politika** jednu z mnohých činností v spoločnosti (štáte). Tvorí typ verejnej činnosti, plne zameranej na uplatnenie ako sociálnych, tak aj politických celospoločenských záujmov, na zachovanie, rozvíjanie a upevnenie politickej moci, ďalej označuje určitý smer a metódy v tejto činnosti (Šaling, Ivanová-Šalingová, Maníková, 2002, s. 511). Podľa R. Tótha (1994, s. 5) je jednou z jej stránok *odbornosť*, čiže ide o schopnosť nachádzať efektívne formy spravovania spoločnosti, druhou stránkou je *demokratizmus*, ktorý predstavuje mieru účasti jednotlivých členov spoločnosti na tvorbe a kontrole politiky. Z. Macková (2009, s. 11) uvádza, že pod pojmom „politika“ rozumieme vo všeobecnosti vedu a umenie riadiť a spravovať spoločnosť, ako aj praktickú činnosť spoločenských orgánov a inštitúcií, ktoré sledujú dobro a rozvoj ľudí a spoločnosti.

Významnou oblasťou politiky – konkrétne verejnej politiky, je **sociálna politika** v podobe každodennej **praktickej činnosti**. Spoločne s tým predstavuje **sociálna politika** aj **vedný odbor**, ktorý má svoj vlastný objekt aj predmet. M. Potůček (1995, s. 30) túto pozíciu sociálnej politiky rozlišuje nasledovným spôsobom: „*Sociálna politika ako sociálna prax je praktickou činnosťou, politickým procesom; zároveň je tiež predmetom odborného záujmu sociálnej politiky ako vedného odboru. Sociálna politika ako praktická aktivita formuje vzťah jednotlivcov a sociálnych podmienok ich života. Každý je nejakým účastníkom sociálnej politiky, nejakým spôsobom ju spoluutvára, či už ide o neho samého, o život jeho rodiny o život spoločnosti.*“ Zároveň autor (2005, s. 247) k predmetnej problematike uvádza, že sociálna politika ako teoretická disciplína vychádza z poznatkov niektorých spoločenských vied a aplikuje ich priamo na sociálnu realitu. Skúma sociálnu politiku ako praktickú aktivitu, pričom tematickým ťažiskom sú nerovnosti a ich rozdelenie v spoločnosti. Ako spoločenská prax rieši sociálna politika prostredníctvom svojich nástrojov konkrétne sociálne situácie, v ktorých predmetom skúmania sú sociálne problémy, respektíve kritické situácie v živote ľudí.

1.2 Vzťahy a súvislosti sociálnej politiky a hospodárskej politiky

Mimoriadna pozornosť je z hľadiska duchovného aj materiálneho života spoločnosti (štátu) venovaná skúmaniu väzieb a vzťahov medzi sociálnou a ekonomickou sférou. V uvedenej súvislosti je potrebné zdôrazniť, že každý spoločenský jav má svoje politické, sociálne, ekonomické (hospodárske), duchovno-kultúrne a mnohé iné aspekty, ktoré sa vzájomne prelínajú a podmieňujú (neexistujú napr. problémy len sociálnej, či naopak hospodárskej povahy). Z historicko-logického pohľadu na vývoj vzťahu sociálneho a ekonomického, je možné určiť tri alternatívy jeho riešenia (Charvát, 1975, s. 22-24):

a) vo vzájomnom vzťahu sociálneho a ekonomického neexistujú žiadne paralely, náhľady na ne sú bez interakcií, nesyntetizovateľné;

- b) vzťah sociálneho a ekonomického je kvalifikovaný voči sebe ako vzťah celku a časti vo vzájomnej interakcii v oboch smeroch. Výrazom uvedeného stavu sú potom príčinné a dôsledkové kontakty celku k časti a naopak, aj časti k celku. Podľa politického významu sociálnej a hospodárskej politiky sa potom *sociálne* môže stať „vnútro ekonomickým“, alebo *ekonomické* „vnútro sociálnym“;
- c) vzťah sociálneho a ekonomického je vzťahom dvoch rovnocenných kategórií so silnými vzájomnými väzbami, ktoré sa vzájomne prelínajú. Inak povedané, „*sociálne* vysvetľuje ekonomické a poznanie *ekonomického* naplňa sociálne“.

Z uvedeného je zrejmé, že súvislosti oboch politík sú na prvý pohľad pomerne komplikované. Sociálna politika sa zameriava hlavne na ovplyvňovanie a zároveň zdokonaľovanie životných podmienok ľudí, ktoré sú však sprostredkované aj hospodársko-politickými opatreniami (okrem mnohých iných opatrení); hospodárska politika sa zasa zameriava na ovplyvňovanie hospodárskych veličín (Žišková, Krebs, 1993, s. 31). To znamená, že sociálna a hospodárska politika majú na jednej strane mnoho spoločného, ale na druhej strane nie sú totožné. Ide vlastne o dve autonómne a relatívne samostatné politiky, ktoré sú spolu prepojené silnými väzbami, vzájomne sa podmieňujú, iniciujú a tiež stimulujú.³ Všeobecne však platí, že čím je spoločnosť vyspelejšia, tým je intenzita ich vzájomných väzieb tesnejšia (pritom nemusí ísť o priamu úmeru vo všetkých aspektoch tohto vzťahu).

Sociálna politika by mala pri správnom nastavení tak isto vytvárať potrebné podmienky pre fungovanie ekonomiky (Potůček, 1995, s. 34-35), a to hlavne:

- podporou investícií, vedúcich priamo k vytvoreniu nových pracovných miest (opatrenia aktívnej politiky zamestnanosti),
- kvalitou a kvantitou disponibilných pracovných síl, vrátane motivácie všetkých subjektov k hospodárskej činnosti,
- podmienkami zamestnávania pracovníkov (napr. stanovením vekovej hranice odchodu do dôchodku, tiež vymedzením kvalifikačných predpokladov pre výkon určitej profesie, zákonným rozsahom pracovnej doby a pod.),
- stanovením podmienok priznávania určitých sociálnych dávok (invalidné dôchodky, dávky v nezamestnanosti a mnohé iné).

Podľa H. Kolibovej (2011, s. 18) sociálna politika vo vzťahu k hospodárskej politike vystupuje v dvoch rolách. Možno vymedziť tzv. pasívnu a aktívnu rolu sociálnej politiky:

Pasívna rola sociálnej politiky - hospodárska politika zabezpečuje ekonomickú bázu rozvoja sociálnej politiky, čo znamená, že realizovať sociálno-politické opatrenia je možné mimo rámec ekonomických zdrojov len veľmi ťažko. Uvedená väzba stavia sociálnu politiku do pasívnej role voči hospodárskej politike, takže zjednodušene povedané - sociálny systém distribuuje pridelené prostriedky.

Aktívna rola sociálnej politiky - sociálna politika spoluvytvára právne, vecné a inštitucionálne predpoklady a podmienky pre hospodársky rozvoj spoločnosti. Jej vplyv je *priamy* (týka sa podmienok rozvoja pracovnej sily a aktívnej politiky zamestnanosti, zameranej na podporu investícií k vytvoreniu nových pracovných miest) a *nepriamy* (ide o prepojenie s ochrannou funkciou sociálnej politiky, kde patrí popri obmedzení sociálnych konfliktov aj rast agregátneho dopytu vďaka sociálnym príjmom).

---

³ V prípade, že si odmyslíme všetky prijímané opatrenia, ktoré prislúchajú iným, než demokratickým právnym poriadkom (napríklad násilná zmena vlastníctva a pod.), môže hospodárska politika ovplyvňovať sociálnu politiku najmä nasledovnými spôsobmi (Potůček, 1995, s. 34): celou sústavou daní, úrokových a úverových sadzieb, ovplyvňujúcich podmienky činnosti ekonomických subjektov; príjmovou politikou (tzn. politikou cien a miezd); rozdeľovaním zdrojov zo štátneho rozpočtu (množstvo a zároveň adresnosť finančných prostriedkov); štrukturálnou politikou (rozvojovými alebo útlmovými programami pre regióny, resp. rôzne sektory národného hospodárstva); daňovými úľavami, stimulujúcimi činnosť dobrovoľných a svojpomocných združení a tiež organizácií; nepriamo ovplyvnením životnej úrovne občanov mierou inflácie.

Podľa M. Brdeka a H. Jírovej (1998, s. 23) je na jednej strane potrebné rešpektovať priority hospodárskej politiky pri riešení problémov, do ktorých sa ekonomika dostala, ale na druhej strane je nevyhnutné rešpektovať aj zameranie sociálnej politiky, pokiaľ by konkrétny vývoj v sociálnej oblasti naznačoval možnosť vzniku sociálnej diskontinuity. Je však zrejmé, že hranice rešpektovania medzi prioritami hospodárskej a sociálnej politiky sú nesmierne citlivé a pomerne ťažko rozlíšiteľné.

Riešenie vzťahu medzi „ekonomickým“ a „sociálnym“, teda aj riešenie vzťahov medzi hospodárskou a sociálnou politikou,⁴ môže spočívať jedine v hľadaní optimálneho pomeru medzi oboma politikami s dôrazom na to, ktorý je s ohľadom na konkrétnu situáciu v danej dobe a v spoločnosti (štáte) kladený na ekonomické, či sociálne stránky spoločenských javov. Hľadanie tohto „optima“ spočíva v rešpektovaní relatívnej samostatnosti oboch sfér a vzájomného spojenia v oblasti zdrojov a efektov a je kľúčovým problémom hospodárskych a sociálnych politík vo všetkých krajinách. Zreteľne sa pritom odráža v ich modeloch, konceptoch tzv. „welfare štátu“ a zvlášť explicitne v koncepte tzv. „sociálneho trhového hospodárstva“ (Krebs, 2007, s. 44).

1.3 Podstata, ciele, charakteristika a význam sociálnej politiky

Sociálnu politiku je potrebné chápať predovšetkým ako celok, ako určitý systém s veľkým počtom vnútorne komplikovaných väzieb a tiež kontaktov na ostatné oblasti daného spoločenského systému. Sociálna politika sa na jednotlivých úrovniach a v rôznych oblastiach života dotýka všetkých ľudí a danej spoločnosti (štátu) ako celku, nielen tých, ktorí sa v dôsledku svojho stavu odkázanosti stávajú objektom sociálnej politiky (a tak isto sociálnej práce, sociálnych služieb a poradenstva). Tá ich potom rieši ako stavy, ktoré vznikajú v procese interakcie jednotlivca a jeho sociálneho prostredia a ktoré presahujú osobný rámec a vyvoláva potrebu spoločenskej intervencie (A. Žilová, In: Tokárová a kol., 2003, s. 37).

V. Krebs (2007, s. 48) v uvedenej súvislosti zdôrazňuje, že sociálna politika je takou politikou, ktorá je výrazne a jednoznačne orientovaná antropocentricky. Jej základom je ako jednotlivec, ľudská osobnosť ako súčasť celku – spoločnosti, so svojimi jedinečnými vlastnosťami, schopnosťami, potrebami, dispozíciami, jeho blaho a prospech, jeho základné neodňateľné a neodcudziteľné práva, predovšetkým právo na ľudskú dôstojnosť. Súčasne možno sociálnu politiku vnímať aj ako realizáciu kolektívnej zodpovednosti pri praktickom riešení sociálnych problémov, resp. rôznych typov sociálnych situácií.

Sociálna politika je podľa J. Žižkovej (1995, s. 15) súborom tých aktivít, ktoré cielene smerujú k zlepšeniu základných životných podmienok obyvateľov ako celku. Tak isto smerujú k zabezpečeniu a udržaniu sociálnej suverenity a bezpečia a v neposlednom rade smerujú k obmedzovaniu sociálnej závislosti a ohrozenia ľudí.

Veľká časť autorov chápe sociálnu politiku v spektre širšieho alebo užšieho obsahového vymedzenia. Napr. J. Žižková (1993, s. 13) poukazuje na tri prístupy v sociálnej politike:

- *v prvom prístupe* ide o široké ponímanie sociálnej politiky, ktoré vymedzuje konkrétne konanie štátu, ktorým je ovplyvňovaná sociálna realita danej spoločnosti v širokom meradle; sociálna politika sa viaže na životné podmienky ľudí;

- *druhý prístup* prezentuje sociálnu politiku ako oblasť (súčasť hospodárskej politiky); cieľom je eliminácia ekonomických tvrdoší, ktoré sprevádzajú fungovanie trhového

---

⁴ Vplyv štátu na formovanie vzťahu medzi sociálnou a hospodárskou politikou sa podľa P. Juska (2002, s. 13) prejavuje hlavne v miere štátnych zásahov do procesov rozdeľovania a prerozdeľovania (napr. miezd a iných finančných príjmov občanov), pričom intenzita týchto zásahov je v rôznych etapách vývoja spoločnosti rozdielna. V období veľkých celospoločenských zmien, ako bola napr. transformácia našej spoločnosti po roku 1989, bolo prepojenie hospodárskej a sociálnej politiky veľmi silné (napr. kompenzácia sociálnych dôsledkov ekonomických zmien a pod.).

mechanizmu; toto chápanie redukuje sociálnu politiku v podstate na systém opatrení predovšetkým v oblasti zamestnanosti, mzdového vývoja a sociálneho zabezpečenia; dôraz je položený na jej ochrannú rolu;

- najužšie chápanie sociálnej politiky je v treťom prístupe, v ktorom sa stotožňuje sociálna politika a sociálne zabezpečenie; sociálna politika je pritom redukovaná na opatrenie v dôchodkovom zabezpečení, v chorobe, v sociálnej starostlivosti a pomoci rodinám s deťmi a pod.

I. Tomeš (2001, s. 20) definuje pojem *sociálna politika* ako „... sústavné a cieľavedomé úsilie jednotlivých sociálnych subjektov o zmenu, alebo o udržanie a fungovanie svojho alebo iného (štátneho, obecného) sociálneho systému“. Zároveň autor uvádza, že jeho výsledkom je činnosť (fungovanie) respektíve zmena (transformácia) systému a prejavuje sa rozhodovaním (alebo naopak nerozhodovaním) a činnosťou (alebo nečinnosťou) sociálnych subjektov.

Z uvedených definícií sociálnej politiky vyplýva, že ide o širokú škálu východísk, nástrojov a v neposlednom rade aj problémov. Aj keď sú uvedené komplexnejšie definície rôznorodé, možno však v nich identifikovať nasledujúce spoločné prvky: zameranosť sociálnej politiky na cieľ (respektíve ciele); orientácia sociálnej politiky na zdieľané hodnoty a princípy; vymedzenie predmetu sociálnej politiky; tvorba priorít v sociálnej politike; vymedzenie subjektov sociálnej politiky (inštitucionalizácia výkonu); určenie objektov sociálnej politiky; objasnenie nástrojov (inštrumentária) sociálnej politiky (Repková, 2008, s. 13-14). V súčasnej dobe sociálnu politiku determinujú nové prvky, ktoré uvádza Z. Macková (2009, s. 15). Ide hlavne o nasledujúce: globalizácia, spojená s veľkým rozvojom informačných technológií, často sprevádzaná prehlbovaním a nárastom rozdielov medzi bohatými a chudobnými krajinami; nepriaznivý demografický vývoj a starnutie populácie; oslabenie tradičnej funkcie rodiny a solidarity; nárast migrácie do Európy; spomalenie hospodárskeho rastu a neustále znižovanie kvality života, najmä v transformujúcich sa krajinách strednej a východnej Európy.

K uvedeným determinantom môžeme pripočítať v súčasnosti aj meniace sa podmienky fungovania industriálnych (postindustriálnych) spoločností, ktoré nemôžu mať vplyv aj na našu krajinu. Naopak, v mnohých aspektoch je citelný aj v podmienkach Slovenska – čo však nie je predmetom analýzy v predloženej monografii, hoci si zasluhujú omnoho väčšiu pozornosť, aká sa jej v publikáciách našej proveniencie venuje. Podľa J. Kellera (2011, s. 11-33) ide hlavne o tieto faktory: proces deindustrializácie priemyselnej spoločnosti; privatizáciu poistenia; mafianizáciu ekonomiky a štátom organizovanú korupciu.

Veľmi významné ohrozenie sociálnej politiky v podobe, akú sme vôbec doteraz však nepoznali, predstavovala *globálna ekonomická kríza* (2008) a jej dlhodobejšie dôsledky. Nárast nezamestnanosti, pokles príjmov v štátnych rozpočtoch, spôsobil obrovský tlak na sociálny systém, ktorý si vyžadoval viac financií zo zmenšujúceho sa objemu verejných zdrojov. V tomto prípade ide o riešenie a nájdenie vzájomného optimálneho vzťahu medzi „ekonomickým“ (zastrešuje hospodárska politika) a „sociálnym“ (plne pokrýva sociálna politika), čo je neustále hlavným problémom politiky jednotlivých štátov na celom svete bez ohľadu na ich vyspelosť a charakter.

Z. Macková (2009, s. 27) uvádza, že sociálna politika slúži predovšetkým ako nástroj na zabezpečovanie cieľov a zámerov sociálneho rozvoja. *Ciele sociálnej politiky* možno charakterizovať ako žiaduce, chcené stavy sociálnej sféry spoločnosti (štátu) v budúcnosti. Pri ich tvorbe a formulácii má rozhodujúcu úlohu predovšetkým správne poznanie a následne zhodnotenie sociálnej reality, tiež kryštalizácia a harmonizácia predstáv príslušných subjektov sociálnej politiky o prospešnosti a užitočnosti sociálneho systému v budúcnosti. Pomocou realizácie cieľov sociálnej politiky sa jej subjekty usilujú o zmeny sociálnych vzťahov a usmerňujú ju k ovplyvňovaniu sociálnej reality daného sociálneho systému (Oláh, Schavel, Ondrušová, 2008, s. 79). Predpokladom úspešnej realizácie sociálnej politiky je aj existencia

rôznych, avšak vzájomne prepojených subsystémov sociálnej politiky, inštitúcií, noriem, predpisov a opatrení, prostredníctvom ktorých sú ciele sociálnej politiky napĺňané v praxi (Grenčíková, Španková, Habánik, 2002, s. 28).

Napĺňanie jednotlivých cieľov sociálnej politiky je predpokladom jej úspešnej realizácie ako celku, pričom je potrebné rešpektovať určité *základné princípy*. Ich aplikácia závisí vždy od konkrétnej sociálnej situácie, ktorá je pre sociálnu politiku určujúca z hľadiska jej charakteru. K základným princípom sociálnej politiky patria: princíp sociálnej spravodlivosti, princíp sociálnej solidarity, princíp sociálnej subsidiarity a princíp sociálnej participácie.

Princíp sociálnej spravodlivosti patrí ku kľúčovým princípom sociálnej politiky. V. Krebs a kol. (2007, s. 28) sociálnu spravodlivosť vymedzujú pravidlami, podľa ktorých sú v spoločnosti rozdeľované príjmy a bohatstvo, životné príležitosti a predpoklady medzi jednotlivých občanov, prípadne medzi sociálne skupiny. Práve tento princíp je potrebné chápať ako relatívny, pretože spravodlivosť je vždy niečím, k čomu sa spoločnosť (jej subsystémy) viac či menej približuje. Sociálna spravodlivosť (Horehárová, 2010, s. 52) je chápaná ako „... *výsledok činnosti rôznych subjektov, ako stav odzrkadľujúci výkony, vstupy, výstupy, rozdelenie príjmov, príležitostí, pričom tento stav je potom na základe či už legislatívnych, alebo všeobecne uznávaných noriem považovaný za spravodlivý alebo nespravodlivý. Zásadný rozdiel v chápaní nespravodlivosti je teda v tom, či ju vnímame ako spôsob správania - proces, alebo ako výsledok správania - teda stav.*“ V súlade s klasickou definíciou spravodlivosti považujeme za správne vnímať ju ako proces. Podľa R. Gefferta (2009, s. 34) je dnes sociálna spravodlivosť chápaná skôr takým spôsobom, že je primárne spájaná s úsilím jednotlivca, ktorý využíva svoje sily na uskutočňovanie svojich vlastných záujmov. Súčasne je vnímaná aj ako vôľa pomôcť starým ľuďom a občanom, ktorí to potrebujú, to znamená, že predpokladá aj solidárny celospoločenský akt.

Princíp sociálnej solidarity - vyjadruje vzájomnú podporu, súdržnosť, zodpovednosť, spolupatričnosť ľudí, je však aj výrazom ľudského porozumenia ako jedincom, tak aj rôznym sociálnym skupinám v záujme napĺňania idey sociálnej spravodlivosti. Sociálna solidarita súvisí predovšetkým s vytváraním vhodných životných podmienok pre ľudí. V každodennom živote sa možno stretnúť s celou plejádou rôznych solidarít, prakticky celý systém sociálneho zabezpečenia je založený na solidarite. T. G. Masaryk (In Černá, Trinnerová, Vacík, 2007, s. 30), charakterizoval „solidaritu“ ako „... *etický príkaz, lebo človek je dlžníkom spoločnosti, a ak sa zrieka svojich práv, privilégií v zhode s ideou solidarity, je to len splácanie dlhu za prospech, ktorý poskytuje spoločnosť jednotlivcovi, rovnako ako dlh generáciám minulým, ktorých majetky nahromadené prácou sú mu k dispozícii a povinnosťou všetkých ľudí je solidárne pracovať na zveladení tohto bohatstva.*“

Princíp sociálnej subsidiarity - znamená poskytovanie podpory, pomoci. Subsidiaritou rozumieme zodpovednosť každého jednotlivca, skupiny, obce za vlastnú sociálnu situáciu, ako aj spoluzodpovednosť štátu, pokiaľ si jednotlivci alebo skupiny nedokážu pomôcť sami. Jeho realizácia predpokladá na jednej strane vedenie občanov k prevzatíu zodpovednosti za seba, svoju rodinu, na druhej strane predpokladá reálnu sociálnu situáciu, kedy jednotlivci a skupiny prejavujú zodpovednosť za vlastné konanie a správanie. V prípade, že si pomôcť nedokážu, obracajú sa na svoje okolie, na obec, na štát, ktorí posúdia oprávnenosť žiadanej pomoci – aj ako ochranu pred jej zneužívaním.

Štát však postupne odovzdáva časť suverenity na medzinárodné organizácie (vyplýva z členstva v EÚ, medzinárodné sociálne právo, medzinárodné zdroje a fondy, medzinárodné súdy atď.), na samosprávu a na verejnoprávne subjekty (korporácie) alebo súkromné subjekty (privatizácia zdravotníctva, privatizácia sociálnych udalostí, privatizácia dôchodkových systémov a pod.).

Princíp sociálnej participácie - vyjadruje reálnu možnosť človeka podieľať sa nielen na spoločenskom živote, ale aj na riešení spoločenských problémov. Pri uplatňovaní tohto

princípu sa však úplne mení postavenie jednotlivca: z objektu sociálnej politiky sa stáva jej aktívnym subjektom (realizátorom). Podľa V. Staneka (2008, s. 53) všeobecné uplatnenie tohto princípu vytvára predpoklady na priamy prístup jednotlivcov (resp. skupín) k politickým rozhodnutiam a zároveň vytvára možnosti na uplatnenie plnej demokracie.

Sociálna politika plní v živote človeka a vo fungovaní spoločnosti **viaceré funkcie**, ktoré sa vyvíjali postupne v závislosti od sociálno-ekonomickej situácie v tej ktorej krajine. Kritériá klasifikácie týchto funkcií môžu byť rôzne a v rámci systemizácie sú najčastejšie uvádzané nasledujúce funkcie: *ochranná, rozdeľovacia a prerozdeľovacia, stimulačná, preventívna (profilaktická) a homogenizačná* (napr. Tokárová a kol., 2003, Stanek a kol., 2008, Strieženec, 1993 a iní).

Ochranná funkcia - je historicky najstaršou funkciou, ktorá tvorí tradičný a stabilný prvok sociálnej politiky. Jej zmyslom je riešenie už vzniknutých sociálnych udalostí, zmiernenie alebo odstránenie ich následkov (napr. nezamestnanosť, staroba, príjmová situácia mnohopočetných rodín, osirenie, nemoc a pod.). Realizácia uvedenej funkcie chráni jednotlivcov pred sociálnym vylúčením a chudobou a spoločnosť pred masovým výskytom týchto negatívnych javov.

Rozdeľovacia a prerozdeľovacia funkcia (distribučná a redistribučná) – určuje podiel jednotlivcov na výsledku ekonomickej činnosti a na spoločenskom bohatstve. Zahŕňa nielen rozdeľovanie financií, ale aj distribúciu životných šancí a začleňovanie jednotlivcov do spoločnosti (podmienky a predpoklady, ktoré slúžia k zdokonaľovaniu života a k osobnému vývinu). K prerozdeľovaniu príjmov a bohatstva sa používa normatívny prístup (či podľa prospešnosti, využiteľnosti alebo rovnosti) a pozitívny prístup (opodstatnenosť rozdeľovania na základe spoločenského záujmu, filantropii, ušľachtilosti alebo aj nátlaku či sebeckosti).

Stimulačná funkcia – znamená podporu, podnecovanie a vyvolávanie žiaduceho sociálneho správania jednotlivcov a sociálnych skupín nielen v ekonomickej oblasti, ale aj v iných. Môže ísť napr. o zvýšený dôraz na vzdelávanie, riešenie podpory v nezamestnanosti, starostlivosť o zdravie populácie, riešenie problémov sociálnej pomoci atď.

Preventívna (profilaktická) funkcia – spočíva v úsilí o predchádzanie nepriaznivým sociálnym situáciám. Snahou by malo byť, aby k týmto nepriaznivým sociálnym vplyvom vôbec nedochádzalo. Svoje miesto tu má napr. celá šírka druhov sociálneho poradenstva – pre nezamestnaných, pre drogovovo závislých ľudí, pre seniorov a pod.

Homogenizačná funkcia – ide v nej o dosahovanie určitej rovnorodosti v uspokojovaní základných životných potrieb občanov – nie na základe nivelizácie, ale predovšetkým formou poskytovania rovnakých životných šancí a odstraňovaním alebo zmierňovaním nezdôvodnených sociálnych rozdielov medzi ľuďmi. Uvedená funkcia sa najzreteľnejšie prejavuje napr. v sociálnej pomoci nízkopríjmovým skupinám obyvateľstva, ktorým je opatreniami sociálnej politiky dorovnávaný príjem do výšky spoločensky uznaného minima (tzv. životné minimum); ďalej ide o určenie minimálnej mzdy, variabilné zdanenie a pod.

Završujúcou, ako aj najširšie koncipovanou funkciou sociálnej politiky je podľa Š. Strieženca (1993, s. 39) jej **spoločenská funkcia**. V podstate ide o jej ľudský rozmer, ktorý zodpovedá stupňu všeobecného rozvoja spoločnosti, s rešpektovaním sociálneho vývinu človeka.

Sociálna politika sa realizuje pomocou rozličných **nástrojov**, ktoré možno chápať ako prostriedok, pomocou ktorého sa naplňajú zámery sociálnej politiky. Existuje veľmi široká a rôznorodá paleta nástrojov, z ktorých vyberáme len niektoré: nástroje právnej a finančnej povahy, masovokomunikačné prostriedky, sociálne programy, nátlakové akcie a iné. Typológia, ktorá zohľadňuje časové hľadisko, medzi dlhodobé nástroje zaraďuje plán alebo program, k nástrojom, zameraným krátkodobu a aktuálne, patrí najmä kolektívne vyjednávanie. K. Repková (2008 s. 19) zaraďuje do inštrumentária napríklad: sociálne poradenstvo, sociálno-preventívne opatrenia, rozličné sociálne dávky (kompenzačnej alebo

substitučnej povahy), rozličné sociálne služby, pôžičky či dotácie. Podľa T. Matulayovej (2007, s. 24) za nástroj sociálnej politiky je možné považovať aj sociálnu prácu ako praktickú činnosť.

Napriek tomu, že sa sociálna politika spravidla chápe medzi občanmi ako cieľavedomá činnosť štátu, v konečnom dôsledku sa realizuje prostredníctvom rozličných inštitúcií resp. organizácií. V tomto prípade ide o tzv. **subjekty sociálnej politiky**. Niektorí autori, napr. M. Potůček (1995, s. 55-56) a T. Matulayová (2007, s. 8), používajú na ich označenie zjednotený slovný pojem „aktéri sociálnej politiky“ alebo „sociálni aktéri“. Primárnou náplňou ich činnosti je podľa K. Repkovej (2008, s. 18) uplatňovanie rôznorodých sociálno-politických nástrojov voči jedincom, ale aj skupinám a komunitám v riziku alebo v ohrození rizika. Medzi subjekty sociálnej politiky patria tradične: štát a jeho inštitúcie, samospráva, organizácie mimovládneho sektora, tiež zamestnávateľa a firmy, odborové organizácie, obce a ich orgány a inštitúcie, charitatívne a občianske organizácie, tak isto cirkvi, poskytovatelia sociálnych a iných služieb verejného záujmu.

Za **objekty sociálnej politiky** sa považujú jednotlivci a rodiny, sociálne skupiny, komunity v riziku nepriaznivej sociálnej situácie. Uvedený, jednoznačný rozdiel medzi subjektmi a objektmi sociálnej politiky, sa do istej miery stiera uplatňovaním *princípu aktivizácie v sociálnej politike*. V sociálnej politike je preto veľmi dôležité nachádzať optimálne riešenia a prístupy, ktoré sa nachádzajú medzi dvoma krajnosťami (Tokárová, 2003, s. 34): na strane jednej *byrokratického ignorovania sociálnych problémov*, ktorých riešenie sa v tomto prípade považuje za záležitosť jednotlivcov, nachádzajúcich sa v stave núdze a sociálnej odkázanosti alebo za záležitosť nevládných charitatívnych organizácií; na strane druhej *štátneho paternalizmu*, v rámci ktorého štát preberá a normuje všetku sociálnu starostlivosť, neumožňuje pluralitnú starostlivosť o človeka a skupiny, čím oslabuje aktivitu a zodpovednosť každého jednotlivca a skupiny za svoju vlastnú situáciu.

Vo všeobecnosti platí zásada, že sociálna politika nižšej úrovne by mala vychádzať z cieľov a priorít sociálnej politiky vyššej úrovne, pričom ju môže významne obohacovať a prinášať do nej veľmi dôležité rozvojové podnety - pretože čím je nižšia úroveň sociálnej politiky, tým sa v nej lepšie odrážajú potreby konkrétnych ľudí. Práve v tejto súvislosti je potrebné poznať obsah, priority a základné dokumenty, týkajúce sa sociálnej politiky na viacerých úrovniach: *svetová sociálna politika* (napr. deklarácie OSN), *európska sociálna politika* (napr. Európska sociálna charta, Lisabonská stratégia, Európska stratégia zamestnanosti, všetky nariadenia a odporúčania EÚ v oblasti občianskych, sociálnych a ekonomických práv), *národná sociálna politika*⁵ (koncepce, stratégie, národné akčné plány a legislatíva v sociálnej oblasti), *regionálna sociálna politika* (politika vyšších územných celkov Slovenska, aj sociálna politika všetkých novovzniknutých medzi hraničných regiónov) a napokon *lokálna sociálna politika* (sociálne zámery miest a obcí, ale napr. aj zamestnávateľov, odborových subjektov, edukačných inštitúcií a pod.).

Základné oblasti sociálnej politiky tak, ako sú priamo formulované a realizované legislatívou, programovými vyhláseniami vlády SR, je možné rozdeliť do týchto základných oblastí: *politika zamestnanosti, politika sociálneho zabezpečenia, zdravotná politika, politika vzdelávania, politika bývania, rodinná politika a politika ochrany životného prostredia*.

---

⁵ V súčasnosti sú národné sociálne politiky podľa B. Schultza (1997, s. 2-3) v podstate vo väčšej miere vystavené vplyvom, ktoré sa dajú zhrnúť pod pojem „europeizácia“. Zároveň uvádza, že uvedená europeizácia je časťou všeobecnej internacionalizácie hospodárstva a politiky, ktorá ukazuje na trendy prehlbovania medzinárodného pracovného výkonu a globalizáciu, zároveň rozširovanie a intenzifikáciu svetového obchodu, tiež posilnenia medzinárodného prepojenia kapitálu, ako aj svetovej ekonomickej integrácie národných hospodárstiev v Európe. Internacionalizácia sa však najnovšie neobmedzuje len na hospodárske procesy, ale aj hospodárska politika sa stále viac internacionalizuje, a tým aj všeobecne sociálna politika.

Základným inštitútom a zároveň najvýznamnejšou oblasťou sociálnej politiky je **sociálne zabezpečenie**, ktorým sa budeme zaoberať v ďalších častiach tejto monografie.

Podľa odbornej literatúry možno **systém sociálneho zabezpečenia** definovať skupinou sociálnych udalostí alebo rizík, pre ktorých riešenie sú mobilizované príslušné politické a administratívne aparáty. Medzi tieto sociálne riziká, či sociálne udalosti patrí najmä choroba, nezamestnanosť, staroba, invalidita, materstvo, detstvo, strata živiteľa a chudoba. Podľa J. Šebu a J. Štrangfeldovej (2008, s. 25) je sociálne zabezpečenie definované ako „... *súbor politických nástrojov, ktoré sú zriadené na to, aby kompenzovali finančné dôsledky týchto situácií alebo udalostí*“.⁶

Pri analýze systému sociálneho zabezpečenia je možné rozdeliť ho tak, aby bolo možné skúmať, ktorú príjmovú nerovnosť sa daný nástroj snaží riešiť. Podľa Z. Konopásk (1998, s. 142) sa príjmová nerovnosť dá rozdeliť na uvedené dva druhy:

1. *Momentálna interpersonálna príjmová nerovnosť* - rozdiel príjmu v jednom okamihu medzi rozdielnymi ľuďmi, pričom nástroje systému sociálneho zabezpečenia sú aktivované v prípade, že tento rozdiel prekročí určitú mieru (napr. pokles pod zákonom stanovenú príjmovú hranicu väčšinou definovanú ako životné minimum alebo hranica chudoby).

2. *Intrapersonálna príjmová nerovnosť v čase* - rozdiel v príjmoch u toho istého človeka v rozličných fázach jeho života (môže byť spôsobený nízkym/vysokým vekom, chorobou, nepredvídateľnými udalosťami alebo inými zmenami, ktoré prináša život). S expanziou systému sociálneho zabezpečenia v čase dochádza aj k stále väčšiemu dôrazu práve na tento druh príjmovej nerovnosti.

Napriek tomu, že v niektorých situáciách nie je možné jednoznačne určiť, ktorú z uvedených nerovností systém sociálneho zabezpečenia aktuálne rieši, toto rozdelenie má veľký význam, nakoľko pomáha vysvetliť rozličné fungovanie dvoch základných nástrojov tohto systému, a to sociálnej podpory a sociálneho poistenia. To aj z dôvodu, že kým primárnym cieľom sociálnej podpory je odstraňovanie interpersonálnej príjmovej nerovnosti, sociálne poistenie sleduje hlavne vyrovnanie výšky príjmu jednotlivca v čase. Pri sociálnom poistení je spúšťačom sociálna udalosť (okolnosť), ktorá zhoršila situáciu poisteného (choroba, nemoc, invalidita, staroba a pod.). Cieľom dávok sociálneho poistenia je v tomto prípade snaha o dosiahnutie stavu, ktorý bol pred vznikom konkrétnej sociálnej udalosti, pričom ich výška koreluje s predchádzajúcimi príjmami (Karpiš, Ďurana et al., 2006, s. 9).

Sociálne poistenie a mechanizmus jeho fungovania má v každom štáte určité špecifické odlišnosti, ktoré sú však výsledkom rozdielnych historických, ekonomických a sociálnych vplyvov. Sociálne poistenie je teda jedným z podsystemov sociálneho zabezpečenia, ktorý má z pohľadu objemu prostriedkov dominantné postavenie oproti štátnej sociálnej podpore a sociálnej pomoci.⁷ Sociálne zabezpečenie je organickou súčasťou, základným inštitútom a zároveň najvýznamnejšou oblasťou sociálnej politiky, je súčasne nástrojom na realizáciu cieľov a úloh sociálnej politiky.

---

⁶ Súčasne uvedení autori zdôrazňujú, že vyššie vymenované situácie zahŕňajú takmer celý život osobnosti človeka, pričom na sociálne zabezpečenie sa v tomto prípade nahliada ako na „súbor politických nástrojov, ktoré sledujú určitý cieľ“ (pričom práve ochrana občanov býva prezentovaná ako primárny, prioritný cieľ sociálneho systému) a v uvedenej súvislosti ideálne sociálne zabezpečenie mnohí sociológovia definujú potom ako „stav úplnej ochrany pred stratou zdrojov“.

⁷ *Sociálnym poistením* zároveň označujeme inštitucionálny systém, ktorý je z pohľadu sociálnopolitickej podstaty štátu nielen najdôležitejšou, ale aj najrozsiahljšou časťou sociálnej bezpečnosti občanov SR. Ide o povinné verejnoprávne poistenie, ktorého úlohou je ochrániť veľkú časť obyvateľstva pred rizikami v živote, ako aj zabezpečiť prerozdelenie príjmov v národnom hospodárstve. Sociálne poistenie v systéme sociálneho zabezpečenia je však procesom neustálych zmien, ktoré prebiehajú alebo musia prebehnúť v relatívne krátkom čase.

1.4 Sociálny štát a sociálna politika

Na základe vyššie uvedených skutočností je možné konštatovať, že **štát** je na danom území garantom sociálnej politiky. Vývoj v našej spoločnosti prebieha od štátneho paternalizmu (štát ako jediný subjekt regulovania) k pluralitnému rozvoju sociálnej sféry, v ktorej práve štát prehlbuje spolunáležitosť jednotlivca a spoločnosti, čo má zároveň vytvárať dodatočné podnety pre efektívny ekonomický vývoj celej spoločnosti (Strieženec, 1999, s. 59). Aj podľa M. Wildmannovej (2005, s. 21) je štát významným subjektom, ktorý do veľkej miery ovplyvňuje v konkrétnom časovom období spoločnosti nielen obsah, ale aj všetky ciele a úlohy sociálnej politiky. Stále väčší význam nadobúdajú aj nadnárodné inštitúcie, ktoré sa usilujú o medzinárodne uznávané právne inštrumenty v oblasti sociálnej politiky.

Na označenie významu rastúcej roly štátu v sociálnej politike sú v literatúre a v rôznych dokumentoch bežne používané synonymické pojmy - *welfare state*, *štát všeobecného blahobytu*, *sociálny štát*, resp. *štát verejných sociálnych služieb*. **Sociálny štát** je jedným z kľúčových pojmov teórie sociálnej politiky. Teória sociálneho štátu vychádza práve zo širšieho vymedzenia sociálnej politiky, pre ktorú sociálny štát vytvára konkrétny sociálno-politický, právny a zároveň aj ekonomický rámec (Polonský, 2011). Už z charakteristiky sociálnej politiky vyplýva jej úzke prepojenie so sociálnymi aktivitami *welfare* štátu. Základnou snahou sociálneho štátu je sociálna súdržnosť - sociálna kohézia⁸ cestou obmedzenia sociálneho vylúčenia - sociálnej exklúzie.⁹

V. Stanek (2008, s. 21) vysvetľuje vznik sociálneho štátu nasledovne: úloha štátu ako subjektu sociálnej politiky sa postupne stáva dominantnou a teda štát určitým spôsobom obmedzuje, resp. tlmí aktivitu ostatných sociálnych subjektov. Týmto dochádza k formovaniu tzv. *štátu blahobytu* (*welfare state*), ktorý bol výsledkom snáh o zavedenie sociálno-demokratického systému. Podľa A. Heywooda (2008, s. 129) má tak sociálny štát dve roviny, so zameraním na jednotlivca, ktorému napomáha vo vývine a na spoločnosť, v ktorej chce minimalizovať sociálne nerovnosti.

Sociálny štát vymedzuje Z. Macková (2009, s. 27) ako štát, v ktorom je organizovaná moc demokraticky prostredníctvom sociálneho zákonodarstva a štátnej správy, pričom:

- zaručuje minimálny príjem pre jednotlivca a rodiny aspoň na úrovni životného minima;
- poskytuje sociálne zabezpečenie, ktoré umožňuje zmierniť alebo prekonať sociálne riziká s cieľom zaistiť aspoň primeranú úroveň sociálnej istoty a sociálnej suverenity;
- zaisťuje veľmi kvalitnú úroveň zodpovedajúcich služieb všetkým občanom bez rozdielu spoločenského statusu.

„Sociálny štát“ v podstate vyjadruje skutočnosť, že v modernej spoločnosti sociálna politika nie je len záležitosťou jednotlivca, ale stáva sa verejným problémom,¹⁰ na riešení

⁸ V dokumentoch RE existuje nasledovná všeobecná definícia sociálnej kohézie „*Sociálna kohézia je schopnosť spoločnosti zabezpečiť prosperitu pre všetkých, minimalizovať nerovnosti a vyhnúť sa polarizácii. Súdržná spoločnosť je vzájomne sa podporujúca komunita slobodných jedincov dosahujúca spoločné ciele demokratickými prostriedkami*“ (Európska populačná konferencia 2005: Demografické výzvy pre sociálnu kohéziu, Strasbourg, 7.-8.4.2005). Dostupné na: <http://www.infostat.sk/vdc/pdf/EPC2005.pdf>).

⁹ Termín „sociálna exklúzia“ obvykle označuje komplexne podmienenú nedostatočnú účasť jednotlivca, resp. skupiny na živote celej spoločnosti; nedostatočný prístup k spoločenským inštitúciám zaisťujúcim vzdelanie, zdravie, ochranu a základný blahobyt. Znamená život v chudobe, bez dostatočného príjmu, bez primeraného bývania, obvykle v izolácii, či v malej skupine podobne deprivovaných ľudí, pohybujúcich sa na okraji spoločnosti (Matoušek, 2008, s. 205).

¹⁰ Politika, ktorá je charakterizovaná ako „sociálna“, by sa podľa M. Hilla (2003) mala interpretovať v rámci jej poňatia a zároveň praktického uplatňovania, ktoré sa však deje iba s ohľadom na sociálnu prosperitu a blaho verejnosti. Verejná politika by sa mala chápať ako celok, v rámci ktorého je sociálna politika veľmi úzko previazaná s inými typmi politickej činnosti.

ktorého sa musí podieľať aj štát, a to garantovaním minimálnej úrovne sociálnych podmienok pre každého.¹¹ Už z uvedených funkcií moderného štátu, ktoré uviedol M. Večeňa (1996, s. 19-20) je zrejme, že sociálny štát sa stal realitou vo všetkých ekonomicky vyspelých krajinách, pretože práve sociálny štát predstavuje podstatnú charakteristiku súčasného moderného štátu. Princípy fungovania sociálneho štátu sa spravidla realizujú prostredníctvom sociálneho a zdravotného poistenia, štátnymi podporami a sociálnou pomocou občanom (obsahujú tak zabezpečenie peňažnými a vecnými dávkami, ako aj službami) a spočívajú (Kahoun a kol., 2009, s. 25): v štátnom donútení subjektov ku konaniu (povinné poistenie); vo vlastnej činnosti štátu (podpora, pomoc, resp. služby); v štátnej podpore činnosti iných subjektov.

M. Hetteš (2013, s. 105) upozorňuje na to, že je potrebné akceptovať a chápať, že pojem *sociálny štát* môže byť niečo iné v rôznych krajinách i v Európe:

- a) Ideálny model sociálneho štátu je ten, kde štát prebral zodpovednosť za poskytovanie komplexnej a univerzálnej starostlivosti o svojich občanov.
- b) Štátna starostlivosť je chápaná v USA ako prevažne reziduálna a finančná.
- c) Sociálna ochrana v mnohých sociálnych štátoch nie je však výlučne poskytovaná štátom. Uplatňuje sa kombinácia verejných, mimovládnych, dobrovoľných a štátnych služieb. Tento model, uplatňovaný aj na Slovensku, je stále pokladaný za sociálny štát. Ide o kombinovaný systém sociálnej zodpovednosti, kde štát vytvára najvhodnejšie prostredie pre realizovanie cieľov sociálneho štátu a ochranu práv a zabezpečuje garanciu.

Súčasnú chápanie sociálneho štátu sa podľa I. Tomeša (2002, s. 43) odráža aj v medzinárodnom úsilí stanoviť spoločnú minimálnu úroveň pre sociálne zabezpečenie. Pritom zdôrazňuje, že pri postupnej tvorbe nadnárodných štruktúr v Európe, ako je EÚ, sa v plnej miere rešpektuje princíp subsidiarity. Možno konštatovať, že nadnárodné štruktúry sa zaoberajú napr. právami migrujúcich osôb, zákazom diskriminácie, teda všetkými záležitosťami, ktoré sú v ich spoločnom záujme. V súčasnosti podľa J. Kellera (2009, s. 76) dochádza aj k modernizácii sociálneho štátu, ktorý vytyčuje do budúcnosti základné stratégie. Tieto stratégie možno zhrnúť do dvoch nasledovných bodov: znižovanie objemu nárokov občanov sociálneho štátu, tým druhým je presúvanie financovania sociálnych výdavkov na samotných klientov sociálneho štátu, predovšetkým však na zamestnancov.¹² Na znižovanie sociálnych nárokov existujú tri hlavné spôsoby: ten prvý spočíva v sprísňovaní podmienok pre ich priznanie, druhý v znižovaní výšky priznaných dávok a tretí spôsob v skracovaní doby, počas ktorej sú tieto dávky poberané.

V prípade, ak vznikne potreba rýchlejšej modernizácie sociálneho štátu, môžu byť súčasne uplatňované všetky uvedené spôsoby, resp. môžu byť tieto tri spôsoby tiež ľubovoľne kombinované. Široké spektrum modernizačných praktík sa uplatňuje napríklad pri dôchodkovom zabezpečení, pri zaistení v nezamestnanosti, ale aj v prípade nemoci. Presunutie financovania sociálnych výdavkov priamo na občanov spočíva napr. vo zvyšovaní úlohy súkromného poistenia a pod., vo všetkých prípadoch sa však ukazuje, že jadrom

---

¹¹ Aj napriek všetkým výhradám a kritike, sociálny štát predstavuje v súčasnosti základnú orientáciu a charakteristickú črtu moderného štátu a plní popri sociálnych aktivitách aj bežné funkcie štátu – napr. ochranu základných ľudských práv a slobôd, tvorbu zákonov a pod. Moderný demokratický štát plní najmä nasledovné funkcie: zabezpečovanie práva, poriadku a bezpečia (aj navonok štátu); ochrana práv a slobôd občanov a ďalších právnych subjektov; zaisťovanie verejných sociálnych služieb (najmä školstva a zdravotníctva); zabezpečenie minimálneho životného štandardu pre každého občana; zásahy do ekonomiky a iné.

¹² Tento a ďalšie procesy, spojené s fungovaním trhu práce a so systémom sociálneho poistenia vytvárajú tzv. nové sociálne riziká, ktorým sa podrobnejšie venuje J. Keller v publikácii *Nová sociálna rizika a proč se jim nevyhneme*. Praha : SLON, 2011. V monografii sa týmto rizikám nevenujeme, zasluhovali by si však spracovanie celej monografie.

modernizácie je znižovanie sociálnych výdavkov, ktoré je zdôvodňované nevyhnutnosťou zvýšiť zodpovednosť každého občana za seba.

Od 80. rokov minulého storočia sa formuluje nová paradigma, s cieľom zaútočiť na sociálny štát (hlavne na jeho sociálno-demokratickú podobu). Proti „welfare state“ je stavaný tzv. *schumpeterovský „workfare“ state*, ktorý sa dostáva do programov pravicových politických strán. Tento model má v porovnaní so sociálnym štátom určité odlišné znaky – napr. slabý vplyv alebo vylúčenie odborov, nezamestnanosť, nízka úroveň ekonomického rastu, deregulovaný peňažný sektor atď. (Holubec, In: Hauser a kol., 2007, s. 125).

V 70.- 80. rokoch 20. storočia najmä autori, ktorí sú zaraďovaní do prúdu tzv. „novej pravice“ spochybnili základné princípy *welfare state* a tak isto jeho legitimitu. Títo autori sa zhodli v tom, že sociálny štát prechádza krízou, ktorej dôsledkom je nevyhnutné prehodnocovanie štátnych programov a zásad jeho fungovania. Niektorí predstavitelia označujú tento fenomén ako šiestu fázu jeho historického vývoja - *obdobie rekonceptualizácie*, v ktorom je nevyhnutná rozsiahla redukcia sociálnych programov, redefinícia obsahu aj rozsahu činnosti jednotlivých sociálnych subjektov. Argumentujú napríklad aj tým, že príliš centralizované sociálne systavy vynakladajú veľké množstvo prostriedkov na svoju vlastnú prevádzku a neadaptujú sa dostatočne rýchlo na meniace sa potreby (viď. príklad Švédska). Prispela k tomu prirodzene aj meniacia sa politická a ekonomická situácia vo vyspelých kapitalistických krajinách v tomto období, hlavne však: prehľbujúce sa deficity štátnych rozpočtov, ekonomická kríza súvisiaca s ropným šokom na počiatku 70. rokov, ktorá vystriedala ekonomický boom po skončení 2. svetovej vojny, meniacia sa ekonomická infraštruktúra, demografická štruktúra a s tým súvisiace zmeny na trhu práce a iné (Polonský, 2011, s. 57).

1.5 Náčrt sociálnej politiky vybraných štátov EÚ (Nemecko, Švédsko, Veľká Británia) a štátov V 4

Sociálno-politické systémy, ktoré sa plynutím času historicky vyvinuli v rôznych krajinách, možno rozdeliť podľa miery účasti štátu v sociálnej politike na nasledujúce tri základné typy: 1. *konzervatívno-korporativistický*, 2. *sociálno-demokratický* a 3. *liberálno-reziduálny*.¹³ V nasledujúcej časti uvedieme ich stručnú charakteristiku, ktorú doplníme objasnením súčasnej sociálnej politiky (z hľadiska fungovania subjektov a objektov sociálnej politiky) v ich štátoch, tzn. v Nemecku, Švédsku a vo Veľkej Británii, s analýzou vybraných ukazovateľov v sociálnom zabezpečení. Zároveň sa zameriame aj na stručný prehľad súčasnej sociálnej politiky a na analýzu vybraných ukazovateľov v sociálnom zabezpečení v štátoch V 4.

Nemecko

Nemecký (konzervatívno-korporativistický) model, (ktorý je niekedy nazývaný aj „kontinentálny“) je historicky najstarší a vychádza z povinného poistenia pracujúcich. „Konzervatívnym“ sa nazýva pre jeho efekt statusových rozdielov medzi jednotlivými profesiami a odbormi (nekladie dôraz na medzi osobné prerozdelenie tak, ako v anglo-americkom modeli). Historicky sa tento model vyvinul z ochrany kvalifikovaných robotníkov a zamestnancov a jeho podstata vychádza z toho, že sociálne potreby majú byť primárne uspokojované na základe pracovného výkonu a produktivity, preto je aj niektorými autormi

---

¹³ Najznámejšiu typológiu sociálneho štátu vytvoril Esping-Andersen, publikoval ju v roku 1990 vo svojej knihe *Three Worlds of Welfare Capitalism*, pričom na základe miery dekomodifikácie a tiež spôsobu sociálnej stratifikácie rozlíšil tri tzv. ideálne typy sociálneho štátu: 1. *konzervatívno-korporativistický*, 2. *sociálno-demokratický* a 3. *liberálno-reziduálny*. Existujú aj iné typológie, ktorým sa nebudeme v publikácii venovať.

(Krebs, 2005, s. 24) označovaný ako tzv. *výkonový typ*. Je založený na širšej kooperácii občanov a na aplikácii sociálneho poistenia. Miera redistribúcie a zásahov štátu je vyššia ako v anglo-americkom modeli, ale nižšia ako v škandinávskom modeli. Štát garantuje iba spoločensky uznané minimá potrieb a vytvára priestor pre pôsobenie nešťátnych subjektov.

Cieľom nemeckej sociálno-trhovej ekonomiky je zabezpečiť voľnú súťaž, posilniť sociálnu spravodlivosť a poskytovať systém sociálneho zabezpečenia. V uvedenej súvislosti je potrebné uviesť, že podpísaním zmluvy o zjednotení Spolkovej republiky Nemecko a Nemeckej demokratickej republiky sa v roku 1990 začal uskutočňovať proces postupnej harmonizácie a splynutia sústav sociálneho zabezpečenia na západonemeckých princípoch (Kotous, 2004, s. 100). Sociálne zabezpečenie v Nemecku v súčasnosti zahŕňa päť tzv. vetiev poistenia: zdravotné poistenie, opatrovateľské poistenie, dôchodkové poistenie, úrazové poistenie a poistenie v nezamestnanosti. Okrem uvedených druhov sociálneho poistenia existuje aj verejná sociálna pomoc, základný príspevok pre uchádzačov o zamestnanie, príspevok v starobe a v prípade zníženia zárobkovej schopnosti, ako aj rôzne rodinné dávky a príspevky na bývanie.

Expanzia sociálnej politiky je charakteristická najmä systémom sociálneho poistenia a systémom štátnych sociálnych dávok, rodinnej politiky a pomoci mladým ľuďom, redistribučnou politikou a formovaním príjmu a bohatstva (Šebo, Štrangfeldová, 2008, s. 28). Výška sociálneho zabezpečenia a výška dávok závisí v tomto systéme na výške plateného poistného, takže najsilnejšie zaistenie je podmienené plnohodnotnou prácou s vysokými zárobkami (tzv. princíp ekvivalencie).¹⁴

Zákonné dôchodkové poistenie v štáte riadia nemecký spolkový inštitút dôchodkového poistenia, regionálne inštitúcie dôchodkového poistenia v Nemecku, nemecké dôchodkové poistenie pre odvetvie ťažby, železníc a námorníctva a poľnohospodárske starobné fondy. Zákonné zdravotné poistenie zabezpečuje približne 145 poisťovní, pričom niektoré fungujú na regionálnej (napr. miestne zdravotné poisťovne) a iné na vnútroštátnej úrovni (napr. väčšina doplnkových poisťovní).

Každá zákonná zdravotná poisťovňa zriadila poisťovňu pre oblasť dlhodobej starostlivosti, ktorej nezávislou zodpovednosťou je vyplácať dávky poberateľom, ktorí vyžadujú dlhodobú starostlivosť. Všetky osoby, ktoré sú poistencami zákonnej zdravotnej poisťovne, sú kryté voči riziku vzniku potreby dlhodobej starostlivosti v tej istej poisťovni. Príslušné organizácie zákonného úrazového poistenia sú úrazové poisťovne pre priemyselné odvetvie a poľnohospodárstvo a úrazové poisťovne pre verejný sektor. Zákonné poistenie v nezamestnanosti je povinné a vykonáva ho spolkový úrad práce, ktorý sa delí na: hlavné ústredie, regionálne riaditeľstvá a miestne pobočky. Systém sociálneho zabezpečenia je financovaný z národných príspevkov na poistenie, ktoré platia zamestnávateľia a zamestnanci a tiež z daňových výnosov. Jednotlivé oblasti sociálneho poistenia sú riadené poisťovacími inštitúciami na základe tzv. princípu samosprávy (Vaše práva sociálneho zabezpečenia v Nemecku, 2012, s. 4-7).

---

¹⁴ Podľa J. Kellera (2009, s. 53) až do sedemdesiatych rokov 20. storočia bol práve kontinentálny model sociálnej politiky (predovšetkým práve v tomto nemeckom prevedení) považovaný za vzorový príklad sociálneho zabezpečenia. Naopak, za najväčšiu slabinu nemeckého modelu je s nástupom globalizácie a sprievodných procesov považovaná práve „centrálne rola“ plnohodnotných foriem platenej práce pri sociálnom zabezpečení. Nemecký sociálny štát je viac ako z dvoch tretín financovaný cez príspevky zamestnancov a ich zamestnávateľov, náklady sú teda relatívne rozložené medzi tri skupiny - zamestnanca, zamestnávateľa a štát.

Švédsko

Škandinávsky (sociálno-demokratický) model, v početnej literatúre autormi označovaný najčastejšie aj ako *redistributívny* (tiež „univerzalistický“ s dominantnou úlohou štátu) vo svojej podstate zahŕňa celú populáciu, bez ohľadu na to, či je sociálne potrebná. Základom tohto modelu je univerzalizmus sociálneho zabezpečenia, čo znamená, že všetci občania sú bez ohľadu na výšku svojich príjmov plne zaopatrení voči sociálnym rizikám. Štát má zodpovednosť za blahobyt všetkých občanov, základným nástrojom tohto procesu sú univerzálne vyplácané dávky (Šebo, Štrangfeldová, 2008, s. 29). Vyžaduje značný rozsah redistribúcie (miera redistribúcie a zásahov štátu je zo všetkých troch modelov najvyššia), z čoho logicky vyplýva, že tento model je veľmi náročný na ekonomické zdroje. Štát v tomto prípade pokrýva značný priestor sociálnej politiky, čím však nedáva takmer žiadny priestor pôsobeniu tzv. neštátnych subjektov.¹⁵

Vo švédskej sociálnej politike sa presadzuje hlavne plná zamestnanosť, rovnaké príležitosti a spravodlivé prerozdelenie bohatstva. Ďalším špecifikom sú egalitaristické tendencie. Prioritným cieľom sociálnej, fiškálnej a ekonomickej politiky je zníženie sociálnych nerovností prostredníctvom vysokej zamestnanosti. To však znamená veľký nápor na verejné systémy dlhodobej starostlivosti. Verejné výdavky sú financované z relatívne vysokého zdaňovania (Munková, 2004, s. 107-109). Všeobecný systém sociálneho zabezpečenia vo Švédsku predstavuje komplexný systém sociálneho zabezpečenia, ktorý pozostáva zo základného poistenia podmieneného bydliskom, v rámci ktorého sú stanovené zaručené dávky a z dávok (súvisiacich s príjmom), ktoré pokrývajú riziko straty príjmu.

Nakoľko je vo Švédsku systém sociálneho zabezpečenia založený na zásade štátneho poistenia, nie je priamo definovaná skupina chránených ľudí na základe určitého sociálneho postavenia. Na vyplatenie niektorých dávok z poistenia sa vzťahujú čakacie doby a nárok na vybrané dávky vzniká až po splnení určitých kvalifikačných podmienok. Rodičovské poistenie a poistenie pre prípad nezamestnanosti - tieto podliehajú určitým podmienkam, ktoré sa týkajú obdobia poistenia. Dávky v invalidite, starobné a pozostalostné dôchodky sú podmienené buď určitým obdobím pobytu alebo závisia od výšky príjmov.

Švédskeho systému sociálneho zabezpečenia, s výnimkou poistenia v nezamestnanosti a finančnej pomoci pri štúdiu, patrí do jurisdikcie ministerstva zdravotníctva a sociálnych vecí. Základné časti poistenia sa týkajú zdravotného a rodičovského poistenia, tiež starobných dôchodkov, pozostalostných dôchodkov, nemocenských náhrad a náhrad za stratu zárobkovej schopnosti a poistenia proti pracovným úrazom. Podľa zákonníka o sociálnom poistení, ktorý nadobudol platnosť 1. januára 2011 sa sociálne poistenie rozdeľuje na poistenie na základe bydliska, v rámci ktorého sa poskytujú zaručené sumy a dávky a na poistenie pred stratou príjmu, súvisiace s prácou. Obe kategórie sa rovnako uplatňujú na každého, kto má pobyt alebo pracuje vo Švédsku (občianstvo už nie je podmienkou poistenia). Švédska sociálna poisťovňa zodpovedá za správu sociálneho poistenia, s výnimkou starobných a pozostalostných dôchodkov, za ktoré zodpovedá Švédska dôchodková poisťovňa.¹⁶

¹⁵ K vysvetleniu a tiež pochopeniu uvedeného modelu je potrebné uviesť niektoré švédske špecifiká: jeho prvým špecifikom je politická stabilita (umocnená faktom, že Švédsko je neutrálny štát) aj napriek tomu ale švédske sociálne štát vznikol ako dôsledok mnohých kompromisov a postupných krokov pri zvládaní praktických problémov. Druhým švédskeým špecifikom je vysoký stupeň sociálneho konsenzu medzi odbormi a vládou, ktorý tiež zahŕňa určité predstavy o sociálnej politike (najmä v oblasti mzdovej a daňovej politiky, politiky zamestnanosti).

¹⁶ Zdravotnú starostlivosť majú na starosti mestské úrady alebo regióny (v jednom prípade obec), ktoré majú právo stanoviť výšku odvádzaných daní. Poistenie v nezamestnanosti patrí do jurisdikcie ministerstva práce a skladá sa z dvoch častí: základného poistenia (týka sa osôb vo veku minimálne 20 rokov, ktoré nie sú voliteľne poistené) a voliteľného poistenia na základe príjmov, ktoré je však dobrovoľné. Toto poistenie spravujú poisťovne v nezamestnanosti. Sociálna podpora, ktorá nie je súčasťou sociálneho poistenia, patrí do

Veľká Británia

Anglo-americký (liberálno-reziduálny) model vychádza z princípu minimálnej sociálnej podpory a jeho cieľom je najmä solidarita s občanmi v reálnej hmotnej núdzi. Tento model sa snaží ponechať čo najviac priestoru trhovým mechanizmom (vyjadruje liberálnosť modelu). Až v prípadoch, keď subjekty (trh a jeho inštitúcie a rodina) zlyhajú, nastupuje štátna sociálna politika. Zodpovednosť štátu za sociálnu situáciu občanov je však v tomto modeli minimálna, dávky, ktoré poskytuje štát, sú skromné a ich poskytovanie je zároveň testované príjmami. Úloha štátu ako subjektu sociálnej politiky je značne potlačená, miera redistribúcie je zo všetkých troch modelov najnižšia. Tento typ má korene vo filozofii tzv. „laissez faire“, ktorý zdôrazňuje individuálnu zodpovednosť každého jedinca za uspokojovanie sociálnych potrieb (Krebs, 2007, s. 52).

Pomerne významnou tendenciou liberálnej politiky vo Veľkej Británii je presúvanie zodpovednosti za životný štandard priamo na jednotlivca. Tomuto smerovaniu zodpovedajú konkrétne sociálno-politické opatrenia, ktoré na jednej strane oslabujú vplyv štátu (napr. redukciami štátnych subvencií vo všetkých oblastiach sociálnej politiky) a na druhej strane posilňujú postavenie občana (napr. prostredníctvom nízkej úrovne zdanenia osobných príjmov).¹⁷ Podľa J. Kellera (2009, s. 57) sociálne riziká sú vymedzené veľmi úzko a pomoc nastupuje až vtedy, keď všetky ostatné prostriedky zlyhali.

Odvody do systému štátneho poistenia sa delia na päť týchto kategórií: prvé dve sa týkajú platenia povinných odvodov zamestnanca, zamestnávateľa a samostatne zárobkovo činné osoby, tretiu kategóriu tvoria dobrovoľné odvody, osobitné pravidlá sa vo štvrtej kategórii uplatňujú na niektoré kategórie osôb, ako sú námorníci a leci. Piata, posledná kategória sa týka zamestnávateľa, ktorému môže vzniknúť povinnosť odvádzať príspevky na väčšinu vecných dávok, poskytovaných zamestnancom, napríklad na vozidlá na súkromné účely a na pohonné hmoty. Naopak, nárok na zdravotnú starostlivosť, vrátane stomatologickej starostlivosti, služieb optikov, nezávisí od príspevkov do štátneho poistenia. V prípade bydliska vo Veľkej Británii sa táto poskytuje v rámci národnej zdravotnej služby a v prípade bydliska v Severnom Írsku sa táto poskytuje v rámci systému zdravotnej starostlivosti a služieb sociálnej starostlivosti.

Nárok na peňažné dávky v prípade choroby, materstva alebo nezamestnanosti vzniká, ak sú splnené určité podmienky vo vzťahu k príspevkom. Príspevky, zaplatené v iných členských štátoch EÚ, na Islande, v Lichtenštajnsku, Nórsku alebo vo Švajčiarsku sa môžu takisto zohľadniť na splnenie týchto podmienok. Nárok na starobný dôchodok a dávku v

---

jurisdikcie ministerstva zdravotníctva a sociálnych vecí a dozerá na ňu úrad pre zdravie a sociálne zabezpečenie. Miestna správa sociálnej podpory vrátane starostlivosti a služieb pre deti a rodiny, ako aj starostlivosti o starších a postihnutých, je zodpovednosťou obcí. Finančnú pomoc pri štúdiu má priamo na starosti Švédsky výbor na podporu štúdia. Systém sa financuje z daní a príspevkov na základe príjmov. Regionálny systém zdravotnej starostlivosti sa financuje z regionálnych daní a do určitej miery aj zo štátnych dotácií a používateľských poplatkov. Sociálna podpora sa v celom rozsahu financuje najmä z miestnych daní (Vaše práva sociálneho zabezpečenia vo Švédsku, 2012, s. 4-6).

¹⁷ Systém sociálneho zabezpečenia Veľkej Británie a zároveň Severného Írska (Spojeného kráľovstva) v súčasnosti zahŕňa:

- systém štátneho poistenia, ktorý poskytuje peňažné dávky v prípade nezamestnanosti, choroby, dôchodku, úmrtia partnera, atď., nárok na tieto dávky vzniká platením odvodov do štátneho poistenia,
- štátny zdravotný systém, ktorý poskytuje lekársku a stomatologickú starostlivosť a tiež služby optikov, ktorý je poskytovaný bezplatnou formou pre osoby s bydliskom vo Veľkej Británii a v Severnom Írsku,
- ročné prídavky a programy daňovej úľavy na deti, ktoré poskytujú peňažné dávky osobám starajúcim sa o deti,
- nepríspevkové dávky pre niektoré kategórie zdravotne postihnutých osôb a osobných ošetrovateľov,
- iné náhrady na náklady zamestnávateľa vyplácané zamestnancom pri narodení dieťaťa alebo pri adopcii, ktorí majú nárok na materskú, otcovskú alebo adopčnú dovolenku.

prípade úmrtia manžela, manželky alebo registrovaného partnera závisí od poisťného konta vo všetkých členských štátoch, v ktorých zamestnanec pracoval (alebo konta manžela, manželky, resp. registrovaného partnera). Odvody druhej kategórie môžu byť zohľadnené vzhľadom na podmienky vo vzťahu k príspevkom, ktorých splnenie je nevyhnutné pre priznanie hotovostných dávok. Je dôležité požiadať o dávky v čo najkratšom čase, inak nemusia byť priznané.

Ministerstvo práce a dôchodkov je zodpovedné za vyplácanie väčšiny dávok sociálneho zabezpečenia. Daňová a colná správa Spojeného kráľovstva je zodpovedná za vyberanie a zaznamenávanie príspevkov, ako aj za posúdenie a platbu daňových úľav pre rodiny s nezaopatrenými deťmi a pre pracujúcich s nízkym príjmom. Takisto spravuje prídavky na deti a príspevok poručníkovi. Miestne samosprávy spravujú príspevok na bývanie a príspevok na komunálnu daň. Ministerstvo obchodu, obnovy a rozvoja zručností je priamo zodpovedné za vypracovanie politiky, ako aj právnych predpisov o rodičovskej dovolenke a platoch. Za vyplácanie denných nemocenských dávok, materských dávok, hradených zamestnávateľom, otcovských dávok, hradených zamestnávateľom a zároveň adopčných dávok, zodpovedá zamestnávateľ. Služby sociálnej starostlivosti zabezpečujú alebo uhrádzajú miestne orgány v rámci finančného a legislatívneho rámca, stanoveného ministerstvom zdravotníctva. Systém sociálneho zabezpečenia je financovaný z národných príspevkov na poistenie, ktoré platia zamestnávatelia a zamestnanci a tiež z daňových výnosov. Existujú významné rozdiely medzi dávkami na základe poistenia, kategórie a výšky príjmov, respektíve výnosov (Vaše práva sociálneho zabezpečenia v Spojenom kráľovstve, 2012, s. 4-6).

Krajiny Vyšehradskej štvorky (V 4)

Krajiny V 4, teda Maďarsko, Poľsko, Česko a Slovensko majú síce svoje národné špecifiká a tiež odlišnosti, ale ich podobný historický vývoj a spoločenské a hospodárske pomery umožňujú analyzovať a porovnávať nielen sociálnu politiku uvedených krajín, ale aj oblasť sociálneho zabezpečenia a jeho jednotlivé časti.

Maďarsko

Maďarský systém sociálneho zabezpečenia v súčasnosti poskytuje ochranu v prípadoch choroby, materstva, staroby, invalidity, chorôb z povolania, pracovných úrazov, úmrtia, ale aj výchovy detí a tiež nezamestnanosti. Všetky osoby v platenom zamestnaní alebo v podobnom pracovnom pomere sú poistené proti všetkým rizikám, každá osoba, ktorá začína pracovať, sa automaticky stáva členom systému sociálneho poistenia. Zamestnávateľ aj zamestnanec sú povinní platiť príspevky, osoby ktoré sa dobrovoľne prihlásia do tohto systému sociálneho zabezpečenia, môžu tak podpísať dohodu s príslušnou inštitúciou sociálneho zabezpečenia.

V Maďarsku existuje päť týchto hlavných oblastí sociálneho zabezpečenia: dôchodky a zdravotná starostlivosť, vrátane zákonného systému týkajúceho sa pracovných úrazov tvoria tzv. sociálne poistenie, ďalšie tri oblasti tvoria poistenie v nezamestnanosti, celý systém na podporu rodiny a tiež systém sociálnej pomoci. Správa, organizácia a riadenie maďarského systému sociálneho poistenia sú centralizované, zatiaľ čo služba sociálnych dávok je naopak decentralizovaná.

V krajine funguje len jeden druh zdravotného poistenia, na ktoré (súčasne aj na zdravotníctvo) dohliada ministerstvo pre ľudské zdroje. Národná zdravotná poisťovňa pôsobí prostredníctvom tak svojho ústredného orgánu, ako aj prostredníctvom zdravotných poisťovní v okresoch. Zákon teda určuje právnu podstatu na zaručenie povinného poisťného krytia. Zamestnávateľ má povinnosť v prípade potreby prihlásiť zamestnancov a platiť poisťné za

všetky osoby prihlásené na príslušných orgánoch daňových úradov, ktoré odovzdávajú údaje o nárokoch poistencov príslušným okresným zdravotným poisťovňami.

V roku 1997 sa v Maďarsku uskutočnila komplexná reforma zákonného dôchodkového poistenia, ktorá nadobudla účinnosť v roku 1998. Krajina sa vrátila k dvoj pilierovému dôchodkovému systému, založenému na povinnom systéme sociálneho poistenia a na dobrovoľnom sporení, pričom zvyšok druhého piliera je od 3. novembra 2010 dobrovoľný a za jeho financovanie a správu zodpovedá niekoľko schválených nezávislých súkromných dôchodkových poisťovní, nad ktorými vykonáva dohľad maďarský orgán pre finančný dohľad.¹⁸ Od 1. januára 2012 v rámci dôchodkového systému prestali platiť možnosti predčasného odchodu do dôchodku s výnimkou „40-ročného obdobia získania nároku v prípade žien“.

Systém sociálnej pomoci riadia miestne samosprávy, ktoré zároveň priznávajú rôzne dávky sociálnej pomoci a za vykonávanie dohľadu zodpovedá ministerstvo pre ľudské zdroje. Dávky zdravotnej starostlivosti sa financujú z fondu zdravotného poistenia, príjmy tohto fondu pochádzajú z príspevkov a odvodov sociálneho poistenia a tiež z daní. Povinný prvý pilier systému dôchodkového poistenia je financovaný z príspevkov a stanovenej časti zo sociálneho daňového príspevku podľa zákona o centrálnom rozpočte, zatiaľ čo dobrovoľný súkromný dôchodkový systém sa financuje len z príspevkov. Poistenie v nezamestnanosti je tiež založené na poistnom systéme priebežného financovania, naopak, rodinné dávky sa vyplácajú z hlavného rozpočtu. Verejná sociálna pomoc je nepríspevkový systém, ktorý sa uplatňuje na základe preskúmania finančnej situácie konkrétnej osoby. Tento systém sa financuje sčasti z centrálného rozpočtu a sčasti z rozpočtov miestnych samospráv (Vaše práva sociálneho zabezpečenia v Maďarsku, 2012, s. 4-6).

Poľsko

Sociálne zabezpečenie v Poľsku v súčasnosti zahŕňa nasledovné poistenia: starobný dôchodok, invalidný dôchodok, nemocenské poistenie a poistenie v materstve, zdravotné poistenie a poistenie proti pracovným úrazom a chorobám z povolania. K týmto poisteniam treba priradiť sústavu rodinných dávok, dávok sociálnej pomoci a dávok v nezamestnanosti. Systém sociálneho zabezpečenia v Poľsku pokrýva takmer všetky osoby, ktoré vykonávajú zárobkovú činnosť, t.j. zamestnancov a samostatne zárobkovo činné osoby a ich rodinných príslušníkov. Sociálne poistenie môže byť povinné, alebo založené na báze dobrovoľnosti.

Systém sociálneho zabezpečenia spadá do všeobecnej pôsobnosti ministerstva práce a sociálnej politiky a ministerstva zdravotníctva, avšak právna, administratívna a tiež finančná organizácia tohto systému je od týchto dvoch ministerstiev ale nezávislá.

Systém sociálneho zabezpečenia riadia tieto v Poľsku nasledovné inštitúcie:

- *inštitút sociálneho zabezpečenia a jeho regionálne pobočky*, ktoré sú zodpovedné za vyplácanie peňažných dávok v chorobe a v materstve, tiež vyplácanie dávok starobného,

---

¹⁸ Zákonom, schváleným v maďarskom parlamente (2010), bola zrušená dôchodková reforma z roku 1997 (podporilo ho 250 poslancov, 58 bolo proti a 43 sa zdržalo). Maďarská vláda očakávala, že z penzijných fondov sa v roku 2011 vráti do štátneho rozpočtu 530 mld. forintov. V roku 2012 má prísť z fondov do štátnej pokladnice ďalších 250 mld. forintov. Maďarský premiér V. Orbán označil zmeny v maďarskom dôchodkovom systéme za nevyhnutné, pokiaľ má krajina zvládnuť svoj vysoký verejný dlh, ktorý dosahoval 80 % HDP a bol najvyšší v strednej Európe. Sporitelia v maďarských dôchodkových fondoch mali do 31. januára 2011 čas na rozhodnutie o návrate do štátneho systému. V prípade zotrvania v súkromných fondoch mali byť vylúčení zo štátneho systému. Zamestnávateľia totiž za nich mali naďalej odvádzať 24-percentný odvod, z ktorého by však sporiteľom nevznikol nárok na budúci dôchodok.

invalidného, pozostalostného dôchodku a dávok v prípade pracovných úrazov a chorôb z povolania. Inštitút sociálneho zabezpečenia vyberá všetky príspevky do sociálneho zabezpečenia a zasiela ich príslušným organizáciám;

- *regionálne zdravotné fondy*, ktoré sú zodpovedné za vyplácanie nemocenských dávok v chorobe a materstve;
- *komunitné centrá sociálnej politiky*, ktoré vyplácajú rodinné dávky;
- *miestne a regionálne úrady práce*, ktoré vyplácajú dávky v nezamestnanosti;
- *štátny fond pre pracovnú rehabilitáciu zdravotne postihnutých osôb*, ktorý kontroluje prístup zdravotne postihnutých osôb k zamestnaniu a pracovnej rehabilitácii. Všetky programy rehabilitácie a zamestnanosti, vrátane chránenej práce, sú financované z odvodov od tých zamestnávateľov, ktorí nespĺňajú kvótu zamestnávania zdravotne postihnutých osôb.

Celý systém zdravotnej starostlivosti je v Poľsku zabezpečovaný v rámci zdravotného poistenia národným fondom zdravia a jeho miestnymi pobočkami. Národný fond zdravia organizuje sieť dostupných subjektov, ktoré poskytujú služby zdravotnej starostlivosti na základe zmlúv, uzavretých s poskytovateľmi služieb. Financuje dávky zdravotnej starostlivosti a zaručuje náhradu nákladov na lieky z vlastného rozpočtu. Za vyberanie príspevkov na sociálne poistenie (teda na starobné dôchodkové poistenie, invalidné poistenie, nemocenské poistenie, úrazové poistenie a zdravotné poistenie) osôb, ktoré pracujú mimo poľnohospodárskeho sektora, ako aj za vyplácanie dávok, je z veľkej časti zodpovedné ústredie Správy sociálneho poistenia (Vaše práva sociálneho zabezpečenia v Poľsku, 2012, s. 4-5).

Poľsko 4.9.2013 oznámilo, že veľkú časť aktív kontrolovaných súkromnými dôchodkovými fondmi presunie na štát (fondy spravovali v septembri 2013 aktíva v objeme 292 mld. poľských zlotých alebo 18 % HDP krajiny z roku 2012). Od tohto kroku si sľubuje zníženie štátneho dlhu (asi 8% HDP) a podporu hospodárskeho rastu. Štátne dlhopisy boli zo súkromných fondov presunuté do štátneho fondu. Akcie, ktoré mali vo svojom portfóliu, im však zostali. Čo sa týka aktív obyvateľov v súkromných dôchodkových fondoch, tie boli postupne presunuté na štát a tí, ktorí sa k dôchodkovému systému pripoja v budúcnosti, už budú musieť povinne prispievať len do štátneho fondu. Momentálne v Poľsku funguje kombinovaný dôchodkový systém, v rámci ktorého sa príspevky odvádzajú do štátneho dôchodkového fondu známeho ako ZUS (sociálna poisťovňa), ako aj do súkromných fondov spoločne označovaných ako OFE.

Nový dôchodkový systém má v Poľsku tri piliere. Nie je čistým kapitálovým systémom. Jeho účelom je nielen rozloženie rizika, ale najmä efektívne a bezpečné umiestnenie časti príjmov obyvateľstva počas aktívneho života ľudí. Významnou črtou nového systému je aj odstraňovanie odvetvových výsad a osobitných privilégií či predpisov.

Prvé dve z troch súčastí systému sú povinné a univerzálne. Polovica príjmov z dôchodkových príspevkov ide na prvý, priebežný pilier. Druhý, súkromne spravovaný kapitálový pilier, je financovaný z druhej polovice príspevku. Správcami príspevkov sú súkromné penzijné fondy, ktoré pôsobia na základe povolenia. Oba piliere pracujú s individuálnymi účtami a ich financovanie sa odvíja od vymedzeného príspevku. Tretí pilier je dobrovoľný, doplnkový. Predpokladá rôznorodosť organizačných pravidiel aj foriem účasti, čo v praxi znamená, že výška alokácie príjmov počas života ľudí sa bude dať prispôbovať individuálnym preferenciám.

Česká republika (ČR)

Komplexný systém sociálneho zabezpečenia v ČR je tvorený systémom dôchodkového, zdravotného a nemocenského poistenia, ako aj národnou politikou systému zamestnanosti

a súčasne bezpríspevkovým systémom sociálnych dávok. Systém zdravotnej starostlivosti je financovaný prostredníctvom zdravotných poisťovní, pričom ostatné zložky uvedeného systému sú financované zo štátneho rozpočtu. Poistné hradia zamestnávateľia a zamestnanci alebo samostatne zárobkovo činné osoby. Systém zdravotného a dôchodkového poistenia a štátnej politiky zamestnanosti je povinný pre všetky hospodársky činné osoby; systém zdravotného poistenia je povinný pre zamestnancov a naopak, dobrovoľný pre SZČO.

Zdravotné poistenie je povinné pre všetky osoby, ktoré majú trvalé bydlisko v krajine alebo pracujú na území ČR. Poistení sú zároveň aj občania EÚ, ktorí vykonávajú závislú alebo samostatnú zárobkovú činnosť v ČR. Za niektoré kategórie osôb, akými sú nezaopatrené deti (až do veku 26 rokov), dôchodcovia, poberatelia rodinných prídavkov, ženy na materskej dovolenke, uchádzači o zamestnanie a pod., platí poistné štát.

Systém štátnej sociálnej podpory je bezpríspevkový systém financovaný zo štátneho rozpočtu a riadený poverenými štátnymi orgánmi. Štát prostredníctvom systému štátnej sociálnej podpory prispieva najmä rodinám s nezaopatrenými deťmi v prípade priznania sociálnej situácie, ktorú rodina nie je schopná vyriešiť prostredníctvom svojich vlastných zdrojov a schopností.

Dávky sociálnej pomoci, ktoré sú financované z daní, zahŕňajú okrem systému sociálnych služieb určité jednorazové dávky, poskytované osobám so zdravotným postihnutím a tiež systém pomoci v hmotnej núdzi. Uvedený systém je zameraný na ľudí, ktorí nemajú dostatočný príjem a jeho hlavným cieľom je zabezpečiť aspoň základné potreby, týkajúce sa živobytia a ubytovania. Hlavnou podmienkou je nízky príjem a nemožnosť jeho zvýšenia vlastným úsilím (prácou, využívaním majetku a ostatnými prednostnými pohľadávkami).

Hlavným orgánom správy štátnej zdravotnej starostlivosti je ministerstvo zdravotníctva, ktoré okrem iného pripravuje právny rámec v tejto oblasti. Poistenie zabezpečuje osem zdravotných poisťovní, ktoré sú nezávislými právnymi subjektmi. Starobné dôchodky, dávky v invalidite, pozostalostné dávky, nemocenské peňažné dávky rieši Ministerstvo práce a sociálnych vecí, ktoré vypracúva právne predpisy pre uvedené oblasti sociálneho zabezpečenia. Všetky úlohy v oblasti správy zabezpečujú úrady českej správy sociálneho zabezpečenia, ktoré sú podriadené ministerstvu a ktoré ich kontroluje. Ústredie Českej správy sociálneho zabezpečenia vykonáva kontrolnú činnosť všetkých okresných správ sociálneho zabezpečenia.

Systémy štátnej sociálnej podpory, ktoré zahŕňajú rodinné prídavky a náhradu nákladov za pohreb, spravujú regionálne úrady práce a ich kontaktné miesta. V rámci systému pomoci v hmotnej núdzi sa poskytujú nasledovné opakované alebo jednorazové dávky: príspevok na živobytie, príspevok na bývanie a mimoriadnu okamžitú pomoc.

Dávky sú vyhradené len pre osoby s nízkym príjmom alebo v prípade núdzovej situácie. Regionálne úrady práce a ich kontaktné miesta spravujú pomoc v hmotnej núdzi na náklady centrálného rozpočtu. Dlhodobú starostlivosť nezabezpečuje jeden systém, ale táto je čiastočne zahrnutá aj do systému zdravotnej starostlivosti, za ktorý zodpovedá ministerstvo zdravotníctva, ako aj do systému sociálnych služieb, ktorý riadi ministerstvo práce a sociálnych vecí. Systém sociálneho poistenia a podpora v nezamestnanosti sú financované z príspevkov zamestnancov ako aj zamestnávateľov, systém zdravotnej starostlivosti je financovaný z príspevkov a daní a rodinné prídavky a sociálna podpora sú financované z daní. (Vaše práva sociálneho zabezpečenia v ČR, 2012, s. 4-6).

Čo sa týka dôchodkového systému, Česká vláda zrušila druhý dôchodkový pilier, ktorý tak zanikol začiatkom roku 2016. „*Druhý pilier je jedným z veľkých omylov predchádzajúcej vlády Petra Nečasa*,“ – vyhlásil predseda českej vlády B. Sobotka (www.investujeme.sk). Súčasne poukázal na veľké riziká, ktoré sú spojené s vyvážaním stoviek miliónov korún z priebežného dôchodkového účtu. ČR si tak do určitej miery tlačí demografický problém

naďalej pred sebou. Niekoľko tisíc sporiteľov, ktorí si v druhom pilieri začali sporiť sa môžu rozhodnúť, kam presmerujú doterajšie úspory. Môžu ich previesť do štátneho priebežného systému, do štátneho tretieho piliera alebo si ich ponechať.

Slovenská republika (SR)

Nakoľko niektoré inštitúcie súčasného sociálneho zabezpečenia v SR budú podrobne charakterizované v ďalšej časti monografie, pristúpime k jeho vymedzeniu len v skrátenej podobe. Systém sociálneho zabezpečenia SR zahŕňa tieto oblasti: zdravotné poistenie, sociálne poistenie a dôchodkové sporenie. Okrem toho existujú rodinné dávky a sociálna pomoc, poskytované štátom.

Za zdravotnú starostlivosť (ako to ustanovuje zákon o zdravotnom poistení) sa považuje každá služba, poskytnutá v rámci povinného sociálneho zabezpečenia (v tomto prípade na základe povinného zdravotného poistenia), ktorá však nie je súčasťou súkromnej zdravotnej starostlivosti. Je to univerzálny systém zdravotnej starostlivosti pre všetkých obyvateľov (na základe pobytu). Systém je financovaný z povinného poistenia, ktoré je hradené zamestnancami, zamestnávateľmi, samostatne zárobkovo činnými osobami a štátom (za deti, dôchodcov, nezamestnaných atď.).

Sociálne poistenie pokrýva všetkých zamestnancov a tiež samostatne zárobkovo činné osoby s výnimkou príslušníkov policajného zboru, Slovenskej informačnej služby, Národného bezpečnostného úradu, Zboru väzenskej a justičnej stráže, Železničnej polície, colníkov a príslušníkov ozbrojených síl. Pre uvedené skupiny sa zaviedol osobitný systém sociálneho zabezpečenia.

Slovenský systém sociálneho poistenia, vymedzený zákonom o sociálnom poistení, tak zahŕňa: nemocenské poistenie, dôchodkové poistenie (zahŕňa starobné poistenie a invalidné poistenie), úrazové poistenie, poistenie v nezamestnanosti a garančné poistenie. Štátna sociálna podpora pre rodiny patrí do pôsobnosti MPSVR a skladá sa hlavne z peňažných dávok, vyplácaných rodinám. V rámci systému štátnej sociálnej podpory súčasné právne predpisy SR poskytujú dávky vo forme príspevku na pohreb a rodinných dávok. Dávky sa vyplácajú oprávneným príjemcom prostredníctvom miestnych úradov práce, sociálnych vecí a rodiny, riadených Ústredím práce, sociálnych vecí a rodiny. Daňový nástroj pre nezaopatrované deti (tzv. daňový bonus) reguluje Ministerstvo financií SR a prideliuje sa prostredníctvom daňových úradov.

Sociálnu pomoc tak tvoria vecné dávky, ako peňažné dávky, poskytované oprávneným príjemcom prostredníctvom štátnych orgánov (patriacich pod ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny a ministerstvo zdravotníctva) alebo územných samospráv (obcí). Táto pomoc sa poskytuje osobám, ktoré sú vo vážnej hmotnej núdzi a tiež osobám telesne postihnutým. Organizácia a poskytovanie dávok prislúcha štátnej správe, predovšetkým úradom práce, sociálnych vecí a rodiny, územným samosprávam (obciam) a zároveň niektorým neštátnym organizáciám (tretí sektor).

Systém sociálnej ochrany je rozdelený na štyri oblasti: prvé dve hlavné oblasti sú zdravotná starostlivosť a sociálne poistenie; dve ďalšie sú rodinné dávky a sociálna pomoc, poskytované štátom. Peňažné dávky sociálneho poistenia spravuje Sociálna poisťovňa, ktorá je verejnoprávnou inštitúciou. Právne predpisy, ktorými sa riadi celý systém sociálneho zabezpečenia, patria do pôsobnosti MPSVaR, ktoré však priamo nezasahuje do činností SP, zodpovedajúcej za tieto sociálne dávky. Ako zastrešujúca organizácia sociálneho poistenia pôsobí SP ako styčný orgán medzi jednotlivými zúčastnenými inštitúciami a oprávnenými osobami, ako aj medzi inštitúciami členských štátov EÚ a Švajčiarska. SP má súčasne aj regionálne pobočky.

Uvedenú stručnú charakteristiku sociálnej politiky nami vybraných štátov EÚ (Nemecko, Švédsko a Veľká Británia) a štátov V 4 (Maďarsko, Poľsko, ČR a SR) sme doplnili analýzou vybraných sociálno-ekonomických ukazovateľov v sociálnom zabezpečení. Vychádzali sme z relevantných štatistických informácií, dostupných na Štatistickom úrade EÚ (Eurostat) a analyzovali sme štatistické údaje sociálnej ochrany, ktorá z dôvodu harmonizovania štatistickej metodiky vo všetkých členských krajinách je použitá ako synonymum pojmu „sociálneho zabezpečenia“ (z hľadiska vnútorného členenia obe uvedené sústavy vykazujú zhodu). V rámci sociálnej ochrany analyzujeme príjmy a výdavky vo vybraných štátoch EÚ a štátov V 4, pričom však výdavky na sociálnu ochranu skúmame z viacerých hľadísk (vývoj výdavkov za obdobie, výdavky na sociálne dávky, členené podľa funkcie za rok, vývoj sociálnej kvóty za obdobie). Podrobne vid' Prílohy B, C a D.

2 SOCIÁLNE POISTENIE V SYSTÉME SOCIÁLNEHO ZABEZPEČENIA

Organickou súčasťou sociálnej politiky toho-ktorého štátu, ktorý sa zaviazal svojim občanom garantovať určitý objem sociálnych istôt, je sociálne zabezpečenie, ktoré využíva štát pri riešení dôsledkov sociálnych udalostí a sociálnych rizík¹⁹ pri garancii sociálnych istôt (Radičová, 2003, s. 4-5).

2.1 Prístupy k vymedzeniu pojmu „sociálne zabezpečenie“

Pojem „sociálne zabezpečenie“, ako aj „sociálna bezpečnosť“ (zo španielskeho *seguridad social*, v ďalších jazykoch napr. angl. *Social Security*, nemeč. *Sozialsicherheit*) sa vo všeobecnej podobe používa na celom svete a najmä z dôvodu rozdielných politických, ekonomických, teritoriálnych, demografických a ďalších faktorov, a preto nie je možné jeho obsah jednoznačne pojmovo vymedziť. Vo svete je pojem interpretovaný rôznymi spôsobmi - v niektorých krajinách definuje pojem *sociálne zabezpečenie* zákon, v iných krajinách napr. dohovory, ktoré sú v rámci národnej legislatívy zaradené do sféry zákonov o sociálnom zabezpečení.

V dostupnej literatúre sa najčastejšie používa definícia Medzinárodnej organizácie práce (ILO), uvedená v dohovore ILO č. 102 z roku 1952: „*Sociálne zabezpečenie je súhrn zákonných opatrení, ktoré chránia jednotlivca a jeho rodinu pred následkami dočasného, či trvalého prerušenia príjmov z pracovnej činnosti, alebo podstatného zníženia reálnych príjmov z pracovnej činnosti v dôsledku zdravotných, či rodinných nákladov, za účelom udržania sociálne primeranej životnej úrovne*“ (www.employment.gov.sk/...spolupraca/...organizacie/...organizacia-prace-mop/).

Podľa J. Matláka (1996, s. 32) *sociálnym zabezpečením* vo všeobecnosti možno zároveň rozumieť „... *súbor inštitúcií, zariadení opatrení a vzťahov, prostredníctvom ktorých sa uskutočňuje predchádzanie, zmierňovanie a odstraňovanie následkov sociálnych udalostí, v ktorých sa občania ocitli, prípadne sa mohli ocitnúť*“. Obdobným spôsobom, ako súbor právnych, finančných a zároveň organizačných nástrojov a opatrení, ktorých cieľom je najmä kompenzovať nepriaznivé finančné, sociálne dôsledky rôznych životných okolností a udalostí, ohrozujúcich uznané sociálne práva alebo takýmto životným situáciám predchádzať, popisuje sústavu sociálneho zabezpečenia M. Potůček (1995, s. 69). Veľká časť autorov chápe sociálne zabezpečenie v spektre užšieho, respektíve širšieho obsahového vymedzenia.²⁰

Odporúčanie ILO o minimálnych mierach sociálnej ochrany z roku č. 202/2012, v časti I. Ciele, rozsah a zásady uvádza, že: „*I. Toto odporúčanie poskytuje členom poradenstvo s cieľom: (a) ustanoviť a udržiavať, podľa potreby, minimálne miery sociálnej ochrany ako*

¹⁹ *Sociálna udalosť - sociálne riziko*, ktoré spravidla vyvoláva sociálne napätie a zároveň aj potrebu prijať určité sociálne opatrenia, uvedená sociálna udalosť sa stáva sociálnym rizikom vtedy, ak by jej dôsledky viedli k neschopnosti občana zabezpečiť si svoje potreby príjmom úplne, resp. obmedzene. Sociálna udalosť môže byť vyvolaná subjektívnou neschopnosťou (v prípade staroby, choroby), prípadne objektívnou nemožnosťou (v prípadoch straty zamestnania) získať pracovný príjem. Obsah sociálnej udalosti determinuje teda rozsah a obsah pomoci v rámci jednotlivých podsystemov sociálneho zabezpečenia (Gajdošíková, Rusiňák, 1996, s. 155).

²⁰ V súlade s uvedeným chápaním prezentuje pojem „sociálne zabezpečenie“ M. Večeřa (1996, s. 86): *v užšom chápaní obsahuje dôchodkové zabezpečenie a zároveň určité služby sociálnej starostlivosti, niekedy sa stotožňuje so sociálnym poistením; naopak, v širšom a podľa neho aj v najadekvátnejšom ponímaní sa do sociálneho zabezpečenia zaraďujú právne, finančné a organizačné nástroje a opatrenia, ktorých cieľom je kompenzovať nepriaznivé dôsledky rôznych sociálnych udalostí a situácií, ktoré sú uznávané ako také sociálnym štátom alebo takýmto sociálnym situáciám predchádzať*.

základného prvku ich národných systémov sociálneho zabezpečenia; (b) uplatňovať minimálne miery sociálnej ochrany²¹ v rámci stratégií pre rozširovanie sociálneho zabezpečenia, ktoré postupne zabezpečujú vyššie úrovne sociálneho zabezpečenia pre čo najväčší počet ľudí, usmerňované normami MOP o sociálnom zabezpečení.“ (www.employment.gov.sk/files/.../priloha-c.-1-odporucanie-mop-c.-202.rtf).

V našich podmienkach do roku 1989 pojem „sociálne zabezpečenie“ v odbornej literatúre vo všeobecnosti zahŕňal vzťahy a tiež prostriedky (inštitúcie), ktorými spoločnosť zaručovala a poskytovala hmotné zabezpečenie jednotlivým občanom ak nemohli pracovať z dôvodov uznaných spoločnosťou alebo tým, ktorí sa ocitli v situácii, že ich pracovný príjem nestačil na krytie zvýšených životných nákladov (Macková, 2001, s. 20).

E. Rievajová a kol. (2006, s. 11) uvádza, že „sociálne zabezpečenie“ možno chápať tiež ako „... súbor opatrení na formovanie solidarity s ľuďmi, ktorí čelia hrozbe nedostatku príjmu z platenej práce alebo sa nachádzajú v situácii, ktorá si vyžaduje mimoriadne výdavky“. Zároveň uvedená autorka prezentuje, že najrozšírenejším chápaním v súčasnosti je „sociálne zabezpečenie“ ako súhrnné označenie pre všetky sociálne inštitúcie, poskytujúce občanom (teda jednotlivcom a rodinám) poradenstvo a ochranu, tiež materiálne a peňažné plnenie, služby a azyl na uspokojenie ich sociálnych (spoločnosťou uznaných) potrieb.

Zhrňujúc uvedené definície možno dospieť k záveru (aj Macková, 2001, s. 21), že *sociálne zabezpečenie* ako rozhodujúca súčasť sociálnej politiky má interdisciplinárny charakter, pričom jeho pojmové vymedzenie závisí od rôznosti prístupov financovania výdavkovej časti, ktorou je systém dôchodkového zabezpečenia a nemocenského poistenia, tzv. sociálneho poistenia, ktoré tvorí základný pilier sociálneho zabezpečenia tej ktorej krajiny.

Základným cieľom sociálneho zabezpečenia je poskytnúť rodinám, ale aj jednotlivcom istotu, že úroveň a kvalita ich života sa nezníži ani v rizikovej sociálnej alebo ekonomickej situácii. Sociálne zabezpečenie tak zahŕňa okrem uspokojovania potrieb aj prevenciu rizík a pomoc rodinám, jednotlivcom v situáciách (pri riešení sociálnych udalostí), ktorým nebolo možné nijako zabrániť (Stanek, 2008, s. 199).²² Každý sociálno-zabezpečovací systém je podmienený predchádzajúcim historickým vývojom, národnou tradíciou a je determinovaný celým radom ďalších faktorov, ktoré vzájomne súvisia a majú svojim spôsobom rozhodujúci vplyv a do určitej miery predurčujú formovanie celého systému.

Medzi základné determinanty sociálneho zabezpečenia zaraďujú J. Žižková a V. Krebs (1993, s. 72-75) nasledovné: *ekonomické determinanty* – veľkosť a dynamika vytvorených zdrojov v ekonomike, štátny rozpočet, ekonomický rast, životné náklady obyvateľstva, cenová a mzdová dynamika, inflácia, valorizácia a iné; *spoločensko-politické determinanty* – politická situácia, programy politických strán a hnutí, politické zámery, politické ideológie, medzinárodnopolitické vplyvy (európska integrácia, medzinárodná spolupráca a pod);

²¹ Minimálne miery sociálnej ochrany (Odporúčanie ILO č. 202/2012) by mali obsahovať minimálne tieto základné garancie sociálneho zabezpečenia: (a) prístup k vnútroštátne definovanému súboru tovarov a služieb, ktorý predstavuje nevyhnutná zdravotná starostlivosť, vrátane starostlivosti v materstve, spĺňajúci kritériá dostupnosti, prístupnosti, prijateľnosti a kvality; (b) základné zabezpečenie príjmu pre deti, najmenej na vnútroštátne definovanej minimálnej úrovni, ktorý poskytuje prístup k výžive, vzdelávaniu, starostlivosti a akýmkoľvek iným potrebným tovarom a službám; (c) základné zabezpečenie príjmu pre osoby v aktívnom veku, najmenej na vnútroštátne definovanej minimálnej úrovni, ktoré nie sú schopné zarábať si dostatočný príjem, najmä v prípadoch choroby, nezamestnanosti, materstva a invalidity; (d) základné zabezpečenie príjmu, najmenej na vnútroštátne definovanej minimálnej úrovni, pre staršie osoby.

²² Podľa V. Kahouna a kol. (2009, s. 26) k základným cieľom súčasného sociálneho zabezpečenia patrí:

- regulácia zodpovednosti osôb za ich budúcnosť (povinné poisťné systémy),
- stanovenie miery a foriem sociálnej solidarity (povinný, respektíve dobrovoľný transfer prostriedkov cez daňovú reformu alebo sponzorovaním),
- presadzovanie a ochrana sociálnych práv (obsiahnutých priamo vo Všeobecnej deklarácii ľudských práv, článok 22 až 25).

demografický vývoj – starnutie populácie, pôrodnosť, veková štruktúra obyvateľstva, úmrtnosť, rozvodovosť, migrácia obyvateľstva, rast počtu osamelých osôb a iné; *zdravotný stav obyvateľstva* – počet chronických a degeneratívnych chorôb, zvýšenie chorobnosti, invalidizácia, úrazovosť a iné; *zamestnanosť obyvateľstva* – štruktúra zamestnanosti, zamestnávajúce žien s malými deťmi, zamestnávajúce dôchodcov, vývoj nezamestnanosti a pod.; *politika oblasti pracovných príjmov* – vzájomné vzťahy medzi vývojom pracovných a sociálnych príjmov, používané valorizačné mechanizmy a pod.

Všetky objektívne faktory majú podľa J. Matláka (2009, s. 48) rozhodujúci vplyv na vznik a rozvoj sociálneho zabezpečenia a tiež vysvetľujú kauzálne vzťahy medzi formou, obsahom a tiež funkciou sociálneho zabezpečenia a zároveň hlavnými komponentmi jeho spoločenského prostredia. Tieto autor logicky rozčleňuje do dvoch samostatných skupín: na *vnútorné* a *vonkajšie* determinanty sociálneho zabezpečenia.

Podľa L. Vavrinčíkovej a P. Juska (2007, s. 14-15) *endogénne* (vnútorné) *determinanty sociálneho zabezpečenia* zahŕňajú faktory, ktoré pôsobia na inštitúcie vo vnútri sociálnej sféry danej spoločnosti spravidla ohraničenej územím štátu. K uvedeným vnútorným faktorom zaraďujú napr. demografické faktory, ďalej ekonomické faktory, politické prostredie a oproti predchádzajúcemu členeniu tiež faktor životného prostredia. Naopak, *exogénne* (vonkajšie) *determinanty sociálneho zabezpečenia* plne ovplyvňujú medzinárodné vzťahy. Z vonkajších faktorov má najväčší význam predovšetkým vplyv zahraničných skúseností a činnosť medzinárodných inštitúcií sociálneho zabezpečenia. Napr. Odporúčanie ILO o národných minimálnych mierach sociálnej ochrany č. 202 z roku 2012 potvrdzuje, že právo na sociálne zabezpečenie je ľudským právom a je spolu s podporou zamestnanosti ekonomickou a sociálnou nevyhnutnosťou pre rozvoj a pokrok. Súčasne uznáva, že sociálne zabezpečenie je dôležitým nástrojom prevencie a znižovania chudoby, nerovnosti, sociálneho vylúčenia a sociálnej neistoty, s cieľom podporovať rovnosť príležitostí a rodovú a rasovú rovnosť a podporovať prechod z neformálneho do formálneho zamestnania (www.employment.gov.sk/files/.../priloha-c.-1-odporucanie-mop-c.-202.rtf).

Sociálne zabezpečenie sa v praktickej rovine realizuje prostredníctvom tzv. *nástrojov*, pričom sociálne príjmy a sociálne služby predstavujú najvýznamnejšie nástroje sociálneho zabezpečenia. Systavy sociálneho zabezpečenia môžu byť financované z dvoch zdrojov: buď z verejných fondov, vytváraných daňami alebo z poisťovních fondov, tvorených platbami poisťovní jednotlivými subjektmi. V prvom prípade sa jedná o tzv. *Beveridgeov prístup*, odvodený z tradície Poor Law (zákona o podpore chudobných), kde je dôraz kladený na zaistenie životného minima pre celú populáciu. Naopak, v druhom prípade sa priamo nadväzuje na *Bismarckov prístup*, ktorý sa opiera o inštitúcie vzájomnej pomoci a tiež poisťovacie schémy, odvodené od pracovných príjmov, špecifikované pre definované kategórie ekonomicky aktívnej populácie, respektíve pre ich rodinných príslušníkov (Potůček, 1995, s. 70).

V súčasnej teórii sociálneho zabezpečenia sa v súvislosti s jeho členením niekedy uvádzajú tzv. tri piliere sociálneho zabezpečenia. Tak isto však možno uvažovať o troch systémových súčiastiach sociálneho zabezpečenia, či najviac známych sociálnych inštitúciách (podsystemoch), ktoré sociálne zabezpečenie využíva, a to: *sociálnom poistení*, *sociálnej podpore* a *sociálnej pomoci* (Rievajová, E., In: Stanek, V. a kol., 2008; Bočáková, O., Kubíčková, D., 2015 a ďalšie).

Niekoľko poznámok k jednotlivým inštitúciám:

1. Sociálne poistenie

V rámci sociálneho poistenia sú riešené práve tie sociálne situácie, na ktoré sa môže občan dopredu pripraviť (teda sa poistiť) formou odloženia časti svojej dnešnej spotreby na krytie budúcej nejstej krátkodobej, resp. dlhodobej sociálnej situácie (Krebs a kol., 2007,

s. 163). V podstate ide o najviac preferovanú formu v moderných priemyselných spoločnostiach s trhovou ekonomikou, ktorá je plne rozvíjaná vo všeobecných povinných (obligatórnych), a v doplnkových dobrovoľných (fakultatívnych) systémoch.

Práve v našich podmienkach (Rievajová a kol., 2006, s. 13) je najvhodnejšou formou zabezpečenie sociálnych potrieb občanov vo všetkých prípadoch, keď sa jedná o sociálnu udalosť, spojenú so stratou príjmu (napr. mzdy) zo zárobkovej činnosti v prípadoch materstva, choroby, staroby, ošetrovania člena rodiny, invalidity a straty živiteľa. Cieľom sociálneho poistenia je podľa M. Večeřu (1996, s. 87) udržať v uvedených sociálnych situáciách primerane, t.j. v dohodnutej výške a počas dohodnutej doby dosiahnutý životný štandard.

V uvedenej súvislosti J. Matlák (2004, s. 28) zdôrazňuje, že práve „*komparatistika v oblasti sociálnych vied dáva totiž možnosť poučiť sa z príkladu iných krajín, čo je vlastne hlavnou motiváciou porovnávacích štúdií*“. Môžeme však konštatovať, že vonkajšie faktory významne ovplyvňujú vývoj sociálneho zabezpečenia na Slovensku, pričom skúsenosti a poznatky, získané zo zahraničia, nemôžu nahradiť samotnú koncepciu nášho sociálneho zabezpečenia. Zároveň autor (2009, s. 51) v tejto súvislosti uvádza, že každá krajina, vychádzajúc z vlastnej histórie a tradícií, si musí vytvárať systém, ktorý by čo najlepšie vyhovoval potrebám jej občanov. Na druhej strane však otvorenie hraníc a možnosť bez akýchkoľvek väčších obmedzení cestovať takmer po celom svete, prináša so sebou podľa Z. Gregorovej a M. Galvasa (2005, s. 44) bezprostrednú skúsenosť mnohých ľudí so systémami sociálneho zabezpečenia v iných krajinách, na základe čoho dochádza k intenzívnejšiemu myšlienkovému prenosu zahraničných poznatkov a skúseností do našich podmienok. Je zrejmé, že vplyv takto získaných názorov má stúpajúcu tendenciu.

Nakoľko práve sociálnym poistením sa budeme podrobne zaoberať v nasledujúcej podkapitole, preto prezentujeme len jeho základné charakteristiky.

2. Sociálna podpora

Prostredníctvom *sociálnej podpory* sú občania štátom zabezpečení v prípade štátom uznanej sociálnej udalosti. Používa sa všade tam, kde je rámec poistenia úzky alebo z iného dôvodu nepoužiteľný na zabezpečenie sociálnej stability a bezpečnosti občana. Je výrazom sociálneho prerozdelenia (redistribúcie), ako aj štátom organizovanej solidarity. V tomto prípade sa jedná o výplatu sociálnych dávok, ktoré sú financované zo sústavy priamych daňových prostriedkov zo štátneho rozpočtu. Pre sociálnu podporu je podľa J. Matláka (2009, s. 45) charakteristické hlavne rovnaké zabezpečenie všetkých oprávnených, pričom v jednotlivých prípadoch je možné poskytovanie štátnej dávky podmieniť absenciou príjmu (rodičovský príspevok), či stanoviť aj určité limity príjmov. Na základe uvedeného je potrebné uviesť, že v súčasnom období naša platná právna úprava neurčuje limity príjmov pre žiadnu dávku v rámci štátnej sociálnej podpory, predpokladom poskytnutia dávky je však odôvodňujúca sociálna situácia.

Základnými znakmi systému sociálnej podpory vo všeobecnosti sú (Macková, 2009, s. 74): *celospoločenská solidarita; poskytovanie dávok pri splnení zákonom ustanovených podmienok* (v niektorých krajinách v závislosti od príjmovej úrovne rodiny, resp. iba občanom danej krajiny s trvalým pobytom na území štátu); *špecifické určenie výšky dávok* (napr. testovaním príjmovej úrovne rodín); *prijemca dávky nemusí do systému prispievať*.

3. Sociálna pomoc

Inštitút sociálnej pomoci je oporným podsystemom sociálneho zabezpečenia pri ťažkých životných situáciách, počas ktorých má každého občana zabezpečiť existenčným

minimum.²³ Rieši vzniknutú sociálnu situáciu, vyvolanú stavom hmotnej a sociálnej núdze, poskytnutím sociálnej dávky a sociálnych služieb. V tomto prípade sa zdôrazňuje účasť samotného občana na riešení jeho vlastnej sociálnej situácie, až neskôr sa realizuje táto pomoc prostredníctvom subjektov sociálnej pomoci, a to formou peňažných dávok, vecnej pomoci a poskytovaním služieb (realizácia princípu subsidiarity). Uvedené zhrňa Š. Strieženec (1996, s. 155) a definuje „sociálnu pomoc“ ako: „... súbor činností, ktoré občani pomáhajú zabezpečiť základné životné podmienky, nadobudnúť sociálnu stabilitu a obnoviť sociálnu nezávislosť a sociálnu suverenitu. I keď je občan v prvom rade zodpovedný sám za seba, sociálna pomoc (riešenie hmotnej a sociálnej núdze²⁴) prispieva k riešeniu situácie, ktorá je nad jeho sily“.

Sociálnu pomoc možno charakterizovať nasledujúcimi základnými prvkami:

- *financie zo strany verejných orgánov* - financovanie pomoci zo súkromných darov patrí do oblasti dobročinnosti,
- *subsidiarita* - pomoc zo strany spoločnosti (štátu) sa poskytuje tomu, kto si nevie pomôcť sám a žiadnu inú pomoc už nedostáva,
- *individualizovaná pomoc* - je určená podľa potrieb žiadateľa vo svojej forme a výške,
- *minimálna garancia* - výška dávky sociálnej pomoci je určovaná na základe chápania minimálnej záruky, ktorá je v danej dobe v spoločnosti bežná,
- *väzba na výchovu* - dávky sociálnej pomoci sú veľmi často prepojené s individuálnou, či sociálnou podporou, zameranou na pomoc oprávnenému so zámerom odstrániť jeho závislosť od sociálnej pomoci (Rievajová a kol., 2006, s. 14-15).

Sociálna pomoc je v podstate poskytovaná takým spôsobom, aby zabráňovala sociálnemu vylúčeniu a sociálnej deprivácii, pričom sa uskutočňuje najmä prostredníctvom sociálnej práce. Podľa L. Vavrinčíkovej a P. Juska (2007, s. 93) je komplexný „... systém sociálnej pomoci koncipovaný pozitívne, so snahou pomáhať ľuďom v núdzi, pri rešpektovaní ich jedinečnosti a ľudskej dôstojnosti“.

2.2 Sociálne poistenie ako organická súčasť sociálneho zabezpečenia

Pojem „sociálne poistenie“ (angl. social insurance) označuje inštitucionálny systém, ktorý je z pohľadu sociálnopolitickej podstaty štátu nielen najdôležitejšou, ale zároveň tiež najrozsiahlejšou časťou sociálnej bezpečnosti občanov SR. Ide o povinné verejnoprávne poistenie, ktorého úlohou je ochrániť veľkú časť obyvateľstva pred rizikami v živote, ako aj zabezpečiť prerozdelenie príjmov v národnom hospodárstve. Poisťovací systém predpokladá okrem určitých rizík aj osobnú participáciu občana a dávky sú odvodené z príspevkov,

---

²³ V rámci *životného minima* sa diferencovali jeho dve úrovne, a to *existenčné* a *sociálne minimum*, ktoré sa používajú aj v súčasnej slovenskej legislatíve. *Existenčné minimum* predstavuje hranicu biedy, to znamená najspodnejšiu prípustnú hranicu životnej úrovne. Pri jej nedosiahnutí by mohlo dôjsť k ohrozeniu zdravia a života človeka a je spojená s uspokojovaním jeho základných primárnych (existenčných) potrieb, akými sú strava, nevyhnutný odev, prístrešie a osobná hygiena. *Sociálne minimum* je hranicou chudoby, ide vlastne o existenčné minimum, ktoré je zvýšené o aktivity, spojené s kultúrou, dopravou, vzdelávaním, s ochranou zdravia a pod. (Polonský, Pillárová, 2002, s. 22).

²⁴ *Hmotná núdza* predstavuje taký stav, keď príjem občana nedosahuje životné minimum ustanovené osobitným predpisom. V určitom zmysle slova možno za príbuzný pojem chudoby pokladať aj *sociálnu núdzu*, ktorú je možné definovať ako taký stav, keď si občan nemôže zabezpečiť sám starostlivosť o seba, svoju domácnosť, ochranu a uplatňovanie svojich práv a tiež právom chránených záujmov alebo kontakt so spoločenským prostredím najmä vzhľadom na vek, nepriaznivý zdravotný stav, sociálnu neprispôsobivosť, respektíve stratu zamestnania (Polonský, Pillárová, 2002, s. 59-60).

financovaných poistencami.²⁵ Základnými pojmovými znakmi systému sociálneho poistenia (Macková, 2009, s. 70) sú:

- a) *všeobecná povaha systému*, nakoľko základný všeobecný systém sociálneho poistenia existuje spoločne pre všetky skupiny ekonomicky aktívneho obyvateľstva bez zreteľa na formu a druh pracovnej (ekonomickej) aktivity,²⁶
- b) *obligatornosť vzniku poistenia (povinnosť)*,
- c) *osobná participácia*,
- d) *priebežné financovanie*, ktorému zodpovedá systém priebežnej realizácie jednotlivých plnení,
- e) *nárokosť* (bez zreteľa na existenciu sociálnej potrebnosti), právny nárok tu vzniká na základe odplatného právneho vzťahu, t.j. základe platenia finančných príspevkov (napr. poistenca, zamestnávateľa, štátu),
- f) *sociálna solidarita*,
- g) *neziskový princíp*, v tomto prípade sú neregulované podnikateľské aktivity nositeľom poistenia zákonom absolútne vylúčené, naopak, nevyklučuje sa akumulácia kapitálu na základe ustanovených podmienok a pravidiel,
- h) *štátna garancia solventnosti nositeľa poistenia*.

Sociálne poistenie teda obvykle zahŕňa všetky prípady krátkodobej straty pracovnej schopnosti (nemocenské poistenie), tiež dlhodobú stratu pracovnej schopnosti (dôchodkové poistenie), súčasne stratu pracovných schopností v dôsledku pracovného úrazu a choroby z povolania (úrazové poistenie), stratu zdravia (zdravotné poistenie) a tiež prípady straty zamestnania (poistenie v nezamestnanosti). Jeho úlohou je zaistiť poistencovi príjem v tom prípade, že ho stratil v súvislosti zo vzniknutou sociálnou udalosťou.²⁷

Okrem toho má sociálne poistenie stanovené určité ciele, ktoré možno stručne vymedziť ako (Majtánová a kol., 2009, s. 13): efektívnosť, podpora životnej úrovne jednotlivca, redukcia nerovnosti, sociálna integrácia a v neposlednom rade aj administratívna uskutočniteľnosť. Na dosiahnutie vyššie uvedených cieľov sa využíva pomerne rozsiahly systém *nástrojov sociálneho poistenia*, ktorý zahŕňa ako legislatívne úpravy, inštitucionálnu, administratívnu a technickú infraštruktúru, tak aj finančné nástroje.

---

²⁵ Podľa medzinárodnej klasifikácie sa sociálne poistenie delí na deväť týchto základných subsystémov: úrazové poistenie; nemocenské poistenie; zdravotné poistenie; poistenie v materstve; poistenie v starobe; poistenie invalidity; poistenie pozostalých; poistenie v nezamestnanosti; rodinné prídavky. Rozdelenie prezentuje poradie vzniku uvedených systémov, pričom za krátkodobé sociálne poistenie sa považuje poistenie v chorobe, materstve a poistenie v nezamestnanosti, naopak, za dlhodobé je považované poistenie v starobe, invalidite a pri strate živiteľa (Tomeš, 2001, s. 25-26).

²⁶ Tento znak charakterizuje D. Drozdová (2002, s. 8) ako univerzálnosť (zaraduje ho medzi základné princípy, na ktorých by mal byť systém sociálneho poistenia založený), tzn. systém by mal zahŕňať všetky skupiny ekonomicky aktívneho obyvateľstva bez ohľadu na charakter vykonávanej činnosti s výnimkou zabezpečenia profesionálnych vojakov.

²⁷ Jednotlivé poisťovacie systémy by mali uplatňovať podľa J. Matláka (2009, s. 86-87) nasledujúce základné princípy: *univerzalita* - znamená aplikovať poisťovací systém na všetky osoby žijúce na území určitého štátu a zaručiť im jednotnú základnú dávku pri splnení zákonom ustanovených podmienok; *komplexnosť* - v rámci poisťovacieho systému zabezpečuje úplné pokrytie všetkých sociálnych udalostí, ktoré možno očakávať na danom stupni sociálno-ekonomického vývoja; *rovnosť* - ktorá je najmä výrazom úsilia zabezpečiť všetky oprávnené subjekty podľa rovnakých pravidiel, nie však podľa zásady „všetkým rovnako“; *adekvátnosť* - vyjadruje tzv. primeranosť zabezpečenia z hľadiska dávkového systému vo vzťahu k potrebám a individuálnemu pričineniu sa; *garancia* - tento princíp zahŕňa v sebe tak právne, ako aj ekonomické záruky. Právnou garanciou je miera a spôsob realizácie ústavou zaručených občianskych práv (sociálna istota), ekonomické záruky sa dotýkajú solventnosti systému a tiež prípadných štátnych subvencií; *participácia* - vyjadruje účasť občanov na poisťovacom systéme v dvoch rovinách: na financovaní (ekonomická participácia), tiež účasťou v konaní, resp. na kontrole (právna participácia).

Podľa T. Sirovátka (1997, s. 155) je možné hlavné funkcie sociálneho poistenia definovať nasledovne:

- podpora životnej úrovne jednotlivcov - členov spoločnosti, vrátane kompenzácií dosahov ekonomického systému,
- rozdelenie zdrojov na podporu a starostlivosť o závislé skupiny v prípade určitých životných udalostí,
- všeobecná redistribúcia zdrojov v súlade s morálnymi požiadavkami,
- podpora altruizmu, poskytovanie väčšieho priestoru na jeho vyjadrenie a uplatnenie,
- podpora komunity.

Sociálne poistenie a celý mechanizmus jeho fungovania má v každom štáte zväčša určité špecifické odlišnosti, ktoré sú výsledkom rozdielnych historických, ekonomických a sociálnych vplyvov. V Slovenskej republike je legislatívne upravené zákonom č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení, ktorý vymedzuje toto sociálne poistenie, upravuje jeho rozsah, právne vzťahy a organizáciu sociálneho poistenia. Zároveň upravuje aj jeho financovanie, dozor štátu nad jeho vykonávaním a konanie vo veciach sociálneho poistenia. Ďalej tento zákon upravuje výber, registráciu a postúpenie príspevkov na starobné dôchodkové sporenie. V uvedenej súvislosti je potrebné uviesť, že tento zákon bol v posledných rokoch viackrát novelizovaný. Sociálne poistenie podľa tohto zákona tvorí päť samostatných subsystémov- nemocenské poistenie, dôchodkové poistenie, úrazové poistenie, poistenie v nezamestnanosti a garančné poistenie.

Niekoľko poznámok k jednotlivým typom sociálneho poistenia:

- **Nemocenské poistenie** - ako poistenie pre prípad straty, respektíve zníženia príjmu zo zárobkovej činnosti a zároveň na zabezpečenie príjmu v dôsledku dočasnej pracovnej neschopnosti, tehotenstva a materstva. Z nemocenského poistenia sa priamo poskytujú nemocenské dávky v štyroch formách: nemocenské, ošetrovné, vyrovnávacía dávka a materské.
- **Dôchodkové poistenie** - v členení na *starobné* poistenie a *invalidné* poistenie. *Starobné poistenie* ako poistenie na zabezpečenie príjmu v starobe a tiež pre prípad úmrtia. Zo starobného poistenia sa poskytujú nasledujúce dôchodkové dávky: starobný dôchodok, predčasný starobný dôchodok, vdovský dôchodok a vdovecký dôchodok, sirotsky dôchodok. *Invalidné poistenie* ako poistenie v prípade poklesu schopnosti vykonávať zárobkovú činnosť v dôsledku dlhodobu nepriaznivého zdravotného stavu poistenca a tiež pre prípad úmrtia. Z invalidného poistenia sa poskytujú nasledujúce dôchodkové dávky: invalidný dôchodok, vdovský dôchodok a vdovecký dôchodok, sirotsky dôchodok.
- **Úrazové poistenie** - ako poistenie pre prípad poškodenia zdravia, respektíve úmrtia v dôsledku pracovného úrazu, služobného úrazu a choroby z povolania. Z úrazového poistenia sa poskytujú všetky nižšie uvedené úrazové dávky: úrazový príplatok, úrazová renta, jednorazové vyrovnanie, pozostalostná úrazová renta, jednorazové odškodnenie, pracovná rehabilitácia a rehabilitačné, zároveň rekvalifikácia a rekvalifikačné, náhrada za bolesť a náhrada za sťaženie spoločenského uplatnenia, tiež náhrada nákladov, spojených s liečením, náhrada nákladov, spojených s pohrebom.
- **Poistenie v nezamestnanosti** - ako poistenie pre vznik prípadnej straty príjmu z činnosti zamestnanca v dôsledku nezamestnanosti a súčasne na zabezpečenie príjmu v dôsledku nezamestnanosti. Z poistenia v nezamestnanosti sa poskytuje dávka v jednej forme, a to dávka v nezamestnanosti.
- **Garančné poistenie** - ako poistenie pre prípad platobnej neschopnosti zamestnávateľa na uspokojovanie nárokov zamestnanca a tiež na úhradu príspevkov na starobné dôchodkové sporenie nezaplatených zamestnávateľom do základného fondu príspevkov na starobné dôchodkové sporenie. Z garančného poistenia sa poskytuje dávka v jednej forme, a to dávka garančného poistenia.

Vyššie uvedené subsystémy sociálneho poistenia nebudeme podrobne charakterizovať, pretože to bude realizované priamo v ďalšej časti monografie s postihnutím konkrétnych zmien, dynamiky a ďalších parametrov v jednotlivých vývojových obdobiach u nás.

Výkonom sociálneho poistenia je priamo poverená verejnoprávna inštitúcia (tiež orgán verejnej správy) *Sociálna poisťovňa* (SP), ktorá realizuje sociálnu politiku štátu v súlade so zákonom o sociálnom poistení a inými, ďalšími súvisiacimi predpismi. Jej ambíciou podľa Etického kódexu SP,²⁸ je stať sa predovšetkým modernou verejnoprávnu inštitúciou s významnou a tiež unikátnou pozíciou v systéme sociálneho poistenia. Jej cieľom je efektívne vykonávať sociálne poistenie pre svojich klientov a svojimi službami naplňať ich zákonné nároky s využitím moderných princípov riadenia a informačno-komunikačných technológií.

2.3 Sociálne udalosti v systéme sociálneho poistenia

Človek počas svojho života prežíva rôzne situácie, ktoré vyvolávajú určité potreby - spravidla ide o potreby predvídateľné a bežné (človek si ich vie a môže uspokojiť svojimi vlastnými silami), vyskytnú sa však aj potreby nepredvídateľné a mimoriadne, (spojené s rôznymi udalosťami ako je nemoc, invalidita úraz a pod.) a v tomto prípade naopak človek a jeho rodina nemajú silu ani možnosť ju riešiť bez pomoci druhých. Pri uvedených udalostiach vzniká nebezpečenstvo nežiaduceho javu (riziko), udalosťami však môžu byť aj stavy, ktoré sú sprievodnými javmi životného cyklu (ako je staroba, pôrod, materstvo) (Tomeš, 2010, s. 183-186). V nadväznosti na vyššie uvedené skutočnosti autor (2001, s. 117) dopĺňa, že pokiaľ je riziko spoločensky uznané za objektívne a zasluhujúce si pozornosť niektorého sociálneho subjektu - jeho sociálnej politiky, ide o *sociálne riziko*. Ak je toto sociálne riziko predmetom záujmu štátu alebo niektorého verejnoprávneho systému, ide o *sociálnu udalosť*. Pojem „sociálna udalosť“ teda označuje riziko, ktoré je spoločensky uznané za závažné a vyžaduje si spoločenskú ochranu, pretože postihnutá osoba alebo rodina nie je schopná odvrátiť jeho dôsledky.²⁹

Sociálne udalosti sú podľa Z. Mackovej (2009, s. 129) právne skutočnosti, s ktorými platné právo spája následky prejavujúce sa tak vznikom, zmenou, ale aj zánikom právnych vzťahov a ktoré vznikajú nezávisle od vôle konkrétneho jednotlivca. V praxi ide o životné situácie, s ktorými právo sociálneho zabezpečenia spája nárok na niektorú z dávok alebo služieb sociálneho zabezpečenia. Túto definíciu sociálnej udalosti dopĺňa V. Kahoun (2009, s. 36) pričom prezentuje, že *sociálna udalosť* je vo svojej podstate právnou udalosťou a sociálnou sa nazýva hlavne preto, že ide o právnou udalosť v oblasti sociálneho zabezpečenia, ktorá má dopad na sociálnu situáciu človeka.

Z uvedeného vyplýva, že za *sociálnu udalosť* sa považujú životné situácie, ktoré sú verejnoprávne uznané a je s nimi spojované sociálne opatrenie v prospech postihnutého. Občania sa tak dostávajú do rôznych životných situácií, ktoré sú kategorizované ako (Tomeš, 2010, s. 189): *prirodzené (fyziogénne)* - biologické (tehotenstvo, narodenie, dospievanie, staroba); *neprirodzené (patogénne)* - biologické (nemoc, invalidita); sociálne (chudoba,

---

²⁸ Etický kódex SP je jedným z prostriedkov realizácie strategických cieľov SP priamo v oblasti implementácie časti sociálnej politiky štátu v oblasti nemocenského poistenia, dôchodkového poistenia, úrazového poistenia, poistenia v nezamestnanosti, garančného poistenia a lekárskej posudkovej činnosti. Dostupné na: <<http://www.socpoist.sk/eticky-kodex/393s>>.

²⁹ Ak sa pozrieme na rôzne koncepcie sociálnych udalostí priamo v historickom kontexte (Koldinská, 2013, s. 65) uvedieme, že William Beveridge ich vo svojej správe z roku 1942 definoval päť: nedostatok, nemoc, neznalosť, bieda a zaháľanie a tieto sociálne udalosti sa najskôr nazývali pojmom „sociálne zlá“ (angl. Giant Evils). Až neskôr, v druhej polovici 20. storočia, sa spolu s formálnym vyjadrením ľudských práv v medzinárodných právnych dokumentoch, rozvíja zároveň moderné poňatie sociálnej udalosti.

nezamestnanosť, dezintegrácia, diskriminácia a pod.), V niektorých životných situáciách, ktoré sa týkajú sociálnych udalostí, sú ľudia ohrození hlavne: *stratou príjmov* – spôsobenou stratou zamestnania alebo inej zárobkovej činnosti); *mimoriadne veľkými výdavkami* – napr. nákladmi, spôsobenými s pôrodom a smrťou a iné; *mimoriadnymi zdravotnými a sociálnymi obmedzeniami* – nerovnosť, diskriminácia, strata bývania a pod.

Podľa K. Koldinskej (2013, s. 66) súčasné systémy sociálneho práva definujú osem nasledujúcich základných sociálnych udalostí, pričom ich poradie nebolo zvolené náhodne, ale priamo súvisí s priebehom ľudského života: rodičovstvo a materstvo; rodina, nemoc a úraz, invalidita, staroba, smrť, nezamestnanosť, chudoba, resp. sociálne vylúčenie.

Rodičovstvo, materstvo a narodenie súvisí so začiatkom ľudského života, ktorý so sebou prináša zvýšené náklady pre celú rodinu, nemoc invalidita a staroba sú spojené so zhoršovaním zdravotného stavu, ktorý zasa spôsobuje neschopnosť k práci. Smrť je zvláštnou sociálnou udalosťou, ktorá má vplyv na život pozostalej rodiny (v tom zmysle, že smrť znamená stratu živiteľa, resp. jedného zo živiteľov a zároveň predstavuje vždy náhly rast životných nákladov pozostalej rodiny). Tieto sociálne udalosti sú vo svojej podstate biologického charakteru, naopak nezamestnanosť a chudoba sú sociálne udalosti, ktoré majú čisto sociálny charakter a dochádza k nim pôsobením vonkajších sociálnych a ekonomických faktorov, spravidla bez vôle jedinca (Tamže, s. 66-67).

Pokiaľ je spoločným menovateľom „ohrozenie sociálnym vylúčením“, rozlišuje sa v Európskych krajinách päť základných skupín sociálnych udalostí, priamo zabezpečených sociálnym právom (Tomeš, 2010, s. 192), ktoré súvisia: *so zdravotným stavom* – s potrebou zdravotnej starostlivosti, s nemocou a invaliditou, s pracovným úrazom a s chorobou z povolania; *s rodinou* – so zakladaním rodiny a následne s materstvom, s výchovou detí v rodine, so stratou živiteľa a tiež so zlyhaním rodiny; *s vekom* – hlavne so starobou, ale aj s mladosťou (najmä ochrana mladých ľudí v pracovnom pomere); *s nezamestnanosťou* – spôsobuje hlavne zníženie životnej úrovne, psychické problémy nezamestnaných a pod.; *s neprispôbením a sociálnou dezintegráciou* – osôb, respektíve skupín, ktoré sa svojim správaním a konaním vymykajú štandardnému spoločenskému životu (chráni sa ostané obyvateľstvo pred ich nepredvídateľnými činmi, t.j. z dôvodu sociálnej prevencie).

Medzi sociálne udalosti, ktoré priamo súvisia so sociálnym poistením a s výplatom jednotlivých dávok sociálneho poistenia, možno zaradiť: *nemoc, úraz, pracovný úraz a chorobu z povolania, tehotenstvo, materstvo, invaliditu, starobu, smrť a nezamestnanosť*. Stručne charakterizujeme tieto udalosti:

Nemoc, úraz a pracovná neschopnosť

Pri vymedzení samotného pojmu „nemoc“ je potrebné najskôr charakterizovať, čo je to zdravie, nakoľko oba pojmy veľmi úzko súvisia. Pravdepodobne najčastejšie citovanú a súčasne aj najznámejšiu definíciu zdravia verejnosti predložila Svetová zdravotnícka organizácia (World Health Organization - WHO). Anglický originál uvedenej definície znie: *“Health is a state of complete physical, mental and social well-being and not merely the absence of diseases or infirmity“*.³⁰ Ak vychádzame z uvedenej definície, tak zdravie je *„... stav úplnej telesnej, duševnej a sociálnej pohody a nielen neprítomnosť choroby alebo slabosti“*. Táto definícia nebola nikdy oficiálne zmenená, Svetová zdravotnícka organizácia však postupne vypracovala niektoré dodatočné charakteristiky zdravia.³¹

³⁰ Constitution of the World Health Organization. [online]. New York : 1946. [citované 2016-11-10]. 125 s. Dostupné na internete: </whqlibdoc.who.int/hist/official_records/constitution.pdf>.

³¹ Uvedenie tejto definície do literatúry je najčastejšie spájané s rokom 1948, pričom jej vznik sa datuje do roku 1946. Definícia bola prijatá v Preambule k Ústave WHO na Medzinárodnej konferencii zdravia, ktorá sa konala v New Yorku v dňoch 19.-22.6.1946, následne bola podpísaná zástupcami 61 krajín dňa 22.7.1946 a do platnosti bola oficiálne uvedená dňa 7.4.1948 (Vilínová, 2012, s. 9).

I. Tomeš (2001, s. 125) podrobne definuje „zdravie“ ako výsledok rovnováhy určitého biologického, fyzického a sociálneho prostredia, ktorá vytvára potrebné predpoklady na to, aby sa človek mohol správať, socializovať, integrovať a prejavovať sa ako sociálna bytosť. Nemoc sa vlastne stáva sociálnou udalosťou vtedy, keď človek nemôže zabrániť poruche svojho zdravia, pričom potrebuje pomoc inej osoby alebo pomoc peňažnú, inštitucionálnu. V konečnom dôsledku až porucha zdravia, spojená s touto potrebou, resp. neschopnosťou jedinca postarať sa o seba, vytvára z nemoci sociálnu udalosť.

Nemoc je teda klasická sociálna udalosť, absolútne nezávislá na vôli človeka, ktorá má však negatívny dopad nielen na jeho život, ale zároveň aj na osoby, ktoré sú na ňom závislé výživou. Existenciou nemoci vzniká zároveň aj potreba zdravotnej starostlivosti, ktorá má zamedziť jej ďalšiemu negatívnemu vývoju. K. Koldinská (2013, s. 90) uvádza, že ak je to len trochu možné, cieľovým stavom je vyličenie z nemoci a návrat organizmu do normálu t.j. do stavu zdravia.

Definíciu nemoci a úrazu ponúka aj V. Kahoun (2009, s. 36). *Nemoc* je možné podľa neho definovať ako poruchu zdravia, ktorá predstavuje hlavne odchýlku od fyziologického fungovania organizmu. Zvláštnym prípadom nemoci je *úraz*, kedy ide tiež o poruchu zdravia, ktorá je ale výsledkom náhleho jednorazového pôsobenia vonkajších síl na organizmus človeka (môže byť fyzikálne, chemické, sociálne) a spočíva v narušení telesnej integrity človeka (mechanické narušenie určitých telesných funkcií alebo zmyslov - zlomenina, popálenina, otras mozgu, poškodenie, respektíve strata zraku a pod.).

Podľa I. Tomeša (2001, s. 127) príčinnú súvislosť (kauzálny nexus) medzi nemocou a pracovnou neschopnosťou a mieru tejto neschopnosti určí lekár, pričom vo vzájomnej väzbe príčiny (nemoc, úraz, karanténa - zdravotný stav) a následku (strata ekonomického príjmu, zárobku) má pomerne významnú úlohu faktor času. Podľa dĺžky trvania príčiny a následku rozoznávame krátkodobé alebo dlhodobé, resp. trvalé pracovné neschopnosti. Toto členenie má zároveň zásadný význam pre hmotné zabezpečenie z prostriedkov sociálneho poistenia. Krátkodobé stavy poruchy zdravia bývajú zahŕňané priamo pod pojem „dočasná pracovná neschopnosť“ a sú sociálnymi udalosťami v systéme nemocenského poistenia. Z. Gregorová a M. Galvas (2005, s. 119) uvádzajú nasledovné kritéria a znaky dočasnej pracovnej neschopnosti (vedľa existencie nemocenského poistenia): existencia nemoci (alebo úrazu); dočasné obmedzenie schopnosti pracovať; príčinná súvislosť medzi nemocou (alebo úrazom) a dočasným obmedzením pracovnej schopnosti; overenie oboch podmienok príslušným orgánom. Naopak, „dlhodobé (trvalé) stavy pracovnej neschopnosti“ sa spravidla spájajú s pojmom *invalidita* a sú sociálnymi udalosťami pre iný systém sociálneho poistenia (invalidné poistenie).

Pracovný úraz a choroba z povolania

Medzi ďalšie sociálne udalosti možno zaradiť aj pracovný úraz a chorobu z povolania, ktoré nastávajú nezávisle na vôli subjektu (zamestnanca) v súvislosti s výkonom pracovných povinností, ktoré priamo vyplývajú z pracovného pomeru alebo zo služobných povinností, vyplývajúcich zo štátnozamestnaneckého pomeru alebo služobného pomeru. Pracovným úrazom je poškodenie zdravia, ktoré bolo zamestnancovi spôsobené pri plnení pracovných alebo služobných úloh alebo v priamej súvislosti s týmito činnosťami krátkodobým, náhlým a násilným pôsobením vonkajších vplyvov.

Choroba z povolania je choroba, ktorá je uznaná príslušným zdravotníckym zariadením, je zaradená do zoznamu chorôb z povolania, uvedeného v príslušnom právnom predpise (zákon o sociálnom poistení), ak táto vznikla za podmienok tam uvedených. Choroba z povolania je tiež choroba, ktorá bola zistená pred jej zaradením do uvedeného zoznamu chorôb z povolania, najviac tri roky pred dňom jej zaradenia do tohto zoznamu (Tröster, 2013, s. 63).

Tehotenstvo a materstvo

V prípade tehotenstva a materstva je snahou spoločnosti prostredníctvom právnych noriem zaistiť matke čo najvyššiu ochranu a vytvoriť tak vhodné podmienky k narodeniu dieťaťa a následnej starostlivosti o neho (Tröster, 2013, s. 59). Tehotenstvo a materstvo patria medzi sociálne udalosti osobného, ale aj spoločenského významu, ktoré zároveň znamenajú pre rodinu hlavne nárast výdavkov na výživu a ostatné potreby, spojené so starostlivosťou o narodené dieťa. Tehotenstvo a materstvo sú vnímané ako sociálne udalosti nemocenského poistenia. Práve dávky z tohto systému dorovnávajú poistenkyni zníženie príjmu alebo náhradu príjmu podľa osobitného predpisu v dôsledku tehotenstva a tiež dorovnávajú zníženie príjmu poistenkyni v dôsledku materstva. V oboch uvedených prípadoch má nárok po splnení zákonom stanovených podmienok na vyrovnávaciu dávku, resp. na materské, ktoré patrí tehotnej žene a žene, ktorá sa stará o dieťa a kompenzuje jej stratený príjem.

Invalidita, staroba a smrť

Všeobecne sa namiesto pojmu „invalidná osoba“ ustálil viac pojem „osoba so zdravotným postihnutím“, ktorý je potrebné pre objasnenie problematiky aspoň krátko charakterizovať. Svetová zdravotnícka organizácia uvádza v Medzinárodnej klasifikácii porúch, disaptibility a handicapu (1980), ktorej cieľom bolo definovanie a diferenciacia stavov, súvisiacich so zdravím jednotlivca jej nasledujúce definície (Tomeš, 2011, s. 150): *porucha* – je akákoľvek strata alebo abnormálnosť psychologickkej, fyziologickej alebo anatomickej štruktúry, či funkcie; *disaptibilita* – ide o akékoľvek obmedzenie či stratu schopnosti vykonávať činnosti spôsobom alebo v rozsahu, ktorý sa pre človeka považuje za bežné a normálne; *handicap* – tzv. znevýhodnenie vyplýva pre človeka z jeho poruchy, resp. obmedzenia a naplno sa prejavuje ako sociálny dôsledok jeho choroby, či zdravotného postihnutia.

Označenie osôb so zdravotným postihnutím postupne prešlo určitým vývojom, ako osoby invalidné sa v minulosti označovali dlhodobo nemocní. Pojem *invalidita* sa používa v najrôznejších súvislostiach v praxi rôznych vedných odborov, čiže ide o pojem lekárske, ekonomický, sociologický a zároveň aj právny.³² I. Tomeš (2001, s. 127) „invaliditu“ chápe ako „... významnejšie prechodné alebo trvalé telesné či duševné poškodenie alebo stratu určitej funkcie či časti organizmu a v dôsledku toho aj zníženu pracovnú schopnosť alebo spoločenské uplatnenie“.³³ Invalidita je závažnou zmenou oproti bežnému priebehu života jednotlivca, nevynímajúc jeho rodinu a prináša so sebou pomerne veľké množstvo obmedzení, ktoré môžu zhoršiť nielen sociálnu, ale aj ekonomickú situáciu človeka so zdravotným postihnutím.³⁴

³² Podľa Z. Gregorovej a I. Galvasa (2005, s. 125-126) lekárska kategória *invalidity* tradične vychádza predovšetkým zo súvislostí medzi chorobou a možnosťami jej liečenia. V tomto poňatí sa javí invalidný ten človek, ktorého nie je možné vyliečiť. Ekonomická kategória *invalidity* má hlavne na pamäti zmenu v životnej úrovni zdravotne postihnutého. Sociologická kategória *invalidity* skúma najmä sociálne dôsledky, spojené so zmenou konkrétneho zdravotného stavu a invalidita v právnom zmysle zdôvodňuje predovšetkým podmienky pre uznanie uvedeného stavu v súlade s platnou právnou úpravou.

³³ V zákone č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov (§ 70) je uvedená ako podmienka nároku na invalidný dôchodok nasledovná definícia invalidity: poistenec je invalidný, ak pre dlhodobo nepriaznivý zdravotný stav má pokles schopnosti vykonávať zárobkovú činnosť o viac ako 40% v porovnaní so zdravou fyzickou osobou. Zákon tiež definuje, že dlhodobo nepriaznivý zdravotný stav je taký zdravotný stav, ktorý spôsobuje pokles schopnosti vykonávať zárobkovú činnosť a ktorý má zároveň podľa poznatkov lekárskej vedy trvať dlhšie ako jeden rok.

³⁴ K. Koldinská (2007, s. 94-95) uvádza, že ide hlavne o: závažný a dlhodobý úbytok pracovnej schopnosti, či jej plnú absenciu, čo v konečnom dôsledku prináša so sebou ekonomickú nesebestačnosť; zvýšené životné náklady (viac liekov, potreba zvláštnych pomôcok, zvláštnej stravy); potrebu sociálnych a zdravotníckych služieb.

V teórii sociálneho zabezpečenia boli postupne vypracované (rozlišujú sa) rôzne koncepcie *invalidity*. Podľa I. Tomeša (2001, s. 129) ju možno členiť nasledovne:

Koncepcia tzv. invalidity fyzickej – invalidita je posudzovaná podľa rozsahu zhoršenia fyziologických schopností, spôsobených stratou alebo zhoršením činnosti určitého orgánu.

Koncepcia tzv. invalidity profesionálnej (stavovskej) – vychádza z hodnotenia zmien v profesionálnom živote postihnutého, berie do úvahy vykonávanie určitej profesie pred vznikom invalidity a nemožnosť jej výkonu v dôsledku zmeny zdravotného stavu.

Koncepcia tzv. invalidity všeobecnej – vychádza z príčinnej súvislosti medzi zmenou zdravotného stavu a nemožnosti uplatnenia postihnutého v akomkoľvek zamestnaní.

Invalidita je teda sociálnou udalosťou, nakoľko vyradzuje človeka zo štandardných situácií trvalo, či dlhodobo (invalidita obsahuje prvky statické). Pri tejto sociálnej udalosti vzniká nárok po splnení zákonom stanovených podmienok na dávku dôchodkového poistenia t.j. invalidný dôchodok.

Čo sa týka *staroby*, je charakterizovaná ako prirodzený biologicko-psychologický proces ľudského organizmu, počnúc 60-70. rokmi veku človeka. Je posledným obdobím života človeka, v ktorom sa postupne obmedzujú (degenerujú) všetky funkcie ľudského organizmu, čo sa prejavuje v postupnom znižovaní schopnosti pracovať a aktívne reagovať na vonkajší svet (Macková, 2009, s. 130). Celý proces starnutia je v podstate individuálny (súvisí s doterajším životným štýlom človeka, doteraz vykonávaným druhom práce, s prekonanými chorobami) a určenie jeho začiatku je pomerne zložitú konkrétnu vymedziť. Do značnej miery je priamo ovplyvnený mnohými faktormi, nielen biologickými, ale aj prírodnými (najmä stavom životného prostredia, podnebím), spoločenskými (industrializáciou, urbanizáciou, rozvojom lekárskeho vied, stravovacími návykmi atď.), či individuálnymi (osobná fyziologická podstata, genetické vplyvy).³⁵ Proces starnutia prebieha u každého človeka odlišným spôsobom, ako biologický proces môže prebiehať *prirodzene* (tzv. o fyziologický proces starnutia) alebo aj *chorobne* (ide o patologický proces starnutia) (Gregorová, Galvas, 2005, s. 132).

Smrť je veľmi nepriaznivou sociálnou udalosťou s negatívnym dopadom najmä na život pozostalých a môže byť pre život danej rodiny vo svojich dôsledkoch obzvlášť nebezpečná (spôsobí určitú nestabilitu v rodine a znamená mnohokrát aj významnú ekonomickú záťaž). Podľa V. Kahouna (2009, s. 40) práve „... smrťou zaniká človek aj ako subjekt právnych vzťahov sociálneho zabezpečenia. Pretože dávky sociálneho zabezpečenia sú viazané na konkrétnu fyzickú osobu, smrť ako sociálna udalosť môže významne zhoršiť sociálnu situáciu osôb, ktoré boli v určitom príbuzenskom, či vyživovacom vzťahu k zomrelému“.

Významným zdrojom určitého zvýšenia príjmu pozostalým (manželovi, manželke alebo nezaopatreným deťom), ktorých príjmy sa znížili v dôsledku straty živiteľa, je systém sociálneho poistenia. Po splnení zákonom stanovených podmienok sa na udržanie životnej úrovne a zmiernenie následkov straty živiteľa rodiny, resp. jeho člena, poskytujú dávky z dôchodkového poistenia - vdovský dôchodok, vdovecký dôchodok a sirotský dôchodok.

Nezamestnanosť

V súčasnosti je pomerne rozšíreným javom v spoločnosti tzv. *nezamestnanosť*, ktorá ako sociálna udalosť začala byť systematicky ošetrovaná po 1. svetovej vojne, kedy došlo k historicky prvému masívnemu nárastu nezamestnanosti. Všeobecná deklarácia ľudských práv definuje právo občana na prácu. Právo na prácu však neznamená právo na konkrétne

---

³⁵ Rituálom, ktorý prechod do uvedenej fázy života vymedzuje, je *odchod do dôchodku*. Staroba je teda sociálna udalosť, spadajúca do systému dôchodkového poistenia; po splnení zákonom stanovených podmienok sa v tomto prípade poskytuje dávka z dôchodkového poistenia, t.j. starobný dôchodok, resp. predčasný starobný dôchodok.

zamestnanie, ale v skutočnosti iba právo na pomoc štátu pri získavaní a udržaní si zamestnania, resp. na podporu v nezamestnanosti. Hlavným cieľom v tejto oblasti je podpora vytvárania nových pracovných miest, podpora samostatnej ekonomickej aktivity a tiež príprava ľudí na zamestnanie, či inú zárobkovú činnosť (Botek, 2009, s. 97). Uvedené zhrňuje výstižnou definíciou zmienený autor (Tamže) takto: „za nezamestnanosť sa považuje stav, kedy práceschopný a pre trh disponibilný jednotlivec nemá prácu, napriek tomu, že si ju aktívne hľadá“.

Podľa I. Tomeša (2001, s. 142) je nezamestnanosť ako sociálna udalosť definovaná: nedobrovoľným charakterom (v podstate ide o nemožnosť získať zamestnanie); pracovnou schopnosťou (spôsobilosť byť zamestnaný); disponibilitou (pripravenosťou) pre výkon zamestnania; aktívnym hľadaním zamestnania (vlastným úsilím, ale aj v spolupráci s príslušným úradom práce sociálnych vecí a rodiny).

Nakoľko nezamestnanosť ohrozuje človeka a jeho rodinu nielen z dôvodu, že znamená nečinnosť nezamestnaného, môže zároveň vyvolať celý rad mnohých iných problémov, pričom medzi najzávažnejšie patrí absencia príjmu, na ktorý bola rodina doteraz zvyknutá a s ktorým počítala vo svojom rodinnom rozpočte. V tejto súvislosti je koncipovaná určitá kompenzácia príjmu, ktorá slúži k preklenutiu nezamestnanosti (Koldinská, 2013, s. 138).

Zo systému sociálneho poistenia sa na základe splnenia zákonom stanovených podmienok poskytuje poistencovi tzv. dávka v nezamestnanosti, podľa zákona nárok na dávku vzniká odo dňa zaradenia do evidencie nezamestnaných občanov, doba poskytovania dávky je však časovo obmedzená.

2.4 Systém sociálneho zabezpečenia a medzinárodné organizácie

K tomu, aby mohli byť ľudské práva a slobody dodržiavané a chránené, je potrebné ich dobre poznať. K tomu účelu slúžia tzv. pramene ako nosné formy, vyjadrujúce priamo vecný obsah uvedených práv. Ľudské práva a slobody obsahujú nielen občianske práva, politické práva, hospodárske práva, sociálne práva, ale tiež kultúrne práva. Z uvedeného vyplýva, že sociálne práva sú teda neoddeliteľnou súčasťou ľudských práv, pričom sociálny systém na Slovensku zabezpečuje sociálne práva, definované v Ústave SR, ktorá upravuje hospodárske, sociálne a kultúrne práva ako neoddeliteľnú súčasť základných práv a slobôd (ustanovenia článkov 35 až 43) občanov. Predmetom ústavnej úpravy sociálnych udalostí v sociálnom zabezpečení je právo občanov na primerané hmotné zabezpečenie v starobe, na primerané hmotné zabezpečenie pri neprispôbivosti na prácu, ako aj pri strate živiteľa (článok 39 ods. 1).

Podľa V. Tkáča (2012, s. 323) toto ústavne právne vymedzenie troch rozhodujúcich sociálnych udalostí tvorí základ systému sociálnej ochrany. Súčasťou ústavného rámca pôsobenia práva sociálneho zabezpečenia sú aj ustanovenia Ústavy SR (článok 7 ods. 5), pojednávajúce o prednosti pred zákonom v prípadoch medzinárodných zmlúv o ľudských právach a základných slobodách, zároveň medzinárodných zmlúv, na vykonanie ktorých nie je potrebný zákon a medzinárodné zmluvy, ktoré priamo zakladajú práva alebo povinnosti fyzických osôb alebo právnických osôb a ktoré boli ratifikované a vyhlásené spôsobom, ustanoveným zákonom.³⁶

Právne záväzné akty EÚ majú prednosť pred zákonmi SR aj v oblasti práva sociálneho zabezpečenia (ustanovenie článku 7 ods. 2 Ústavy SR). Súčasťou ústavných záruk sociálnych a hospodárskych práv v oblasti sociálneho zabezpečenia sú aj ďalšie práva a slobody, ktoré majú priamy dosah nielen na stav, ale predovšetkým na úroveň sociálneho zabezpečenia

³⁶ Spôsob vyhlásenia medzinárodných zmlúv je upravený v § 4 ods. 3 zákona č. 1/1993 Z. z. o Zbierke zákonov SR (Zbierka zákonov č. 1/1993, čiastka 1, s. 2)

občanov - napr. zákaz diskriminácie, rovnosť ľudí, právo na zachovanie ľudskej dôstojnosti, právo účasti občanov na správe verejných vecí, právo na súdnu a inú právnu ochranu, tiež vzťah cudzincov ku požívaniu základných ľudských práv a slobôd a pod. (Tkáč, 2008, s. 1-2).

Na svetovej úrovni v oblasti tvorby medzinárodného sociálneho práva pôsobia mnohé organizácie, medzi najvýznamnejšie patria: *Organizácia spojených národov*, *Medzinárodná organizácia práce*, *Medzinárodná asociácia sociálneho zabezpečenia*, na európskej úrovni pôsobia najmä *Rada Európy* a *Európska únia*.

Organizácia Spojených národov (OSN)

OSN je medzinárodná organizácia, ktorá združuje väčšinu štátov na Zemi, ktoré sa zaviazali spolupracovať a podporovať zásady a ciele, vytýčené v jej Charte.³⁷ Cieľom OSN je podporovať bezpečnosť a medzinárodný mier, rozvíjať mierové vzťahy medzi národmi, podporovať ľudské práva a základné slobody pre všetkých, realizovať spoluprácu a riešiť medzinárodné hospodárske, sociálne, humanitné a kultúrne problémy a uvádzať do súladu úsilie národov na dosiahnutie spoločných cieľov (Tóth, 2007, s. 17).

Rezolúciou Valného zhromaždenia OSN bola v roku 1948 prijatá a vyhlásená *Všeobecná deklarácia ľudských práv*,³⁸ neskôr, v roku 1966 boli prijaté ďalšie dva základné dokumenty, a to *Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach* a *Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach*, ktoré spolu so Všeobecnou deklaráciou ľudských práv, tvoria tzv. *Medzinárodnú listinu ľudských práv* (Tkáč, 2012, s. 326).

Medzinárodná organizácia práce (ILO)³⁹

ILO je „... rozhodujúcim medzinárodnoprávnym subjektom v oblasti tvorby medzinárodného sociálneho práva, jej dohovory a odporúčania kreujú svetový sociálny a právny poriadok“ (Tkáč, 2007, s. 164-171). Z rôznych svetových organizácií, zastupujúcich záujmy pracujúcich vyniká najmä tým, že zástupcovia zamestnancov a zamestnávateľov v nej majú pri formulovaní programov rovnakú dôležitosť ako vlády štátov. Sociálne zabezpečenie v konkrétnej podobe ILO ustanovila v Dohovore o minimálnej norme sociálneho zabezpečenia v júni 1952. V. Tkáč (2012, s. 330-331) priamo dopĺňa, že konštrukcia Dohovoru⁴⁰ vyplýva z určenia minimálnych noriem, tak isto z vymedzenia tzv. krycej sociálnej udalosti, určenia okruhu osôb, na ktoré sa minimálne normy v danej sociálnej oblasti vzťahujú a aj vo vymedzení obsahu dávok.

³⁷ Ustanovujúca konferencia Spojených národov o medzinárodnej organizácii sa konala v San Franciscu (25. až 26. apríla 1945) a predstaviteľmi 50-tich vlád tu bola podpísaná *Charta Organizácie spojených národov*. Hlavnými orgánmi OSN sú Valné zhromaždenie, Bezpečnostná rada, Hospodárska a sociálna rada, Poručenská rada, Medzinárodný súdny dvor a Sekretariát. Valné zhromaždenie OSN prijalo SR za svojho, v poradí už za 185. člena dňa 19. januára 1993, ako jedného z nástupníckych štátov Českej a Slovenskej Federatívnej republiky (Polonský, Pillarová, 2002, s. 83).

³⁸ Podľa V. Tkáča (2012, s. 326) má *Všeobecná deklarácia ľudských práv* svetové prvenstvo v komplexnej úprave sociálnych práv človeka, pričom v oblasti sociálneho zabezpečenia upravuje podstatu týchto práv určením rovnosti všetkých slobodných ľudí v dôstojnosti a v právach a to konkrétne ustanovením práva na život, na slobodu, rovnosť mužov a žien, zákaz diskriminácie, ochranu rodiny ako prirodzenej a základnej jednotky spoločnosti, ktorá má nárok na ochranu spoločnosti a štátu.

³⁹ ILO bola založená v roku 1919 v Paríži a vznikla ako súčasť Versaillskej zmluvy, pričom v roku 1946 sa stala prvou špecializovanou inštitúciou OSN. Má univerzálny charakter, zaoberá sa ochranou ľudských práv najmä v oblasti pracovných podmienok zamestnancov a ochrany ich sociálnych práv a zároveň usiluje o podporu sociálnej spravodlivosti pre všetkých pracujúcich ľudí sveta (Kahoun a kol., 2009, s. 60).

⁴⁰ Tento dohovor obsahuje ustanovenia najmä o nasledovných oblastiach sociálneho zabezpečenia: liečebná starostlivosť, nemocenské, starobný dôchodok, dávky pri pracovných úrazoch a chorobách z povolania, podpora v nezamestnanosti, zahŕňa zároveň rodinné dávky, dávky v materstve, invalidný dôchodok a dávky pozostalých. T. Dijkhoff (2011, s. 161) uvádza, že tento dohovor je koncipovaný tak, aby dával členským štátom určitú mieru flexibility vo výbere metódy pre usporiadanie ich systémov sociálneho zabezpečenia.

Medzinárodná asociácia sociálneho zabezpečenia⁴¹

SR sa na aktivitách Medzinárodnej asociácie sociálneho zabezpečenia (MASZ) podieľa od roku 1994 prostredníctvom MPSVaR (ktoré je však z dôvodu nepriameho spravovania fondov sociálneho zabezpečenia len jej pridruženým členom), Národného úradu práce (v súčasnosti prostredníctvom Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny) a SP - tieto dve inštitúcie sú však riadnymi členmi uvedenej organizácie (Polonský, Pillárová, 2002, s. 86).

MASZ na základe medzinárodnej spolupráce chráni, zlepšuje a v plnej miere rozvíja sociálne zabezpečenie na celom svete. Nadväzujúc na uvedené je možné hlavný *predmet*, *priority* a hlavné *oblasti* činnosti asociácie podľa D. Polonského a Z. Pillárovej (2002, s. 86) vymedziť nasledovne:

- odpoveď na nové výzvy kontrolujúce sociálne zabezpečenie vzhľadom na meniacu sa ekonomickú a sociálnu realitu,
- posilnenie schopností všetkých organizácií sociálneho zabezpečenia čo najefektívnejšie a najširšie plniť si svoje poslanie,
- zlepšenie kvality šírenia informácií o vývoji, inovácií a skúseností z oblasti sociálneho zabezpečenia, ako aj technických aspektov sociálneho zabezpečenia,
- zvýšenie kvality školiaceho a pomocného personálu inštitúcií sociálneho zabezpečenia,
- zavedenie online informačného systému v sociálnom zabezpečení, zvýšenie úrovne komunikácie, public relations a publikácií.

Rada Európy (RE)⁴²

K významným činnostiam RE patrí vypracovávanie európskych dohovorov a dohôd, na základe ktorých sa harmonizujú zákony členských štátov. Práve RE sa zaslúžila o prijatie niekoľkých kľúčových dokumentov: v oblasti ľudských práv sa jedná najmä o *Dohovor Rady Európy o ochrane ľudských práv a základných slobôd* z roku 1950, (jeden z najdôležitejších medzinárodných dokumentov pre uvedenú oblasť, jeho výnimočnosť spočíva v zavedení mechanizmu kontroly jeho dodržiavania a zriadil kontrolný orgán – *Súd pre ľudské práva*), v sociálnom zabezpečení k týmto kľúčovým dokumentom patrí *Európska sociálna charta* z roku 1961 (orientuje sa výlučne na sociálne práva), v roku 1996 došlo k jej novelizácii – hovorí sa o tzv. *Revidovanej Európskej sociálnej charte*. Ďalším významným dokumentom v sociálnej oblasti je *Európsky zákonník sociálneho zabezpečenia*, ktorý bol prijatý v RE v roku 1964 (jeho cieľom bolo určenie vyššej úrovne sociálneho zabezpečenia, ako bola dovtedy určená v minimálnych normách Medzinárodnej organizácie práce).

V oblasti sociálneho zabezpečenia prijala RE *Dočasnú Európsku dohodu o sústavách sociálneho zabezpečenia* z roku 1953, pričom najkomplexnejším dokumentom v oblasti sociálneho zabezpečenia je *Európsky dohovor o sociálnom zabezpečení* z roku 1972, ktorý zahŕňa ochranu všetkých sociálnych situácií, ktoré môžu nastať v sociálnom zabezpečení. Rozhodujúcu právomoc v RE má Výbor ministrov, ktorý tvoria ministri zahraničných vecí

⁴¹ Medzinárodná asociácia sociálneho zabezpečenia oprávnené patrí k najreprezentatívnejším organizáciám v oblasti sociálneho zabezpečenia vo svete. Vznikla 8. rokov po vzniku ILO v roku 1927 v Bruseli a veľmi úzko s ňou spolupracuje.

⁴² RE vznikla ako prvá európska politická inštitúcia po druhej svetovej vojne. Bola založená 5. mája 1949 v Londýne podpísaním zmluvy medzi desiatimi štátmi západnej Európy ako medzivládna politická organizácia európskych štátov (Ružička, 2008, s. 26). Ide teda o najstaršiu politickú organizáciu na európskom kontinente, v súčasnosti združuje 47 členských štátov, ktoré akceptujú a súčasne chránia na svojom území základné ľudské práva a slobody a princípy a hodnoty právneho štátu. Hlavným cieľom založenia RE bolo zlepšovanie životných podmienok obyvateľov členských štátov, ochrana ľudských práv a základných slobôd a tiež upevňovanie princípov parlamentnej demokracie a zákonnosti (Kahoun a kol. 2009, s. 61). SR sa stala jej členským štátom dňa 30. júna 1993 a ratifikovala základné dokumenty RE, ktoré sa týmto stali súčasťou nášho právneho poriadku a všetky subjekty, ako aj daní účastníci pracovnoprávných vzťahov a sociálno-zabezpečovacích právnych vzťahov sú povinní ich dodržiavať (Tkáč, 2007, s. 164-171).

členských štátov (Kahoun a kol. 2009, s. 61-62). RE v sociálnej legislatívne úzko spolupracuje s ILO a s EÚ.⁴³

Európska únia (EÚ)

EÚ vznikla 1. novembra 1993 vstupom do platnosti tzv. *Maastrichtskej zmluvy*. Vznikla pretransformovaním Európskeho hospodárskeho spoločenstva, Európskeho spoločenstva pre uhlie a oceľ a Európskeho spoločenstva pre jadrovú energiu. Táto zmluva, označovaná tiež ako *Zmluva o Európskej únii*, priniesla ďalší, ale kvalitatívne vyšší stupeň integrácie s cieľom vytvoriť hospodársku, menovú a politickú úniu.⁴⁴

Ďalším významným medzníkom integračného procesu EÚ bolo prijatie *Amsterdamskej zmluvy* v roku 1997 (platná od 1.5.1999) a následne *Zmluvy z Nice* v roku 2001 (platná od 1.2.2003), ktoré novelizovali Rímske zmluvy a Maastrichtskú zmluvu. *Lisabonskou zmluvou* (jej neoficiálny názov *Reformná zmluva*), ktorá vstúpila do platnosti od 1.12.2009, EÚ získala právnu subjektivitu (Kahoun a kol. 2009, s. 63).

Slovensko sa stalo členom EÚ od 1. mája 2004, v súčasnej dobe má EÚ 28 členov. Medzi hlavné inštitúcie EÚ patria Rada Európskej únie, Európska rada, Európsky parlament, Európska komisia, Súdny dvor a tiež Dvor audítorov. K pomocným inštitúciám EÚ patria Hospodársky a sociálny výbor, Výbor pre regióny, Európska investičná banka a Európska centrálna banka. Všetky dôležité rozhodnutia, určenie politiky EÚ a tiež prijímanie právnych predpisov, leží na *Rade Európskej únie* (hovorí sa jej aj Rada ministrov). Je rozhodujúcim orgánom EÚ, má exekutívnu právomoc a predovšetkým významnú legislatívnu právomoc, nakoľko vydáva nariadenia, smernice a rozhodnutia.⁴⁵

Zástupcom občanov je *Európsky parlament*, poslanci parlamentu sú v jednotlivých členských štátoch Európskej únie volení každých päť rokov a priamo zvolení zástupcovia by potom mali presadzovať politickú vôľu a záujmy občanov svojich štátov.

Európska komisia je významná inštitúcia EÚ, ktorej základným poslaním je byť iniciátorom tvorby práva EÚ, pôsobiť vo výkonnej oblasti plnenia poslania EÚ v implementácii jednotlivých cieľov a politik EÚ, v určovaní programovej funkcie a v oblasti financovania jej činností. Európska komisia má tiež za úlohu sledovať dodržiavanie práva EÚ (Tkáč, 2009^d, s. 84).⁴⁶

⁴³ V súčasnosti sa RE usiluje o presadzovanie a dodržiavanie princípov pluralitnej demokracie, právneho štátu, ľudských a občianskych práv, práv národnostných menšín. Konkrétnu činnosť vyvíja v oblasti spolupráce členských štátov na úseku sociálnych vecí, hospodárstva, vzdelávania, kultúry, športu, mládeže, zdravotníctva, tiež oznamovacích prostriedkov, ochrany životného prostredia, samosprávy miest a obcí (Tóth, 2007, s. 27).

⁴⁴ Od Maastrichtskej zmluvy sa všetky existujúce integračné aktivity začali deliť do troch hlavných kategórií, čiže je možné povedať, že EÚ stojí na nasledujúcich troch pilieroch (Arnoldová, 2007, s. 53):

1. Európske spoločenstvo, ktoré zahŕňa colnú úniu, vnútorný trh, spoločnú agrárnu politiku, štruktúrálne politiku, hospodársku a menovú úniu,
2. spoločnú zahraničnú a bezpečnostnú politiku,
3. spoluprácu v oblasti vnútorných vecí a justície.

Uvedené zhrňuje veľmi výstižne V. Tkáč (2009^a, s. 60) a uvádza, že prijatím zmluvy o Európskej únii (tzv. Maastrichtskej zmluvy) vzniká tzv. „trojpilierová Európska únia“.

⁴⁵ Za všetky základné politické rozhodnutia, riešenie závažných politických problémov a určovanie nových smerov európskej integrácie je zodpovedná *Európska rada*, ktorá je vrcholným orgánom EÚ (Kahoun, 2009, s. 64). ER je rozhodujúca politická inštitúcia EÚ, pričom jej základnou funkciou je ustanovovať zásadné a všeobecné usmernenia politickej orientácie Európskej únie. Na rokovaní ER, nazývanom tiež „Summit Európskej únie“, sa zúčastňujú najvyšší štátni predstavitelia, jej členmi sú hlavy štátov, resp. predsedovia vlád členských štátov a rokovania prebiehajú spravidla v Bruseli alebo v členskej krajine, ktorá predsedá v Európskej únii (Tkáč, 2009^b, s. 62).

⁴⁶ Európska komisia je orgánom iniciatívnym (má výlučnú zákonodarnú iniciatívu), výkonným (exekutívnym) a kontrolným. Európska komisia je zložená podľa zásady parity - t.j. každý štát má jedného komisára, delegujú ich jednotlivé členské štáty. Členovia komisie majú za úlohu hájiť vždy záujmy celého spoločenstva, bez ohľadu na svoju štátnu príslušnosť (Kahoun, 2009, s. 65).

Európsky súdny dvor (súdny dvor) je najvyšším súdom EÚ. Na čele súdneho dvora je predseda a každý členský štát je reprezentovaný jedným sudcom. Súdny dvor rozhoduje spory medzi orgánmi EÚ navzájom, medzi orgánmi EÚ a medzi členskými štátmi a medzi členskými štátmi navzájom.

Dvor audítorov kontroluje príjmy a výdavky EÚ a každoročne zverejňuje správu. Oficiálnym orgánom Európskej únie sa stal až Maastrichtskou zmluvou.

Právo Európskej únie

Európske právo je nezávislým právnym systémom, ktorý je nadradený právnym poriadkom jednotlivých členských štátov EÚ, pričom na jeho vzniku, zavedení a kontrole dodržiavania sa podieľajú viaceré inštitúcie EÚ - spoločné Európske právo je základom európskej integrácie. Vzhľadom na uvedené Z. Macková (2009, s. 141) dopĺňa, že „*právo Európskej únie má nadnárodný (supranacionálny) charakter. To znamená, že právo Európskych spoločenstiev priamo zaväzuje členské štáty aj proti ich vôli*“.

Právo EÚ je založené na dvoch základných zásadách (Kahoun, 2009, s. 67):

1. *zásada aplikačnej priority pred národným právom* – v prípade rozporu (tzv. kolízie) medzi vnútroštátnym právom a právom EÚ sa použije komunitárne právo;
2. *zásada bezprostredného účinku* – právo EÚ (primárne aj sekundárne) je priamo záväzné vo vzťahu k vnútroštátnym subjektom, bez toho, že by muselo byť sprostredkované nejakou ďalšou právnou normou.

Právo EÚ sa delí na tri základné okruhy (časti), ktorými sú primárne právo, sekundárne právo a judikatúra. Obsah *primárneho práva* je tvorený najmä zakladateľskými (pôvodnými) zmluvami Európskych spoločenstiev alebo EÚ a dopĺňujúcimi (novelizačnými) zmluvami. Ide o tzv. dohovory medzi vládami členských štátov EÚ, určujú základné pravidlá usporiadania a fungovania Európskej únie a podliehajú ratifikačnému procesu v národných parlamentoch. Patria sem tri zakladajúce zmluvy až po Maastrichtskú zmluvu o EÚ, vrátane zmlúv o prístupe nových členských štátov. *Sekundárne právo* je výsledkom legislatívnej činnosti orgánov a inštitúcií EÚ a tvoria ho normatívne právne akty v týchto formách: nariadenia, smernice, rozhodnutia, stanoviská a odporúčania.⁴⁷

Utváranie európskeho sociálneho zabezpečenia spočíva čiastočne na harmonizácii právnych úprav (v členských štátoch EÚ sa používajú úplne rovnaké zásady budovania sociálneho zabezpečenia), pričom prevažujúcim princípom budovania európskeho sociálneho zabezpečenia je princíp koordinácie právnych úprav jednotlivých členských štátov (Gregorová, Galvas, 2005, s. 79).

Základnou hodnotou EÚ je vnútorný trh EÚ. Je tvorený priestorom bez vnútorných hraníc a obmedzení, v ktorom sa priamo realizuje slobodný a voľný pohyb výrobných faktorov (osôb, tovarov, služieb a kapitálu). V EÚ patrí voľný pohyb osôb k základným

---

⁴⁷ *Nariadenie* je všeobecne a právne záväzné a aplikovateľné v každom členskom štáte bez toho, aby bolo potrebné vykonať akékoľvek ďalšie kroky na národnej úrovni - nariadenie sa vzťahuje teda na všetky členské štáty a stáva sa súčasťou ich vnútroštátnych právnych poriadkov ihneď po svojom schválení. Práve nariadenie je nástrojom tzv. *koordinácie* (resp. prispôsobenia), previazania národných právnych poriadkov v určitej oblasti takým spôsobom, aby spolu mohli koexistovať a vzájomne nekolidovali, neskôr tiež nástrojom *modernizovanej koordinácie*.

Smernice zaväzujú všetky zúčastnené štáty previesť vo svojom právnom poriadku k jednotnému dátumu určité zmeny tak, aby si právo jednotlivých štátov neodporovalo a poskytovalo zrovnateľnú úroveň ochrany. Smernice sú nástrojom harmonizácie národných právnych poriadkov, nakoľko po tom, ako sú schválené na úrovni EÚ majú jednotlivé členské štáty povinnosť ich implementovať do svojho vnútroštátneho práva. Konkrétny spôsob implementácie (voľba foriem a prostriedkov) je ponechaný na každom členskom štáte.

Rozhodnutia ako prameň sekundárneho práva sú záväznými právnymi aktmi orgánov Európskej únie, vzťahujú sa však len na tie členské štáty, právnické osoby a fyzické osoby, ktorým sú adresované – platia teda priamo, ale len na vybrané subjekty. Napriek tomu, že k prameňom sekundárneho práva Európskej únie patria aj *stanoviská a odporúčania*, tieto nie sú však právne záväzné (Kahoun a kol., 2009, s. 67-68).

pilierom vzniku, pôsobenia a budúcnosti únie, pričom práve tento atribút má svoje dôsledky aj v oblasti sociálneho zabezpečenia. Aj keď voľný a slobodný pohyb osôb má v súčasnosti v Európskej únii rozsiahly stupeň právnej regulácie, migračné pohyby stále patria k dominantným problémom nielen Európy, ale aj celého ľudstva (Tkáč, 2012, s. 342).⁴⁸

V tejto oblasti boli v EÚ postupne prijaté nasledovné nariadenia:

Od 5. apríla 2011 je priamo uplatniteľné a tiež záväzné v celom rozsahu vo všetkých členských štátoch Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 492/2011 o slobode pohybu pracovníkov v rámci Únie. Princípom pre uplatnenie práva na voľný pohyb je rovnosť a zákaz diskriminácie. Od 1. mája 2010 sa na území členských štátov EÚ uplatňuje Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady 883/2004 o koordinácii systémov sociálneho zabezpečenia (prijaté dňa 29. apríla 2004) a Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 987/2009, ktorým sa stanovuje postup vykonávania nariadenia č. 883/2004 o koordinácii systémov sociálneho zabezpečenia.⁴⁹

Toto nariadenie sa vzťahuje na štátnych príslušníkov členského štátu, osoby bez štátnej príslušnosti a utečencov, ktorí majú bydlisko v ktoromkoľvek členskom štáte a podliehajú alebo v minulosti podliehali právnym predpisom jedného alebo viacerých členských štátov, ako aj na ich rodinných príslušníkov a ich pozostalých. Okrem uvedeného sa nariadenie vzťahuje aj na pozostalých po osobách, na ktoré sa vzťahovali právne predpisy jedného alebo viacerých členských štátov, bez ohľadu na štátnu príslušnosť takýchto osôb, keď sú ich pozostalí štátnymi príslušníkmi členského štátu alebo osobami bez štátnej príslušnosti, resp. utečencami s bydliskom v jednom z členských štátov.⁵⁰

Nariadenie ustanovuje svoju normatívnu a zároveň koordinujúcu pôsobnosť na odvetvia sociálneho zabezpečenia a na ich právnú úpravu, ktoré sa týkajú nasledovných, jednotlivých častí sociálneho zabezpečenia (ustanovenie článku 3): nemocenské dávky, dávky v materstve a rovnocenné dávky v otcovstve, dávky v invalidite, dávky v starobe, pozostalostné dávky, dávky pri pracovných úrazoch a tiež chorobách z povolania, podpora pri úmrtí, dávky v nezamestnanosti, preddôchodkové dávky a rodinné dávky.

Právo koordinácie sociálneho zabezpečenia v zložitých pomeroch bez kompatibility jednotlivých národných systémov sa v EÚ uplatňuje na základe nasledovných štyroch základných princípov (Tkáč, 2012, s. 343):

- *rovnosť občanov jednotlivých členských štátov*, kde prioritou je rovnaké zaobchádzanie s migrujúcim pracovníkom, ako s inými občanmi členského štátu, kde tento migrujúci pracovník pracuje, pričom súčasťou tohto princípu je zákaz diskriminácie z dôvodu štátnej príslušnosti,
- *pôsobenie, používanie a platnosť jedinej legislatívy* - v konkrétnom prípade migrujúceho pracovníka, ktorý je poistený a platí poisťné príspevky na sociálne zabezpečenie len v jednej krajine s použitím jedného národného systému sociálneho zabezpečenia,

---

⁴⁸ V súčasnej dobe je pre členské štáty EÚ záväzné len to, že každý štát musí mať systém sociálneho zabezpečenia, nakoľko štruktúra a organizácia dotknutých národných systémov nie je jednotná, sociálne zabezpečenie musí len obsahovať určité opatrenia, ktoré vyhovujú voľnému pohybu pracovných síl (Francová, Novotný, 2008, s. 138-139).

⁴⁹ Uvedené nariadenia však nahradili do 30. apríla 2010 platné Nariadenie Rady (EHS) č. 1408/71 o uplatňovaní systémov sociálneho zabezpečenia na zamestnancov, samostatne zárobkovo činné osoby a ich rodinných príslušníkov, ktorí sa pohybujú v rámci spoločenstva a Nariadenie Rady (EHS) č. 574/1972 ustanovujúce postup vykonávania nariadenia č. 1408/71. Ďalej vo vzťahu k členským štátom Európskeho hospodárskeho priestoru (Nórske kráľovstvo, Islandská republika a Lichtenštajnské kniežactvo) a Švajčiarskej konfederácii platí Nariadenie Rady (EHS) č. 1408/71 a vykonávacie Nariadenie č. 574/1972.

⁵⁰ Ustanovenie článku 2 - Nariadenie (ES) Európskeho parlamentu a Rady 883/2004 o koordinácii systémov sociálneho zabezpečenia (Úradný vestník Európskej únie, 05/zv.5, s. 77, 45 s.)

- *započítanie všetkých poistných dôb* - podmienka vzniku nárokov na dávky migrujúcim pracovníkom vo všetkých oblastiach sociálneho poistenia a tiež vo všetkých členských štátoch, kde pracovníci pracovali a dosiahli nárok na ich započítanie,
- *zachovanie nadobudnutých práv a nárokov* pracovníka - v konkrétnom štáte podľa jeho zákonodarstva vrátane výplaty dávok (príjemcovi týchto dávok), aj keď má bydlisko v inom členskom štáte, týmto sa majú odstrániť prekážky v národnej úprave členských štátov - ide o tzv. právo na export alebo na prenos dávky.

Ustanovenia EÚ o koordinácii sociálneho zabezpečenia existujú posledných päťdesiat rokov a uvedené pravidlá sa neustále prispôbujú vývoju v sociálnej a právnej oblasti. Prijatím Nariadenia Európskeho parlamentu a Rady 883/2004 o koordinácii systémov sociálneho zabezpečenia a vykonávacieho Nariadenia Európskeho parlamentu a Rady č. 987/2009, nazývané „Modernizovaná koordinácia sociálneho zabezpečenia v EÚ“, sa zjednodušujú a rozširujú právne predpisy EÚ na zlepšenie práv dotknutých osôb. Pritom práve občania sú stredobodom modernizovanej koordinácie a v uvedených nariadeniach sa kladie osobitný dôraz na povinnosti voči nim. Na základe toho členské štáty musia poskytovať účinnú pomoc a informácie a plniť konkrétne ciele. Občania zasa musia čo najskôr informovať orgány o všetkých zmenách v ich osobnej, resp. rodinnej situácii, ktoré majú vplyv na ich práva na dávky.⁵¹

V podmienkach SR upravuje výkon a celú organizáciu sociálneho poistenia zákon č. 461/2004 Z. z. o sociálnom poistení, podľa § 120 ods. 4 tohto zákona je pri výkone sociálneho poistenia SP kontaktnou inštitúciou na komunikáciu medzi príslušnými inštitúciami a príjemcami dávok a medzi inštitúciami členských štátov EÚ.

---

⁵¹ *Ustanovenia EÚ v oblasti sociálneho zabezpečenia. Vaše práva pri pohybe v rámci Európskej únie.* 2010, Luxemburg : Úrad pre vydávanie publikácií Európskej únie, 2010, 60 s. ISBN 978-92-79-14209-3.

3 SOCIÁLNE POISTENIE V SLOVENSKEJ REPUBLIKE V PROCESE ZMENY

V tejto časti práce uvedieme veľmi stručný prehľad historického vývoja, vzniku a tiež formovania sociálneho poistenia v SP (a v jej právnych predchodcoch) ako verejnoprávnej inštitúcie do terajšej podoby tak, ako ju poznáme dnes.

3.1 Stručná história sociálneho poistenia

Začiatky sociálneho poistenia na Slovensku spadajú do druhej polovice 19. storočia, vznikli v Nemecku a sú spojené s menom ríšskeho kancelára Otta von Bismarcka, ktorý priamo ovplyvnil a zabezpečil prijatie priekopníckych zákonov o sociálnom poistení. Na jeho podnet boli v rokoch 1883 až 1889 v nemeckom ríšskom sneme prijaté tri základné zákony, ktorými tak zaviedol poistenie pre prípad choroby, pracovného úrazu, invalidity a staroby⁵² (Macková, 2001^a, s. 70).⁵³ Nakoľko Československá republika prebrala rakúske a uhorské právne normy o povinnom nemocenskom a úrazovom poistení, novelou č. 268/1919 Zb. z. a nasl. zo dňa 15. mája 1919 štát rozšíril pôsobnosť nemocenského a úrazového poistenia aj na skupiny ľudí, ktoré ani rakúska, ale ani uhorská legislatíva nebrala vôbec do úvahy, hlavne o lesných robotníkov a zamestnancov v domácnosti (Šebo, Štrangfeldová, 2008, s. 21).

Následne na to v roku 1919 bola pre celé územie Slovenska zriadená Zemská úradovňa pre poisťovanie robotníkov na Slovensku so sídlom v Bratislave, ktorá vykonávala výlučne poistenie tejto pracujúcej vrstvy. Vznikla nariadením vlády č. 516. Sb. z. a n. zo dňa 23. septembra 1919 o zriadení Zemskej úradovne pre poisťovanie robotníkov na Slovensku v Bratislave a rozšírení pôsobnosti daných zákonov o poistení robotníkov na Slovensko, ktoré nadobudlo účinnosť dňom 1. októbra 1919 (Nariadenie vlády č. 516. Sb. z. a n., 1919, s. 733-734). Jedným z vhodných nástrojov ďalšieho nasmerovania spoločnosti správnym smerom sa javilo aj zjednotenie doposiaľ roztrieštených, samostatne stojacich systémov sociálneho poistenia a zároveň rozšírenie osobného rozsahu sociálneho poistenia.⁵⁴ Osobitný význam malo prijatie zákona č. 221/1924 Sb. z. a n. zo dňa 9. októbra 1924 o poistení zamestnancov pre prípad choroby, invalidity a staroby.⁵⁵

⁵² V Nemecku bolo uzákonené povinné nemocenské poistenie v roku 1883, úrazové poistenie v roku 1884 a starobné a invalidné poistenie v roku 1889. Tieto zákony boli označované ako Bismarckova reforma a tým bol položený základ tzv. Bismarckovmu modelu sociálneho poistenia, ktorý značne ovplyvnil poisťovacie systémy v mnohých Európskych krajinách, najmä v Rakúsko-Uhorsku (Tröster, 2013, s. 21-22).

⁵³ Podľa nemeckého vzoru vzniklo neskôr aj povinné sociálne poistenie v Uhorsku a po skončení prvej svetovej vojny a vzniku Československej republiky v roku 1918 bol systém povinného sociálneho poistenia prevzatý z Rakúsko-Uhorska a to úrazové poistenie, nemocenské, banické poistenie a penzijné poistenie súkromných zamestnancov (Macková, 2009, s. 40). Zákomom č. 2. Sb. z. a n. zo dňa 2. novembra 1918 ktorým sa zriadili v Československej republike najvyššie správne úrady vznikol Úrad pre správu sociálnej starostlivosti.

⁵⁴ Podľa K. Koldinskej (2013, s. 13) akousi „predohrou“ v tomto zmysle bola úprava nemocenského poistenia pre baníkov zákonom č. 242/1922 Sb. z. a n. zo dňa 11. augusta 1922 o poistení u banských bratských pokladní (toto zvláštne poistenie spravovali revízne bratské pokladne) a podľa zákona sa poskytovala bezplatná lekárska pomoc zahŕňajúca pomoc pri pôrode, príspevie baby, ako aj potrebné lieky a iné terapeutické pomôcky a na pohrebné. Ustanovenie § 5 zákona č. 242/1922 Sb. z. a n. ze dne 11.července 1922 o pojištění u báňských bratrských pokladen (Sbírka zákonů a nařízení státu Československého, Ročník 1922, čiastka 84, s. 1-2)

⁵⁵ Zákon č. 221/1924 Sb. z. a n. o poistení zamestnancov pre prípad choroby, invalidity a staroby bol platný až do 1. októbra 1948 pre zamestnancov v hlavnom, služobnom alebo učňovskom pracovnom pomere na území Československej republiky. Podľa tohto zákona nemocenské poistenie vykonávali nemocenské poisťovne (okresné, poľnohospodárske, závodné a nemocenské poisťovne, spolková nemocenská poisťovňa a i.), poistenie invalidné a poistenie starobné vykonávala Ústredná sociálna poisťovňa v Prahe. Vo všeobecných ustanoveniach tohto zákona sa priamo uvádza, že „...pojištěním povinen a podle tohoto zákona je pojištěn, kdo v republice Československé vykonává práce nebo služby na základě smluveného poměru pracovního,

Ďalším zvláštnym právnym predpisom bol zákon č. 26. Sb. z. a n. zo dňa 21. februára 1929 o penzijnom poistení súkromných zamestnancov vo vyšších službách. Uvedený zákon upravoval penzijné poistenie v Československej republike, nahradil pôvodný penzijný zákon zo dňa 16. decembra 1906 a jeho rakúske a československé novely a bol platný do 1. októbra 1948.⁵⁶ Nemocenské poistenie súkromných zamestnancov vo vyšších službách penzijne poistených podľa tohto zákona realizovala priamo na slovenskom území Krajinská úradovňa nemocenskej poisťovne súkromných úradníkov a zriadencov v Bratislave.

Po vzniku SR v marci 1939 však prešla celá pôsobnosť Všeobecného penzijného ústavu v Prahe a jeho slovenskej úradovne na úplne nového nositeľa penzijného poistenia, na Penzijný ústav súkromných úradníkov v Bratislave, ktorý vznikol vládnym nariadením č. 17. Sl. z. zo dňa 18. marca 1939 o zriadení Penzijného ústavu súkromných úradníkov v Bratislave. Pre nároky poistencov a dôchodcov aj naďalej platili ustanovenia daného zákona č. 26. Sb. z. a n. zo dňa 21. februára 1929 o penzijnom poistení súkromných zamestnancov vo vyšších službách (Vládne nariadenie č. 17. Sl. z. 1939, s. 15-16).⁵⁷

Vládnym nariadením č. 55. Sl. z. zo dňa 12. apríla 1939 o poistení zamestnancov pre prípad nemoci, invalidity, staroby a úrazu bol zmenený vládou Slovenskej republiky názov Zemskej úradovne pre poisťovanie robotníkov na Slovensku v Bratislave na Ústrednú sociálnu poisťovňu v Bratislave, ktorá zároveň na území Slovenskej republiky prebrala pôsobnosť Ústrednej sociálnej poisťovne v Prahe stanovenú zákonom č. 221. Sb. z. a n. zo dňa 9. októbra 1924 o poistení zamestnancov pre prípad choroby, invalidity a staroby. Týmto nariadením sa výlučným nositeľom nemocenského poistenia stali okresné sociálne poisťovne (Vládne nariadenie č. 55. Sl. z., 1939, s. 64-67).

V roku 1940 nastala ďalšia transformácia a to nariadením s mocou zákona č. 300. Sl. z. zo dňa 8. novembra 1940 o úprave sociálneho poistenia robotníkov, ktorým sa zmenil názov Ústrednej sociálnej poisťovne v Bratislave na Robotnícku sociálnu poisťovňu, ktorá bola nositeľkou nemocenského, rentového a úrazového poistenia (Nariadenie s mocou zákona č. 300. Sl. z., 1940, s. 465-469). Nariadenie s mocou zákona č. 55. Sl. z. zo dňa 13. marca 1941 vo veci organizácie sociálneho poistenia súkromných zamestnancov vo vyšších službách a o ich nemocenskom poistení nadobudlo účinnosť dňa 1. apríla 1941.⁵⁸ Týmto dňom však bola

---

služebního neb učňovského (volontérského, praktikantského), a nevykonává jich jako vedlejší zaměstnání nebo příležitostně“ (Zákon č. 221. Sb. z. a n., 1924, s. 1225). K. Koldinská (2013, s. 13) hodnotí, že uvedený zákon predstavoval skutočnú reformu v oblasti sociálneho poistenia, jeho hlavným prínosom bolo spojenie nemocenského poistenia a dôchodkového poistenia do jedného právneho predpisu a zároveň otvorenie tohto novovzniknutého systému sociálneho poistenia širokej verejnosti.

⁵⁶ Nositeľom tohto poistenia bol Všeobecný penzijný ústav v Prahe. Bol to akýsi prvotný predchodca Sociálnej poisťovne, aj keď nie v úplnom slova zmysle vzhľadom na to, že sa zaoberal výlučne penzijným poistením, ktoré bolo však len jednou časťou z komplexného systému sociálneho poistenia. Priamo na území Slovenska vykonávala penzijné poistenie Úradovňa všeobecného penzijného ústavu v Bratislave.

⁵⁷ Zároveň v marci 1939 prešla pôsobnosť Krajinskej úradovne nemocenskej poisťovne súkromných úradníkov a zriadencov v Bratislave, ktorá priamo realizovala na slovenskom území nemocenské poistenie súkromných zamestnancov vo vyšších službách penzijne poistených podľa zákona č. 26. Sb. z. a n. zo dňa 21. februára 1929 a podľa noviel uvedený zákon pozmeňujúcich na samostatný ústav pod názvom Nemocenská poisťovňa súkromných úradníkov v Bratislave, ktorá vznikla vládnym nariadením č. 18. Sl. z. zo dňa 18. marca 1939 o zriadení Nemocenskej poisťovne súkromných úradníkov v Bratislave (Vládne nariadenie č. 18. Sl. z., 1939, s. 16-18).

⁵⁸ Penzijné poistenie súkromných zamestnancov vo vyšších službách podľa zákona č. 26. Sb. z. a n. zo dňa 21. februára 1929 vykonával v odbore pre penzijné poistenie, nemocenské poistenie súkromných zamestnancov vo vyšších službách vykonával podľa uvedeného nariadenia v odbore pre nemocenské poistenie (Nariadenie s mocou zákona č. 55. Sl. z., 1941, s. 260, 279). Nariadením č. 11 Predsedníctva Slovenskej národnej rady zo dňa 14.3.1945 o dočasnej organizácii sociálneho poistenia robotníkov, baníkov, súkromných zamestnancov vo vyšších službách a verejných zamestnancov sa však zrušila Robotnícka sociálna poisťovňa a všetky jej

zrušená Nemocenská poisťovňa súkromných úradníkov v Bratislave a jej likvidáciou bol poverený Penzijný ústav súkromných úradníkov. Svojim charakterom zastrešoval uvedený verejnoprávny ústav vo dvoch odboroch sa samostatným účtovaním a hospodárením penzijné aj nemocenské poistenie.

V roku 1948 bol tiež prijatý prelomový zákon č. 99/1948 Sb. zo dňa 15. apríla 1948 o národnom poistení, ktorým sa úspešne zavŕšili snahy o zjednotenie sociálneho poistenia a podľa K. Koldinskej (2013, s. 16) „zákon tak predstavoval prvý plne unifikačný predpis v oblasti sociálneho poistenia v histórii Československa“.⁵⁹

Päťdesiate roky boli poznačené upevňovaním a centrálnym riadením všetkých sfér spoločnosti. Dňa 1. januára 1952 nadobudol účinnosť zákon č. 102/1951 Sb. zo dňa 19. 12. 1951 o prebudovaní národného poistenia, pričom jeho najpodstatnejšou zmenou bolo podľa § 2 oddelenie národného poistenia nemocenského od národného poistenia dôchodkového. Nielen všetky príjmy ale aj všetky výdavky dôchodkového zabezpečenia boli rozpočtované v štátnom rozpočte.⁶⁰

Dňa 30. novembra 1956 bol prijatý zákon č. 54/1956 Zb. o nemocenskom poistení zamestnancov, ktorý s priebežnými právnymi úpravami platil do 31. 12. 2003. Tento zákon bol plne prispôsobený ako novým spoločenským podmienkam, tiež všeobecnej pracovnej povinnosti, tak aj likvidácii podnikateľského stavu formou zoštátnenia majetku (uvedený zákon bol však neskôr doplnený zákonom č. 88/1968 Zb. o predĺžení materskej dovolenky, o dávkach v materstve a o prídavkoch na deti z nemocenského poistenia, ktorý s úpravami platil do 31. decembra 2003). Dňa 30. novembra 1956 bol prijatý zákon č. 55/1956 Zb. o sociálnom zabezpečení, ktorý zahŕňal dôchodkové zabezpečenie a sociálnu starostlivosť.⁶¹

Dňa 4. júna 1964 bol schválený zákon č. 101/1964 Zb. o sociálnom zabezpečení, ktorý priniesol tzv. reformou najviac deformácií do systému dôchodkového zabezpečenia. Zaviedol množstvo obmedzení, čím sa oslabil princíp zásluhovosti a progresívnu daň z dôchodku, čím porušil politicko-právnu zásadu neprípustnosti odobratia raz už získaných práv (Rievajová

---

práva a povinnosti, ako aj záväzky (hnutel'ný a nehnuteľný majetok) prešli na Ústrednú sociálnu poisťovňu, ktorá vykonávala svoju činnosť do roku 1948 (Šebo, Štrangfeldová, 2008, s. 23).

⁵⁹ Tento zákon upravoval národné poistenie pre prípad nemoci a materstva (nemocenské poistenie), pre prípad staroby, invalidity, straty žiteľa smrťou a tiež pre prípad úrazu (dôchodkové poistenie). Podľa uvedeného zákona boli povinne poistení zamestnanci, osoby samostatne zárobkovo činné, tiež spolupracujúci členovia rodiny osôb samostatne zárobkovo činných, dôchodcovia a zároveň nezamestnaní (len pre prípad nemoci a materstva). V súlade s uvedeným zákonom bola jediným nositeľom všetkých odvetví národného poistenia Ústredná národná poisťovňa v Prahe, ktorá činnosť vykonávala svojou ústrednou a svojimi územnými organizačnými zložkami, ktorými boli národné poisťovne a okresné národné poisťovne. Na svoju dobu bol vyššie uvedený zákon veľmi pokrokový a v ďalších rokoch predstavoval pevnú základňu pre ďalší rozvoj sociálnej politiky (Zákon č. 99/1948 Sb., Jurix 2005, s. 2, 41-42).

⁶⁰ Na prebudovanie a kontrolu dôchodkového zabezpečenia bola zriadená Štátna komisia dôchodkového zabezpečenia, jej oblastným orgánom bola Slovenská komisia dôchodkového zabezpečenia. Na priame vykonávanie dôchodkového zabezpečenia bol zriadený Štátny úrad dôchodkového zabezpečenia v Prahe, jeho oblastný orgán bol Slovenský úrad dôchodkového zabezpečenia v Bratislave. Nemocenské poistenie podľa uvedeného zákona spravovali a v ňom teda rozhodovali pracujúci združení v Revolučnom odborovom hnutí, pod ktorého vedením pôsobila ďalej v odbore nemocenského poistenia Ústredná národná poisťovňa a jej organizačné zložky (Zákon č. 102/1951 Sb., Jurix 2005, s. 1-4). Zákon č. 102/1951 Sb. o prebudovaní národného poistenia bol platný do 31. decembra 1956 a bol zrušený zákonom č. 55/1956 Zb. o sociálnom zabezpečení.

⁶¹ Týmto zákonom došlo k zníženiu vekových hraníc rozhodujúcich pre priznanie nároku na starobný dôchodok, zároveň však bolo podľa E. Rievajovej a kol. (2006, s. 18) do sústavy zapracovaných aj niekoľko deformácií, napríklad: rozdelenie pracovníkov do troch pracovných kategórií a v preferovaných kategóriách stanovenie omnoho výhodnejších podmienok na priznanie dôchodku, odstránenie dovtedajšieho spôsobu financovania dôchodkového zabezpečenia a jeho nahradenie financovaním priamo zo štátneho rozpočtu. V tejto súvislosti je potrebné zdôrazniť (Koldinská, 2013, s. 17), že na základe zákona č. 55/1956 Zb. o sociálnom zabezpečení sa v podstate zrušil systém sociálneho poistenia a všetky dávky vrátane dôchodkov boli naďalej financované zo štátneho rozpočtu. Tento zákon bol platný do 30. júna 1964 a bol zrušený nasledujúcim zákonom.

a kol., 2003, s. 26). Nedostatky odstránil až dňa 12. novembra 1975 schválený zákon č. 121/1975 Zb. o sociálnom zabezpečení, ktorým došlo k zvýšeniu maximálnych hraníc výšky dôchodku (prehlbenie zásluhovosti) a k zrušeniu zdanenia dôchodkov.⁶²

S účinnosťou od 1. októbra 1988 ho však nahradil zákon č. 100/1988 Zb. o sociálnom zabezpečení, ktorý patril v tomto období k základným právnym predpisom upravujúcim sociálne zabezpečenie a stal sa základnou právnou normou v tejto oblasti na nasledujúce roky. Aj napriek skutočnosti, že od svojej účinnosti bol viackrát (spolu 47 krát) priamo i nepriamo novelizovaný, bol stále aktuálny tak z teoretického, ako aj praktického hľadiska a platný až do 31. decembra 2003.

3.2 Vývoj sociálneho poistenia od roku 1990 do roku 1992

Ďalší vývoj v sociálnej oblasti predovšetkým po roku 1989 vzhľadom na prechod k trhovej ekonomike, potvrdil nevyhnutnosť uskutočnenia reformy v oblasti sociálneho zabezpečenia s nutnosťou realizovať prechod od systému štátneho sociálneho zabezpečenia k verejnoprávnemu sociálnemu poisteniu v súvislosti s uskutočnením daňovej reformy k 1. januáru 1993.⁶³

V roku 1990 bolo v oblasti sociálneho zabezpečenia prijatých viacero významných právnych noriem. Prvá zmena, uskutočnená v uvedenej oblasti, zahŕňala od 1. januára 1991 komplexné zlúčenie výkonu dôchodkového zabezpečenia a nemocenského poistenia do jednej štátnej inštitúcie. Zákomom SNR č. 543/1990 Zb. zo dňa 27. novembra 1990 o štátnej správe sociálneho zabezpečenia bola vytvorená Slovenská správa sociálneho zabezpečenia (SSSZ), ktorá ako orgán štátnej správy sociálneho zabezpečenia vykonávala sociálne zabezpečenie, riadila a aj kontrolovala okresné správy sociálneho zabezpečenia v rozsahu, ustanovenom týmto zákonom. Okresné správy sociálneho zabezpečenia, ktoré boli miestne orgány štátnej správy, vykonávajúce sociálne zabezpečenie. SSSZ bola samostatnou právnickou osobou a podliehala priamo MPSVaR SR (Zákon č. 543/1990 Zb., Jurix 2005, s. 1-2).

S účinnosťou od 1. mája 1990 bol zrušený inštitút osobných dôchodkov a do sociálneho zabezpečenia bolo zahrnuté aj sociálne zabezpečenie samostatne zárobkovo činných osôb zákonom č. 110/1990 Zb., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 100/1988 Zb. o sociálnom zabezpečení a zákon č. 54/1956 Zb. o nemocenskom poistení zamestnancov.

Dňa 29. januára 1991 bol schválený zákon č. 46/1991 Zb. o zvyšovaní dôchodkov, ktorým sa stanovili podmienky a spôsoby pravidelného zvyšovania dôchodkov. S účinnosťou od 1. augusta 1991 bol zároveň tiež zákonom č. 306/1991 Zb. o zmenách v sociálnom zabezpečení zavedený vdovecký dôchodok (§ 48a) ako obligatórna dávka dôchodkového zabezpečenia.

Podrobnejšie sa uvedeným obdobím zaoberáme vo štvrtej, výskumnej kapitole (podkapitole 4.3), kde poukazujeme na širšie súvislosti transformačného procesu.

---

⁶² Nedostatkem tohto zákona však bola tá skutočnosť, že neboli ďalej uplatňované predpisy o dôchodkovom pripoistení, ktoré sú nevyhnutným doplnkom každej sústavy dôchodkových dávok. Od 1. januára 1976 podľa tohto zákona bol zavedený v zásade jednotný systém dôchodkového zabezpečenia a sociálnej starostlivosti pre všetkých pracovníkov v pracovnom pomere a družstevných roľníkov. Uvedený zákon bol platný do 30. septembra 1988.

⁶³ Sociálna politika podporila a zároveň umožnila naštartovanie celej ekonomickej reformy, položila základy vzniku nových inštitúcií (napr. vznik úradov práce), inštitútov (napr. zavedenie vdoveckého dôchodku, životného minima), ako aj mechanizmov (napr. valorizácia dôchodkov).

3.3 Vývoj sociálneho poistenia od roku 1993 do roku 2003

Uvedené obdobie transformáciu existujúceho systému štátneho sociálneho poistenia a na systém verejnoprávneho sociálneho poistenia začalo komplexnou daňovou reformou, ktorá bola zrealizovaná k 1. januáru 1993 (nadobudnutím účinnosti zákona č. 286/1992 Zb. o daniach z príjmov). V rámci tejto transformácie a daného inštitucionálneho usporiadania bola zriadená ako verejnoprávna inštitúcia Národná poisťovňa (NP) a od 1. januára 1993 bol zlúčený celý výkon zdravotného poistenia, nemocenského poistenia a dôchodkového zabezpečenia do jednej inštitúcie (tvorenej tromi samostatnými fondmi). Zásadné zmeny v poistnom systéme priniesol zákon č. 7/1993 Z. z. o zriadení NP a o financovaní zdravotného poistenia, nemocenského poistenia a dôchodkového poistenia.⁶⁴

V nadväznosti na celkovú zmenu daňovej sústavy k 1. januáru 1993 bolo odčlenené financovanie NP od štátneho rozpočtu, v skutočnosti k nemu došlo až od 1. januára 2004. Zdravotné poistenie sa oddelilo od fondov sociálneho zabezpečenia – so zámerom zriadiť pluralitné zdravotné poistenie, čo niektorí autori (českí aj slovenskí⁶⁵) hodnotia v súčasnosti ako jednu z najväčších reformných chýb na začiatku 90. rokov (aj so zámerom rozbitia relatívne nezávislých fondov v NP). Od 1. januára 1995 došlo z vyššie uvedených dôvodov priamo k prerozdeleniu NP, boli zriadené zákonom č. 274/1994 Z. z. o Sociálnej poisťovni a zákonom č. 273/1994 Z. z. o zdravotnom poistení, financovaní zdravotného poistenia, o zriadení Všeobecnej zdravotnej poisťovne (VšZP) a o zriaďovaní rezortných, odvetvových, podnikových a občianskych zdravotných poisťovní dve verejnoprávne inštitúcie a to SP⁶⁶ a VšZP. Hlavným cieľom bola opätovne inštitucionalizácia a finančné usporiadanie autonómneho systému nemocenského poistenia (zabezpečenia) a dôchodkového poistenia (zabezpečenia).⁶⁷

⁶⁴ Uvedený zákon upravoval nielen zriadenie, činnosť a organizáciu NP, ale aj financovanie a vykonávanie povinného zdravotného poistenia, nemocenského poistenia a dôchodkového poistenia. Orgány poisťovne boli rozdelené na orgány samosprávne a orgány výkonné. Samosprávnymi orgánmi poisťovne boli zbor zástupcov, správna rada a dozorná rada, výkonnými orgánmi poisťovne boli Správa Fondu zdravotného poistenia, Správa Fondu nemocenského poistenia, Správa Fondu dôchodkového poistenia, tiež riaditeľstvo a Regionálne národné poisťovne. Regionálna poisťovňa ako výkonný orgán poisťovne vykonávala zdravotné, nemocenské a dôchodkové poistenie a plnila aj úlohy poisťovne v regióne (Zbierka zákonov č. 7/1993, s. 19-20).

⁶⁵ Pozri: RÁKOSNÍK, J., TOMEŠ, I. a kol. 2012. *Sociální stát v Československu. Právně-institucionální vývoj v letech 1918-1992*. Praha : Auditorium, 2012. 416 s. ISBN 978-80-87284-30-8.

⁶⁶ SP bola zriadená 1. novembra 1994 zákonom č. 274/1994 Z. z. o Sociálnej poisťovni. Zároveň ako nová verejnoprávna inštitúcia bola poverená výkonom nemocenského poistenia a dôchodkového zabezpečenia, ktoré prevzala od svojej právnej predchodkyne Národnej poisťovne (NP). V zmysle prechodných ustanovení tohto zákona svoju činnosť začala vykonávať od 1. januára 1995, pričom počas dvoch mesiacov paralelnej existencie s NP (november až december 1994) došlo k prevzatíu agendy od bývalej NP a k postupnému usporiadaniu vzťahov medzi týmito dvoma novo vzniknutými poisťovňami, a to SP a VZP. Zákon č. 274/1994 Z. z. o Sociálnej poisťovni v znení neskorších predpisov upravoval zriadenie, ako aj činnosť a organizáciu SP, financovanie a vykonávanie nemocenského poistenia a dôchodkového zabezpečenia. Od 1. apríla 2002 upravoval aj právne vzťahy z poistenia zodpovednosti zamestnávateľa za škodu pri pracovnom úraze a chorobe z povolania. Svojim charakterom je SP právnickou osobou, nezapísanou v obchodnom registri ani v inom zákonom ustanovenom registri, so sídlom v Bratislave, podriadená inštitútu štátneho dozoru s garanciou solventnosti štátom. V zmysle uvedeného zákona, ktorý bol platný a účinný v termíne do 31. decembra 2003, bol na čele SP riaditeľ SP, ktorý bol tiež jej štatutárnym zástupcom. Orgány SP boli ustanovené na zabezpečenie plnenia predmetu jej činnosti a boli v základnom členení rozdelené na orgány samosprávne a orgány výkonné, pričom samosprávnymi orgánmi SP boli správna rada a dozorná rada, jej výkonnými orgánmi boli ústredie a pobočky.

⁶⁷ Predmetom činnosti SP podľa zákona č. 273/1994 Z. z. bolo financovanie a vykonávanie povinného systému nemocenského poistenia, ako aj dôchodkového zabezpečenia. Za uvedeným účelom prostredníctvom svojich výkonných orgánov SP najmä vyberala poistné na nemocenské poistenie a dôchodkové zabezpečenie, priamo rozhodovala o dávkach a zabezpečovala ich výplatu v rozsahu, ustanovenom v osobitných právnych

Nemocenské poistenie

Základom právnej úpravy nemocenského poistenia do 31. decembra 2003 bol zákon č. 54/1956 Zb. o nemocenskom poistení zamestnancov v znení neskorších predpisov, zákon č. 88/1968 Zb. o predĺžení materskej dovolenky, o dávkach v materstve a o prídavkoch na deti v znení neskorších predpisov a tiež zákon č. 100/1988 Zb. o sociálnom zabezpečení v znení neskorších predpisov zahŕňajúci nemocenské poistenie samostatne zárobkovo činných osôb a spolupracujúcich osôb samostatne zárobkovo činných osôb.⁶⁸

V súvislosti so zavedením povinnosti platiť poistné došlo v oblasti nemocenského poistenia k rozdeleniu dávok na systémové dávky (kryté platbami poistného), tieto ale boli viazané na príjem občana a nahrádzali stratu príjmu v dôsledku určitej, zákonom ustanovenej sociálnej udalosti a na dávky nesystémové (kryté priamo z prostriedkov štátneho rozpočtu) bez akejkoľvek väzby na príjem občana (napr. prídavky na deti, kúpeľná starostlivosť).⁶⁹

a) Kúpeľná starostlivosť

Kúpeľná starostlivosť sa poskytovala ako vecná dávka nemocenského poistenia a mohla sa poskytnúť osobám zúčastneným na nemocenskom poistení a dôchodkovom zabezpečení ako aj ich rodinným príslušníkom. Osobám zúčastneným na nemocenskom poistení bolo možné kúpeľnú starostlivosť poskytnúť v dvoch formách a to buď v rámci dovolenky na zotavenie, alebo tiež v rámci dočasnej pracovnej neschopnosti. O výbere zamestnancov a ich rodinných príslušníkov ako aj o ďalších oprávnených osobách rozhodovala na základe návrhu príslušného ošetrojúceho lekára a podľa stanovených kritérií príslušná pobočka Sociálnej poisťovne.

---

predpisoch, ktorými boli najmä zákon č. 54/1956 Zb. o nemocenskom poistení zamestnancov v znení neskorších predpisov, zákon č. 88/1968 Zb. o predĺžení materskej dovolenky, o dávkach v materstve a o prídavkoch na deti v znení neskorších predpisov a tiež zákon č. 100/1988 Zb. o sociálnom zabezpečení v znení neskorších predpisov.

⁶⁸ Vecný rozsah nemocenského poistenia bol tvorený sústavou dávok, ktoré mali krátkodobý charakter, boli financované priebežným spôsobom z platieb poistného od zamestnávateľov (za zamestnancov zúčastnených na nemocenskom poistení), zamestnancov zúčastnených na nemocenskom poistení (osoby v pracovnom pomere a aj osoby v obdobnom pracovnom vzťahu, spoločníci spoločností s ručením obmedzením a členovia družstiev, ďalšie iné osoby zúčastnené na nemocenskom poistení podľa osobitných predpisov), samostatne zárobkovo činných osôb zúčastnených na nemocenskom poistení, zároveň spolupracujúcich osôb samostatne zárobkovo činných osôb zúčastnených na nemocenskom poistení, NÚP a štátu. Vznik, trvanie a zánik nemocenského poistenia vyššie uvedeného okruhu osôb bol upravený v príslušných právnych predpisoch. Účasť na nemocenskom poistení bola teda priamo podmienená najmä povinnosťou zúčastnených subjektov platiť poistné na nemocenské poistenie, ktoré sa platilo percentuálnou sadzbou z vymeriavacieho základu dosiahnutého v rozhodujúcom období, pričom percentuálnu sadzbu a vymeriavací základ pre tých, ktorí boli zúčastnení na nemocenskom poistení ustanovoval zákon č. 274/1994 Z. z. o Sociálnej poisťovni v znení neskorších predpisov. Zákon zároveň taxatívne vymedzoval obdobia, kedy subjekty zúčastnené na nemocenskom poistení neboli povinné platiť poistné na nemocenské poistenie.

⁶⁹ Dávky nemocenského poistenia prináležali, ak boli podmienky rozhodné pre ich priznanie splnené nielen v čase poistenia, ale aj po jeho skončení v tzv. ochrannej lehote. Ochranná lehota bola 42 dní od skončenia zamestnania; ak však zamestnanec bol zamestnaný naposledy po kratšiu dobu, je ochranná lehota len toľko dní, koľko dní trvalo zamestnanie. U žien, ktorých zamestnanie sa skončilo v čase tehotnosti, je ochranná lehota vždy šesť mesiacov. Dávky nemocenského poistenia z hľadiska ich obsahu a tiež foriem plnenia mali charakter vecnej dávky, ktorú predstavovala kúpeľná starostlivosť (fakultatívna dávka) a peňažných dávok, medzi ktoré patrili: nemocenské, podpora pri ošetrovaní člena rodiny, vyrovnávací príspevok v tehotenstve a materstve a peňažná pomoc v tehotenstve a materstve (patrili medzi obligatórne a tiež opakujúce sa dávky nemocenského poistenia), ktoré mali zaručiť právne, ekonomické a zároveň sociálne záruky zamestnancov pri splnení všetkých, zákonom stanovených podmienok. Jednu výnimku v tomto prípade tvorili samostatne zárobkovo činné osoby a spolupracujúce osoby samostatne zárobkovo činných osôb, ktorým sa poskytovali dávky nemocenského poistenia v obmedzenom rozsahu a to kúpeľná starostlivosť a z peňažných dávok iba nemocenské a peňažná pomoc v materstve (Barinková, Trojan, 2001, s. 92).

b) Nemocenské

Účelom dávky nemocenské bolo hmotne zabezpečiť zamestnanca v prípade straty na zárobku z dôvodu dočasnej pracovnej neschopnosti spôsobenej chorobou alebo úrazom. Na účely poskytovania nemocenského sa na roveň pracovného úrazu kládla súčasne aj choroba z povolania. Za neschopného na výkon svojho doterajšieho zamestnania sa považoval aj každý zamestnanec, prijatý do ústavného liečenia. O dočasnej pracovnej neschopnosti priamo rozhodovalo zdravotnícke zariadenie poskytujúce konkrétnu zdravotnú starostlivosť, ktoré ju potvrdilo na predpísanom tlačive, slúžiacom ako podklad pre priznanie dávky nemocenské (Barinková, Trojan, 2001, s. 93). Nemocenské sa však poskytovalo aj zamestnancovi počas karantény nariadenej podľa predpisov o boji proti prenosným nemociam a tiež pri kúpeľnej starostlivosti, pokiaľ sa táto starostlivosť poskytovala mimo dovolenky na zotavenie.⁷⁰

c) Podpora pri ošetrovaní člena rodiny

Podpora pri ošetrovaní člena rodiny je peňažnou dávkou nemocenského poistenia, ktorá hmotne zabezpečovala zamestnanca zúčastneného na nemocenskom poistení počas náhle sa vyskytujúcej prekážky v práci spočívajúcej v krátkodobej potrebe:

- ošetrovať choré dieťa mladšie ako 10 rokov,
- starať sa o dieťa mladšie ako 10 rokov z dôvodu, že detské výchovné zariadenie, alebo škola kde dieťa inak chodí boli uzavreté (alebo bola nariadená karanténa) na základe nariadenia príslušných orgánov, alebo osoba, ktorá sa inak o dieťa stará, ochorela alebo jej bola nariadená karanténa,
- ošetrovať iného chorého člena rodiny, ak jeho zdravotný stav nevyhnutne vyžaduje ošetrovanie inou osobou, nakoľko zamestnanec nemohol z vyššie uvedených dôvodov t.j. dôvodu ošetrovania, alebo starostlivosti o dieťa pracovať.

Pre poskytnutie podpory pri ošetrovaní člena rodiny bolo nutné splniť dve podmienky, a to aby dieťa (chorý člen rodiny) žilo so zamestnancom v spoločnej domácnosti (nevyžaduje sa u dieťaťa mladšieho ako 10 rokov) a v tejto domácnosti nebol nikto iný, kto by sa mohol o dieťa starať alebo chorého ošetrovať, ďalšou podmienkou na priznanie tejto dávky je, že chorého nie je možné alebo vhodné umiestniť v nemocnici.⁷¹

---

⁷⁰ Nemocenské sa poskytovalo od 1. dňa dočasnej neschopnosti na výkon doterajšieho zamestnania pre nemoc alebo úraz do skončenia pracovnej neschopnosti alebo do uznania invalidity. Nemocenské sa poskytovalo najdlhšie počas jedného roka od začiatku pracovnej neschopnosti, celé toto obdobie bolo označované ako podporná doba (zákon č. 54/1956 Zb. o nemocenskom poistení zamestnancov úplne presne vymedzoval, čo sa všetko započítava, alebo nezapočítava do podpornej doby). Nemocenské bolo však možné poskytovať aj po uplynutí podpornej doby, ak bolo možné z vyjadrenia posudkovej komisie sociálneho zabezpečenia očakávať, že daný zamestnanec v pomerne krátkom čase nadobudne pracovnú schopnosť; takto však možno poskytovať nemocenské najdlhšie počas jedného roka od uplynutia podpornej doby.

Výška nemocenského sa v tomto období určovala z priemernej čistej dennej mzdy zamestnanca zistenej zo započítateľného zárobku zamestnanca v tzv. rozhodujúcom období, ktorým bol spravidla predchádzajúci kalendárny rok, najviac však zo sumy 350 Sk pri päťdennom pracovnom týždni. Podľa uvedenej právnej úpravy sa nemocenské poskytovalo počas prvých troch dní dočasnej pracovnej neschopnosti vo výške 70 % čistej dennej mzdy a od štvrtého dňa vo výške 90% čistej dennej mzdy. Pri pracovnej neschopnosti, ktorá vznikla pracovným úrazom (resp. chorobou z povolania), alebo pri karanténe patrilo za prvé tri pracovné dni nemocenské vo výške 90% čistej dennej mzdy. Uvedený zákon č. 54/1956 Zb. o nemocenskom poistení zamestnancov vymedzoval aj konanie, kedy vôbec nebolo možné priznať nemocenské, v záujme rodinných príslušníkov zamestnanca zákon poskytoval možnosť výplaty aspoň kráteného nemocenského. Samostatne zárobkovo činným osobám sa nemocenské poskytovalo za kalendárne dni a určovalo sa z priemernej dennej sumy vymeriavacieho základu, najviac však zo sumy 250 Sk.

⁷¹ Podpora pri ošetrovaní člena rodiny sa poskytovala najviac po dobu prvých siedmich pracovných dní, ak si nárok na podporu uplatnila osoba, ktorá mala v trvalej starostlivosti aspoň jedno dieťa vo veku do skončenia povinnej školskej dochádzky a bola inak osamelá, poskytovala sa jej podpora pri ošetrovaní člena rodiny najviac po dobu prvých trinástich pracovných dní, pokiaľ potreba ošetrovania (starostlivosti) v nich trvala. Výška podpory pri ošetrovaní člena rodiny sa určovala tým istým spôsobom, ako pri výške nemocenského,

d) Vyrovnávací príspevok v tehotenstve a materstve

Vyrovnávací príspevok v tehotenstve a materstve bol peňažnou dávkou nemocenského poistenia a patrila zamestnankyniam zúčastneným na nemocenskom poistení podľa zákona č. 54/1956 Zb. o nemocenskom poistení zamestnancov, podmienky jeho poskytovania boli upravené v zákone č. 88/1968 Zb. o predĺžení materskej dovolenky, o dávkach v materstve a o prídavkoch na deti. Ak vykonávala tehotná žena, alebo matka do konca deviateho mesiaca po pôrode prácu, ktorá bola týmto ženám zakázaná, alebo ktorá podľa lekárskeho posudku ohrozovala jej tehotenstvo (materstvo), bol zamestnávateľ povinný ju dočasne previesť na inú vhodnú prácu. Ak žena dosahovala pri práci, na ktorú bola prevedená bez svojho zavinienia nižší zárobok, poskytoval sa jej na vyrovnanie uvedeného rozdielu vyrovnávací príspevok z prostriedkov nemocenského poistenia.⁷²

e) Peňažná pomoc v tehotenstve a materstve

Účelom tejto uvedenej dávky nemocenského poistenia bolo poskytnúť ženám hmotné zabezpečenie v čase, keď nemohli pracovať z dôvodu pokročilého tehotenstva a po pôrode v súvislosti so starostlivosťou o jej narodené dieťa.⁷³ Uvedená pomoc sa poskytovala žene spravidla po dobu 28 týždňov materskej dovolenky, ak porodila zároveň dve alebo viac detí, alebo ak ide zároveň o osamelú matku poskytovala sa jej materská dovolenka po dobu 37 týždňov. Celá problematika dĺžky materskej dovolenky, jej nástupu a čerpania je upravená v pracovnoprávných predpisoch.⁷⁴

Pre peňažnú pomoc v materstve o spôsobe určenia jej výšky a poskytovania platili tie isté ustanovenia zákona ako pri nemocenskom. Určovala sa teda z priemernej čistej mzdy zamestnankyne pripadajúcej na pracovný deň, najviac však zo sumy 350 Sk pri päťdennom pracovnom týždni. Výška peňažnej pomoci v materstve za pracovný deň bola 90% z čistej dennej mzdy zamestnankyne.

---

uplatňovala sa tiež taká istá percentuálna sadzba, počas prvých troch dní ošetrovania člena rodiny vo výške 70 % čistej dennej mzdy a od štvrtého dňa vo výške 90 % čistej dennej mzdy, najviac však zo sumy 350 Sk pri päťdňovom pracovnom týždni. V tom istom prípade ošetrovania (starostlivosti) patrila však podpora pri ošetrovaní člena rodiny len raz a len jednému oprávnenému (§ 25 zákona č. 54/1956 Zb. o nemocenskom poistení zamestnancov).

⁷² Vyrovnávací príspevok v tehotenstve a materstve sa žene poskytoval vo výške rozdielu medzi priemerným zárobkom, ktorý zamestnankyňa dosahovala po odpočítaní dane zo mzdy pred prevedením na inú prácu a zárobkom, ktorý dosahovala po uvedenom prevedení. Pri výpočte vyrovnávacieho príspevku sa neprihliadalo jednak na pokles zárobku, ktorý vznikol zamestnankyni tým, že bol s ňou dojednaný kratší pracovný úväzok, taktiež sa však neprihliadalo na tú časť zárobku pred prevedením na inú prácu, ktorá po odpočítaní dane zo mzdy prevyšuje sumu 1.750 Sk v priemere na týždeň. Vyrovnávací príspevok v tehotenstve a materstve sa zamestnankyni poskytoval počas celej doby jej prevedenia na inú prácu, počas tehotnosti sa vyrovnávací príspevok poskytoval najdlhšie do nástupu materskej dovolenky a potom po jej skončení najdlhšie do konca deviateho mesiaca po pôrode.

⁷³ Zamestnankyni vznikol nárok na peňažnú pomoc v materstve až po splnení všetkých zákonom ustanovených podmienok (Barinková, Trojan, 2001, s. 97-98):

- musela byť zúčastnená na nemocenskom poistení a potom nastúpiť na materskú dovolenku za trvania nemocenského poistenia, alebo v čase v ktorom sa jej ešte zachovávali nároky v rámci ochrannej lehoty,
- bola v posledných dvoch rokoch pred pôrodom zúčastnená na nemocenskom poistení aspoň 270 dní (splnenie čakacej doby),
- jej tehotenstvo skončilo pôrodom (pri potrate nárok na peňažnú pomoc nevzniká),
- nemá nárok na mzdu a ani iný zárobok, alebo nemocenské.

⁷⁴ Podľa M. Barinkovej a J. Trojana (2002, s. 98) bolo výslovné ustanovené, že materská dovolenka nesmela byť nikdy kratšia ako 14 týždňov a nemohla v žiadnom prípade skončiť ani byť prerušená pred uplynutím šiestich týždňov odo dňa pôrodu. Ak však došlo k úmrtiu dieťaťa a to v dobe, keď patrila žene ešte peňažná pomoc v materstve, poskytovala sa táto dávka ešte po dobu ďalších dvoch týždňov odo dňa úmrtia dieťaťa, nie však dlhšie, ako do vyčerpania celkového nároku.

Dôchodkové zabezpečenie

Základom právnej úpravy dôchodkového zabezpečenia do 31. decembra 2003 bol zákon č. 100/1988 Zb. o sociálnom zabezpečení v znení neskorších predpisov. V tomto prípade bol vecný rozsah dôchodkového zabezpečenia tvorený sústavou dávok, ktoré boli dlhodobého charakteru, financované rovnako, ako v prípade nemocenského poistenia. Okruh platiteľov poistného bol priamo vymedzený v zákone č. 274/1994 Z. z. o Sociálnej poisťovni v znení neskorších predpisov a teda poistné na dôchodkové zabezpečenie platili zamestnávateľia za svojich zamestnancov zúčastnených na dôchodkovom zabezpečení, zamestnanci, ktorí boli zúčastnení na dôchodkovom zabezpečení, zamestnávateľia za zamestnancov zúčastnených na dôchodkovom zabezpečení, samostatne zárobkovo činné osoby a spolupracujúce osoby samostatne zárobkovo činných osôb za predpokladu, že boli zúčastnené na dôchodkovom zabezpečení, tiež osoby, ktoré mali trvalý pobyt na území SR a ktoré boli zárobkovo činné v cudzine, ak boli zúčastnené na dôchodkovom zabezpečení, osoby ktoré dobrovoľne pokračovali v účasti na dôchodkovom zabezpečení, Národný úrad práce za uchádzačov o zamestnanie (poberajúcich hmotné zabezpečenie) a štát.

Keď sa daná osoba stávala účastníkom dôchodkového zabezpečenia (Barinková, Trojan, 2002, s. 102), išlo o taký stav, ktorý nastával spravidla vznikom určitej právnej skutočnosti spojenej s výkonom práce a zárobkovou činnosťou, ale hlavne teda so vznikom pracovného pomeru, vykonávaním samostatnej zárobkovej činnosti, s výkonom služby v ozbrojených silách a podobne.⁷⁵

Z dôchodkového zabezpečenia sa poskytovali dôchodky (starobný, invalidný, čiastočný invalidný, za výsluhu rokov, vdovský, vdovecký, sirotsky, manželky, sociálny) a kúpeľná starostlivosť ako jednorazová dávka. Do 31. decembra 2000 bol možné poskytnúť zároveň zvýšenie dôchodku pre bezvládnosť, od januára 2001 ho mohli poberať len tí občania, ktorí splnili podmienky na jeho vyplácanie najneskôr 31. decembra 2000.⁷⁶

a) Starobný dôchodok

Už spomínaný zákon č. 100/1988 Zb. o sociálnom zabezpečení v znení neskorších predpisov upravoval starobný dôchodok ako obligatórne peňažné plnenie, prostredníctvom ktorého sa občania zabezpečovali životné potreby po skončení jeho zárobkovej činnosti z dôvodu dosiahnutia určitého veku. Vznik nároku na starobný dôchodok bol podmienený dávkovou schémou,⁷⁷ ktorú tvorili tri činitele: účasť na dôchodkovom zabezpečení, potrebná doba zamestnania a zároveň dosiahnutie veku ustanoveného zákonom. Starobný dôchodok je

⁷⁵ Právna úprava v oblasti osobného rozsahu dôchodkového zabezpečenia priamo podľa zákona č. 100/1988 Zb. o sociálnom zabezpečení v znení neskorších predpisov rozlišovala však okruh osôb nielen s povinnou, ale aj s dobrovoľnou účasťou na dôchodkovom zabezpečení. Výška poistného na dôchodkové zabezpečenie bola stanovená danou percentuálnou sadzbou z vymeriavacieho základu dosiahnutého v rozhodujúcom období. Nižšiu percentuálnu sadzbu odvodu poistného (isté finančné zvýhodnenie) mali stanovenú tí zamestnávateľia, ktorí zamestnávali tiež občanov so zmenenou pracovnou schopnosťou. Pokiaľ sa týka platiteľov poistného na dôchodkové zabezpečenie, spôsob platenia poistného, percentuálnu sadzbu, vymeriavací základ, rozhodujúce obdobie boli upravené zákonom č. 274/1994 Z. z. o Sociálnej poisťovni v znení neskorších predpisov. Zákon taxatívne vymedzoval obdobia, počas ktorých subjekty zúčastnené na dôchodkovom zabezpečení neboli povinné platiť poistné na dôchodkové zabezpečenie.

⁷⁶ Z hľadiska nároku mali dôchodky charakter obligatórných, opakujúcich sa peňažných dávok dôchodkového zabezpečenia (občanom vznikal právny nárok, ak splnili všetky podmienky požadované právnymi predpismi) s výnimkou sociálneho dôchodku, ktorý bol fakultatívnou dávkou (pričom jeho priznanie bolo viazané okrem splnenia zákonných podmienok aj na ďalšiu okolnosť napr. sociálnu situáciu občana). Z hľadiska funkcie bolo možné dôchodky členiť na základné (starobný, invalidný a dôchodok za výsluhu rokov) a odvodené kde patrili ostatné dôchodky.

⁷⁷ Medzi materiálne predpoklady nároku na dávku zaraďujeme sociálnu udalosť a ešte ďalšie tzv. sekundárne predpoklady na vznik nároku na danú dávku. Predpoklady vyžadované zákonom na vznik nároku na dávku predstavujú dávkovú schému (Lacko, 2011, s. 30-31).

najčastejšie priznávaným, zároveň aj vyplácaným dôchodkom z dôchodkového zabezpečenia. Vyššie uvedený zákon rozoznáva dva druhy starobného dôchodku a to starobný dôchodok a predčasný starobný dôchodok.

Dôchodkový vek, ako jedna z hlavných podmienok pre priznanie starobného dôchodku nebol podľa vyššie uvedeného zákona vôbec vymedzený jednotne, jeho diferenciácia bola stanovená v závislosti od druhu prác, ktoré zamestnanec vykonával, celkovej dĺžky jeho zamestnania, zároveň od pohlavia a tiež účasti v odbojovej činnosti (Barinková, Trojan, 2002, s. 105).⁷⁸ Spoločne s predchádzajúci dvoma podmienkami musela byť splnená aj ďalšia požiadavka pre vznik nároku na starobný dôchodok, ktorou bolo dosiahnutie veku najmenej 55 rokov (alebo 58 rokov) za predpokladu, že daný občan ustanovený počet rokov vykonával zamestnania zaradené do kategórií. Všeobecný dôchodkový vek u mužov bol 60 rokov. U žien bol dôchodkový vek stanovený s prihliadnutím na osobitné fyziologické vypätie žien, ktoré súviselo najmä s plnením materských povinností.⁷⁹

Pre výpočet výšky starobného dôchodku bol aplikovaný pomerne komplikovaný vzorec, ktorý zohľadňoval len dĺžku doby zamestnania a priemerný mesačný príjem jednotlivca, určený ako priemerný mesačný príjem počas piatich zárobkovo najlepších kalendárnych rokov v období desiatich po sebe nasledujúcich kalendárnych rokov pred odchodom do dôchodku (Rievajová a kol., 2006, s. 77-78).⁸⁰

b) Invalidný dôchodok

Invalidný dôchodok patril medzi základnú formu hmotného zabezpečenia občanov pri dlhodobom nepriaznivom zdravotnom stave. Právny nárok na invalidný dôchodok vznikne pri splnení zákonom stanovených podmienok. Podľa zákona č. 100/1988 Zb. o sociálnom

---

⁷⁸ Zamestnania boli podľa druhu vykonávaných prác vo vzťahu k ich náročnosti zaradené do troch pracovných kategórií. Osoby vykonávajúce špecifické druhy prác (napr. baníci, letci, umelci) teda tie profesie, na ktoré boli kladené väčšie požiadavky na fyzickú záťaž systém zvýhodňoval určením nižšieho dôchodkového veku a zároveň výhodnejším spôsobom výpočtu dôchodku. Potrebnú dobu zamestnania, ako ďalšiu z podmienok vzniku nároku na starobný dôchodok určovali ustanovenia § 21 ods. 1, 2 zákona č. 100/1988 o sociálnom zabezpečení v znení neskorších predpisov pre všetkých občanov jednotne v dĺžke najmenej 25 rokov vrátane náhradných dôb, zhodnotených podľa všeobecne záväzných právnych predpisov o sociálnom zabezpečení. Táto potrebná doba sa vzťahovala rovnako na nároky mužov a žien, občanov vykonávajúcich zamestnanie I., II., alebo III. pracovnej kategórie, či účastníkov odboja.

⁷⁹ Žena mala nárok na starobný dôchodok za predpokladu, že odpracovala najmenej 25 rokov a dosiahla vek, ktorý je však odstupňovaný podľa počtu vychovaných detí od 53 rokov (ak vychovala päť alebo viac detí), 54 rokov (ak vychovala tri alebo štyri deti), 55 rokov (ak vychovala dve deti), 56 rokov (ak vychovala jedno dieťa), do 57 rokov (bezdetná žena), pokiaľ nevykonávala práce zaradené do I. pracovnej kategórie, nakoľko v tom prípade by boli podmienky pre posudzovanie nároku na starobný dôchodok pre ňu ešte výhodnejšie (Barinková, Trojan, 2002, s. 106).

⁸⁰ Základná výmera starobného dôchodku sa určovala zákonnou percentuálnou sadzbou 50% (alebo 55% a 60%) z priemerného mesačného zárobku zamestnanca, podľa druhu vykonávaných prác a ich zaradenia do pracovných kategórií a podľa potrebnej doby zamestnania v nich. K základnej výmere starobného dôchodku sa občanom od 21. roka zamestnania pripočítali za každý rok ich zamestnania v I. pracovnej kategórii 2%, v II. pracovnej kategórii 1,5% a u ostatných občanov sa od 26 roku zamestnania k základnej výmere dôchodku pripočítalo v III. pracovnej kategórii 1% priemerného mesačného zárobku. Občan, ktorý však splnil všetky predpoklady ustanovené právnymi predpismi na vznik nároku na starobný dôchodok, ale napriek tomu zostal naďalej zamestnaný sa zvyšoval starobný dôchodok za každých 360 kalendárnych dní zamestnania o 6% priemerného mesačného zárobku, z ktorého sa vypočítaval dôchodok. Najvyššia možná výmera starobného dôchodku vrátane zvýšenia za dobu ďalšieho zamestnania po vzniku nároku na tento dôchodok bola 9.219 Sk mesačne. Uvedené sumy boli tzv. „relatívnym maximom“ a mali predstavovať primeranú náhradu príjmu v starobe. Starobný dôchodok bol najmenej 550 Sk mesačne (ustanovenie § 24 zákona č. 100/1988 Zb. o sociálnom poistení v znení platnom k 31. decembru 2003). Občan mal však nárok na pomerný starobný dôchodok len v tom prípade, ak bol zamestnaný najmenej 10 rokov a dosiahol vek aspoň 65 rokov a zároveň nespĺnil podmienky pre vznik nároku na starobný dôchodok. Žena mala nárok na uvedený dôchodok, ak bola zamestnaná najmenej 20 rokov a dosiahla vek aspoň 60 rokov. Pomerný starobný dôchodok bol určený za každý rok zamestnania 2% priemerného mesačného zárobku.

zabezpečení v znení neskorších predpisov, ktorý rozlišoval dva prípady nároku na invalidný dôchodok, v prvom mal teda občan nárok na invalidný dôchodok, ak sa stal invalidným, bol zamestnaný po dobu potrebnú pre nárok na tento dôchodok a zároveň v čase vzniku invalidity nesplnil podmienky nároku na starobný dôchodok, v druhom prípade občan mal nárok na invalidný dôchodok, ak sa stal invalidným následkom pracovného úrazu.⁸¹

c) Čiastočný invalidný dôchodok

Podľa zákona č. 100/1988 Zb. o sociálnom zabezpečení v znení neskorších predpisov boli podmienky vzniku na čiastočný invalidný dôchodok rovnaké, ako pri vzniku nároku na invalidný dôchodok. Uvedený zákon charakterizoval čiastočnú invaliditu ako dlhodobu nepriaznivý zdravotný stav, pre ktorý bol občan čiastočne invalidný, pričom jeho telesné (duševné) schopnosti dosahovali polovicu schopností na výkon sústavného zamestnania u zdravých občanov, alebo bol schopný vykonávať doterajšie alebo iné sústavné zamestnanie len za osobitne uľahčených pracovných podmienok, alebo mal značne sťažené všeobecné životné podmienky. Výška čiastočného invalidného dôchodku bola polovica invalidného dôchodku.⁸²

d) Dôchodok za výsluhu rokov

Dôchodok za výsluhu rokov bol samostatnou dávkou dôchodkového zabezpečenia určenou len pre vymedzený okruh občanov, týkajúci sa niektorých špecifických profesií. Občan mal nárok na dôchodok za výsluhu rokov, ak bol zamestnaný po dobu potrebnú pre nárok na uvedený dôchodok ako veliteľ lietadla, pilot, vedúci letovej prevádzky, umelec v pracovnom pomere (presne uvádzal § 40 ods. 1 a 2 zákona č. 100/1988 Zb. o sociálnom

---

⁸¹ Podľa uvedeného zákona bol občan invalidný, ak pre dlhodobu nepriaznivý zdravotný stav bol neschopný vykonávať akékoľvek sústavné zamestnanie, pričom bol však schopný vykonávať sústavné zamestnanie iba za celkom mimoriadnych podmienok (nevidomí občania, občania s veľmi ťažkými ortopedickými chybami a pod.). Doba zamestnania potrebná pre nárok na invalidný dôchodok bola u občanov vo veku do 20 rokov menej ako 1 rok; nad 20 rokov do 22 rokov 1 rok; nad 22 rokov do 24 rokov 2 roky; nad 24 rokov do 26 rokov 3 roky; nad 26 rokov do 28 rokov 4 roky a nad 28 rokov 5 rokov. Doba zamestnania, potrebná pre nárok na invalidný dôchodok, sa zisťovala z obdobia pred vznikom invalidity, ak ide o občana vo veku nad 28 rokov, z posledných desiatich rokov pred vznikom invalidity. Postup a spôsob určenia výmery invalidného dôchodku bol však rovnaký, ako pri určení výmery starobného dôchodku. Podľa M. Barinkovej a J. Trojana (2001, s. 111) v prípade invalidného dôchodku sa jeho výška určovala percentuálnou sadzbou z priemerného mesačného zárobku, zohľadňoval sa druh vykonávaných prác v pracovných kategóriách, uplatňoval sa tiež mechanizmus zvyšovania dôchodkov, mechanizmus priznania pomerného invalidného dôchodku a určenia najvyššej a najnižšej výmery invalidného dôchodku. Občan mal nárok na pomerný invalidný dôchodok len v prípade, ak doba jeho zamestnania s pripočítanou dobou nebola 25 rokov, invalidný dôchodok v tomto prípade bol vo výške 2 % priemerného mesačného zárobku za každý rok zamestnania a pripočítanej doby. Občan mal nárok na invalidný dôchodok aj v mimoriadnych prípadoch t.j. vtedy, keď sa stal invalidným a získal potrebnú dobu zamestnania potrebnú pre nárok na invalidný dôchodok v ktoromkoľvek období 10 rokov dokončenom po vzniku invalidity (u občana mladšieho ako 24 rokov bola potrebná doba dva roky), ak sa stal invalidným pred dovŕšením veku, v ktorom sa končila povinná školská dochádzka, alebo po dobu potrebnú pre nárok na tento dôchodok a dosiahol vek 18 rokov.

⁸² Občan mal právny nárok po splnení všetkých podmienok stanovených zákonom na výplatu čiastočného invalidného dôchodku počas doby 12 kalendárnych mesiacov od jeho priznania. Po uplynutí tohto obdobia mal občan nárok na čiastočný invalidný dôchodok počas každých ďalších 12 kalendárnych mesiacov len pri poklese zárobku. (nesledovalo sa len u občana, ktorý bol čiastočne invalidný a mal značne sťažené všeobecné životné podmienky). Pokles zárobku sa zisťoval za obdobie 12 kalendárnych mesiacov predchádzajúcich dňu, ku ktorému sa rozhoduje o nároku na výplatu čiastočného invalidného dôchodku. Podmienka poklesu zárobku bola splnená, ak mesačný priemer hrubých zárobkov občana za sledované obdobie bol najmenej o tretinu nižší ako porovnateľný zárobok. Podmienka poklesu zárobku bola splnená aj vtedy, ak mesačný priemer hrubých zárobkov občana za dané obdobie nebol vyšší ako suma minimálnej mzdy (ustanovenie § 37 zákona č. 100/1988 Zb. o Sociálnom zabezpečení v znení neskorších predpisov).

zabezpečení v znení neskorších predpisov). Základnou podmienkou vzniku nároku na tento dôchodok bola povinnosť skončiť uvedené profesionálne zamestnanie.⁸³

e) Vdovský dôchodok

Vdovský dôchodok bol hneď po starobnom dôchodku druhý najčastejšie priznávaný a vyplácaný dôchodok. Je prvým v poradí z dôchodkov pozostalých a patril medzi odvodené dôchodky. Vdovský dôchodok bol dávkou dôchodkového zabezpečenia, na ktorý mala nárok vdova po manželovi, ktorý v čase smrti mal nárok na starobný dôchodok, invalidný dôchodok respektíve dôchodok za výsluhu rokov, alebo zomrel následkom pracovného úrazu, alebo bol požívateľom starobného, invalidného, čiastočného invalidného dôchodku alebo dôchodku za výsluhu rokov. Vdova mala nárok na vdovský dôchodok po dobu jedného roka od smrti manžela, po uplynutí tejto doby bolo však poskytovanie vdovského dôchodku podmienené invaliditou vdovy, starostlivosťou aspoň o jedno nezaopatrené dieťa, vychovaním aspoň troch detí, dosiahnutím veku 45 rokov a vychovaním dvoch detí, dosiahnutím veku 50 rokov, alebo tiež dosiahnutím veku aspoň 40 rokov ku dňu smrti manžela, ktorý však zomrel následkom pracovného úrazu. Nárok na vdovský dôchodok vznikol znova, ak vdova splnila niektorú z vyššie uvedených podmienok po zániku predošlého nároku.⁸⁴

f) Vdovecký dôchodok

Vdovecký dôchodok bol druhým z dôchodkov pozostalých. Nárok na tento vdovecký dôchodok patril vdovcovi po smrti manželky a bol vyplácaný pri starostlivosti vdovca o aspoň jedno nezaopatrené dieťa. Dĺžka doby poberania uvedeného dôchodku bola viazaná na trvanie starostlivosti o dieťa a uzatvorenie nového manželstva (nárok však v tomto prípade zaniká). Vdovecký dôchodok bol 2.356 Sk mesačne.

g) Sirotský dôchodok

Sirotský dôchodok bol tretím z dôchodkov pozostalých, medzi pozostalých rodinných príslušníkov, ktorý mali nárok na dôchodkové zabezpečenie patrili hlavne deti zosnulého.

---

⁸³ Doba zamestnania, potrebná pre nárok na dôchodok za výsluhu rokov, bola 20 rokov zamestnania sólistu baletu, choreografa, artistu, 22 rokov zamestnania člena baletného zboru, 25 rokov zamestnania sólistu opery, hudobného divadla respektíve 25 rokov zamestnania výkonného letca, 25 rokov zamestnania vedúceho letovej prevádzky, 30 rokov zamestnania dirigenta, člena orchestra, vokálneho sólistu, tiež člena profesionálneho komorného súboru alebo koncertného umelca - sólistu. Dôchodok za výsluhu rokov tvoril 50% priemerného mesačného zárobku, dôchodok za výsluhu rokov výkonného letca a vedúceho letovej prevádzky sa zvyšoval od 26. roka zamestnania o 3% priemerného mesačného zárobku za každý ďalší rok ich zamestnania až do výšky 75% priemerného mesačného zárobku, ak ide o výkonného letca alebo až do výšky 70%, ak ide o vedúceho letovej prevádzky. Pri zisťovaní priemerného mesačného zárobku pre výšku dôchodku za výsluhu rokov sa započítavali iba hrubé zárobky dosiahnuté v zamestnaní zakladajúcom nárok na tento dôchodok; doba iného zamestnania sa nezahŕňala do rozhodného obdobia, z ktorého sa zisťoval priemerný mesačný zárobok.

⁸⁴ Vdova, ktorá nežila s manželom dlhší čas pred jeho smrťou v spoločnej domácnosti, mala nárok na vdovský dôchodok len vtedy, ak mala v čase smrti manžela voči nemu nárok na výživné. Na tento dôchodok mala nárok aj rozvedená žena, ak bola v čase smrti bývalého manžela odkázaná na príspevok na výživu, ktorý jej bol povinný poskytovať. Nárok na vdovský dôchodok zanikal vždy vydajom. Výška vdovského dôchodku bola tvorená 60% starobného, invalidného dôchodku alebo dôchodku za výsluhu rokov, na ktorý mal alebo by mal nárok manžel v čase smrti; pri splnení podmienok nároku na dva dôchodky sa vdovský dôchodok vypočítaval z vyššieho dôchodku. Vdovský dôchodok bol najmenej vo výške 450 Sk mesačne, nesmel však presiahnuť výšku dôchodku zomretého, z ktorého sa vdovský dôchodok vymeral. Zákon tiež upravoval výšku vdovského dôchodku vdovy, ktorá nežila s manželom v čase jeho smrti v spoločnej domácnosti, a tiež rozvedenej ženy, ako aj súbeh vdovského dôchodku s príjmom zo zárobkovej činnosti (Zákon č. 100/1988 Zb. o sociálnom zabezpečení v znení neskorších predpisov, §45-48).

Na sirotsky dôchodok malo nárok nezaopatrené dieťa,⁸⁵ ak zomrel rodič (osvojiteľ) dieťaťa alebo iný občan, ktorý prevzal dieťa do starostlivosti nahrádzajúcej starostlivosť rodičov, pokiaľ bolo dieťa v čase jeho smrti naňho prevažne odkázané výživou, ktorú zo závažných príčin nemohli zabezpečiť jeho rodičia.⁸⁶

h) Dôchodok manželky

Dôchodok manželky patril medzi odvodené dôchodky, jeho nárok si vyžadoval splnenie niektorých podmienok zo strany manžela žiadateľky a niektorých zo strany manželky. Na dôchodok manželky mala nárok len manželka občana, ktorý bol zamestnaný po dobu potrebnú pre nárok na starobný, invalidný dôchodok alebo dôchodok za výsluhu rokov, alebo požívateľ týchto dôchodkov, ak nebola zárobkovo činná, nemala nárok na iný dôchodok a dosiahla vek 65 rokov alebo bola invalidná. Dôchodok manželky patril len po dobu, po ktorú trvalo manželstvo. Dôchodok manželky bol 570 Sk mesačne.

ch) Sociálny dôchodok

Podľa zákona č. 100/1988 Zb. o sociálnom zabezpečení v znení neskorších predpisov bol sociálny dôchodok jediným nenárokovým dôchodkom z celého súboru dávok sociálneho zabezpečenia, určený výlučne tým občanom, ktorí nemali zabezpečené primerané životné potreby. Sociálny dôchodok sa mohol priznať občanovi, ktorého životné potreby neboli zabezpečené, za podmienky ak dosiahol vek 65 rokov alebo je invalidný.⁸⁷

i) Kúpeľná starostlivosť

Podľa zákona č. 100/1988 Zb. o sociálnom zabezpečení v znení neskorších predpisov bola z dôchodkového zabezpečenia poskytovaná aj kúpeľná starostlivosť ako dobrovoľná dávka dôchodkového zabezpečenia, ktorá bola však poskytovaná nielen dôchodkom ale aj ich rodinným príslušníkom, ktorí žili s dôchodcom v spoločnej domácnosti a boli naň odkázaný výživou.

---

⁸⁵ Za nezaopatrené dieťa sa na účely uvedeného zákona považuje dieťa vo veku do skončenia povinnej školskej dochádzky a v dobe po jej skončení najdlhšie do dovŕšenia 25 rokov veku, ak sa dieťa sústavne pripravuje na budúce povolanie, alebo sa nemôže sústavne pripravovať na budúce povolanie, byť zamestnané pre chorobu alebo úraz, alebo pre dlhodobu nepriaznivý zdravotný stav je neschopné sa sústavne pripravovať na budúce povolanie alebo byť zamestnané, ak pre dlhodobu nepriaznivý zdravotný stav je neschopné vykonávať sústavné zamestnanie alebo výkon takeého zamestnania by vážne zhoršil jeho zdravotný stav (§ 49 zákona č. 100/1988 Zb. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov).

⁸⁶ Sirotsky dôchodok jednostranne osirelého dieťaťa tvoril 30% a u obojstranne osirelého dieťaťa 50% starobného, invalidného dôchodku alebo dôchodku za výsluhu rokov na ktorý mal alebo by mal zomretý nárok v čase smrti. Sirotsky dôchodok jednostranne osirelého dieťaťa bol najmenej v sume 400 Sk mesačne a sirotsky dôchodok obojstranne osirelého dieťaťa bol najmenej 600 Sk mesačne (ustanovenie § 49 a § 50 zákona č. 100/1988 Zb. o sociálnom zabezpečení v znení neskorších predpisov).

⁸⁷ Sociálny dôchodok sa teda mohol priznať až do sumy životného minima pre jednu plnoletú fyzickú osobu, ak sociálny dôchodok je jediným zdrojom príjmu dôchodcu. Ak bol na sociálny dôchodok odkázaný aj rodinný príslušník dôchodcu, tento dôchodok sa mohol priznať do úhrnu súm životného minima pre dve spoločne posudzované plnoleté fyzické osoby. Ak poberateľ sociálneho dôchodku alebo jeho rodinný príslušník, ktorý je odkázaný na sociálny dôchodok, mali aj iný dôchodok alebo iný príjem, malo to tiež vplyv na určenie výšky sociálneho dôchodku. V tomto prípade sa však mohol priznať sociálny dôchodok iba vo výške rozdielu medzi uvedeným dôchodkom a sumou životného minima, alebo úhrnom sumy životného minima pre dve spoločne posudzované plnoleté fyzické osoby. Ak podmienky na priznanie sociálneho dôchodku spĺňali obaja manželia (druh a družka), sociálny dôchodok sa mohol priznať iba manželovi (druhov), a to do sumy rozdielu medzi úhrnom súm životného minima pre dve spoločne posudzované plnoleté fyzické osoby a úhrnom dôchodkov a iných príjmov oboch manželov (druha a družky).

Doplnkové dôchodkové poistenie

Dôchodkové zabezpečenie realizované v zmysle zákona č. 100/1988 Zb. o sociálnom zabezpečení v znení neskorších predpisov, tvorené celou sústavou vyššie uvedených dávok dôchodkového zabezpečenia doplňalo od 1. júla 1996 doplnkové dôchodkové poistenie, ktoré upravoval zákon NR SR č. 123/1996 Z. z. o doplnkovom dôchodkovom poistení zamestnancov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.⁸⁸

Doplnková dôchodková poisťovňa vykonávala doplnkové dôchodkové poistenie podľa dávkového plánu, zamestnávateľskej zmluvy, zamestnaneckej zmluvy a poisteneckej zmluvy. Toto poistenie bolo (a je naďalej) podmienené kolektívnym vyjednávaním a kolektívnymi zmluvami. Zamestnávateľ a zároveň poistenec platili doplnkovej dôchodkovej poisťovni príspevky podľa podmienok, určených dávkovým plánom, pričom výšku príspevku zamestnávateľa určovala zamestnávateľská zmluva a výšku príspevku poistenca určovala zamestnanecká zmluva a poistenecká zmluva.⁸⁹

Nárok na *doplnkový starobný dôchodok* vznikol poistencovi, ak dovŕšil potrebný vek (nesmel byť nižší ako 50 rokov) a splnil potrebný čas platenia príspevkov (nesmel byť určený dlhšie ako päť rokov), ktoré určoval tzv. dávkový plán.⁹⁰ Na *výsluhový dôchodok* vznikol poistencovi nárok, ak vykonával v období určenom dávkovým plánom práce, ktoré sú na základe rozhodnutia príslušného orgánu na ochranu zdravia vydaného podľa osobitného predpisu zaradené do kategórie 3 alebo 4. *Jednorazové vyrovnanie* patrilo danému poistencovi alebo pozostalému po poistencovi, ktorému ale vznikol nárok na doplnkový dôchodok, ak poistenec (pozostalý po poistencovi) skončil trvalý pobyt na území Slovenskej republiky, alebo v prípade zrušenia doplnkovej dôchodkovej poisťovne, ak sa doplnková dôchodková poisťovňa s poistencom (s pozostalým po poistencovi) nedohodla inak a ešte v ďalších prípadoch, ak ich určoval dávkový plán. *Odstupné* patrilo poistencovi, ktorému zanikla účasť na doplnkovom dôchodkovom poistení a nevznikol mu nárok na doplnkový dôchodok z dôvodu nesplnenia potrebného času platenia príspevkov, v prípade ak nepreviedol svoje a zamestnávateľove príspevky a zároveň svoj podiel na výnosoch z hospodárenia doplnkovej

⁸⁸ Účelom doplnkového dôchodkového poistenia zamestnancov bolo umožniť poistencovi získať doplnkový dôchodkový príjem v starobe (invalidite) a pozostalým po poistencovi získať doplnkový dôchodkový príjem v prípade úmrtia poistenca. Doplnkové dôchodkové poistenie vykonávali doplnkové dôchodkové poisťovne (v rôznej vzájomnej kombinácii ich mohol zriadiť zamestnávateľský subjekt ale aj odborová organizácia), ktoré zhromažďovali príspevky zamestnávateľov a príspevky poistencov, zabezpečovali tiež hospodárenie s týmito príspevkami a realizovali priamo výplatu dávok doplnkového dôchodkového poistenia. Účastníkom doplnkového dôchodkového poistenia podľa § 7 vyššie uvedeného zákona boli zamestnávateľ, poistenec, príjemca dávky a doplnková dôchodková poisťovňa. Od 1. januára 2001 novelou zákona č. 409/2000 Z. z., ktorým sa mení a doplňa zákon NR SR č. 123/1996 Z. z. o doplnkovom dôchodkovom poistení zamestnancov a o zmene a doplnení niektorých zákonov bolo doplnkové dôchodkové poistenie sprístupnené pre všetky ekonomicky činné osoby (doplnenie zákona v ustanovení § 7, ods. 4 písm. b) o skupinu SZČO a spolupracujúcu osobu samostatne zárobkovo činné osoby, ktoré uzatvorili poisteneckú zmluvu).

⁸⁹ Z doplnkového dôchodkového poistenia poskytovali poisťovne štyri obligatórne dávky (doplnkový starobný dôchodok, výsluhový dôchodok, jednorazové vyrovnanie a odstupné). Okrem uvedených dávok mohli poisťovne poskytovať aj ďalšie, v tomto prípade tri fakultatívne dávky (výsluhový dôchodok pre poistencov, ktorí nespĺňali podmienky na poskytnutie výsluhového dôchodku vo forme obligatórnej dávky, doplnkový invalidný dôchodok, pozostalostný dôchodok) podľa ustanovenia § 15 zákona NR SR č. 123/1996 Z. z. o doplnkovom dôchodkovom poistení zamestnancov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

⁹⁰ Nárok na *doplnkový invalidný dôchodok*, ak dávkový plán upravoval podmienky jeho nároku vznikol teda poistencovi, ak mu vznikol nárok na invalidný dôchodok z dôchodkového zabezpečenia (poistenia) a ak splnil podmienky určené dávkovým plánom. Ak dávkový plán upravoval podmienky nároku na *pozostalostný dôchodok*, vznikol nárok na tento dôchodok aj pozostalému po poistencovi, ak zomrel poistenec, ktorý splnil podmienky nároku na doplnkový starobný dôchodok, alebo výsluhový dôchodok, alebo na doplnkový invalidný dôchodok určené dávkovým plánom (zákon č. 123/1996 Z. z. o doplnkovom dôchodkovom poistení zamestnancov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov).

dôchodkovej poisťovne do inej doplnkovej dôchodkovej poisťovne. Odstupné patrilo tiež aj pozostalému po poistencovi, ak zomrel poistenec, ktorému nevznikol nárok na doplnkový dôchodok.

Úrazové poistenie

Zákonné poistenie zodpovednosti zamestnávateľa za škodu pri pracovnom úraze a tiež chorobe z povolania sa zaviedlo v Slovenskej republike od 26. novembra 1993 zákonom Národnej rady SR č. 275/1993 Z. z., ktorým sa mení Zákonník práce a zákon č. 143/1992 Zb. o plate a odmene za pracovnú pohotovosť v rozpočtových a v niektorých ďalších organizáciách a orgánoch v znení neskorších predpisov, pričom podľa článku III. ods. 1 uvedeného zákona „do zriadenia úrazovej poisťovne preberá jej povinnosti a práva podľa § 205d Zákonníka práce Slovenská poisťovňa, a. s.“, teda bola dočasne poverená výkonom tohto poistenia. Týmto sa priamo zo zákona zabezpečilo odškodnenie zamestnanca, ktorý utrpel pracovný úraz, alebo chorobu z povolania, bez ohľadu na konkrétny finančný status zamestnávateľa.⁹¹

V zmysle ustanovenia § 210 zákona č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce začala vykonávať Sociálna poisťovňa od 1. apríla 2002 aj poistenie zodpovednosti zamestnávateľa za škodu pri pracovnom úraze a chorobe z povolania, ktorého výkon prešiel k uvedenému termínu zo Slovenskej poisťovne a. s. na Sociálnu poisťovňu.⁹²

Poistenie v nezamestnanosti

Sociálna ochrana v prípade nezamestnanosti bola vo všeobecnosti poskytovaná formou poistenia pre prípad nezamestnanosti. Podľa M. Barinkovej a J. Trojana (2001, s. 148) podstata tohto poistenia spočívala v tom, že sa nepoistovala samotná nezamestnanosť, ale nezamestnanému sa poskytovali dávky nahradzujúce príjem z pracovnej činnosti, čím sa vlastne zmierňovali následky straty pracovného miesta. Tento právny model poistenia pre prípad nezamestnanosti vylučoval dobrovoľnosť a bol jednoznačne postavený na princípe povinného poistenia.⁹³

---

⁹¹ Ako uvádza E. Rievajová (2006, s. 166), v súvislosti s realizovanou reformou sociálneho zabezpečenia v SR a zároveň s privatizáciou Slovenskej poisťovne a.s., sa legislatívne zabezpečil právnou úpravou zákona č. 311/2001 Z. z. Zákonníka práce a zákonom č. 242/2001 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 100/1988 Zb. o sociálnom zabezpečení v znení neskorších predpisov a zároveň zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 274/1994 Z. z. o Sociálnej poisťovni v znení neskorších predpisov plynulý prechod výkonu odškodnenia pracovných úrazov a chorôb z povolania na Sociálnu poisťovňu.

⁹² Zamestnávateľ, zamestnávajúci aspoň jedného zamestnanca, sa musel pre prípad svojej zodpovednosti za škodu pri pracovnom úraze alebo pri chorobe z povolania poistiť. Poistenie zodpovednosti za škodu vzniklo dňom nástupu do zamestnania prvého zamestnanca a trvalo v období do skončenia zamestnania posledného zamestnanca zamestnávateľa. SP zabezpečovala výplatu náhrady škody na zdraví spôsobenej pracovným úrazom a chorobou z povolania podľa zákona NR SR č. 274/1994 Z. z. o Sociálnej poisťovni zo základného fondu poistenia zodpovednosti za škodu. Vymeriavacím základom na určenie poistného na poistenie zodpovednosti za škodu bol úhrn vymeriavacích základov na určenie poistného na nemocenské poistenie a dôchodkové zabezpečenie všetkých jeho zamestnancov za poistné obdobie. Ďalšie podmienky, ktoré sa týkali poistenia zodpovednosti za škodu, boli upravené v siedmej časti (§44a-44g) zákona NR SR č. 274/1994 Z. z. o Sociálnej poisťovni v znení neskorších predpisov.

⁹³ Poistenie v nezamestnanosti a zároveň poskytovanie podpory v nezamestnanosti do 31. decembra 2003 upravoval zákon NR SR č. 387/1996 Z. z. o zamestnanosti v znení neskorších predpisov. Priamo na zabezpečovanie ústavného práva občanov na zamestnanie bol zriadený NÚP ako verejnoprávna inštitúcia, ktorý vykonával uvedenú agendu prostredníctvom svojich orgánov, najmä prostredníctvom okresného úradu práce, ktorý bol výkonným orgánom NÚP. Za účelom poistenia v nezamestnanosti a zabezpečenia dávok v nezamestnanosti okresný úrad práce viedol evidenciu nezamestnaných občanov hľadajúcich zamestnanie, viedol evidenciu odvádzateľov príspevkov na poistenie v nezamestnanosti, vyberal a vymáhal príspevky na poistenie v nezamestnanosti a vyplácal podporu v nezamestnanosti.

Okruh povinných a dobrovoľných platiteľov príspevku na poistenie v nezamestnanosti bol priamo vymedzený v zákone NR SR č. 387/1996 Z. z. o zamestnanosti v znení neskorších predpisov. Výška uvedeného príspevku na poistenie v nezamestnanosti bola určená z vymeriavacieho základu jednotlivých platiteľov poistného dosiahnutého v rozhodujúcom období, alebo z iného vymeriavacieho základu ustanoveného vyššie uvedeným zákonom percentuálnou sadzbou určenou pre jednotlivých platiteľov poistného. Evidovanému nezamestnanému vznikol nárok na podporu v nezamestnanosti, ak platil príspevok na poistenie v nezamestnanosti v dĺžke najmenej 24 mesiacov v posledných troch rokoch pred podaním žiadosti o sprostredkovanie zamestnania, v niektorých prípadoch bola táto doba skrátená na minimálne šesť mesiacov v posledných troch rokoch pred podaním žiadosti o sprostredkovanie zamestnania (ide o pracovný pomer na dobu určitú uzatvorený na sezónne práce). Evidovanému nezamestnanému sa priznala podpora v nezamestnanosti po splnení všetkých zákonom ustanovených podmienok odo dňa jeho zaradenia do evidencie nezamestnaných. Zákon tiež vymedzoval prípady, kedy podmienka platenia príspevku na poistenie v nezamestnanosti bola splnená, ak keď príspevky neboli platené.⁹⁴

Vývoj sociálneho poistenia do 31. decembra 2003 chápeme etapu (obdobie) pred následnou čiastkovou reformou. V širšom poňatí poisťovací systém v sociálnom zabezpečení predstavoval štátom regulované peňažné dávky, poskytované občanom na základe platenia poistného. Zahŕňal sociálne poistenie, ktoré tvorilo nemocenské poistenie, dôchodkové zabezpečenie, poistenie zodpovednosti zamestnávateľa za škodu pri pracovnom úraze a chorobe z povolania, ako aj zdravotné poistenie (ktorým sa však v práci nezaobráme) a poistenie v nezamestnanosti. Okrem týchto povinných inštitútov zahŕňal aj dobrovoľný systém doplnkového dôchodkového poistenia.

3.4 Vývoj sociálneho poistenia od roku 2004 do roku 2015

Skôr, ako pristúpime k charakteristike vývoja sociálneho poistenia v ďalšom časovom období a analýze jednotlivých zmien v SP od roku 2004, je potrebné stručne objasniť celospoločenské príčiny zmien v sociálnom poistení. Pri posudzovaní problému nevyhnutnosti prijatia zákona o sociálnom poistení v širších súvislostiach, je dôležité vrátiť sa do obdobia začiatku 90. rokov 20. stor., keď sa začala pomaly presadzovať myšlienka transformácie sociálnej sféry.

V. Stanek (2002, s. 85) prezentuje, že „... cieľom transformácie sociálnej sféry je utvoriť nové sociálne vzťahy a mechanizmus sociálne spravodlivej spoločnosti, ktorá funguje v podmienkach trhovej ekonomiky. K princípom transformácie sociálnej sféry, ktoré by mali zabezpečiť jej vyššie uvedené cieľové zameranie patria: 1. odštátnenie sociálnej sféry, 2. pluralizácia sociálnej sféry, 3. demokratizácia sociálnej sféry, 4. privatizácia sociálnej sféry, 5. štátne garancie sociálnej sféry“.

Samotnému procesu celej transformácie sociálnej sféry však predchádzali sociálno-ekonomické východiská, ktoré boli v súvislosti so zmenou spoločensko-ekonomických podmienok, ktorá nastala po roku 1989. Boli charakterizované prechodom na trhové hospodárstvo a sprevádzané dosť výrazným poklesom výkonnosti ekonomiky a následne životnej úrovne ľudí. Odštartovaním tejto ekonomickej transformácie sa síce podarilo udržať relatívne stabilné makroekonomické prostredie, ale pokles produkcie a zrušenie mnohých

---

⁹⁴ Výška podpory v nezamestnanosti za jeden kalendárny mesiac bola určená percentuálne počas prvých troch mesiacov 50% po zostávajúci čas 45% zo základu na určenie podpory v nezamestnanosti. Základom na určenie podpory v nezamestnanosti bol priemerný mesačný vymeriavací základ, ak občan platil príspevok na poistenie v nezamestnanosti aspoň za stanovených šesť celých kalendárnych mesiacov v posledných troch rokoch pred jeho zaradením do evidencie nezamestnaných alebo 3.000 Sk. Podpora v nezamestnanosti sa poskytovala najviac do výšky 1,5-násobku životného minima pre plnoletú fyzickú osobu.

zahranično-obchodných kontaktov spôsobili nezamestnanosť, ktorá vznikla ako nový fenomén v sociálnej sfére a v živote našej spoločnosti a ktorá zaznamenala svoj prvý vzostupný trend práve v tomto období. Pritom sa s rastúcimi transformačnými nákladmi začala aj výraznejšia sociálna diferenciacia spoločnosti. Súbežne s prebiehajúcou ekonomickou reformou bolo potrebné zásadne meniť aj celú oblasť sociálneho zabezpečenia.

Prvé, avšak čiastkové opatrenia prechodu na nový systém sociálneho zabezpečenia, boli zakotvené v základnom koncepčnom zámere transformácie sociálneho zabezpečenia z rokov 1990-1992, ktoré boli následne rozpracované v *Koncepcii transformácie sociálnej sféry SR*, ktorá bola prijatá vládou SR uznesením č. 944 z 12. decembra 1995, ako komplexná systémová zmena celého pracovného práva a sociálneho zabezpečenia. Táto koncepcia reagovala na zmeny, vyvolané ekonomickou transformáciou, pričom vychádzala z doposiaľ uskutočnených zmien v sociálnej oblasti.⁹⁵

V ďalšej reforme sociálneho systému možno pokladať právom za najťažšiu zmenu zo zabezpečovacieho sociálneho systému na tzv. *poistný systém*. Celá táto transformácia bola rozpracovaná v *Koncepcii reformy sociálneho poistenia v SR*, ktorá bola prijatá vládou SR uznesením č. 602 z 9. augusta 2000. Rešpektovala všetky východiská, zakotvené v základnom koncepčnom zámere transformácie sociálneho zabezpečenia z rokov 1990-1992, následne rozpracovaných v *Koncepcii transformácie sociálnej sféry SR* z roku 1996 (*Koncepcia reformy sociálneho poistenia v SR*, 2000, s. 9).⁹⁶

Základným cieľom uvedenej reformy bolo pripraviť nový systém sociálneho poistenia s horizontom plného nábehu jeho fungovania o 20-25 rokov.⁹⁷ Uvedená *Koncepcia reformy sociálneho poistenia v SR* bola však zrušená, nakoľko po parlamentných voľbách v októbri roku 2002 sa zmenilo vedenie ministerstva a nový minister plne upustil od zámerov svojho predchodcu. Uznesením vlády SR č. 257 z 2. apríla 2003 bola schválená *Koncepcia reformy dôchodkového zabezpečenia v SR*, ktorá je platná aj v súčasnom období. Práve uvedená koncepcia predstavuje zásadnú zmenu v spôsobe fungovania dôchodkového systému u nás.⁹⁸

Cieľom uvedenej reformy bola transformácia existujúceho systému do udržateľnej podoby troj pilierového modelu, ktorý mal byť tvorený novým, dávkovo definovaným, *priebežným pilierom* (I. pilier), financovaným prostredníctvom príspevkov; ďalej *systémom starobného dôchodkového sporenia* (II. pilier) - kapitalizačný pilier, ktorý bol príspevkovo definovaný a mal byť financovaný prostredníctvom príspevkov na osobné dôchodkové účty účastníkov systému a napokon *dobrovoľným súkromným pilierom* (III. pilier), na báze

⁹⁵ Je nevyhnutné pripomenúť a zdôrazniť podstatu tejto následnej transformácie, ktorej cieľom bolo postupovať od jedno pilierového sociálneho zabezpečenia k troj pilierovej sústave, ktorej základom je sociálne poistenie, ku ktorému majú podporne a zároveň pomocne pôsobiť pilier štátnej podpory a pilier sociálnej pomoci. Súbežne s prípravou uvedenej koncepcie bol vypracovaný Návrh zásad zákona o sociálnom poistení, Návrh zásad zákona o štátnej sociálnej podpore a Návrh zásad zákona o sociálnej pomoci.

⁹⁶ Základným dôvodom potreby reformy sociálneho poistenia bola kríza systému sociálneho zabezpečenia. Práve tento systém neumožňoval pružne reagovať na prebiehajúce ekonomické a demografické zmeny v našej spoločnosti, akými boli nízka konkurenčná schopnosť a pretrvávajúce problémy v rozvoji slovenskej ekonomiky, nepriaznivý vývoj demografických faktorov (demografické riziko patrí k jedným z vážnych rizík sociálnych systémov na svete), problémy makroekonomiky SR, ako aj stav verejných financií, kde pomerne veľký rozsah sociálnych nákladov ohrozuje práve stabilitu verejných financií.

⁹⁷ Ďalšími cieľmi reformy sociálneho poistenia boli: vytvoriť sociálne spravodlivý systém sociálneho poistenia, založený na osobnej motivácii a participácii občana, nevyhnutnej sociálnej solidarite a garancii štátu v povinných systémoch sústavy; uskutočniť prechod od dávkového systému k poisteniu (ako, kto, ale aj za čo zaplatí, vytvorenie zdrojov a nie rozdávanie); nový systém založiť nie na solidarite v priestore, ale na odloženej spotrebe v čase; vyriešiť vyfinancovanie reálne existujúceho vnútorného dlhu, ktorý vznikol zo súčasného systému a musí sa zaplatiť; systémovo doriešiť väzby na okolie systému predovšetkým na štátne sociálne dávky, sociálnu pomoc a zamestnanosť; harmonizovať nástroje sústavy.

⁹⁸ Jedným z problémov bola absencia dobrovoľných foriem dôchodkového sporenia a poistenia, v stále chýbajúcich vlastníckych právach v rámci dôchodkového systému a vo veľmi nízkej motivácii participovať na pracovnom procese v rámci legálnej ekonomiky a následne prispievať do dôchodkového systému.

doplňkového dôchodkového poistenia s využitím aj iných produktov finančného trhu (Konceptcia reformy dôchodkového zabezpečenia v SR, MPSVaR, 2003, s. 1-2).

Vo väzbe na uvedenie koncepciu bol vypracovaný zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení (účinný od 1. januára 2004) a zákon č. 43/2004 Z. z. o starobnom dôchodkovom sporení a o zmene a doplnení niektorých zákonov (účinný od 1. januára 2005), ktorý zároveň mení a dopĺňa uvedený zákon o sociálnom poistení. Nový zákon transformoval systém sociálneho zabezpečenia na poisťovací systém, naštartoval dôchodkovú reformu a upravil nemocenské, úrazové a invalidné poistenie, tak isto poistenie v nezamestnanosti a garančné poistenie.⁹⁹

V nadväznosti na uvedené bola zriadená SP zákonom NR SR č. 274/1994 Z. z. o Sociálnej poisťovni s účinnosťou od 1. januára 1995.¹⁰⁰ Nadobudnutím účinnosti zákona č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení vykonáva SP s účinnosťou od 1. januára 2004 sociálne poistenie,¹⁰¹ t.j. nemocenské poistenie, dôchodkové poistenie, úrazové poistenie, poistenie v nezamestnanosti a garančné poistenie. Predmetný zákon zároveň vymedzuje právne vzťahy pri vykonávaní sociálneho poistenia, organizáciu a financovanie sociálneho poistenia, dozor štátu nad vykonávaním sociálneho poistenia a konanie vo veciach sociálneho poistenia. Tento zákon od 1. januára 2005 upravuje zároveň aj výber, registráciu a postúpenie povinných príspevkov na starobné dôchodkové sporenie v zmysle zákona č. 43/2004 Z. z. o starobnom dôchodkovom sporení a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

V súlade s uvedeným zákonom došlo od 1. januára 2004 k zmenám celej organizačnej štruktúry SP. Orgánmi SP boli Rada riaditeľov SP¹⁰², Dozorná rada SP a riaditeľ pobočky SP. Nakoľko danú päťčlennú Radu riaditeľov SP nahradil od 1. januára 2007 Generálny riaditeľ SP, orgánmi SP sú Generálny riaditeľ SP, Dozorná rada SP a Riaditeľ pobočky SP.¹⁰³ Organizačnými zložkami SP sú Ústredie SP a pobočky SP.

---

⁹⁹ Ani v novom zákone o sociálnom poistení však nebol zavedený univerzálny systém sociálneho poistenia a príslušníci tzv. silových rezortov: príslušníci Policajného zboru, Slovenskej informačnej služby, Národného bezpečnostného úradu, Zboru väzenskej a justičnej stráže, Železničnej polície, zároveň colníci, profesionálni vojaci a vojaci prípravnej služby, majú naďalej osobitné systémy sociálneho zabezpečenia.

¹⁰⁰ V zmysle zákona je SP verejnoprávna inštitúcia s vlastnou právnou subjektivitou, so sídlom v Bratislave, pričom povahu jej verejnoprávnosti charakterizujú podľa E. Rievajovej (2004, s. 62) tieto nasledujúce tri znaky: prevzatie úlohy štátu pri vykonávaní sociálneho poistenia; inštitucionálne usporiadanie orgánov SP; samostatné a nezávislé financovanie a hospodárenie, odčlenené od štátneho rozpočtu. SP je zároveň kontaktná inštitúcia na komunikáciu medzi príslušnými inštitúciami a príjemcami dávok a tiež medzi inštitúciami členských štátov EÚ, inštitúciami štátov, ktoré sú zmluvnou stranou dohody o Európskom hospodárskom priestore a inštitúciou Švajčiarskej konfederácie.

¹⁰¹ Sociálne poistenie je v zásade konštruované ako povinné zákonné poistenie, t. j. účasť na uvedenom poistení vzniká len tým osobám, majúcim určité právne postavenie priamo zo zákona, bez ohľadu na ich vôľu. Okrem povinnej účasti v systéme, zákon umožňuje vo veľkom rozsahu aj inú, tzn. dobrovoľnú účasť, a to konkrétne v systéme nemocenského poistenia, dôchodkového poistenia, zároveň poistenia v nezamestnanosti po splnení zákonom ustanovených podmienok.

¹⁰² Rada riaditeľov SP - do 31. decembra 2006 bola štatutárny orgán SP, mala päť členov, ktorých vymenúvala a odvolávala vláda SR. Skladala sa z predsedu a dvoch podpredsedov rady riaditeľov (na návrh ministra práce, sociálnych vecí a rodiny), jedného člena rady riaditeľov (priamo na návrh reprezentatívnych združení odborových zväzov a záujmových združení občanov, reprezentujúcich poberateľov dôchodkových dávok) a napokon jedného člena rady riaditeľov (na návrh reprezentatívnych združení zamestnávateľov), pričom Rada riaditeľov SP riadila SP.

¹⁰³ Generálny riaditeľ SP - je na čele SP a je tiež štatutárny orgán SP. Generálneho riaditeľa vymenúva a odvoláva vláda SR, pričom jeho funkčné obdobie je šesťročné.

Dozorná rada SP - je dozorný a tiež kontrolný orgán SP, má jedenásť členov, predsedom dozornej rady je minister práce, sociálnych vecí a rodiny SR. Dozorná rada sa ďalej tvorí z troch zástupcov navrhnutých reprezentatívnymi združeniami odborových zväzov, zároveň troch zástupcov navrhnutých reprezentatívnymi združeniami zamestnávateľov, troch zástupcov navrhnutých vládou SR a zároveň jedného zástupcu navrhnutého záujmovými združeniami občanov reprezentujúcich poberateľov dôchodkových dávok. Členov

Z hľadiska výkonu vecného rozsahu sociálneho poistenia, tiež v rámci hospodárenia SP je úhrada dávok sociálneho poistenia jedným z jej výdavkov. Na uvedený účel SP zostavuje rozpočet.¹⁰⁴ Poistné platia subjekty na účet SP v Štátnej pokladnici za kalendárny mesiac pozadu a to bezhotovostným prevodom, poštovou poukážkou alebo v hotovosti v SP. Určujúcim faktorom pri platbe poistného je sídlo útvaru, ktorý vedie evidenciu miezd alebo sídlo zamestnávateľa v prípade, ak nemá na území SR mzdové oddelenie.¹⁰⁵

V nasledujúcej časti vedeckej monografie stručne analyzujeme jednotlivé subsystémy sociálneho poistenia, ich vývoj v danom časovom období a zároveň uskutočníme komparáciu zmien zákonných podmienok od 1. januára 2004 oproti obdobiu do 31. decembru 2003.

Nemocenské poistenie

V dôsledku transformácie sociálneho zabezpečenia sa s účinnosťou od 1. januára 2004 novým zákonom o sociálnom poistení ustanovili podmienky nového systému nemocenského poistenia ako poistenia pre prípad straty alebo zníženia príjmu zo zárobkovej činnosti a na zabezpečenie príjmu v dôsledku dočasnej pracovnej neschopnosti, tehotenstva a materstva (Stanek, 2011, s. 185).¹⁰⁶

Z hľadiska vykonávania nemocenského poistenia je SP ako jediný subjekt príslušný na rozhodovanie a tiež na vyplácanie nemocenských dávok. Podľa právneho stavu platného do

---

dozornej rady s výnimkou jej predsedu volí a zároveň odvoláva NR SR. Funkčné obdobie člena dozornej rady je päťročné.

Riaditeľ pobočky SP - riadi pobočku SP a za jej činnosť zodpovedá generálnemu riaditeľovi SP. Riaditeľ pobočky koná v mene SP vo všetkých veciach patriacich do pôsobnosti pobočky, vymenúva a odvoláva ho generálny riaditeľ SP. Organizačné zložky SP sú Ústredie SP a pobočky SP. Územné obvody a sídla pobočiek určuje Štatút SP, ktorý patrí medzi základné vnútorné predpisy SP.

¹⁰⁴ Rozpočet sa člení na:

1. základný fond nemocenského poistenia, ktorý je určený na výplatu nemocenských dávok;
2. základný fond starobného poistenia, ktorý je určený na výplatu starobného dôchodku, predčasného starobného dôchodku, vdovského, vdoveckého a sirotského dôchodku po poberateľovi starobného a predčasného starobného dôchodku a po poistencovi, ktorý ku dňu smrti splnil podmienky nároku na starobný dôchodok;
3. základný fond invalidného poistenia, ktorý je určený na výplatu invalidného dôchodku, vdovského, vdoveckého a sirotského dôchodku po poberateľovi invalidného dôchodku, po poistencovi, ktorý ku dňu smrti získal počet rokov dôchodkového poistenia na vznik nároku na invalidný dôchodok a po poistencovi, ktorý zomrel v dôsledku pracovného úrazu alebo choroby z povolania;
4. základný fond úrazového poistenia, ktorý je určený na výplatu úrazových dávok,;
5. základný fond garančného poistenia, ktorý je určený na výplatu dávky garančného poistenia;
6. základný fond poistenia v nezamestnanosti, ktorý je určený na výplatu dávky v nezamestnanosti;
7. rezervný fond solidarity, ktorý je určený na dávky, na ktorých úhradu nie je dostatok finančných prostriedkov v príslušnom základnom fonde;
8. správny fond, ktorý je určený na krytie výdavkov súvisiacich s činnosťou orgánov SP a jej organizačných zložiek pri vykonávaní sociálneho poistenia, pričom je pri nakladaní s finančnými prostriedkami správneho fondu SP povinná zabezpečiť ich hospodárne a efektívne použitie.

¹⁰⁵ Suma poistného na nemocenské poistenie, suma poistného na starobné poistenie, suma poistného na invalidné poistenie, suma poistného na úrazové poistenie, suma poistného na garančné poistenie, suma poistného na poistenie v nezamestnanosti, suma poistného do rezervného fondu solidarity sa určujú percentuálnou sadzbou z vymeriavacieho základu, dosiahnutého v rozhodujúcom období a zaokrúhľujú sa na najbližší eurocent nadol. Dané percentuálne sadzby poistného na nemocenské poistenie, starobné a invalidné poistenie, úrazové poistenie, poistenie v nezamestnanosti a garančné poistenie sú uvedené v prílohe H. Poistné je splatné do ôsmeho dňa kalendárneho mesiaca nasledujúceho po kalendárnom mesiaci, za ktorý sa platí poistné.

¹⁰⁶ Týmto zákonom bol zároveň zrušený zákon č. 54/1956 Zb. o nemocenskom poistení zamestnancov v znení neskorších predpisov a zákon č. 88/1968 Zb. o predĺžení materskej dovolenky, o dávkach v materstve a o prídavkoch na deti z nemocenského poistenia v znení neskorších predpisov a tiež ďalšie právne predpisy upravujúce systém nemocenského poistenia počas niekoľkých predchádzajúcich desaťročí. V novom systéme nemocenského poistenia došlo k zásadným zmenám prvkov tohto systému a mechanizmu jeho fungovania, najmä v oblastiach osobného rozsahu, dávkovej sústavy a výkonu nemocenského poistenia (Stanek, 2004, s. 248).

31. decembra 2003 sa nemocenské poistenie zamestnancov vykonávalo v tzv. „veľkých“ závodoch (priamo u zamestnávateľov, ktorí mali viac ako 20 zamestnancov) a nemocenské poistenie zamestnancov malých závodov a samostatne zárobkovo činných osôb sa vykonávalo v pobočkách SP príslušných podľa sídla útvaru, ktorý viedol evidenciu miezd zamestnávateľa a podľa trvalého pobytu samostatne zárobkovo činnnej osoby.

V súlade s novým zákonom č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov prevzala v priebehu roka 2004 v zákonom stanovenej lehote do 31. decembra 2004 vykonávanie nemocenského poistenia všetkým zamestnancom SP, čím vzniklo od 1. januára 2005 jednotné výplatné miesto nemocenských dávok.

Od 1. januára 2004 sa však nemocenské poistenie systémovo rozdelilo na časovo krátku (počiatočnú) práceneschopnosť a časovo dlhú práceneschopnosť. Nakoľko zároveň došlo k podstatnej zmene v prípade zabezpečenia zamestnancov po dobu prvých desiatich dní trvania dočasnej pracovnej neschopnosti, bola prenesená povinnosť zabezpečenia príjmu zamestnanca pri krátkodobej dočasnej pracovnej neschopnosti zo SP na zamestnávateľov. Od 1. januára 2004 je súčasne účinný okrem zákona č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení aj zákon č. 462/2003 Z. z. o náhrade príjmu pri dočasnej pracovnej neschopnosti zamestnanca a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, ktorý do systému sociálneho zabezpečenia zavádza novú dávku, a to náhradu príjmu pri dočasnej pracovnej neschopnosti zamestnanca.¹⁰⁷

Osobný rozsah nemocenského poistenia možno rozčleniť (Rievajová a kol., 2006, s. 61) na *povinne nemocensky poistené osoby* (ide o osoby v právnom postavení zamestnanca a osoby v právnom postavení samostatne zárobkovo činnnej osoby) a *dobrovoľne nemocensky poistené osoby* (v tomto prípade sa rozširuje osobný rozsah dobrovoľne nemocensky poistených osôb pre každú fyzickú osobu po dovŕšení 16 rokov veku, ktorá má na území SR trvalý pobyt alebo povolenie na prechodný pobyt, či povolenie na trvalý pobyt¹⁰⁸). Všetkým uvedeným trom skupinám poistencov vzniká nárok na nemocenskú dávku odo dňa splnenia zákonom ustanovených podmienok vzniku nároku za predpokladu, že nárok vznikol buď počas trvania nemocenského poistenia alebo po jeho zániku v tzv. ochrannej lehote. Základná výmera ochrannej lehoty sa od 1. januára 2011 skrátila zo štyridsaťdva kalendárnych dní na sedem kalendárnych dní po zániku nemocenského poistenia.

V prípade, ak nemocenské poistenie trvalo menej ako sedem dní, ochranná lehota je práve toľko dní, koľko trvalo nemocenské poistenie. Ak nemocenské poistenie v prípade ženy zaniklo v období tehotenstva, ochranná lehota bola do 31. decembra 2010 vždy šesť mesiacov (bez ohľadu na to, ako dlho trvalo posledné nemocenské poistenie a z akého dôvodu zaniklo),

---

¹⁰⁷ Pri uvedenej dávke sa jedná o časovo krátku dočasnú pracovnú neschopnosť trvajúcu v rozsahu do desiatich kalendárnych dní hradenú zamestnávateľom, ktorému sa v tejto súvislosti znížila sadzba platieb príspevkov do fondu nemocenského poistenia z pôvodných 3,4% na nových 1,4%. Časovo dlhá pracovná neschopnosť zamestnancov trvajúca od jedenásteho dňa je súčasťou systému sociálneho poistenia a vykonáva ho SP (ak dočasná pracovná neschopnosť zamestnanca bude trvať dlhšie ako desať kalendárnych dní, budú zamestnancovi poskytované počas dočasnej pracovnej neschopnosti dve dávky z dvoch rôznych zdrojov - za prvých 10 dní sa bude zamestnancovi poskytovať náhrada príjmu z prostriedkov zamestnávateľa a od 11 dňa zo systému nemocenského poistenia).

¹⁰⁸ Dobrovoľne nemocensky poistená osoba od 1. januára 2012 (zákonom č. 521//2011 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov) môže byť fyzická osoba po dovŕšení 16 rokov veku, ktorá má na území SR trvalý pobyt, povolenie na prechodný pobyt alebo povolenie na trvalý pobyt, ak nemá priznaný starobný dôchodok, predčasný starobný dôchodok alebo invalidný dôchodok z dôvodu poklesu schopnosti vykonávať zárobkovú činnosť o viac ako 70%, nie je tiež poberateľom invalidného dôchodku po dovŕšení dôchodkového veku a je súčasne dobrovoľne dôchodkovo poistená a dobrovoľne poistená v nezamestnanosti. Od 1.1.2013 sa (zákonom č. 252/2012 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony) v prípade dobrovoľne nemocensky poistenej osoby nevyžaduje, aby bola poistená v nezamestnanosti.

pričom v tomto prípade došlo s účinnosťou od 1. januára 2011 k predĺženiu ochranej lehoty zo šesť mesiacov na osem mesiacov¹⁰⁹.

Základnými podmienkami vzniku nároku na nemocenské dávky je však účasť na nemocenskom poistení; vznik dôvodu na poskytnutie nemocenskej dávky a podanie žiadosti o priznanie alebo vyplácanie nemocenskej dávky na tlačive, určenom SP zo strany poistenca. Nárok na nemocenskú dávku zamestnanca vôbec ale nezávisí od plnenia povinnosti zamestnávateľa platiť a odvádzať poistné na nemocenské poistenie na rozdiel od povinne nemocensky poistenej samostatne zárobkovo činnnej osoby a dobrovoľne nemocensky poistenej osoby, ktorých nárok na nemocenskú dávku je plne závislý od plnenia povinnosti platiť a odvádzať poistné na nemocenské poistenie (Rievajová a kol., 2006, s. 63).

Dávky, poskytované zo systému nemocenského poistenia, sa poskytujú za kalendárne dni, ale v prípade vyrovnávacej dávky za kalendárne mesiace. Podľa právnych predpisov, platných do 31. decembra 2003, sa dávky nemocenského poistenia poskytovali zamestnancom za pracovné dni a samostatne zárobkovo činným osobám za kalendárne dni. Tiež spôsob výpočtu dávok (ide o obmedzenie výšky priemernej čistej dennej mzdy maximálnou sumou 350 Sk) vôbec nezabezpečoval súlad medzi výškou príjmu z ktorého sa platilo poistné a výškou príjmu, z ktorého sa dávka vyratúvala.¹¹⁰

Práve zákonom č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov sa zaviedol nový spôsob výpočtu dávok nemocenského poistenia, ktorým sa uplatňuje zvýšená miera poistného princípu. Sumy nemocenských dávok sa určujú z vymeriavacích základov na platenie poistného na nemocenské poistenie dosiahnutých poistencom v rozhodujúcom období. Základom na určenie výšky nemocenského, ošetrovného a materského u všetkých troch skupín poistencov je tzv. denný vymeriavací základ, vyrovnávacia dávka sa určuje z tzv. mesačného vymeriavacieho základu na určenie výšky vyrovnávacej dávky.¹¹¹

Denný vymeriavací základ na určenie výšky nemocenskej dávky sa určuje z podielu súčtu vymeriavacích základov, z ktorých poistenc zaplatil poistné na nemocenské poistenie v rozhodujúcom období a počtu dní rozhodujúceho obdobia a zaokrúhľuje sa na štyri desatinné miesta nahor). Tento denný vymeriavací základ nesmie byť vyšší ako denný vymeriavací základ určený z 1,5-násobku všeobecného vymeriavacieho základu platného v kalendárom roku, ktorý dva roky predchádza kalendárnemu roku, v ktorom vznikol dôvod na poskytnutie nemocenskej dávky. Mesačný vymeriavací základ na určenie výšky vyrovnávacej dávky je 30,4167 násobok denného vymeriavacieho základu určeného podľa ustanovenia § 55 zákona č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení a zaokrúhľuje sa na celé eurocenty nahor.

---

¹⁰⁹ Zmeny vo výmere ochranej lehoty boli ustanovené v § 32 zákonom NR SR zo dňa 2. decembra 2010 č. 543/2010 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

¹¹⁰ Systém, platný do 31. decembra 2003, neodôvodnene zvýhodňoval osoby z nižšími zárobkami a spôsoboval nivelizáciu dávok nemocenského poistenia, čím ale negoval princíp zásluhovosti. Princíp sociálnej solidarity v nemocenskom poistení sa tým dostal do polohy diskriminačného faktora pre osoby s vyššími príjmami, čím neplnili svoj účel a pre osoby s nižšími príjmami mohli byť dôvodom na ich zneužívanie.

¹¹¹ Denný vymeriavací základ sa zisťuje z rozhodujúceho obdobia, ako uvádza Z. Macková (2012^a, s. 211), najpodstatnejšia zmena vo veci vymedzenia rozhodujúceho obdobia na zistenie denného vymeriavacieho základu nastala od 1. januára 2011 v zmysle ustanovenia § 54 zákona NR SR č. 543/2010 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov, týmto došlo k rozdielnemu vymedzeniu rozhodujúceho obdobia pre zamestnancov, samostatne zárobkovo činné osoby aj pre dobrovoľne nemocensky poistené osoby. Vo všeobecnosti však rozhodujúcim obdobím na zistenie denného vymeriavacieho základu poistenca je kalendárny rok predchádzajúci kalendárnemu roku, v ktorom vznikol dôvod na poskytnutie nemocenskej dávky. Z rozhodujúceho obdobia na zistenie denného vymeriavacieho základu sa vylučujú obdobia, za ktoré poistenc nie je povinný platiť poistné na nemocenské poistenie a zároveň obdobia prerušenia povinného nemocenského poistenia.

Výška danej nemocenskej dávky sa určí z pravdepodobného denného vymeriavacieho základu, ak však poistenec nemal v rozhodujúcom období vymeriavací základ na platenie poistného na nemocenské poistenie alebo tiež z iných dôvodov, uvedených v § 57 zákona č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení. Pravdepodobný denný vymeriavací základ poistenca (Macková, 2012, s. 221) je jedna tridsatina vymeriavacieho základu, uvedeného v §138 ods. 5 zákona o sociálnom poistení, ktorý platí ku dňu vzniku dôvodu na poskytnutie nemocenskej dávky a zaokrúhľuje sa na štyri desatinné miesta nahor.¹¹²

a) *Nemocenské*

Zamestnanec a povinne nemocensky poistená samostatne zárobkovo činná osoba majú nárok na nemocenské, ak boli pre chorobu alebo úraz uznaní za dočasne práceneschopných na výkon zárobkovej činnosti alebo im bolo nariadené karanténne opatrenie. Okrem splnenia základných podmienok nároku na nemocenské dávky, musí poistenec spĺňať aj podmienku ďalšiu - najmenej 270 dní nemocenského poistenia v posledných dvoch rokoch pred vznikom dočasnej pracovnej neschopnosti. Zamestnancovi, ktorému vznikol dôvod na poskytnutie nemocenského v čase trvania nemocenského poistenia, vzniká nárok na nemocenské od 11. dňa dočasnej pracovnej neschopnosti (do skončenia pracovnej neschopnosti alebo do uznania invalidity), nakoľko zamestnanec má nárok počas prvých desiatich dní dočasnej pracovnej neschopnosti na náhradu príjmu pri dočasnej pracovnej neschopnosti.¹¹³ Zamestnancovi, ktorému dočasná pracovná neschopnosť vznikla v ochrannnej lehote, vzniká však nárok na nemocenské od prvého dňa tejto dočasnej pracovnej neschopnosti.¹¹⁴

---

¹¹² Ak vznikne však nárok na nemocenskú dávku z viacerých nemocenských poistení, nemocenská dávka sa určí z úhrnu denných vymeriavacích základov na určenie výšky nemocenských dávok z tých poistení, z ktorých vznikol nárok na danú nemocenskú dávku, a nemocenská dávka sa teda vypláca len jedna. Peňažné dávky nemocenského poistenia sú obligatónnymi dávkami, musia sa poskytnúť (poistencom) zamestnancom, tiež povinne nemocensky poisteným samostatne zárobkovo činným osobám, dobrovoľne nemocensky poisteným osobám po splnení všetkých zákonom stanovených podmienok. Zo systému nemocenského poistenia sa teda poskytujú štyri dávky nemocenské, ošetrovné, vyrovnávacia dávka a materské.

¹¹³ Zákon č. 462/2003 Z. z. o náhrade príjmu pri dočasnej pracovnej neschopnosti zamestnanca a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov upravuje podmienky nároku a poskytovanie náhrady príjmu pri dočasnej pracovnej neschopnosti zamestnanca. Nárok na náhradu príjmu má zamestnanec, ak bol pre chorobu alebo úraz uznaný za dočasne práceneschopného na výkon činnosti zamestnanca, alebo mu bolo nariadené karanténne opatrenie a nemá príjem, ktorý sa považuje za vymeriavací základ podľa § 138 zákona o sociálnom poistení. Náhradu príjmu poskytuje zamestnávateľ za kalendárne dni a to od prvého dňa dočasnej pracovnej neschopnosti do skončenia dočasnej pracovnej neschopnosti, najdlhšie do desiateho dňa dočasnej pracovnej neschopnosti. Výška náhrady príjmu je od prvého dňa dočasnej pracovnej neschopnosti do tretieho dňa dočasnej pracovnej neschopnosti 25% denného vymeriavacieho základu zamestnanca a od štvrtého dňa dočasnej pracovnej neschopnosti do desiateho dňa dočasnej pracovnej neschopnosti 55% denného vymeriavacieho základu. V kolektívnej zmluve možno dohodnúť dennú výšku náhrady príjmu vo vyššej percentuálnej sadzbe, najviac však vo výške 80% denného vymeriavacieho základu. Zamestnanec má nárok na náhradu príjmu vo výške polovice náhrady príjmu od prvého dňa dočasnej pracovnej neschopnosti, ak sa stal dočasne práceneschopným v dôsledku stavu, ktorý si privodil sám požitím alkoholu alebo v dôsledku zneužitia iných návykových látok, najdlhšie do desiateho dňa dočasnej pracovnej neschopnosti. U zamestnanca je možné aj vylúčenie nároku na náhradu príjmu v prípadoch, ktoré uvádza ustanovenie § 5 zákona o sociálnom poistení. Suma náhrady príjmu sa zaokrúhľuje na celé eurocenty nahor.

¹¹⁴ Ak však zamestnancovi zaniklo nemocenské poistenie v období dočasnej pracovnej neschopnosti v ktorom má nárok na náhradu príjmu pri dočasnej pracovnej neschopnosti, vzniká nárok na nemocenské odo dňa nasledujúceho po dni zániku nemocenského poistenia. Vo všetkých týchto prípadoch nárok na nemocenské zaniká zamestnancovi dňom nasledujúcim po skončení dočasnej pracovnej neschopnosti, najneskôr však uplynutím 52. týždňa od vzniku dočasnej pracovnej neschopnosti, týmto hovoríme o tzv. *podpornom období*. Povinne nemocensky poistenej samostatne zárobkovo činnnej osobe a dobrovoľne nemocensky poistenej osobe vzniká teda nárok na nemocenské od prvého dňa dočasnej pracovnej neschopnosti a zaniká dňom nasledujúcim po skončení dočasnej pracovnej neschopnosti, najneskôr uplynutím podporného obdobia. Poistenkyňa, ktorá je dočasne práceneschopná v období šiestich týždňov pred očakávaným dňom pôrodu určeným lekárom, zaniká nárok na nemocenské od začiatku šiesteho týždňa pred očakávaným dňom pôrodu

Výška nemocenského je diferencovaným spôsobom ustanovená priamo v § 37 zákona o sociálnom poistení. Výška nemocenského zamestnanca, ktorý má nárok na nemocenské od 11. dňa dočasnej pracovnej neschopnosti je 55% denného, respektíve pravdepodobného denného vymeriavacieho základu. Výška nemocenského zamestnanca, ktorému dočasná pracovná neschopnosť vznikla v ochrannnej lehote, ktorému zaniklo nemocenské poistenie ešte v období dočasnej pracovnej neschopnosti, tiež povinne nemocensky poistenej samostatne zárobkovo činnnej osoby a zároveň dobrovoľne nemocensky poistenej osoby, je od prvého dňa dočasnej pracovnej neschopnosti do tretieho dňa dočasnej pracovnej neschopnosti 25% denného vymeriavacieho základu alebo pravdepodobného denného vymeriavacieho základu, od štvrtého dňa dočasnej pracovnej neschopnosti 55% denného vymeriavacieho základu alebo pravdepodobného denného vymeriavacieho základu.¹¹⁵

U všetkých troch skupín poistencov sa nemocenské poskytuje za kalendárne dni, na rozdiel od právnej úpravy platnej do 31. decembra 2003, kedy sa nemocenské poskytovalo zamestnancom za odpracované dni. Výsledná suma nemocenského sa zaokrúhľuje na celé eurocenty nahor.

b) Ošetrovné

Účelom ošetrovného je hmotné zabezpečenie poistenca (zamestnanca, tiež povinne nemocensky poistenú samostatne zárobkovo činnú osobu a dobrovoľne nemocensky poistenú osobu), počas určitej zákonom úplne presne stanovenej doby, nevyhnutnej krátkodobej neprítomnosti v práci z dôvodu potreby osobného a celodenného ošetrovania chorého dieťaťa, manžela, manželky, chorého rodiča alebo rodiča manžela (manželky), ktorého zdravotný stav si podľa potvrdenia príslušného lekára nevyhnutne vyžaduje ošetrovanie inou fyzickou osobou.¹¹⁶

Dobrovoľne nemocensky poistená osoba má nárok na ošetrovné vtedy¹¹⁷, ak vznikla potreba osobného a zároveň celodenného ošetrovania fyzickej osoby alebo potreba osobnej a

---

určeným lekárom, ak jej samozrejme vznikol nárok na materské. Do podporného obdobia sa započítavajú aj predchádzajúce obdobia dočasnej pracovnej neschopnosti, ak patria do obdobia 52 týždňov pred jej vznikom. Predchádzajúce obdobia dočasnej pracovnej neschopnosti sa nezapočítajú do podporného obdobia, ak nemocenské poistenie trvalo aspoň 26 týždňov od skončenia poslednej dočasnej pracovnej neschopnosti a poistenec počas tohto obdobia nemocenského poistenia nebol dočasne práceneschopný. Do podporného obdobia sa nezapočítava ani obdobie nariadeného karanténneho opatrenia. Na rozdiel od právnej úpravy platnej do 31. decembra 2003 sa však do podporného obdobia započítavajú všetky predchádzajúce obdobia dočasnej pracovnej neschopnosti spôsobenej pracovným úrazom alebo chorobou z povolania.

¹¹⁵ V praxi sa pomerne dosť často vyskytujú aj také prípady, že všetky podmienky pre vznik nároku na výplatu nemocenského sú zo strany poistenca splnené, napriek tomu však nemá nárok na výplatu nemocenského. Toto sa vzťahuje na situáciu, keď poistenec poruší liečebný režim určený lekárom. Pri preukázaní uvedenej skutočnosti poistenec nemá nárok na výplatu nemocenského odo dňa porušenia liečebného režimu určeného lekárom do skončenia dočasnej pracovnej neschopnosti, najviac v rozsahu tridsiatich kalendárnych dní odo dňa porušenia liečebného režimu určeného lekárom.

¹¹⁶ Druhým dôvodom na poskytnutie ošetrovného je skutočnosť, že sa poistenec stará o dieťa do desiatich rokov veku, ak tomuto dieťaťu bolo však nariadené karanténne opatrenie, predškolské zariadenie (resp. zariadenie sociálnych služieb) v ktorých sa poskytuje dieťaťu starostlivosť alebo škola, ktorú dieťa navštevuje, boli rozhodnutím príslušných orgánov uzavreté, alebo v nich bolo nariadené karanténne opatrenie, alebo ak fyzická osoba, ktorá sa inak o dieťa stará, ochorela, bolo jej nariadené karanténne opatrenie, alebo osoba bola prijatá do ústavnej starostlivosti zdravotníckeho zariadenia, a preto sa nemôže o dieťa starať.

¹¹⁷ Pre dobrovoľne nemocensky poistenú osobu sa od 1. januára 2011 (zákonom č. 543/2010 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov) sprísnila základná podmienka týkajúca sa účasti na nemocenskom poistení a teda nárok na ošetrovné jej od tohto dňa vzniká, len ak v posledných dvoch rokoch pred vznikom potreby ošetrovania fyzickej osoby alebo starostlivosti o dieťa bola nemocensky poistená najmenej 270 dní. Do 31. 12. 2011 sa nevyžadovala ani potreba osobného a celodenného ošetrovania a potreba osobnej a celodennej starostlivosti. Uvedená podmienka sa začala v praxi uplatňovať od 1. januára 2012 (zákonom č.

celodennej starostlivosti o dieťa a v posledných dvoch rokoch pred vznikom uvedenej potreby bola nemocensky poistená najmenej 270 dní. Poistencovi vzniká nárok na ošetrovné od prvého dňa potreby osobného a celodenného ošetrovania fyzickej osoby respektíve potreby osobnej a celodennej starostlivosti o dieťa do desiatich rokov veku a zaniká dňom skončenia uvedenej potreby, najneskôr uplynutím desiateho dňa. Výška ošetrovného je 55% denného, respektíve pravdepodobného denného vymeriavacieho základu.

Poistenec však nemá nárok na výplatu ošetrovného za dni, počas ktorých sa mu vypláca náhrada príjmu pri dočasnej pracovnej neschopnosti zamestnanca, má nárok na výplatu nemocenského a má tiež nárok na výplatu materského. Od 1. januára 2012 (uplatňovanie podmienky osobného a celodenného ošetrovania a potreba osobnej a celodennej starostlivosti) sa však ošetrovné vyplatí za to isté obdobie potreby osobného a celodenného ošetrovania jednej alebo viac fyzických osôb alebo potreby osobnej a celodennej starostlivosti o jedno alebo aj o viac detí vyplatí len raz a v tom istom prípade len jednému poistencovi (§39-43 zákona č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení).¹¹⁸

c) Vyrovnávací dávka

Vyrovnávací dávka je peňažná, opakujúca dávka nemocenského poistenia a čiastočne nahrádza stratu časti príjmu iba žene zamestnankyni, ktorá je zúčastnená na nemocenskom poistení. Podľa Z. Mackovej (2012^a, s. 247) „účelom tejto dávky je odstránenie hmotnej ujmy žien - zamestnankýň, ktorá vznikla poklesom zárobku v dôsledku preradenia na inú prácu z dôvodu tehotenstva a materstva“.¹¹⁹

Vyrovnávací dávka sa poskytuje za kalendárny mesiac a to aj vtedy, ak zamestnankyňa bola preradená na inú prácu alebo sa toto preradenie skončilo počas kalendárneho mesiaca. Vyrovnávací dávka sa poskytuje v období, v ktorom zamestnankyňa mala po preradení na inú prácu príjem, ktorý sa považuje za vymeriavací základ. Výška vyrovnávacej dávky je 55% z rozdielu medzi mesačným vymeriavacím základom a vymeriavacím základom, z ktorého zamestnankyňa platí poistné na nemocenské poistenie v jednotlivých kalendárnych mesiacoch po preradení na inú prácu (§44-47 zákona č. 461/ 2003 Z. z. o sociálnom poistení).

d) Materské

V súvislosti s pôrodom, následnou starostlivosťou o narodené dieťa patrí žene materská dovolenka, podľa zákona č. 311/2001 Z. z. zákonník práce v znení neskorších predpisov ide o ospravedlnené voľno bez náhrady mzdy, počas ktorého jej patrí dávka nemocenského poistenia, ktorou je materské. Nárok na materské má poistenkyňa (zamestnankyňa, tiež

521//2011 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov).

¹¹⁸ Podľa právnej úpravy platnej do 31.12.2003 mal nárok na podporu pri ošetrovaní člena rodiny (od 1. januára 2004 ošetrovné) iba zamestnanec. Podmienkou nároku na dávku spolu s ďalšími podmienkami (účasť na nemocenskom poistení, existencia udalosti, ktorá podmienila neúčasť zamestnanca v pracovnom procese) bola do 31.12.2003 aj spoločná domácnosť zamestnanca s chorým členom rodiny (s výnimkou ošetrovania chorého dieťaťa mladšieho ako desať rokov rodičom), pričom od 1.1.2004 sa podmienka spoločnej domácnosti na účely poskytovania ošetrovného už nesleduje.

¹¹⁹ Zamestnankyňa má vtedy nárok na vyrovnávaciu dávku, ak je počas tehotenstva, alebo materstva do konca deviateho mesiaca po pôrode preradená na inú prácu pretože práca ktorú predtým vykonávala, je zakázaná tehotným ženám, alebo matkám do konca deviateho mesiaca po pôrode alebo podľa lekárskeho posudku ohrozuje jej tehotenstvo, zdravie alebo materstvo a pri práci, na ktorú je preradená, dosahuje bez svojho zavinienia nižší príjem ako pri práci, ktorú vykonávala pred preradením. Aj keď nedochádza k zmene druhu práce, v ustanovení §44 ods. 3 zákona o sociálnom poistení je taxatívne vymenované, čo sa považuje za preradenie na inú prácu v tehotenstve a materstve. Nárok na vyrovnávaciu dávku sa poskytuje počas celej doby, v ktorej stále trvá preradenie zamestnankyne na inú prácu. Počas tehotenstva sa vyrovnávací dávka poskytuje najdlhšie do nástupu na materskú dovolenku a po skončení materskej dovolenky najdlhšie do konca deviateho mesiaca po pôrode.

povinne nemocensky poistená samostatne zárobkovo činná osoba a dobrovoľne nemocensky poistená osoba) v prípade, ak splnila podmienky stanovené na vznik nároku na materské počas trvania nemocenského poistenia, alebo síce po jeho zániku, ale ešte počas trvania nároku na výplatu nemocenskej dávky, alebo splnila podmienky ustanovené na vznik nároku na materské v ochrannej lehote a nemá príjem, ktorý sa považuje za vymeriavací základ na platenie poistného na nemocenské poistenie za obdobie, v ktorom nevykonáva zárobkovú činnosť z dôvodu nástupu na materskú dovolenku alebo prevzatia dieťaťa do starostlivosti nahrádzajúcej materskú starostlivosť (Matlák, 2012, s. 117).¹²⁰

Obdobie nároku na materské poistenkyne, ktorá dieťa porodila, nesmie byť kratšie ako 14 týždňov od vzniku nároku na materské a nesmie zaniknúť pred uplynutím šiestich týždňov odo dňa pôrodu. Nárok na materské má aj iný poistenec, ktorý prevzal dieťa do starostlivosti a ktorý sa o toto dieťa riadne stará a zároveň splnil podmienky nároku na materské. Výška materského je pre všetky tri skupiny poistencov 65% denného vymeriavacieho základu alebo pravdepodobného denného vymeriavacieho základu,¹²¹ materské sa poskytuje za kalendárne dni a jeho výsledná suma sa zaokrúhľuje na 10 eurocentov nahor.¹²²

Dôchodkové poistenie

Dávkové plnenie peňažného charakteru dôchodkového systému podľa Z. Mackovej (2012^b, s. 128) je prejavom hmotného zabezpečenia v zmysle článku 39 ods. 1 Ústavy SR (zákon č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov) v zmysle ktorého všetkým občanom SR sa zaručujú sociálne práva, t.j. právo na primerané hmotné zabezpečenie v starobe a pri nespôsobilosti na prácu, ako aj pri strate živiteľa. Uvedené sociálne práva sa realizujú prostredníctvom systému dôchodkového poistenia, ktorý v súčasnosti zabezpečuje potrebné

---

¹²⁰ Poistenkyňa, ktorá je tehotná alebo ktorá sa stará o narodené dieťa, má nárok na materské, ak v posledných dvoch rokoch pred pôrodom bola nemocensky poistená najmenej 270 dní. Poistenkyňa vzniká nárok na materské od začiatku šiesteho týždňa pred očakávaným dňom pôrodu určeným lekárom, najskôr od začiatku ôsmeho týždňa pred týmto dňom a v prípade ak porodila skôr, tak odo dňa pôrodu. Nadobudnutím účinnosti zákona č. 543/2010 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov sa s účinnosťou od 1.1.2011 dosť podstatne predĺžila doba poskytovania materského a to z 28 týždňov na 34 týždňov, ak žena porodila zároveň dve alebo viac detí z 37 týždňov na 43 týždňov, len v prípade ak ide o osamelú ženu sa doba poskytovania materského nemení a naďalej zostáva v trvaní 37 týždňov. Z uvedeného vyplýva, že nárok na materské zaniká uplynutím 34. týždňa od vzniku nároku na materské, zároveň uplynutím 37 týždňa ak ide o osamelú zamestnankyňu a u zamestnankyne, ktorá porodila zároveň dve alebo viac detí nárok na materské zaniká uplynutím 43. týždňa od vzniku nároku na materské. Poistenkyňa, ktorej sa narodilo mŕtve dieťa, má nárok na materské do konca 14. týždňa od vzniku nároku na materské, ak jej dieťa zomrelo v období trvania nároku na materské, má nárok na materské do konca druhého týždňa odo dňa úmrtia dieťaťa, najdlhšie do konca 34. týždňa od vzniku nároku na materské (osamelá poistenkyňa najdlhšie do konca 37. týždňa a poistenkyňa, ktorá porodila zároveň dve alebo viac detí, najdlhšie do konca 43. týždňa).

¹²¹ Od 1.1.2004 t. j. od nadobudnutia účinnosti zákona č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov došlo dva krát k zmene percentuálnej výšky materského. Od 1.1.2011 (zákonom č. 543/2010 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov) sa výška materského priamo ustanovená v § 53 zákona o sociálnom poistení zvýšila z 55% na 60% denného vymeriavacieho základu alebo pravdepodobného vymeriavacieho základu poistenca. Od 1.1.2012 (zákonom č. 521//2011 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov) sa výška materského ustanovená v §53 zákona o sociálnom poistení zvýšila zo 60% na 65% denného vymeriavacieho základu, respektíve pravdepodobného vymeriavacieho základu.

¹²² V porovnaní s predchádzajúcim systémom, platným do 31.12.2003, sa teraz už neposkytuje vecná dávka - kúpeľná starostlivosť. Nadobudnutím účinnosti zákona o sociálnom poistení sa od 1.1.2004 zúžil rozsah činnosti SP o výkon agendy kúpeľnej starostlivosti, ktorá zákonom č. 579/2003 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 98/1995 Z. z. o Liečebnom poriadku v znení neskorších predpisov, prechádza na Všeobecnú zdravotnú poisťovňu alebo na inú zdravotnú poisťovňu (Zákon č. 461/2003 Z. z., s. 3559, 3575-3577, 3581, 3590).

existenčné prostriedky na pokrytie najzákladnejších potrieb obyvateľstva v poproduktívnom veku, t.j. dôchodcov.¹²³

Skôr, ako pristúpime k analýze nového systému dôchodkového poistenia, považujeme za potrebné uviesť základné informácie, týkajúce sa realizovanej **reformy dôchodkového systému**.¹²⁴ Jej hlavným obsahom bola zásadná zmena priebežne financovaného dôchodkového systému a zavedenie nového dávkovo definovaného systému starobného dôchodkového sporenia do povinného dôchodkového systému. Pritom išlo najmä o zabezpečenie dlhodobej finančnej udržateľnosti dôchodkového systému s ohľadom na udržanie primeranosti vyplácaných dôchodkových dávok.

Vláda SR pripravila legislatívne a finančné predpoklady pre vznik povinného kapitalizačného piliera, zaviedla teda kombinovaný systém financovania, ktorého podstata spočíva v doplnení priebežného systému financovania fondovým hospodárením tzv. kapitalizačným pilierom. Tento tvorí časť z poistného, ktoré sa akumuluje na konkrétnych osobných účtoch poistencov. Týmto tak dôjde k rozloženiu rizika financovania budúcich dôchodkových dávok a pri nezmenenom odvodovom zaťažení bude možné vyplácať vyššie dôchodky.

Nový dôchodkový systém vychádza z troj pilierového modelu, ktorý zohľadňuje potreby modernej sociálnej politiky štátu. Prvým a druhým pilierom je priebežné poistenie (zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení od 1.1.2004) a kapitalizačné poistenie (zákon č. 43/2004 Z. z. o starobnom dôchodkovom sporení od 1.1.2005), v tomto prípade sporenie na osobné dôchodkové účty, spravované súkromnými dôchodkovými spoločnosťami. Tretím pilierom je individuálny systém dôchodkového pripoistenia (zákon č. 123/1996 Z. z. o doplnkovom dôchodkovom poistení, novelizovaný súbežne so zákonom o starobnom dôchodkovom sporení).

Prvý pilier – solidárny, priebežný – jeho právny základ predstavuje zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení. Tento pilier po reforme systému aj naďalej zostáva povinný, verejný, priebežne financovaný a inštitucionálne reprezentovaný SP. Jednou z najvýznamnejších zmien, ktorá bola v tomto povinnom dôchodkovom systéme uskutočnená, predstavuje podľa E. Rievajovej (2006, s. 80) „... postupný prechod od uplatňovania neopodstatnene vysokej miery solidarity k zvýrazneniu zásluhovosti s posilnením individuálnej zodpovednosti za situáciu po odchode do dôchodku“. Dominantné postavenie zaujíma uplatňovanie princípu zásluhovosti, ktorý znamená, že výška dôchodkovej dávky je veľmi úzko previazaná s výškou vymeriavacieho základu, z ktorého poistenec platil poistné na dôchodkové poistenie, a to v cieľovom stave počas celej pracovnej kariéry. Priebežné financovanie je založené na tzv. medzigeneračnej solidarite.¹²⁵

Poistné, ktoré plynie do uvedeného systému, sa „takmer okamžite“ vypláca oprávneným príjmom dávok. V tomto prípade príspevky na dôchodkové poistenie, ktoré odvádza celá

¹²³ Podľa Z. Mackovej (2001^b, s. 167) medzi základné úlohy dôchodkového poistenia patrí zabezpečenie dostatočných príjmov pre fyzické subjekty v období určitých sociálnych situácií dlhodobého charakteru. Môžeme konštatovať, že prostredníctvom dôchodkového poistenia sa priamo realizuje hmotné zabezpečenie občanov v starobe, pri strate (obmedzení) pracovnej schopnosti alebo aj v prípade straty živiteľa. V podstate uvedené skutočnosti predstavujú systém právnych vzťahov medzi občanmi, štátom a právnickými osobami, ktorých objektom je hmotné zabezpečenie občanov v prípade dlhodobej straty alebo tiež nemožnosti získania prostriedkov na obživu zo zárobkovej činnosti.

¹²⁴ V uvedenej súvislosti je potrebné zdôrazniť, že udržateľnosť a stabilita sú kľúčové požiadavky dlhodobého fungovania dôchodkového systému a podľa E. Rievajovej (2006, s. 79) majú nasledujúce dve základné roviny: 1. akceptácia prispievania do systému z hľadiska občanov; 2. odolnosť daného systému voči zmene demografických, ekonomických, vonkajších a iných faktorov ovplyvňujúcich jeho fungovanie.

¹²⁵ Pri podporovaní jednej generácie druhou sú príspevky veľmi citlivé na vývoj pomeru aktívnej a neaktívnej populácie a na vývoj reálnych zárobkov v pomere k penzijným dávkam (Škrovánková, Bilíková, 2002, s. 15).

aktívna generácia vo výške 18%, budú aj naďalej zostávať v Sociálnej poisťovni, ktorá ich bude spravovať a poproduktívna generácia bude tieto príspevky čerpať vo forme dôchodkov. Novým zákonom č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov, bola od 1.1.2004 nahradená oblasť dôchodkového zabezpečenia tzv. dôchodkovým poistením, ktoré je v súčasnosti tvorené dvoma samostatnými, osobitne financovanými systémami: starobným poistením a invalidným poistením.¹²⁶ Dávky, poskytované z uvedených systémov, zabezpečujú poistenca v prípadoch dlhodobej straty, respektíve zníženia príjmu zo zárobkovej činnosti z dôvodu staroby, invalidity a smrti poistenca.

Práve zákon o sociálnom poistení reformuje prvý pilier dôchodkového poistenia, ktorý je založený na priebežnom financovaní a aj ďalej zabezpečovaný SP, kde je realizované zamestnancami SP v termíne od 1. januára 2004 centrálné spisovanie žiadostí o dôchodok, ktoré sa spisovali do 31. decembra 2003 aj u príslušných zamestnávateľov. Významnou pozitívnu zmenou v dôchodkovom poistení je zmena spôsobu výpočtu dávok a nahradenie statickej konštrukcie výpočtu systémom, schopným zohľadňovať mzdový vývoj. Uvedená právna úprava zavádza dosť výrazne do dôchodkového poistenia financovaného priebežným spôsobom princíp zásluhovosti (tým sa však oslabuje princíp sociálnej solidarity). Predmetný zákon zaviedol zmeny aj v dôchodkovom veku so zreteľom na problémy, vyplývajúce najmä z demografických trendov, ktorý sa mužom aj ženám postupne vyrovná na jednotných 62 rokov.¹²⁷

Z dôchodkového poistenia sa za podmienok ustanovených zákonom o sociálnom poistení poskytujú dôchodkové dávky (ktoré majú obligatórny charakter), a to: zo *starobného poistenia* starobný dôchodok a predčasný starobný dôchodok, vdovský a vdovecký dôchodok, sirotský dôchodok, z *invalidného poistenia* zasa invalidný dôchodok, vdovský a vdovecký dôchodok a sirotský dôchodok.¹²⁸

Vyššie uvedený zákon v rámci poisťných vzťahov priamo rozlišuje subjekty z hľadiska osobného rozsahu poistenia (tieto sú síce účastníkmi poisťných vzťahov, ale zároveň sú poistené pre prípad určitej udalosti) a subjekty, ktoré platia poisťné na sociálne poistenie. Osobný rozsah dôchodkového poistenia tvorí zamestnávateľ, samostatne zárobkovo činná osoba - povinne nemocensky poistená, fyzická osoba, starajúca sa o dieťa do 6 rokov jeho veku, fyzická osoba, ktorá sa stará o dieťa s dlhodobo nepriaznivým stavom do 18 rokov jeho veku, fyzická osoba, ktorá poberá príspevok na opatrovanie a ktorá vykonáva osobnú

---

¹²⁶ Týmto zákonom bol zároveň zrušený zákon č. 100/1988 Zb. o sociálnom zabezpečení v znení neskorších predpisov, ktorým bola do 31. decembra 2003 upravená celá oblasť dôchodkového zabezpečenia. Uvedenou zmenou už nie je možný vznik nároku na pomerný starobný dôchodok, čiastočný invalidný dôchodok, dôchodok za výsluhu rokov, dôchodok manželky a sociálny dôchodok. Neumožňuje sa zároveň dôchodky upraviť z dôvodu, že sú jediným zdrojom príjmu poberateľa dôchodku a jeho rodinného príslušníka.

¹²⁷ Nová právna úprava však upustila od uplatňovania zásady „dôchodok alebo zárobok“, čím je umožnené bez akýchkoľvek obmedzení poberať dôchodok aj popri príjme zo zárobkovej činnosti. Súčasným dôchodcom priniesol zákon o sociálnom poistení úplne nový spôsob valorizácie dôchodkov podľa presne stanovených pravidiel, bez potreby prijatia osobitného zákona, ktorý sa však postupne menil. V období od 1. januára 2004 do 31. decembra 2008 boli dôchodkové dávky automaticky zvyšované od 1. júla príslušného kalendárneho roka v závislosti od priemerného medziročného rastu spotrebiteľských cien a od medziročného rastu priemernej mzdy v hospodárstve SR. Od 1. januára 2009 sa zvyšujú dôchodkové dávky od 1. januára príslušného kalendárneho roka o percento určené ako súčet jednej polovice percenta medziročného rastu spotrebiteľských cien a jednej polovice percenta medziročného rastu priemernej mzdy v hospodárstve SR.

¹²⁸ Dôchodky sa členia z mnohých hľadísk, podľa funkcie na *základné dôchodky* (starobný, predčasný starobný dôchodok a invalidný dôchodok) a *odvodené dôchodky*, ktorými sú všetky dôchodky pozostalých (vdovský a vdovecký dôchodok a sirotský dôchodok). Z hľadiska splnenia podmienok nároku na dávku a nároku na výplatu dávky sa dôchodky teda členia na *priame dôchodky*, ktoré priamo pochádzajú z vlastného poistenia subjektu zúčastneného na dôchodkovom poistení (dôchodky (starobný, predčasný starobný dôchodok a invalidný dôchodok) a *nepriame dôchodky*, ktoré ale pochádzajú z poistenia rodinného príslušníka (vdovský a vdovecký dôchodok a sirotský dôchodok) (Macková, 2012^b, s. 132-133).

asistenciu,¹²⁹ fyzická osoba, poberajúca úrazovú rentu do dovŕšenia dôchodkového veku, respektíve do priznania predčasného starobného dôchodku a dobrovoľne dôchodkovo poistená osoba.

Platiteľmi poistného na starobné poistenie sú zamestnávateľ, zamestnanec, povinne dôchodkovo poistená samostatne zárobkovo činná osoba, dobrovoľne dôchodkovo poistená osoba, štát a Sociálna poisťovňa. Z uvedeného rozsahu však poistné na invalidné poistenie neplatí SP, pričom zákon o sociálnom poistení vymedzuje ďalšie subjekty, ktoré neplatia poistné na invalidné poistenie.¹³⁰

Všeobecný vymeriavací základ je 12 násobok priemernej mesačnej mzdy v hospodárstve SR, zistenej Štatistickým úradom SR, vždy za príslušný kalendárny rok.¹³¹

Obdobie dôchodkového poistenia podmieňuje vznik nároku na dôchodkovú dávku a jej výšku. Za obdobie dôchodkového poistenia sa považuje obdobie povinného dôchodkového poistenia a dobrovoľného dôchodkového poistenia, ak za uvedené obdobia bolo zaplatené poistné na dôchodkové poistenie (poistné na dôchodkové poistenie nemusí byť zaplatené za tie obdobia dôchodkového poistenia, počas ktorých je vylúčená povinnosť platiť toto poistné v zmysle ustanovenia § 140 zákona o sociálnom poistení). Obdobie dôchodkového poistenia je aj obdobím výkonu služby policajta a profesionálneho vojaka, ak toto obdobie policajt a profesionálny vojak nezískali v rozsahu,¹³² ktorý zakladá nárok na výsluhový dôchodok podľa zákona č. 328/2002 Z. z. o sociálnom zabezpečení policajtov a vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a zároveň im nebol priznaný invalidný výsluhový dôchodok, invalidný dôchodok alebo čiastočný invalidný dôchodok podľa príslušných ustanovení vyššie uvedeného zákona. Obdobie dôchodkového poistenia je tiež aj obdobie poberania invalidného dôchodku priznaného a vyplácaného Sociálnou poisťovňou, a to do dovŕšenia dôchodkového veku alebo priznania predčasného starobného dôchodku. Za obdobie dôchodkového poistenia sa považujeme zároveň aj obdobie, za ktoré

---

¹²⁹ Od 1. januára 2009 došlo k rozšíreniu okruhu poistencov štátu o asistentov (Plachá, 2009, s. 70), čím sa zároveň rozšíril osobný rozsah dôchodkového poistenia a medzi povinne dôchodkovo poistené osoby patrí aj fyzická osoba s trvalým pobytom na území SR, ktorá má podľa zmluvy o výkone osobnej asistencie (uzatvorenej medzi fyzickou osobou s ťažkým zdravotným postihnutím a osobným asistentom podľa §51 a tiež §853 Občianskeho zákonníka) vykonávať osobnú asistenciu fyzickej osobe s ťažkým zdravotným postihnutím najmenej 140 hodín mesačne podľa § 20 zákona č. 447/2008 Z. z. o peňažných príspevkoch na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia a o zmene a doplnení niektorých zákonov v rozsahu najviac 12 rokov, ak nie je povinne dôchodkovo poistená z iných dôvodov, nebol jej priznaný predčasný starobný dôchodok alebo invalidný dôchodok, resp. nedovŕšila dôchodkový vek.

¹³⁰ Podľa Z. Mackovej (2012^b, s. 133) súhrn podmienok ustanovených právnym predpisom dôchodkového poistenia (zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov) pre vznik nároku na jednotlivú dávku predstavuje dávkový schéma, ktorá je ustanovená osobitne pre každý druh dôchodkovej dávky. Dávková schéma je upravená priamo v zákone o sociálnom poistení a premietajú sa v nej základné inštitúty (činitele) dôchodkového poistenia (Tamže, s. 280): všeobecný vymeriavací základ, obdobie dôchodkového poistenia, priemerný osobný mzdový bod, dôchodková hodnota a dôchodkový vek.

¹³¹ Všeobecné vymeriavacie základy v kalendárnych rokoch pred rokom 2003 sú uvedené v Prílohe č. 3 zákona č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov. Suma všeobecného vymeriavacieho základu po roku 2002 za príslušný kalendárny rok sa ustanovila opatrením, ktoré vydáva MPSVaR podľa údajov štatistického úradu a tiež vyhlásilo jeho úplné znenie uverejnením v Zbierke zákonov SR najneskôr do 30. apríla kalendárneho roka, nasledujúceho po príslušnom kalendárnom roku. Zákomom č. 183/2014 Z.z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 43/2004 Z. z. o starobnom dôchodkovom sporení a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony sa ustanovilo, že sumu všeobecného vymeriavacieho základu za nasledujúce kalendárne roky počnúc rokom 2015 stanoví SP a zverejní ju najneskôr do 30. apríla kalendárneho roka nasledujúceho po príslušnom kalendárnom roku na svojom webovom sídle.

¹³² Z. Macková (2012^b, 134) uvádza, že pre poistencov tzv. „silových rezortov“ sa týmto zamedzuje tzv. duplicitnému hodnoteniu obdobia výkonu služby a tým aj získaniu nárokov na dávky za rovnaké obdobie zo základného systému sociálneho poistenia „civilných poistencov“ a zároveň z osobitného systému pre poistencov týchto rezortov.

bolo dodatočne zaplatené poistné na dôchodkové poistenie. Za rok dôchodkového poistenia sa považuje 365 dní dôchodkového poistenia (§ 60 zákona o sociálnom poistení).

Priemerný osobný mzdový bod od 1. januára 2004 nahradil priemerný mesačný zárobok, prostredníctvom priemerného mzdového bodu sa v dôchodkovom poistení posilnil princíp zásluhovosti. Na určenie sumy dôchodkovej dávky sa priemerný osobný mzdový bod určí ako podiel súčtu osobných mzdových bodov dosiahnutých v jednotlivých kalendárnych rokoch rozhodujúceho obdobia a tiež obdobia dôchodkového poistenia v rozhodujúcom období. Priemerný osobný mzdový bod sa zaokrúhľuje na štyri desatinné miesta nahor.¹³³

Od 1. januára 2011 (zákonom č. 543/2010 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov) z hodnoty priemerného osobného mzdového bodu od 1,25 do 3 sa započítavalo 84%, k priemernému osobnému mzdovému bodu v hodnote nižšej ako 1,0 sa pripočítavalo 16% z rozdielu medzi hodnotou 1,0 a priemerným osobným mzdovým bodom.¹³⁴ Od 1. januára 2013 nastala opätovne zmena (zákonom č. 252/2012 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z.) v prípade nároku na dôchodok, ktorý vznikol po 31. decembri 2012 sa síce priemerný osobný mzdový bod v hodnote nižšej ako 1,25 započítava aj naďalej v celej výške, ale z hodnoty priemerného osobného mzdového bodu od 1,25 do 3 sa započítavajú iné hodnoty.¹³⁵

Rozhodujúce obdobie na zistenie priemerného osobného mzdového bodu sú kalendárne roky pred rokom, v ktorom boli splnené podmienky nároku na dôchodkovú dávku avšak s výnimkou kalendárnych rokov pred 1. januárom 1984.

Dôchodková hodnota vyjadruje hodnotu jedného priemerného osobného mzdového bodu, prostredníctvom dôchodkovej hodnoty je vyjadrený princíp zásluhovosti. V roku 2004 bola dôchodková hodnota ustanovená v sume 183,58 Sk, v roku 2012 v sume 9,8182 Eur.¹³⁶

---

¹³³ Osobný mzdový bod na určenie sumy dôchodkovej dávky sa určí ako podiel osobného vymeriavacieho základu (tvorí úhrn vymeriavacích základov za kalendárny rok, z ktorých sa zaplatilo poistné na dôchodkové poistenie alebo z ktorých sa poistné na dôchodkové poistenie považuje za zaplatené) a všeobecného vymeriavacieho základu. Osobný mzdový bod sa zaokrúhľuje na štyri desatinné miesta nahor. Získané dni dôchodkového poistenia na účely určenia obdobia dôchodkového poistenia prepočítavajú na roky a toto obdobie dôchodkového poistenia sa zaokrúhľuje na štyri desatinné miesta nahor. Na hodnotu priemerného osobného mzdového bodu prevyšujúcu hodnotu 3 sa neprihliada, priemerný osobný mzdový bod v hodnote nižšej ako 1,25 sa započítava v celej výške.

¹³⁴ Pred uvedenou novelou zákona o sociálnom poistení (teda v období do 31. decembra 2010) sa v prechodnom období tzn. od 1. januára 2004 do 31. decembra 2014 priemerný osobný mzdový bod mal upravovať podľa pravidiel uvedených v § 63 zákona o sociálnom poistení. Podľa Z. Mackovej (2012^a, s. 285) v uvedenom tzv. prechodnom období „malo existovať silnejšie prerozdelenie finančných zdrojov poistencov platiacich poistné z vyšších vymeriavacích základov v prospech tých poistencov, ktorí platia poistné na dôchodkové poistenie z nižších vymeriavacích základov, t. j. mal sa uplatňovať ešte princíp sociálnej solidarity“.

¹³⁵ V roku 2013 – 80%; v roku 2015 – 72%; v roku 2017 – 64 %; v roku 2014 – 76%; v roku 2016 – 76%; v roku 2018 a nasledujúcich 60%. Od 1. januára 2013 sa k priemernému osobnému mzdovému bodu v hodnote nižšej ako 1,0 pripočíta z rozdielu medzi hodnotou 1,0 a priemerným osobným mzdovým bodom: v roku 2013 – 17%; v roku 2015 – 19%; v roku 2017 – 21%; v roku 2014 – 18%; v roku 2016 – 20%; v roku 2018 a nasledujúcich 22%.

¹³⁶ Dôchodková hodnota, platná k 31. decembru daného kalendárneho roka, sa každoročne zvyšuje v závislosti od príslušného indexu rastu priemernej mzdy v hospodárstve vždy za príslušný tretí štvrtrok. Takto určená dôchodková hodnota platí vždy od 1. januára do 31. decembra kalendárneho roka. Tento spôsob korektne zabezpečuje, že dôchodky nebudú zaostávať za rastom miezd. Dôchodková hodnota sa do 31. decembra 2008 zaokrúhľovala na dve desatinné miesta nahor, od 1. januára 2009 sa zaokrúhľuje na štyri desatinné miesta nahor. *Aktuálna dôchodková hodnota* je dôchodková hodnota, určená vyššie uvedeným spôsobom, ktorá platí v čase vzniku nároku na výplatu dôchodkovej dávky. Výška dôchodkovej hodnoty po roku 2005 sa na príslušný kalendárny rok ustanovuje opatrením, ktoré vydá MPSVaR s uverejnením v Zbierke zákonov SR najneskôr do 31. decembra kalendárneho roka. Zákonom č. 183/2014 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 43/2004 Z. z. o starobnom dôchodkovom sporení a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony sa ustanovilo, že výšku dôchodkovej

Dôchodkový vek zaviedol zákon o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov od 1. januára 2004 jednotný pre mužov a ženy a to 62 rokov veku. Tento jednotný dôchodkový vek sa uplatňuje postupne a spôsobom taxatívne vymedzeným v § 65 zákona o sociálnom poistení. Dôchodkový vek na vznik nároku na starobný dôchodok bol do 31. decembra 2003 stanovený rozdielne pre mužov a ženy, rozhodujúcim však bolo zaradenie zamestnanca do pracovnej kategórie a v prípade žien sa bral do úvahy aj počet vychovaných detí.

a) Starobný dôchodok

Starobný dôchodok je obligatórna, pravidelne sa opakujúca tzv. základná dôchodková peňažná dávka, ktorá sa poskytuje občanovi po splnení určitých zákonom stanovených podmienok na jeho hmotné zabezpečenie v starobe. Účelom starobného dôchodku je nahradiť stratu alebo obmedzenie pracovného príjmu, ktoré spôsobuje vyšší vek (staroba) ako sociálna udalosť. Pre vznik nároku na starobný dôchodok a následne na jeho výplatu zákon o sociálnom poistení ustanovuje splnenie dvoch základných podmienok a to získanie potrebného počtu rokov dôchodkového poistenia a dovŕšenie dôchodkového veku.

Získanie potrebného počtu rokov dôchodkového poistenia ustanovuje priamo zákon o sociálnom poistení, ktorý sa ale postupne menil. V období od 1. januára 2004 do 31. decembra 2007 bol stanovený potrebný počet rokov dôchodkového poistenia na 10 rokov, čiže v porovnaní s právnou úpravou platnou do 31. decembra 2003 došlo k skráteniu potrebného obdobia doby zamestnania o 15 rokov (z 25 rokov vrátane náhradných dôb na 10 rokov).

Od 1. januára 2008 došlo opätovne k zmene (zákonom č. 555/2007 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov), a to k predĺženiu obdobia dôchodkového poistenia na 15 rokov.

Dôchodkový vek je od 1. januára 2004 určený jednotne pre mužov a ženy na 62 rokov, pričom jednotný vek odchodu do dôchodku u mužov sa aplikuje od roku 2006 a u žien sa bude plne aplikovať až od roku 2023. Vzhľadom na predchádzajúcu právnu úpravu (zákon č. 100/1988 Zb. o sociálnom zabezpečení) zaviedol zákonodarca osobitne u žien rozsiahle prechodné obdobie, počas ktorého sa pripočítava za každý rok 9 kalendárnych mesiacov od účinnosti zákona o sociálnom poistení až do kalendárneho roku, v ktorom dovŕši dotknutá žena dôchodkový vek, určený podľa právnej úpravy platnej do 31. decembra 2003.¹³⁷

Dôchodkový vek stanovený zákonom č. 100/1988 Zb. o sociálnom zabezpečení v znení neskorších predpisov sa bude ďalej, až do 31. decembra 2023 uplatňovať len v prípade, ak ide o zamestnanca, ktorému sa priznávajú nároky vyplývajúce zo zaradenia zamestnania do prvej pracovnej kategórie. Suma starobného dôchodku podľa platnej právnej úpravy sa určí ako súčin priemerného osobného mzdového bodu, obdobia dôchodkového poistenia získaného ku dňu vzniku nároku na starobný dôchodok a aktuálnej dôchodkovej hodnoty. Ak bol poistenc aj po vzniku nároku na starobný dôchodok dôchodkovo poistený, starobný dôchodok sa mu za predpokladu splnenia zákonom stanovených podmienok za toto obdobie zvyšuje.¹³⁸

---

hodnoty na nasledujúce kalendárne roky počnúc rokom 2015 stanoví Sociálna poisťovňa a zverejní ju najneskôr do 31. decembra príslušného kalendárneho roka na svojom webovom sídle. Výška aktuálnej dôchodkovej hodnoty sa priamo používa pri určení sumy dôchodku v danom roku.

¹³⁷ M. Lacko (2011, s. 67) zároveň k uvedenému poznamenáva, že k zjednoteniu dôchodkového veku u mužov a žien sa pristúpilo v dôsledku plnej implementácie zásady rovnakého zaobchádzania medzi mužmi a ženami v súlade so smernicou Rady č. 79/7EHS z 19. decembra 1978 o postupnom vykonávaní zásady rovnakého zaobchádzania s mužmi a ženami vo veciach, súvisiacich priamo so sociálnym zabezpečením. Táto sa následne odrazila aj v zjednotení prvkov dávkovej schémy a formule pozostalostných dôchodkov.

¹³⁸ Suma starobného dôchodku v prípade poistenca, ktorý bol dôchodkovo poistený ešte aj po vzniku nároku na starobný dôchodok a poberal tento dôchodok (alebo jeho časť) sa určí tak, že k sume starobného dôchodku vyplácanej ku dňu zániku dôchodkového poistenia sa mu ešte pripočíta tzv. suma zvýšenia, určená ako súčin

b) Predčasný starobný dôchodok

Nová právna úprava od 1. januára 2004 zaviedla do vecného rozsahu dôchodkového poistenia nový druh dôchodkovej dávky predčasný starobný dôchodok. Poistenec má nárok na predčasný starobný dôchodok ak ku dňu, od ktorého žiada o jeho priznanie bol dôchodkovo poistený najmenej 15 rokov,¹³⁹ chýbajú mu najviac dva roky do dovŕšenia dôchodkového veku a suma predčasného starobného dôchodku je vyššia ako 1,2-násobok sumy životného minima pre jednu plnoletú fyzickú osobu podľa zákona č. 601/2003 Z. z. o životnom minime a o zmene a doplnení niektorých zákonov.¹⁴⁰

Zákon o sociálnom poistení však nevyklučoval do 31. decembra 2010 výkon zárobkovej činnosti popri poberaní predčasného starobného dôchodku a zároveň upravoval režim určenia danej sumy predčasného starobného dôchodku (respektíve jeho zvýšenia) z dôvodu výkonu zárobkovej činnosti popri poberaní predčasného starobného dôchodku. Od 1. januára 2011 (zákonom č. 543/2010 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov) výkon zárobkovej činnosti, popri poberaní predčasného starobného dôchodku, už nie je vôbec možný (Macková, 2012¹, s. 308). Nový zákon o sociálnom poistení v súvislosti s poskytovaním predčasného starobného dôchodku vylučuje nárok na starobný dôchodok, avšak po dovŕšení dôchodkového veku sa predčasný starobný dôchodok už považuje za starobný dôchodok.

c) Invalidný dôchodok¹⁴¹

Právny nárok na invalidný dôchodok vzniká občanovi pri splnení zákonom stanovených podmienok. Z. Macková (2012^b, s. 156) rozlišuje dva prípady: v prvom prípade má poistenec nárok na invalidný dôchodok ak sa tento stal invalidným, získal počet rokov dôchodkového poistenia určených zákonom a ku dňu invalidity nespĺnil podmienky nároku na starobný dôchodok, respektíve mu nebol priznaný predčasný starobný dôchodok. V druhom prípade na

---

súčtu jednej polovice osobných mzdových bodov získaných za obdobie dôchodkového poistenia počas poberania konkrétneho starobného dôchodku alebo jeho časti a aktuálnej dôchodkovej hodnoty platnej ku dňu nasledujúcemu po zániku dôchodkového poistenia. Suma starobného dôchodku v prípade poistenca, ktorý bol dôchodkovo poistený po vzniku nároku na starobný dôchodok a nepoberal tento dôchodok (alebo jeho časť) sa určí tak, že k sume starobného dôchodku určenej ku dňu vzniku nároku na starobný dôchodok sa ešte zároveň pripočíta suma určená ako súčin súčtu osobných mzdových bodov získaných za obdobie dôchodkového poistenia po vzniku nároku na starobný dôchodok a aktuálnej dôchodkovej hodnoty. Takto určená suma starobného dôchodku sa zvýši o 0,5% za každých 30 dní dôchodkového poistenia získaných po vzniku nároku na starobný dôchodok bez poberania tohto dôchodku alebo jeho časti.

¹³⁹ Od 1. januára 2008 však došlo k predĺženiu (zákonom č. 555/2007 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov) obdobia dôchodkového poistenia pri predčasnom starobnom dôchodku z najmenej 10 rokov na 15 rokov.

¹⁴⁰ Poistenec, ktorý je sporiteľ podľa zákona o starobnom dôchodkovom sporení má nárok na predčasný starobný dôchodok, ak ku dňu od ktorého žiada jeho priznanie bol dôchodkovo poistený najmenej 15 rokov, chýbajú mu najviac dva roky do dovŕšenia dôchodkového veku a suma predčasného starobného dôchodku je vyššia ako 0,6 násobok sumy životného minima pre jednu plnoletú fyzickú osobu podľa zákona č. 601/2003 Z. z. o životnom minime a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Nárok na tento predčasný starobný dôchodok vzniká najskôr odo dňa podania žiadosti o predčasný starobný dôchodok, pričom uvedenú žiadosť môže poistenec podať v kalendárnom roku najviac dvakrát. Suma tohto predčasného starobného dôchodku (podľa ustanovenia § 68 zákona o sociálnom poistení) sa určí ako súčin priemerného osobného mzdového bodu, obdobia dôchodkového poistenia získaného ku dňu vzniku nároku na predčasný starobný dôchodok a tiež aktuálnej dôchodkovej hodnoty zníženú o 0,5% za každých začatých 30 dní odo dňa vzniku nároku na predčasný starobný dôchodok do dovŕšenia dôchodkového veku.

¹⁴¹ Invalidný dôchodok je v členení samostatná dávka dôchodkového poistenia hmotne zabezpečujúca hmotne občana, ktorý sa stal invalidným. Účelom invalidného dôchodku je zabezpečiť poistencovi príjem v prípade poklesu schopnosti vykonávať zárobkovú činnosť v dôsledku dlhodobého nepriaznivého zdravotného stavu určeného podľa stupňa zdravotného poškodenia.

priznanie invalidného dôchodku stačí, ak sa poistenec stal invalidným v dôsledku pracovného úrazu alebo choroby z povolania.¹⁴²

Poistenec je vtedy invalidný, ak pre dlhodobu nepriaznivý zdravotný stav má pokles schopnosti vykonávať zárobkovú činnosť o viac ako 40% v porovnaní so zdravou fyzickou osobou. Prítom práve dlhodobu nepriaznivý zdravotný stav je taký zdravotný stav, ktorý spôsobuje pokles schopnosti vykonávať zárobkovú činnosť a ktorý má podľa poznatkov lekárskej vedy trvať dlhšie ako jeden rok. Toto posudzovanie dlhodobu nepriaznivého stavu a pokles schopnosti vykonávať zárobkovú činnosť sa pri zisťovaní invalidity vykonáva podľa zákona o sociálnom poistení prostredníctvom posudkových lekárov sociálneho poistenia v rámci lekárskej posudkovej činnosti dôchodkového poistenia priamo v pobočkách SP.¹⁴³

Počet rokov dôchodkového poistenia, potrebný na vznik nároku na invalidný dôchodok, sa od 1. januára 2004 v zákone o sociálnom poistení menil, pričom do 31. decembra 2009 bol odstupňovaný podľa veku poistenca do šiestich skupín. Zisťoval sa z obdobia pred vznikom invalidity, ak išlo o poistenca vo veku nad 28 rokov, z posledných desiatich rokov pred vznikom invalidity. Od 1. januára 2010 došlo (zákonom č. 449/2008 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov) k zmene, pričom dĺžka potrebnej doby poistenia je priamo odstupňovaná podľa veku poistenca do siedmich skupín.¹⁴⁴

V prípade poistenca, ktorý sa stal invalidný v dôsledku pracovného úrazu (alebo choroby z povolania) a fyzickej osobe, ktorá sa stala invalidná v období, v ktorom je nezaopatrené dieťa alebo doktorand v dennej forme štúdia a nedovršila 26 rokov veku, sa podmienka počtu rokov dôchodkového poistenia považuje vždy za splnenú.

V rámci komparácie období je však potrebné uviesť, že novou definíciou invalidity podľa zákona o sociálnom poistení došlo k vylúčeniu poskytovania invalidného dôchodku v prípadoch, v ktorých neplnil svoj účel. Nakoľko systém sociálneho poistenia je založený zásadne na výkone zárobkovej činnosti a platení poistného, tak dávky z neho poskytované plnia funkciu náhrady straty príjmu z predchádzajúceho výkonu zárobkovej činnosti. Podľa právnej úpravy, platnej do 31. decembra 2003, bol invalidný dôchodok poskytovaný tiež občanom, ktorí sa stali invalidní do skončenia povinnej školskej dochádzky. Tieto subjekty nevykonávali zárobkovú činnosť, a tým do systému neprispievali, v sociálnom poistení

---

¹⁴² Nárok na invalidný dôchodok má zároveň fyzická osoba, ak sa stala invalidnou v takom období, v ktorom je nezaopatreným dieťaťom (nárok na invalidný dôchodok vzniká najskôr odo dňa dovŕšenia 18 rokov veku), alebo doktorandom v dennej forme štúdia a nedovršila 26 rokov veku a zároveň má trvalý pobyt na území Slovenskej republiky (§ 70 zákona o sociálnom poistení). Z uvedeného vyplýva, že prvou podmienkou na priznanie invalidného dôchodku je vznik samotnej invalidity poistenca (fyzickej osoby), druhou podmienkou je potrebná doba poistenia.

¹⁴³ Pokles schopnosti vykonávať zárobkovú činnosť sa teda v zákone posudzuje porovnaním telesnej schopnosti, duševnej schopnosti a zmyslovej schopnosti poistenca s dlhodobu nepriaznivým zdravotným stavom oproti zdravej fyzickej osobe na základe predložených lekárskejších správ a údajov zo zdravotnej dokumentácie, na základe zhodnotenia liečby s určením diagnostického záveru, komplexných funkčných vyšetrení ich záverov a pod. samotná miera poklesu schopnosti vykonávať zárobkovú činnosť v percentách sa určuje podľa druhu zdravotného postihnutia, ktoré je rozhodujúcou príčinou dlhodobu nepriaznivého zdravotného stavu a so zreteľom na závažnosť ostatných zdravotných postihnutí a je uvedená v prílohe č. 4 zákona o sociálnom poistení. Jednotlivé percentuálne miery poklesu schopnosti vykonávať zárobkovú činnosť sa nesčítavajú. Dlhodobu nepriaznivý zdravotný stav na účely invalidity sa posúdi opätovne v tom prípade (§ 71 zákona o sociálnom poistení), ak sa však predpokladá zmena vo vývoji zdravotného stavu a tiež zmena schopnosti vykonávať zárobkovú činnosť.

¹⁴⁴ Ide o nasledujúce skupiny: 1. vo veku do 20 rokov je menej ako jeden rok; 2. nad 20 rokov do 24 rokov je najmenej jeden rok; 3. nad 24 rokov do 28 rokov je najmenej dva roky; 4. nad 28 rokov do 34 rokov je najmenej päť rokov; 5. nad 34 rokov do 40 rokov je najmenej osem rokov; 6. nad 40 rokov do 45 rokov je najmenej 10 rokov a 7. nad 45 rokov je najmenej 15 rokov. Počet rokov dôchodkového poistenia na vznik nároku na invalidný dôchodok sa zisťuje z obdobia pred vznikom invalidity.

a konkrétne v dôchodkovom poistení sa už neupravuje zabezpečenie občanov invalidných z mladosti, poskytovaním invalidného dôchodku (Macková, 2012^a, s. 316).

Za invalidný dôchodok sa po 31. decembri 2003 považujú podľa zákona o sociálnom poistení invalidný dôchodok a čiastočný invalidný dôchodok, ktoré boli priznané podľa zákona č. 100/1988 Zb. o sociálnom zabezpečení v znení neskorších predpisov.¹⁴⁵

d) Vdovský a vdovecký dôchodok¹⁴⁶

Od 1. januára 2004 však novou právnou úpravou, ktorá vychádza zo zásady rovnosti poistencov došlo k zjednoteniu podmienok vzniku nároku a tieto platia rovnako pre nárok na vdovský a tiež vdovecký dôchodok. Podľa právneho stavu platného do 31. decembra 2003 vyplývalo z rozdielnej právnej úpravy podmienok nároku na vdovský a vdovecký dôchodok nerovnaké postavenie mužov a žien v dôchodkovom zabezpečení.¹⁴⁷ Vdova má nárok na výplatu vdovského dôchodku len počas jedného roka od smrti manžela. Po uplynutí tohto obdobia má vdova nárok na výplatu vdovského dôchodku, ak spĺňa niektorú z nasledovných podmienok: stará sa riadne o nezaopatrované dieťa, je invalidná z dôvodu poklesu schopnosti vykonávať zárobkovú činnosť o viac ako 70% alebo vychovala aspoň tri deti, dovŕšila vek 52 rokov a vychovala dve deti, dovŕšila dôchodkový vek.

Suma vdovského dôchodku je 60% z dôchodku zomretého, na ktorý mal alebo by mal nárok ku dňu smrti. Nárok na vdovský, respektíve vdovecký dôchodok zaniká uzatvorením manželstva, dňom právoplatnosti súdu, podľa ktorého vdova, alebo vdovec úmyselným trestným činom spôsobila smrť manžela.

e) Sirotský dôchodok

Sirotský dôchodok je peňažná, opakujúca sa dávka dôchodkového poistenia, ktorej účelom je hmotné zabezpečenie nezaopatreného dieťaťa po úmrtí živeľa, najmä matky alebo otca. Nárok na sirotský dôchodok má teda nezaopatrené dieťa, ktorému zomrel rodič alebo osvojiteľ dieťaťa, ak rodič (osvojiteľ) ku dňu smrti bol poberateľom starobného, predčasného starobného dôchodku alebo invalidného dôchodku, alebo ku dňu smrti získal počet rokov dôchodkového poistenia na nárok na invalidný dôchodok, alebo splnil podmienky nároku na starobný dôchodok, alebo zomrel v dôsledku pracovného úrazu (choroby z povolania).

---

¹⁴⁵ Suma invalidného dôchodku poistenca, ktorý má v zmysle zákona percentuálny pokles schopnosti vykonávať zárobkovú činnosť o viac ako 70% sa určí ako súčin priemerného osobného mzdového bodu, obdobia dôchodkového poistenia získaného ku dňu vzniku nároku na invalidný dôchodok, ku ktorému sa pripočíta obdobie od vzniku nároku na invalidný dôchodok do dovŕšenia dôchodkového veku a aktuálnej dôchodkovej hodnoty. Suma invalidného dôchodku poistenca, ktorý má v zmysle zákona percentuálny pokles schopnosti vykonávať zárobkovú činnosť najviac o 70% (41-70%) sa určí ako súčin percentuálneho poklesu schopnosti poistenca vykonávať zárobkovú činnosť, priemerného osobného mzdového bodu, obdobia dôchodkového poistenia získaného ku dňu vzniku nároku na invalidný dôchodok, ku ktorému sa pripočíta celé obdobie od vzniku nároku na invalidný dôchodok do dovŕšenia dôchodkového veku, a aktuálnej dôchodkovej hodnoty. Zákon o sociálnom poistení definuje tiež určenie sumy invalidného dôchodku u fyzickej osoby ktorá sa stala invalidná v období, v ktorom je nezaopatrené dieťa alebo doktorand v dennej forme štúdia a nedovŕšila 26 rokov veku (§ 73 zákona o sociálnom poistení). Poistencovi, ktorému by mal ešte trvať nárok na výplatu invalidného dôchodku po dovŕšení dôchodkového veku, tento invalidný dôchodok sa považuje za starobný dôchodok.

¹⁴⁶ Vdovský a vdovecký dôchodok patrí k najvýznamnejším z pozostalostných dôchodkov, pričom ich účelom je pomôcť dotknutým subjektom vyrovnat' sa so zmenenými podmienkami, ktoré u nich nastali v dôsledku úmrtia jedného z manželov a straty jeho príjmu so zárobkovej činnosti.

¹⁴⁷ Nárok na vdovský dôchodok je podmienený splnením zákonom uvedených skutočností u zomretého aj u pozostalej vdovy. Vdova má teda nárok na vdovský dôchodok po manželovi, ktorý bol ku dňu smrti poberateľom starobného, predčasného starobného dôchodku alebo invalidného dôchodku, ku dňu smrti splnil podmienky nároku na starobný dôchodok, alebo získal počet rokov dôchodkového poistenia na nárok na invalidný dôchodok, alebo zomrel v dôsledku pracovného úrazu alebo choroby z povolania.

Štatút nezaopatreného dieťaťa je priamo vymedzený v § 9 zákona o sociálnom poistení. Suma sirotského dôchodku sa v zákone o sociálnom poistení menila (od 1. januára 2004 do 31. júla 2006 bola 30%) od 1. augusta 2006 (zákonom č. 310/2006 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov) je 40% starobného dôchodku, alebo invalidného dôchodku na ktorý mal, alebo by mal nárok rodič dieťaťa alebo osvojiteľ. Suma sirotského dôchodku po poistencovi, ktorému bol priznaný predčasný starobný dôchodok je 40% predčasného starobného dôchodku, na ktorý mal nárok zomretý rodič alebo osvojiteľ dieťaťa v deň smrti. Ak zomretý rodič alebo osvojiteľ dieťaťa splnil podmienky nároku na dva dôchodky, sirotsky dôchodok sa určí z vyššieho dôchodku. Nárok na sirotsky dôchodok trvá dieťaťu dovtedy, kým spĺňa podmienky ustanovené zákonom o sociálnom poistení.

V tejto časti práce sme podrobne analyzovali dôchodkové poistenie v rámci zákona o sociálnom poistení, v nasledujúcej časti síce naviažeme na starobné dôchodkové sporenie a doplnkové dôchodkové sporenie, ale nakoľko tieto systémy vykazujú črty súkromnoprávnej povahy, uvedieme ich len okrajovo a nebudeme ich podrobne rozoberať.

Druhý pilier – sporenie - priebežný systém financovania dôchodkov v I. pilieri bol doplnený o systém osobných dôchodkových účtov, teda schválením zákona č. 43/2004 Z. z. o starobnom dôchodkovom sporení a o zmene a doplnení niektorých zákonov sa zaviedol II. *kapitalizačný pilier dôchodkového systému*, ktorého podstatou je dôchodkové sporenie na individuálnych účtoch a ich postupné zhodnocovanie na finančných trhoch.

Občania si môžu od 1. januára 2005 sporiť na svoj dôchodok, majú umožnený aj individuálny výber jednej z viacerých dôchodkových správcovských spoločností, ktoré vytvárajú dôchodkové fondy a spravujú dôchodkové aktíva. Podstatou tohto kapitalizačného systému dôchodkového sporenia je však skutočnosť, že súčasné dôchodkové dávky nie sú takmer okamžite vyplácané priamo zo súčasných dôchodkových odvodov, ako je to v prípade solidárneho, prvého priebežného piliera.¹⁴⁸

Ak sa občan zapojí do druhého piliera starobného dôchodkového sporenia, tak časť odvodov bude putovať na jeho osobný dôchodkový účet, vedený vo vybranej dôchodkovej správcovskej spoločnosti.¹⁴⁹ Zákon o starobnom dôchodkovom sporení definuje základné

---

¹⁴⁸ Podľa E. Rievajovej (2006, s. 96) prijatie zákona o starobnom dôchodkovom sporení sleduje v podstate päť základných cieľov: 1. vytvorenie predpokladov pre vyššiu úroveň povinného dôchodkového zabezpečenia zhodnocovaním prostriedkov na osobných účtoch sporiteľov; 2. vlastnícky princíp a flexibilná možnosť výberu správcu dôchodkových aktív; 3. sloboda veku odchodu do dôchodku; 4. zastavenie rastu deficitu dôchodkového systému zadlžovania, dlhodobá stabilita a zároveň udržateľnosť dôchodkového systému; 5. štátna garancia, bezpečnosť a funkčnosť reformovaného dôchodkového systému.

¹⁴⁹ Prakticky: z 18%, ktoré by inak plynuli do SP na starobný dôchodok, bude odvádzať len polovicu teda 9%. Zvyšných 9% poputuje do dôchodkovej správcovskej spoločnosti, ktorá by mala peniaze zhodnocovať investovaním na kapitálovom trhu. V tomto prípade sa celková výška odvodov nemení, len sa rozdelí medzi prvý a druhý pilier. Občan, ktorý sa rozhodol pre vstup do druhého piliera, bude dostávať dôchodok z dvoch zdrojov, prvú časť zo Sociálnej poisťovne a druhú priamo zo svojich vlastných finančných prostriedkov zhodnotených v dôchodkových fondoch. Výška dôchodku občana z druhého piliera bude však závisieť od počtu odpracovaných rokov, tiež jeho zárobkov počas celého života a od zhodnotenia jeho peňazí v dôchodkových správcovských spoločnostiach. Od 1. septembra 2012 sa znížila sadzba príspevkov na starobné dôchodkové sporenie z pôvodných 9% na 4% z vymeriavacieho základu podľa zákona o sociálnom poistení a sadzba poistného na starobné poistenie sa úmerne zvýšila z pôvodných 9% na 14%. Zmena sadzby príspevkov do II. piliera je časovo ohraničená rokom 2016; od roku 2017 sa bude sadzba zvyšovať každý rok o 0,25% tak, aby v roku 2024 dosiahla 6%. Sporitelia si od roku 2013 môžu svoj budúci dôchodok z II. piliera zvýšiť prostredníctvom dobrovoľných príspevkov, ktorých výška nie je ale obmedzená, ale daňovo zvýhodnené budú len do výšky najviac 2% zo základu dane (čiastkového základu dane). Suma dobrovoľných príspevkov, ktoré sú daňovo zvýhodnené, však nesmie presiahnuť výšku 2% zo 60-násobku priemernej mesačnej mzdy v hospodárstve SR, zistenej Štatistickým úradom SR v kalendárnom roku, ktorý dva roky predchádza kalendárnemu roku, za ktorý sa zisťuje základ dane. Uvedené daňové zvýhodnenie platilo do konca roka 2016.

pojmy (tieto sú totožné s pojmami používanými v zákone o sociálnom poistení) starobného dôchodkového sporenia, upravuje rozsah, právne vzťahy, organizáciu a financovanie starobného dôchodkového sporenia a dohľad nad jeho vykonávaním.

Osobný rozsah starobného dôchodkového sporenia tvorí od 1. januára 2013 (zákonom č. 252/2012 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony) sporiteľ,¹⁵⁰ ktorý je dôchodkovo poistený podľa zákona o sociálnom poistení najskôr od vzniku prvej účasti na starobnom dôchodkovom sporení a tiež fyzická osoba, ktorej sa vypláca úrazová renta podľa zákona o sociálnom poistení a za ktorú SP platí poistné na starobné poistenie, ak bola sporiteľ pred vznikom nároku na úrazovú rentu.

Starobné dôchodkové sporenie (nie je v súčasnosti obligatórne) a jednotlivé subjekty sa vznikom poistenia stávajú účastníkom prvého piliera a až následne si môžu svoju účasť zvoliť v druhom pilieri (Tonhauser, 2012, s. 294).¹⁵¹

Základným predpokladom vstupu do systému starobného dôchodkového sporenia je uzatvorenie zmluvy o starobnom dôchodkovom sporení, ktorú uzatvárajú dôchodková správcovská spoločnosť a fyzická osoba, ktorej vzniklo prvé dôchodkové poistenie a ktorá ku dňu podpisu prvej zmluvy o starobnom dôchodkovom sporení nedovŕšila vek 35 rokov. Prvú zmluvu o starobnom dôchodkovom sporení môže s dôchodkovou správcovskou spoločnosťou uzatvoriť aj fyzická osoba, ktorá bola pred 1. januárom 2005 dôchodkovo poistená podľa zákona o sociálnom poistení, v období od 1. januára 2005 do 30. júna 2006 bola zaradená do evidencie uchádzačov o zamestnanie alebo sa sústavne pripravovala na povolanie štúdiom na strednej škole alebo na vysokej škole po dovŕšení 16 rokov veku a počas tohto zaradenia alebo tejto sústavnej prípravy a po ich skončení až do 31. decembra 2012 nebola dôchodkovo poistená ako zamestnanec alebo nebola povinne dôchodkovo poistená samostatne zárobkovo činná osoba alebo dobrovoľne dôchodkovo poistená osoba podľa zákona o sociálnom poistení ak jej po 31. decembri 2012 vzniklo dôchodkové poistenie podľa tohto zákona (§ 64 zákona o starobnom dôchodkovom sporení).

Dôchodková správcovská spoločnosť je priamo charakterizovaná podľa § 47 zákona č. 43/2004 Z. z. o starobnom dôchodkovom sporení a o zmene a doplnení niektorých zákonov ako: „*akciová spoločnosť so sídlom na území Slovenskej republiky, ktorej predmetom činnosti je vytváranie a správa dôchodkových fondov na vykonávanie starobného dôchodkového*

---

¹⁵⁰ Sporiteľom podľa zákona o starobnom dôchodkovom sporení (v znení od 1. januára 2015) je fyzická osoba, ktorá má uzatvorenú zmluvu o starobnom dôchodkovom sporení zapísanú v registri zmlúv o starobnom dôchodkovom sporení alebo má uzatvorenú dohodu o vyplácaní starobného dôchodku alebo predčasného starobného dôchodku programovým výberom. Sporiteľ podľa tohto zákona je aj fyzická osoba, ktorej dôchodkovú správcovskú spoločnosť určila Sociálna poisťovňa. Sporiteľ podľa tohto zákona je aj poberateľ starobného dôchodku alebo predčasného starobného dôchodku ako disponibilného prebytku.

¹⁵¹ Základným predpokladom vstupu do systému starobného dôchodkového sporenia je uzatvorenie zmluvy o starobnom dôchodkovom sporení, ktorú uzatvárajú dôchodková správcovská spoločnosť a fyzická osoba, ktorej vzniklo prvé dôchodkové poistenie a ktorá ku dňu podpisu prvej zmluvy o starobnom dôchodkovom sporení nedovŕšila vek 35 rokov. Prvú zmluvu o starobnom dôchodkovom sporení môže s dôchodkovou správcovskou spoločnosťou uzatvoriť aj fyzická osoba, ktorá bola pred 1. januárom 2005 dôchodkovo poistená podľa zákona o sociálnom poistení, v období od 1. januára 2005 do 30. júna 2006 bola zaradená do evidencie uchádzačov o zamestnanie alebo sa sústavne pripravovala na povolanie štúdiom na strednej škole alebo na vysokej škole po dovŕšení 16 rokov veku a počas tohto zaradenia alebo tejto sústavnej prípravy a po ich skončení až do 31. decembra 2012 nebola dôchodkovo poistená ako zamestnanec, alebo nebola povinne dôchodkovo poistená samostatne zárobkovo činná osoba alebo dobrovoľne dôchodkovo poistená osoba podľa zákona o sociálnom poistení ak jej po 31. decembri 2012 vzniklo dôchodkové poistenie podľa tohto zákona (§ 64 zákona o starobnom dôchodkovom sporení).

sporenia“ na základe povolenia na vznik a činnosť dôchodkovej správcovskej spoločnosti udeleného Národnou bankou Slovenska.¹⁵²

Dôchodková správcovská spoločnosť¹⁵³ od 1. januára 2013 (zákonom č. 252/2012 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony) povinne vytvára a spravuje jeden dlhopisový garantovaný dôchodkový fond a jeden akciový negarantovaný dôchodkový fond.¹⁵⁴ Dôchodková správcovská spoločnosť vytvárala a spravovala od 1. januára 2005 do 31. decembra 2012 jeden rastový dôchodkový fond, jeden vyvážený dôchodkový fond a jeden konzervatívny dôchodkový fond.

Programový výber s doživotným dôchodkom je forma vyplácania starobného dôchodku a predčasného starobného dôchodku podľa zákona o starobnom dôchodkovom sporení, pri ktorej dôchodková správcovská spoločnosť s ktorou sporiteľ uzatvoril zmluvu o starobnom dôchodkovom sporení alebo ktorú sporiteľovi určila SP, vypláca starobný dôchodok alebo predčasný starobný dôchodok ako disponibilný prebytok počas obdobia programového výberu a príslušná poisťovňa vypláca doživotný starobný dôchodok alebo doživotný predčasný starobný dôchodok.¹⁵⁵

Doživotný dôchodok je forma vyplácania starobného dôchodku, respektíve predčasného starobného dôchodku podľa tohto zákona, pri ktorej príslušná poisťovňa vypláca doživotný starobný dôchodok alebo tiež doživotný predčasný starobný dôchodok. V príslušných ustanoveniach zákona o starobnom dôchodkovom sporení sú zároveň upravené podmienky vyplácania pozostalostných dôchodkov, tiež podmienky vyplácania dôchodkov inej fyzickej osobe alebo právnickej osobe a tento zákon upravuje aj dedenie v starobnom dôchodkovom sporení.

Významným medzníkom v systéme starobného dôchodkového sporenia bol rok 2015, nakoľko práve v tomto roku sa začali vyplácať dôchodky z II. piliera v systéme starobného dôchodkového sporenia. Od 1. januára 2015 sa z II. piliera môžu vyplácať dôchodky tromi formami, pričom zostala zachovaná doteraz existujúca forma doživotného dôchodku, ktorý vyplácajú poisťovne a taktiež doteraz existujúci programový výber vyplácaný dôchodkovými správcovskými spoločnosťami (aj keď podmienky výplaty dôchodku týmito dvoma formami boli značne zmenené). Treťou formou výplaty dôchodku je dočasný dôchodok, ktorý je vyplácaný poisťovňami, nakoľko sa jedná o poisťný produkt. Novela zákona o sociálnom

¹⁵² Povolenie na vznik a činnosť dôchodkovej správcovskej spoločnosti udeľoval od 1. januára 2005 do 31. decembra 2005 Úrad pre finančný trh, ktorý bol však od 1. januára 2006 zrušený zákonom č. 747/2004 Z. z. o dohľade nad finančným trhom a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

¹⁵³ Hlavnou činnosťou dôchodkovej správcovskej spoločnosti je teda riadenie investícií, zhodnocovanie majetku v dôchodkovom fonde na základe jej rozhodovania a na druhej strane tiež vyplácanie jednotlivých druhov dôchodkov ustanovených zákonom. Základnou podmienkou pre vyplácanie starobného dôchodku zo systému starobného dôchodkového poistenia je dosiahnutie dôchodkového veku a tiež získanie najmenej desať rokov starobného dôchodkového sporenia. Zo starobného dôchodkového sporenia sa za podmienok uvedených v zákone o starobnom dôchodkovom sporení vypláca starobný dôchodok, alebo predčasný starobný dôchodok vo forme programového výberu s doživotným dôchodkom a tiež doživotného dôchodku a pozostalostný dôchodok a to vdovský dôchodok, vdovecký dôchodok a sirotsky dôchodok.

¹⁵⁴ Všetci sporitelia, ktorí sú k termínu 1. január 2013 a k 29. aprílu 2013 sporiteľmi v inom ako dlhopisovom garantovanom dôchodkovom fonde, sa dňom 30. apríla 2013 „automaticky preraďujú“ a stávajú sporiteľmi v dlhopisovom garantovanom dôchodkovom fonde, ak nedoručia dôchodkovej správcovskej spoločnosti vyhlásenie, v ktorom prejavili vôľu zostať sporiteľom v negarantovanom dôchodkovom fonde.

¹⁵⁵ Disponibilný prebytok sa zistí ku dňu požiadania o vyplácanie starobného dôchodku alebo predčasného starobného dôchodku ako rozdiel medzi aktuálnou hodnotou osobného dôchodkového účtu sporiteľa k tomuto dňu a zároveň sumou potrebnou na zakúpenie doživotného starobného dôchodku alebo doživotného predčasného starobného dôchodku vyplácaného príslušnou poisťovňou. Obdobie programového výberu si určuje sám sporiteľ a trvá najmenej jeden mesiac. Sumu mesačnej splátky dôchodku sa určuje ako podiel disponibilného prebytku ku dňu požiadania o vyplácanie starobného dôchodku alebo predčasného starobného dôchodku a počtu kalendárnych mesiacov trvania programového výberu.

poistení umožnila od 1. januára 2015 (táto novela bude podrobnejšie spomenutá ďalej) tiež prístup k úsporám v II. pilieri všetkým sporiteľom, ktorí by na základe predošlej právnej úpravy nemohli získať svoje nasparené prostriedky (napríklad sporiteľa s nízkou nasparenou sumou, za ktorú si nedokážu zakúpiť doživotný dôchodok), pre nich je určený programový výber alebo dočasný dôchodok v striktno regulovanom režime, ktorý maximalizuje dobu jeho výplaty. V prípade predčasného starobného dôchodku zostala však zachovaná možnosť jeho vyplácania pri splnení zákonom stanovených podmienok tak, že sporiteľ získal najmenej 15 rokov dôchodkového poistenia a do dovŕšenia dôchodkového veku mu chýbajú maximálne 2 roky.¹⁵⁶

Sporiteľ si môže na vyplácanie predčasného starobného alebo starobného dôchodku vybrať doživotný dôchodok bez zvyšovania a bez pozostalostného krytia. Doživotný dôchodok so zvyšovaním (indexáciou), s pozostalostným krytím (krytie pozostalých na jeden alebo dva roky po smrti poberateľa dôchodku) alebo ich kombináciu. Sporiteľ, ktorý dovŕši dôchodkový vek a nebude poberať dôchodok programovým výberom, môže požiadať o dávku „výnos z investovania“. Ide o pravidelne vyplácanú dávku sporiteľovou dôchodkovou správcovskou spoločnosťou z výnosov z jeho majetku, ktorý má v dôchodkovom fonde. V prípade, že si sporiteľ platil aj dobrovoľné príspevky na starobné dôchodkové sporenie, po dovŕšení dôchodkového veku si ich môže vybrať formou programového výberu bez nutnosti splnenia dodatočných podmienok. Nakoľko týmto zákonom došlo k zrušeniu podmienky minimálneho obdobia sporenia v dĺžke 10 rokov, tak jedinou podmienkou na výplatu starobného dôchodku je dovŕšenie dôchodkového veku.

Medzi ďalšie zmeny v oblasti starobného dôchodkového sporenia patrí niekoľko násobné otvorenie II. piliera. Prvý krát k nemu došlo v polročnom období od 1. januára 2008 do 30. júna 2008 - týmto jeho otvorením všetci občania v produktívnom veku dostali opätovne možnosť zapojiť sa do druhého piliera, ale aj možnosť z neho vystúpiť. K ďalšiemu otvoreniu druhého kapitalizačného piliera pre možnosť vstupu a zároveň výstupu sporiteľov, došlo od 15. novembra 2008 do 30. júna 2009.

Od 1.9.2012 sa zákonom č. 252/2012 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony, umožnil dobrovoľný vstup do II. piliera, ako aj výstup z neho v päťmesačnom období (od 1.9.2012 do 31.1.2013). K ďalšiemu otvoreniu II. piliera došlo na základe objektívnej skutočnosti, že v súvislosti so začatím vyplácania dôchodkov z tohto piliera v roku 2015 sa ukázala nevýhodnosť zotrvania v systéme pre isté skupiny osôb, najmä nízkopříjmových sporiteľov a sporiteľov krátko pred dovŕšením dôchodkového veku, čím sa na základe zákona č. 25/2015 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 43/2004 Z. z. o starobnom dôchodkovom sporení a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov s účinnosťou od 15. marca 2015 do 15. júna 2015, t.j. na 3 mesiace, systém starobného dôchodkového sporenia otvoril tak na vstupe, ako aj výstupe najmä pre vyššie uvedené skupiny osôb.

Vzhľadom na skutočnosť, že prvé dôchodky z II. piliera sa začali vyplácať od 1. januára 2015, bolo veľmi potrebné, aby sa činnosti, spojené s prípravou realizácie výplatnej fázy, začali vykonávať už v roku 2014. V nadväznosti na tieto skutočnosti bola v roku 2014 prijatá

---

¹⁵⁶ Podľa správy o Sociálnej situácii obyvateľstva SR za rok 2015 (MPSVaR, 2016, s. 61-62) „Predčasný starobný dôchodok sa vypláca takému sporiteľovi, ktorému už bol priznaný predčasný starobný dôchodok z I. piliera; tento musí byť vyšší ako 1,2 násobok životného minima pre jednu plnoletú fyzickú osobu. Ak sporiteľ nemá nárok na predčasný starobný dôchodok z I. piliera vyšší ako 1,2 násobok sumy životného minima pre jednu plnoletú fyzickú osobu, môže si pomôcť úsporami v II. pilieri. Má teda nárok na predčasný starobný dôchodok aj vtedy, ak jeho predčasný starobný dôchodok z oboch pilierov bude vyšší ako 1,2 násobok životného minima pre jednu plnoletú fyzickú osobu“.

komplexná právna úprava v starobnom dôchodkovom sporení s účinnosťou od 1. júla 2014 a od 1. januára 2015, ktorá svojim širokým obsahom patrila medzi jeho najzásadnejšie zmeny (zákonom č. 183/2014 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 43/2004 Z. z. o starobnom dôchodkovom sporení a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony). Práve účinnosť zákona od 1. júla 2014 sa týkala najmä činnosti poisťovní, ktoré chceli byť zapojené do vyplácania dôchodkov z II. piliera (poisťovne mohli práve v termíne od 1.7.2014 požiadať Národnú banku Slovenska o rozšírenie svojej licencie). Išlo zároveň aj o činnosti, spojené s prípravou tzv. ponukového systému, ktorý vytvárala v zmysle tohto zákona SP a zároveň aj o činnosti, spojené s prípravou ponukového listu, ktorý dostane sporiteľ, ak požiada o dôchodok z II. piliera.

V nadväznosti na uvedené je potrebné zdôrazniť, že pôsobnosť Sociálnej poisťovne sa od roku 2005 schválením zákona č. 43/2004 Z. z. o starobnom dôchodkovom sporení okrem výkonu sociálneho poistenia rozšírila o ďalšie činnosti priamo súvisiace práve so starobným dôchodkovým sporením. SP je v zmysle zákona povinná vyberať príspevky na starobné dôchodkové sporenie a postupovať ich jednotlivým dôchodkovým správcovským spoločnostiam, tiež rozhodovať o príspevkoch na starobné dôchodkové sporenie v sporných prípadoch, vymáhať od zamestnávateľov nezaplatené príspevky, viesť register sporiteľov a zhromažďovať v ňom údaje o jednotlivých sporiteľoch potrebné pre výkon starobného dôchodkového sporenia. Medzi činnosti, ktoré vykonáva SP v prospech starobného dôchodkového sporenia od 1. januára 2007 patrí vydávať akceptačné listy ktoré sú potrebné pri prestupe z jednej dôchodkovej správcovskej spoločnosti do inej a v termíne do 31. decembra 2007 uskutočňovať výber dôchodkovej správcovskej spoločnosti pre všetkých tých poistencov, ktorí si ju v zákonom stanovenej lehote nevybrali sami.

Sporitelia majú od 1. januára 2015 k dispozícii niekoľko zdrojov informácií o vyplácaní dôchodkov z II. piliera, pričom všetky dôležité informácie nájdu na webovom sídle SP a dôchodkových správcovských spoločností. V súvislosti so sprostredkovaním ponúk dôchodkov pre sporiteľov, zriadila a od 1. januára 2015 spravuje SP Centrálny informačný ponukový systém (CIPS), ktorý zabezpečuje transparentnosť celého systému a znižuje administratívnu záťaž sporiteľa, ktorý dostane všetky ponuky na jednom mieste.

Tretí pilier – dobrovoľný - ako posledný bol v rámci legislatívy schválený zákon č. 650/2004 Z. z. o doplnkovom dôchodkovom sporení a o zmene a doplnení niektorých zákonov, upravuje bázu doplnkového dôchodkového poistenia. Týmto zákonom došlo od 1. januára 2005 k novej, ale precíznejšej a prísnejšej právnej úprave doplnkového dôchodkového poistenia, ktoré sa vyššie uvedeným zákonom muselo transformovať priamo na doplnkové dôchodkové sporenie. Účelom doplnkového dôchodkového sporenia je umožniť ekonomicky aktívnemu občanovi získať doplnkový dôchodkový príjem v starobe alebo v invalidite a jeho pozostalým získať doplnkový dôchodkový príjem v prípade jeho úmrtia. Účasť zamestnanca na doplnkovom dôchodkovom sporení je plne previazaná na účasť jeho zamestnávateľa, ktorý na osobný účet zamestnanca môže pravidelne prispievať na základe platnej zamestnávateľskej zmluvy podpísanej s príslušnou doplnkovou dôchodkovou poisťovňou resp. doplnkovou spoločnosťou stanovené finančné prostriedky.¹⁵⁷

Doplnková dôchodková spoločnosť je v zmysle zákona č. 650/2004 Z. z. o doplnkovom dôchodkovom sporení (s. 1692) charakterizovaná ako „... *akciová spoločnosť so sídlom na území Slovenskej republiky, ktorej predmetom činnosti je vytváranie a správa doplnkových*

---

¹⁵⁷ Podľa E. Rievajovej (2006, s. 107-108) ide o zamestnávateľský princíp starobného dôchodkového sporenia. V tomto prípade poistenia je potrebné zdôrazniť bázu dobrovoľnosti, kde sa zamestnávateľ aj zamestnanec rozhodujú, či sa stanú účastníkmi doplnkového dôchodkového sporenia. Štát mnoho rokov motivoval nielen zamestnávateľa, ale aj jeho zamestnanca zúčastniť sa priamo na tomto sporení prostredníctvom daňových zvýhodnení, ktoré sa rušia od 1. januára 2011. Môžeme konštatovať, že týmto opatrením došlo k zrušeniu princípu štátnej podpory.

dôchodkových fondov na účel vykonávania doplnkového dôchodkového sporenia“, pričom túto činnosť vykonáva na základe povolenia udeleného Národnou bankou Slovenska.¹⁵⁸

Z doplnkového dôchodkového sporenia sa teda za splnenia podmienok ustanovených zákonom vyplácajú dávky, ktoré majú povahu pravidelných, doživotne alebo tiež dočasne vyplácaných splátok a to: *doplnkový starobný dôchodok* vo forme doživotného doplnkového starobného dôchodku, alebo dočasného doplnkového starobného dôchodku, ďalej *doplnkový výsluhový dôchodok* vo forme doživotného doplnkového výsluhového dôchodku, respektíve tiež dočasného doplnkového výsluhového dôchodku. Za jednorazové dávky doplnkového dôchodkového sporenia sa považujú *jednorazové vyrovnanie a odstupné* (do 31. decembra 2013), dávku odstupné nahradila od 1. januára 2014 vhodnejšie nastavená dávka *predčasný výber*.¹⁵⁹

V nasledujúcich rokoch sa v rámci legislatívnych zmien v systéme starobného dôchodkového sporenia (novely zákona č. 650/2004 Z. z. o doplnkovom dôchodkovom sporení a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov) upravili najmä podmienky vyplácania niektorých druhov dávok takým spôsobom, aby bol naplnený pôvodný účel systému doplnkového dôchodkového sporenia. Tým sa umožnilo danému účastníkovi získať doplnkový dôchodkový príjem v starobe a doplnkový dôchodkový príjem v prípade skončenia výkonu niektorých zákonom vymedzených rizikových prác. V rámci legislatívnych zmien došlo tiež k sprísneniu podmienok výplaty niektorých dávok (pri dávke „doplnkový starobný dôchodok“ je jeho výplata viazaná na nárok na výplatu starobného dôchodku, na priznanie predčasného starobného dôchodku alebo dovŕšenie 62 rokov veku, k predĺženiu povinnej doby sporenia z 5 na 10 rokov z dôvodu výkonu rizikových prác a dovŕšeníu 55 rokov veku došlo pri dávke „doplnkový výsluhový dôchodok“).

Od 1. januára 2005 došlo k podstatnej zmene najmä v tom, že štát podporuje okrem doplnkového dôchodkového poistenia aj ďalšie možnosti zabezpečenia doplnkového príjmu v starobe (tzv. dobrovoľný komerčný pilier), ktorý predstavujú finančné produkty ďalších finančných inštitúcií, napr. bánk, životných poisťovní a pod., formou daňového zvýhodnenia. Cieľom tohto opatrenia bolo podporiť motiváciu a záujem verejnosti o ďalšie formy individuálneho zabezpečenia v starobe, pri možnosti vlastnej voľby zvoleného produktu, resp. finančnej inštitúcie.

Úrazové poistenie¹⁶⁰

Začlenenie úrazového poistenia do samostatného subsystému sociálneho poistenia a zabezpečenie zamestnancov (poprípade ďalších fyzických osôb) úrazovými dávkami pre možný prípad poškodenia zdravia resp. úmrtia v dôsledku pracovného úrazu alebo choroby

¹⁵⁸ Princíp minimálneho rizika a kapitalizačný princíp charakterizuje E. Rievajová (2006, s. 108) nasledovne: doplnková dôchodková spoločnosť je zo zákona povinná hospodáriť so zverenými finančnými prostriedkami a investovať ich takým spôsobom, aby neboli ohrozené práva poistencov a tiež nároky príjemcov dávok. Kapitál uložený na osobných účtoch poistencov poisťovňa zhodnocuje v zmysle podmienok ustanovených zákonom, pričom všetky takto získané výnosy z hospodárenia každoročne rozdeľuje v prospech poistencov a príjemcov dávky.

¹⁵⁹ Podľa zákona č. 123/1996 Z.z. o doplnkovom dôchodkovom poistení zamestnancov sa vyplácal doplnkový invalidný dôchodok a pozostalostný dôchodok, ktorý sa však z doplnkového dôchodkového sporenia nebude vyplácať, nároky príjemcov dávok doplnkového dôchodkového poistenia v ktorých je zohľadnené riziko dožitia (napr. doplnkový invalidný dôchodok, pozostalostný dôchodok) zostanú zachované a doplnková dôchodková poisťovňa je povinná v rámci jej transformácie previesť výplatu dávok doplnkového dôchodkového poistenia, na základe poistnej zmluvy na životnú poisťovňu (Kolesárová, Fusek, 2005, s. 357-358).

¹⁶⁰ V. Stanek (2011, s. 196) k tomu uvádza, že „... úrazové poistenie je konštituované ako povinné poistenie zamestnávateľa, ktoré ho má ochraňovať pred rizikom ekonomickej záťaže pre prípad jeho zodpovednosti za škodu, vzniknutú v dôsledku pracovného úrazu alebo choroby z povolania jeho zamestnancom, ktorá mu vyplýva zo Zákonníka práce“.

z povolania je výsledkom úsilia prispôsobiť právny rámec odškodnenia pracovných úrazov a chorôb z povolania novým sociálnym a ekonomickým podmienkam. Úrazové poistenie od 1. januára 2004 legislatívne upravuje zákon o sociálnom poistení.

Povinne úrazovo poistený je zamestnávateľ,¹⁶¹ ktorý zamestnáva aspoň jednu fyzickú osobu, ktorá vykonáva zárobkovú činnosť v pracovno-právnom vzťahu, obdobne v štátno-zamestnaneckom pomere, tak isto v členskom pomere ktorého súčasťou je pracovný vzťah k družstvu, v služobnom pomere okrem zamestnávateľa sudcu a zamestnávateľa prokurátora. Tiež povinne úrazovo poistený je aj ústav na výkon väzby a ústav na výkon trestu odňatia slobody, ktoré plnia povinnosti zamestnávateľa podľa osobitného predpisu pre fyzickú osobu vo výkone väzby a pre fyzickú osobu vo výkone trestu odňatia slobody, ak sú tieto zaradené do práce.¹⁶²

Uvedené subjekty tvoria osobný rozsah úrazového poistenia, platiteľom poistného na úrazové poistenie v zmysle ustanovenia § 128 ods. 8 zákona o sociálnom poistení je iba zamestnávateľ.¹⁶³

Pracovný úraz a chorobu z povolania nebudeme teraz charakterizovať, nakoľko už sú vymedzené v podkapitole 2.3 v rámci sociálnych udalostí v systéme sociálneho poistenia. Úrazové dávky peňažného charakteru majú obligatórny (nárokovateľný) charakter, zatiaľ čo právna úprava úrazových dávok vecného charakteru je založená na fakultatívnom (dobrovoľnom) princípe. Úrazové dávky peňažného charakteru sa vypočítavajú z denného vymeriavacieho základu zisteného z rozhodujúceho obdobia, ktorým je predchádzajúci kalendárny rok.¹⁶⁴

Nakoľko úrazové poistenie po splnení zákonom ustanovených podmienok poskytuje finančné zabezpečenie osôb v prípade vzniku dočasnej pracovnej neschopnosti, poklesu pracovnej schopnosti alebo smrti v súvislosti s pracovným úrazom a chorobou z povolania, tak v rámci týchto troch oblastí budeme členiť aj jednotlivé dávky tohto poistenia.

Dávky úrazového poistenia a dočasná pracovná neschopnosť

Úrazový príplatok je obligatórna peňažná dávka úrazového poistenia, ktorá je upravená v §85-87 zákona o sociálnom poistení, ktorá sa dotknutému subjektu, t.j. poškodenému, poskytuje za dni. Základnou podmienkou na vznik nároku na úrazový príplatok je uznanie zamestnanca za dočasne práceneschopného v dôsledku pracovného úrazu alebo choroby z povolania a existencia nároku na náhradu príjmu pri dočasnej pracovnej neschopnosti alebo nároku na výplatu nemocenského z nemocenského poistenia. Suma úrazového príplatku je

¹⁶¹ Povinné úrazové poistenie vzniká zamestnávateľovi podľa ustanovenia § 24 zákona o sociálnom poistení odo dňa, keď začne zamestnávať aspoň jedného zamestnanca a zaniká dňom, v ktorom už nezamestnáva žiadneho zamestnanca.

¹⁶² Okrem týchto uvedených zamestnancov má nárok na úrazové dávky v rozsahu ustanovenom zákonom aj žiak strednej školy a študent vysokej školy, člen dobrovoľného požiarného zboru a banského záchranného zboru, dobrovoľný zdravotník Slovenského červeného kríža, dobrovoľný člen Horskej služby a tiež fyzická osoba, pomáhajúca na základe výzvy orgánu štátnej správy. Nárok na úrazové dávky za podmienok, ustanovených zákonom, majú aj najbližší pozostalí: manžel (manželka), nezaopatrené dieťa po fyzickej osobe a tiež osoby, voči ktorým mala táto osoba v čase úmrtia vyživovaciu povinnosť.

¹⁶³ Podľa zákona o sociálnom poistení zamestnávateľ platil poistné na úrazové poistenie v percentuálnej sadzbe v rozpätí od 0,3% do 2,1% presne podľa jeho zaradenia do jednej z desiatich nebezpečnostných tried v závislosti od bezpečnostného rizika jednotlivých skupín ekonomických činností. Pre platenie poistného na úrazové poistenie platí prechodné obdobie (od 1. januára 2004 do 31. decembra 2013), počas ktorého každý zamestnávateľ platil poistné rovnakou 0,8% sadzbou z vymeriavacieho základu (Matlák, 2012, s. 96).

¹⁶⁴ Denný vymeriavací základ zamestnanca na určenie sumy úrazových dávok je podiel súčtu vymeriavacích základov zamestnanca, ktorý dosiahol u zamestnávateľa zodpovedného za škodu pri pracovnom úraze a chorobe z povolania vôbec neobmedzených, dosiahnutých v rozhodujúcom období a počtu kalendárnych dní rozhodujúceho obdobia a zaokrúhľuje sa na štyri desiatinné miesta nahor. Ak zamestnanec v rozhodujúcom období nemal žiadny príjem, z ktorého sa určuje vymeriavací základ, suma danej úrazovej dávky sa určí z pravdepodobného denného vymeriavacieho základu.

55% denného vymeriavacieho základu za vzniknuté prvé tri kalendárne dni dočasnej pracovnej neschopnosti vzniknutej v dôsledku pracovného úrazu alebo choroby z povolania a 25% denného vymeriavacieho základu od štvrtého dňa dočasnej pracovnej neschopnosti vzniknutej v dôsledku pracovného úrazu alebo choroby z povolania.

Náhrada nákladov, spojených s liečením, je ďalšia obligatórna peňažná dávka úrazového poistenia. Poškodený má nárok na úhradu tých nákladov spojených s liečením, ktoré účelne vynaložil na toto svoje liečenie v dôsledku pracovného úrazu alebo choroby z povolania na základe odporúčania odborného lekára a ktoré sa neuhrádzajú z povinného zdravotného poistenia na základe vyjadrenia revízného lekára. Suma náhrady nákladov, spojených s liečením, je najviac 23.242,70 eura (ustanovenie §100 zákona o sociálnom poistení).

Dávky úrazového poistenia a pokles pracovnej schopnosti

Úrazová renta je obligatórna peňažná dávka úrazového poistenia, na ktorú má nárok poškodený, ak v dôsledku pracovného úrazu alebo choroby z povolania má viac ako 40% pokles schopnosti vykonávať doterajšiu činnosť a nedovršíl dôchodkový vek alebo mu nebol priznaný predčasný starobný dôchodok. Poškodený nemá nárok na úrazovú rentu v období, počas ktorého má nárok na úrazový príplatok, rehabilitačné alebo rekvalifikačné; ani v období, počas ktorého sa mu neposkytuje rehabilitačné alebo rekvalifikačné z dôvodu jeho neúčasti na pracovnej rehabilitácii alebo rekvalifikácii; ani v období, v ktorom maril priebeh pracovnej rehabilitácie alebo rekvalifikácie (§ 88-89a zákona o sociálnom poistení).¹⁶⁵

Jednorazové vyrovnanie je tiež obligatórna, jednorazová peňažná dávka úrazového poistenia. Poškodený má nárok na jednorazové vyrovnanie, ak v dôsledku pracovného úrazu alebo choroby z povolania má pokles pracovnej schopnosti najmenej 10% a najviac 40%. Nárok na túto dávku má poškodený aj vtedy, ak mu zanikol nárok na úrazovú rentu z dôvodu dovŕšenia dôchodkového veku, nemá nárok na starobný dôchodok a má pokles pracovnej schopnosti najmenej 10% alebo mu nevznikol nárok na úrazovú rentu z dôvodu priznania predčasného starobného dôchodku alebo z dôvodu dovŕšenia dôchodkového veku a má pokles pracovnej schopnosti najmenej 10%.¹⁶⁶

Pracovná rehabilitácia je zasa vecná, fakultatívna dávka úrazového poistenia upravená v ustanoveniach § 95 a § 96 zákona o sociálnom poistení, pričom jednou zo základných podmienok na vznik nároku na rehabilitačné je poskytovanie tejto pracovnej rehabilitácie.¹⁶⁷ Zabezpečuje ju SP, a to na základe písomnej dohody, ktorú uzatvára so zamestnávateľom alebo priamo so zariadením na poskytovanie pracovnej rehabilitácie, zároveň uhradza aj

¹⁶⁵ Suma úrazovej renty je (Matlák, 2012, s. 175): a) súčin 30,4167-násobku sumy, zodpovedajúcej 80% denného vymeriavacieho základu poškodeného a koeficientu, určeného ako podiel čísla, ktoré zodpovedá percentuálnemu poklesu pracovnej schopnosti a čísla 100; b) rozdiel medzi sumou úrazovej renty vyššie uvedenej a sumou vyplácaného starobného dôchodku, predčasného starobného dôchodku alebo invalidného dôchodku. Nárok na úrazovú rentu zaniká dňom dovŕšenia dôchodkového veku alebo dňom priznania predčasného starobného dôchodku.

¹⁶⁶ Suma v rámci jednorazového vyrovnania sa určí ako súčin 365-násobku denného vymeriavacieho základu a koeficientu, určeného ako podiel čísla, zodpovedajúceho percentuálnemu poklesu pracovnej schopnosti a čísla 100 (ustanovenia § 90-91 zákona o sociálnom poistení).

¹⁶⁷ *Pracovná rehabilitácia* je v podstate výcvik, potrebný na získanie pracovnej schopnosti na výkon doterajšej činnosti, alebo inej vhodnej činnosti poškodeného (touto sa rozumie činnosť zamestnanca zodpovedajúca zdravotnej spôsobilosti na prácu s prihliadnutím najmä na vek, pracovné schopnosti a na kvalifikáciu). Táto pracovná rehabilitácia môže byť poskytnutá poškodenému, ktorý v dôsledku pracovného úrazu (tiež choroby z povolania) má pokles pracovnej schopnosti a tiež podľa posudku posudkového lekára možno predpokladať opätovné zaradenie poškodeného do pracovného procesu.

náklady spojené s pracovnou rehabilitáciou (ich súčasťou sú aj výdavky na stravovanie, ubytovanie a cestovné výdavky).¹⁶⁸

Rekvalifikácia je fakultatívna vecná peňažná dávka úrazového poistenia, ktorá môže byť poskytnutá poškodenému, ktorý v dôsledku pracovného úrazu alebo choroby z povolania má pokles pracovnej schopnosti, ak zároveň podľa posudku posudkového lekára možno však predpokladať opätovné zaradenie poškodeného do pracovného procesu. Rekvalifikácia je zmena doterajšej kvalifikácie poškodeného, ktorú je potrebné zabezpečiť získaním nových znalostí a zručností, teoretickou alebo praktickou prípravou, umožňujúcou jeho pracovné uplatnenie v inej vhodnej činnosti. Rekvalifikáciu zabezpečuje SP (formou písomnej dohody) so vzdelávacím zariadením na výkon rekvalifikácie, ktoré však splňa podmienky uvedené zákonom č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti v znení neskorších predpisov, zároveň uhrádza aj náklady spojené s pracovnou rehabilitáciou (ich súčasťou sú aj výdavky na stravovanie, ubytovanie a cestovné výdavky).¹⁶⁹

Poškodený, ktorému sa poskytuje rekvalifikácia, má nárok na tzv. *rekvalifikačné*, ktoré sa poskytuje za dni trvania rekvalifikácie, okrem dní, v ktorých sa poškodený nezúčastnil rekvalifikácie, za ktoré mal poškodený nárok na náhradu príjmu pri dočasnej pracovnej neschopnosti zamestnanca, alebo nárok na nemocenské a úrazový príplatok, alebo počas dní, v ktorých bola uvedená rekvalifikácia prerušená. Suma rekvalifikačného je 80% denného vymeriavacieho základu poškodeného, ak sa však poberateľovi rekvalifikačného vypláca súčasne predčasný starobný dôchodok alebo invalidný dôchodok, suma rehabilitačného sa zníži o tieto sumy dôchodkových dávok (§ 97 a § 98 zákona o sociálnom poistení).

Dávky úrazového poistenia a smrť

Jednorazové odškodnenie zaraďujeme medzi jednorazové obligatórne peňažné dávky úrazového poistenia, ktoré je upravené v § 94 zákona o sociálnom poistení. Nárok na uvedenú úrazovú dávku majú manžel, manželka a nezaopatrené dieťa poškodeného, ktorý zomrel v dôsledku pracovného úrazu alebo choroby z povolania.¹⁷⁰

Pozostalostná úrazová renta je obligatórnou a pravidelnou peňažnou dávkou úrazového poistenia zamestnávateľa upravená v § 92 a § 93 zákona o sociálnom poistení a poskytuje sa v období, v ktorom mala trvať vyživovacia povinnosť. Nárok na pozostalostnú úrazovú rentu má teda fyzická osoba, voči ktorej mal poškodený ktorý zomrel v dôsledku pracovného úrazu alebo choroby z povolania v čase úmrtia vyživovaciu povinnosť určenú súdom a v čase úmrtia nedovšil dôchodkový vek alebo mu tiež nebol priznaný predčasný starobný dôchodok.

¹⁶⁸ Poškodený, ktorému sa poskytuje pracovná rehabilitácia, má nárok na *rehabilitačné*, ktoré sa poskytuje za dni trvania pracovnej rehabilitácie (vylučujú sa dni, v ktorých sa poškodený nezúčastnil pracovnej rehabilitácie, za ktoré mal poškodený nárok na náhradu príjmu pri dočasnej pracovnej neschopnosti zamestnanca, alebo nárok na nemocenské a úrazový príplatok, alebo počas dní, v ktorých bola pracovná rehabilitácia prerušená). Suma rehabilitačného je vo výške 80 % denného vymeriavacieho základu poškodeného. V takom prípade, ak sa poberateľovi rehabilitačného vypláca súčasne predčasný starobný dôchodok alebo invalidný dôchodok, suma rehabilitačného sa zníži o tieto sumy dôchodkových dávok.

¹⁶⁹ Doba poskytovania rekvalifikácie z dôvodu toho istého pracovného úrazu alebo tej istej choroby z povolania je najviac šesť mesiacov, pričom v odôvodnených prípadoch sa môže poskytnúť aj po uplynutí tohto obdobia (najviac v rozsahu ďalších šesť mesiacov). Rekvalifikáciu možno prerušiť z vážnych dôvodov poškodeného na základe jeho písomnej žiadosti, obdobie prerušenia rekvalifikácie sa potom nezapočítava do celkovej doby poskytovania. Rekvalifikácia sa neposkytuje, ak poškodený je poberateľom starobného dôchodku.

¹⁷⁰ Suma jednorazového odškodnenia manžela alebo manželky je 730-násobok denného vymeriavacieho základu, najviac vo výške 46.485,40 eura. Suma jednorazového odškodnenia na každé nezaopatrené dieťa je polovica sumy jednorazového odškodnenia manžela alebo manželky poškodeného. Celkový úhrn súm jednorazového odškodnenia všetkých nezaopatrených detí nesmie presiahnuť 46.485,40 eura. Ak úhrn jednorazových odškodnení presiahne túto sumu, znížia sa sumy jednorazových odškodnení nezaopatrených detí pomerne tak, aby ich úhrn bol najviac 46.485,40 eura. Sumy, platné k 31. decembru kalendárneho roka, sa zvyšujú vždy od 1. januára nasledujúceho kalendárneho roka o percento zvýšenia dôchodkovej dávky.

Nárok na pozostalostnú úrazovú rentu nevzniká takej fyzickej osobe, ktorej z dôvodu smrti poškodeného vznikol nárok na jednorazové odškodnenie, nárok na pozostalostnú úrazovú rentu zaniká dňom, v ktorom by poškodený dovŕšil dôchodkový vek.¹⁷¹

Nárok na *náhradu nákladov, spojených s pohrebom*, je obligatórnou peňažnou dávkou úrazového poistenia. Poskytuje sa subjektu, ktorý uhradil náklady s pohrebom, tiež fyzickej osobe, ktorá s poškodeným žila ku dňu jeho smrti v spoločnej domácnosti a súčasne aj nezaopatrenému dieťaťu poškodeného. Základným predpokladom je tá skutočnosť, že poškodený zomrel v dôsledku pracovného úrazu alebo choroby z povolania.¹⁷²

Nárok na dávkou *náhradu za bolesť a na náhradu za sťaženie spoločenského uplatnenia* v súlade s § 99 zákona o sociálnom poistení má poškodený, ktorý má nárok na úrazové dávky ak utrpel pracovný úraz, alebo sa u neho zistila choroba z povolania a v lekárskom posudku bola jeho bolesť, ako ujma spôsobená poškodením zdravia následkom pracovného úrazu alebo choroby z povolania, tiež jeho liečením, alebo odstraňovaním jeho následkov bodovo ohodnotená posudzujúcim lekárom podľa osobitného predpisu¹⁷³ (Kafková, 2008, s. 189).

Poistenie v nezamestnanosti¹⁷⁴

Zákonom o sociálnom poistení sa zo zrušeného Národného úradu práce (NÚP)¹⁷⁵ prenieslo na SP poistenie v nezamestnanosti (výber poistného a vyplácanie dávok). Podľa príslušných ustanovení tohto zákona prebrala SP do 31. decembra 2003 od NÚP výkon agendy poistenia v nezamestnanosti (nezamestnanosť je považovaná za sociálnu udalosť a preto bola začlenená do sociálneho poistenia). Podrobnosti o prevode tejto evidencie priamo upravovala dohoda, uzatvorená medzi SP a NÚP.

Nakoľko v rámci poistných vzťahov rozlišuje vyššie uvedený zákon subjekty z hľadiska osobného rozsahu poistenia v nezamestnanosti, povinne poistený v nezamestnanosti je teda zamestnanec, ktorý je povinne nemocensky poistený. Čiastočne bol zákonom o sociálnom

¹⁷¹ Suma pozostalostnej úrazovej renty je výška výživného alebo príspevku na výživu, ktoré bol poškodený povinný platiť ku dňu svojej smrti, pričom táto výška nesmie presiahnuť sumu úrazovej renty, na ktorú mal alebo by mal poškodený nárok pri 100-percentnej strate pracovnej schopnosti.

¹⁷² Za náklady, spojené s pohrebom, sa považujú podľa ustanovenia § 101 zákona o sociálnom poistení, najmä náklady účtované pohrebnou službou, ktorá poskytla služby spojené so zabezpečením pohrebu, náklady na spolopnienie, ak nie sú súčasťou nákladov účtovaných pohrebnou službou, cintorínske poplatky, náklady na zriadenie pomníka alebo náhrobnej tabule, náklady na úpravu hrobu. Náhrada nákladov spojených s pohrebom sa poskytuje oprávnenej osobe na základe predložených dokladov, najviac vo výške 2.324,40 eura. Oprávnené subjekty medzi ktoré patrí fyzická osoba, ktorá žila s poškodeným ktorý zomrel v dôsledku pracovného úrazu (choroby z povolania) ku dňu jeho smrti v domácnosti a nezaopatrené dieťa poškodeného majú nárok na náhradu jednej tretiny výdavkov, ktoré vynaložili na smútočné ošatenie, najviac však v sume 99,60 eura pre každú fyzickú osobu a nezaopatrené dieťa a cestovných výdavkov vynaložených na ich prepravu z miesta trvalého pobytu na miesto pohrebu a späť. Suma náhrady výdavkov v úhrne pre všetky fyzické osoby a nezaopatrené deti je najviac 2.324,40 eura.

¹⁷³ Zákon č. 437/2004 Z. z. o náhrade za bolesť a o náhrade za sťaženie spoločenského uplatnenia a o zmene a doplnení zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 273/1994 Z. z. o zdravotnom poistení, financovaní zdravotného poistenia, o zriadení Všeobecnej zdravotnej poisťovne a o zriaďovaní rezortných, odvetvových, podnikových a občianskych zdravotných poisťovní v znení neskorších predpisov.

¹⁷⁴ Poistenie v nezamestnanosti ako súčasť systému sociálneho poistenia je poistenie pre prípad straty príjmu z činnosti zamestnanca v dôsledku nezamestnanosti a na zabezpečenie príjmu, z poistenia v nezamestnanosti sa za podmienok ustanovených v zákone č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov poskytuje dávka v nezamestnanosti (Ružička, 2009, s. 40).

¹⁷⁵ V oblasti politiky zamestnanosti došlo od 1. januára 2004 k zániku NÚP a k rozčleneniu pasívnej a aktívnej politiky trhu práce, poistenie v nezamestnanosti sa tak začlenilo do systému sociálneho poistenia aj inštitucionálne a začalo byť spravované SP. Je potrebné uviesť, že v súvislosti s prenosom nákladov na aktívnu politiku trhu práce na štátny rozpočet sa sadzba poistného v nezamestnanosti znížila od 1. januára 2004 pre zamestnávateľov z 2,75% vymeriavacieho základu na 1% a pre samostatne zárobkovo činné osoby z 3% na 2% (v ich prípade je účasť na poistení dobrovoľná), sadzba poistného pre zamestnancov sa nemenila a ostala na úrovni 1%.

poistení do systému zakomponovaný aj princíp dobrovoľnosti, kým pre zamestnancov bolo poistenie v nezamestnanosti povinné, pre samostatne zárobkovo činné osoby bolo od roku 2004 dobrovoľné.

Dobrovoľne poistená osoba v nezamestnanosti od 1. januára 2012 môže byť fyzická osoba, ktorá je súčasne dobrovoľne nemocensky poistená a dobrovoľne dôchodkovo poistená, samostatne zárobkovo činná osoba, ktorá má na území SR trvalý pobyt, povolenie na prechodný pobyt alebo povolenie na trvalý pobyt a je povinne nemocensky poistená a tiež povinne dôchodkovo poistená, alebo má prerušené toto povinné nemocenské poistenie a povinné dôchodkové poistenie samostatne zárobkovo činnnej osoby z dôvodu uvedeného v § 26 ods. 4 prvej vete zákona o sociálnom poistení. Uvedený zákon taxatívne vymedzuje tiež osoby, na ktoré sa poistenie v nezamestnanosti nevzťahuje. Dobrovoľné poistenie v nezamestnanosti vzniká odo dňa podania prihlášky a zaniká dňom odhlásenia sa z tohto poistenia, najneskôr odo dňa podania odhlášky. Platiteľmi poistného na poistenie v nezamestnanosti sú v zmysle zákona zamestnávateľ, zamestnanec, dobrovoľne poistená osoba v nezamestnanosti.

Dávka v nezamestnanosti je obligatórna, opakujúca sa peňažná dávka v rámci poistenia v nezamestnanosti, jej poskytovanie na základe zákonom stanovených podmienok upravuje § 104 až 108 zákona o sociálnom poistení. Podmienky nároku na dávku v nezamestnanosti sa v zákone o sociálnom poistení počas časového obdobia už menili. V období od 1. septembra 2010 (zákonom č. 52/2010 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony) má poistenec nárok na dávku v nezamestnanosti, ak v posledných 3 rokoch pred zaradením do evidencie nezamestnaných občanov hľadajúcich zamestnanie bol poistený v nezamestnanosti najmenej dva roky. Od 1. januára 2004 do 31. augusta 2010 zákonom platilo, že poistenec mal nárok na dávku v nezamestnanosti, ak v posledných štyroch rokoch pred zaradením do evidencie nezamestnaných občanov hľadajúcich zamestnanie bol poistený v nezamestnanosti najmenej tri roky.

Poistenec, ktorý po skončení výkonu činnosti zamestnanca v pracovnom pomere na určitú dobu, bol zaradený do evidencie nezamestnaných občanov hľadajúcich zamestnanie, má nárok na dávku v nezamestnanosti, ak v posledných štyroch rokoch pred zaradením do evidencie nezamestnaných občanov bol poistený v nezamestnanosti z výkonu činnosti zamestnanca v pracovnom pomere na určitú dobu, alebo bol tiež dobrovoľne poistený v nezamestnanosti najmenej dva roky a nebol povinne poistený v nezamestnanosti z iného výkonu činnosti zamestnanca (rok poistenia v nezamestnanosti je 365 dní).

S účinnosťou od 1. januára 2008 (zákonom č. 519/2007 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 328/2002 Z. z. o sociálnom zabezpečení policajtov a vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov o zmene a doplnení niektorých zákonov) nárok na dávku v nezamestnanosti má tiež aj fyzická osoba, ktorá po skončení výkonu služby policajta alebo profesionálneho vojaka, bola zaradená do evidencie nezamestnaných občanov a nespĺnila podmienky na vznik nároku na výsluhový dôchodok alebo nespĺnila podmienky nároku na invalidný výsluhový dôchodok. U týchto fyzických osôb je obdobie poistenia na výsluhový príspevok podľa osobitného predpisu obdobím poistenia v nezamestnanosti podľa zákona o sociálnom poistení.

Obdobie dobrovoľného poistenia v nezamestnanosti sa započítava na vznik nároku na dávku v nezamestnanosti len vtedy, ak za uvedené obdobie poistenec zaplatil poistné na poistenie v nezamestnanosti najneskôr v posledný deň splatnosti poistného na poistenie v nezamestnanosti. S účinnosťou od 1. februára 2010 (zákonom č. 572/2009 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov) sa do obdobia poistenia v nezamestnanosti na nárok na

dávku v nezamestnanosti započítava súčasne obdobie prerušenia povinného poistenia v nezamestnanosti zamestnanca z dôvodu čerpania rodičovskej dovolenky podľa osobitného predpisu.¹⁷⁶

Nárok na dávku v nezamestnanosti zaniká vždy dňom vyradenia poistenca z evidencie uchádzačov o zamestnanie a môže zaniknúť tiež dňom priznania niektorého z dôchodkov. Výška dávky v nezamestnanosti bola určená percentuálnou sadzbou vo výške 50% denného vymeriavacieho základu.¹⁷⁷ V roku 2004 však výška dávky v nezamestnanosti bola limitovaná hranicou najviac 20% maximálneho vymeriavacieho základu, v roku 2005 to bolo najviac 35% maximálneho vymeriavacieho základu. Od roku 2006 sa prestal tento limit uplatňovať a dávka bola vyplácaná vo výške 50% z reálneho vymeriavacieho základu.

Rozhodujúce obdobie na zistenie denného vymeriavacieho základu od 1. septembra 2010 (zákonom č. 52/2010 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony) je obdobie dvoch rokov¹⁷⁸ predchádzajúcich dňu, v ktorom vznikol nárok na dávku v nezamestnanosti.¹⁷⁹

Garančné poistenie

Podľa E. Rievajovej (2008, s. 189) garančné poistenie je určené na uspokojovanie nárokov zamestnanca z pracovného pomeru v prípade, ak zamestnávateľ nemôže tieto nároky peňažnej povahy uspokojiť, pretože sa stal platobne neschopným. Z uvedeného vyplýva, že základnými podmienkami na vznik nároku na dávku garančného poistenia sú uzatvorený pracovnoprávny vzťah a zároveň platobná neschopnosť zamestnávateľa. Zamestnávateľ sa považuje za platobne neschopného, ak bol podaný návrh na vyhlásenie konkurzu.

---

¹⁷⁶ Poistenc, ktorý bol vyradený z evidencie uchádzačov o zamestnanie počas doby poberania dávky v nezamestnanosti a obdobie poberania tejto dávky trvalo najmenej tri mesiace, má nárok (ak o to písomne požiada) na jednorazové vyplatenie 50% dávky v nezamestnanosti za zostávajúcu časť podporného obdobia, pričom týmto jednorazovým vyplatením dávky v nezamestnanosti zaniká nárok na jej zostávajúcu časť. Poistencovi, ktorý splnil podmienky nároku na dávku v nezamestnanosti, nárok na dávku v nezamestnanosti vzniká odo dňa zaradenia do evidencie nezamestnaných občanov a nárok zaniká uplynutím šiestich mesiacov (u zamestnanca, ktorý skončil pracovný pomer na určitú dobu uplynutím štyroch mesiacov) podporného obdobia. Poistenc nemá však nárok na výplatu dávky v nezamestnanosti za dni, počas ktorých má nárok na výplatu nemocenského, ošetrovného, materského a zároveň za dni, počas ktorých sa mu vypláca rodičovský príspevok podľa osobitného predpisu, o uvedené obdobia sa však poistencovi predlžuje podporné obdobie na poskytovanie dávky v nezamestnanosti.

¹⁷⁷ Denný vymeriavací základ je podiel súčtu vymeriavacích základov z ktorých poistenc zaplatil poistné na poistenie v nezamestnanosti dosiahnutých v rozhodujúcom období a počtu dní rozhodujúceho obdobia, zaokrúhľuje sa na štyri desatinné miesta nahor. Denný vymeriavací základ na určenie výšky dávky v nezamestnanosti od 1. januára 2013 (zákonom č. 252/2012 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony) je najviac vo výške určenej ako podiel dvojnásobku všeobecného vymeriavacieho základu a čísla 365. Denný vymeriavací základ na určenie výšky dávky v nezamestnanosti bol od 1. januára 2008 do 31. decembra 2012 (zákonom č. 555/2007 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov) je najviac vo výške určenej ako podiel trojnásobku všeobecného vymeriavacieho základu a čísla 365.

¹⁷⁸ Rozhodujúce obdobie na zistenie denného vymeriavacieho základu bolo od 1. januára 2004 do 31. augusta 2010 obdobie troch rokov predchádzajúcich dňu, v ktorom vznikol nárok na dávku v nezamestnanosti.

¹⁷⁹ Z tohto rozhodujúceho obdobia sa vylučujú obdobia, za ktoré nevzniká povinnosť platiť poistné na poistenie v nezamestnanosti poistencovi. Nárok na dávku v nezamestnanosti si poistenc uplatňuje podaním potvrdenia o zaradení poistenca do evidencie nezamestnaných občanov, alebo oznámením o nezaradení poistenca do evidencie nezamestnaných občanov. Podľa právnych predpisov platných do 31. decembra 2003 sa uvedená diferencovaná percentuálna sadzba výšky podpory v nezamestnanosti v závislosti od dĺžky doby poberania dávky nahradila od 1. januára 2004 jednotnou, 50% sadzbou a zjednotila sa maximálna doba poskytovania dávky na 6 mesiacov.

Do 31. decembra 2003 existujúci garančný fond, spravovaný NÚP, sa stal súčasťou novovytvoreného garančného poistenia, ktoré patrí od 1. januára 2004 do systému sociálneho poistenia a taktiež ho spravuje SP. Garančné poistenie je poistením zamestnávateľa pre prípad jeho platobnej neschopnosti na uspokojovanie nárokov zamestnancov. Povinnosť platiť poistné na tento druh poistenia má rovnako ako v prípade úrazového poistenia výlučne len zamestnávateľ. Čo sa týka subjektov z hľadiska osobného rozsahu garančného poistenia, povinne garančne poistený je zamestnávateľ zamestnanca v pracovnoprávnom vzťahu a člena družstva, ktorý je v pracovnom vzťahu k družstvu, okrem zamestnávateľa, ktorý je zastupiteľským úradom cudzieho štátu a zamestnávateľa, na ktorého nemôže byť vyhlásený konkurz podľa zákona č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii a o zmene a doplnení niektorých zákonov. V rámci garančného poistenia nevystupuje ako subjekt ani samostatne zárobkovo činná osoba a vzhľadom na charakter poistných vzťahov nie je daná ani možnosť dobrovoľnej účasti na garančnom poistení.

Od 1. januára 2008 (zákonom č. 555/2007 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov) sú nároky zamestnancov pri platobnej neschopnosti zamestnávateľa chránené nielen z pracovného pomeru na základe pracovnej zmluvy, ale zároveň už aj z činnosti na základe dohôd o prácach, vykonávaných mimo pracovného pomeru - dohody o vykonaní práce, dohody o brigádnickej práci študentov, zároveň aj na základe dohody o pracovnej činnosti, ktorá bola opätovne zavedená do zákona č. 311/2001 Z. z. Zákonníka práce od 1. septembra 2007 (Macková, 2012^a, s. 381).

Garančné poistenie vzniká zamestnávateľovi odo dňa, v ktorom začal zamestnávať minimálne jedného zamestnanca v pracovnoprávnom vzťahu a člena družstva, ktorý je tiež v pracovnom vzťahu k družstvu a zaniká vždy dňom, v ktorom už nezamestnáva ani jeden z uvedených subjektov. Dávka garančného poistenia je obligatórnou peňažnou dávkou a poskytuje sa najviac v počte 3 mesiacov z posledných 18 mesiacov trvania pracovného vzťahu, predchádzajúceho začiatku platobnej neschopnosti zamestnávateľa alebo ku dňu skončenia pracovného pomeru z dôvodu platobnej neschopnosti zamestnávateľa.¹⁸⁰

---

¹⁸⁰ Dávka garančného poistenia uspokojuje u zamestnanca nasledovné nároky (§102 zákona o sociálnom poistení): mzdu a náhradu za čas pracovnej pohotovosti, tiež príjem plynúci členovi družstva z pracovného vzťahu k družstvu; odmenu dohodnutú v dohode o vykonaní práce, v dohode o brigádnickej práci študentov a aj odmenu dohodnutú v dohode o pracovnej činnosti; náhradu mzdy za sviatky a pri prekážkach v práci; náhradu mzdy za dovolenku, na ktorú vznikol nárok počas kalendárneho roka, v ktorom priamo vznikla platobná neschopnosť zamestnávateľa, zároveň aj za predchádzajúci kalendárny rok; odstupné, ktoré patrí zamestnancovi pri skončení pracovného pomeru; náhradu mzdy pri okamžitom skončení pracovného pomeru; tiež náhradu mzdy pri neplatnom skončení pracovného pomeru; náhradu cestovných, sťahovacích a iných výdavkov, ktoré vznikli zamestnancovi pri plnení pracovných povinností; náhradu vecnej škody v súvislosti s pracovným úrazom (chorobou z povolania); náhradu príjmu pri dočasnej pracovnej neschopnosti zamestnanca; súdne trovy v súvislosti s uplatnením daných nárokov z pracovného pomeru zamestnanca na súde z dôvodu zrušenia zamestnávateľa vrátane trov právneho zastúpenia. Zamestnanec nemá nárok na dávku garančného poistenia v prípade, ak pracovnoprávny vzťah uzatvoril po vzniku platobnej neschopnosti zamestnávateľa, ak bol na platobnú neschopnosť zamestnávateľa písomne upozornený. Dávka garančného poistenia sa poskytne v sume príslušného nároku zníženého o poistné na zdravotné poistenie, poistné na nemocenské poistenie, na starobné poistenie a na invalidné poistenie, na poistenie v nezamestnanosti, ktoré je povinný platiť zamestnanec a tiež o preddavok na daň (daň z príjmov zo závislej činnosti a funkčných požitkov), vypočítaných podľa podmienok platných v kalendárnom mesiaci, za ktorý vznikol zamestnancovi nárok. Dávka garančného poistenia je v zákone najviac v sume trojnásobku jednej dvanástiny všeobecného vymeriavacieho základu určeného presne ku dňu vzniku platobnej neschopnosti zamestnávateľa. Ak platobná neschopnosť vznikla od 1. januára do 30. júna kalendárneho roka, použije sa všeobecný vymeriavací základ, ktorý platil v kalendárnom roku dva roky predchádzajúcim kalendárnemu roku, v ktorom vznikla, ak platobná neschopnosť vznikla v období od 1. júla do 31. decembra kalendárneho roka, použije sa všeobecný vymeriavací základ, ktorý platil v kalendárnom roku predchádzajúcim kalendárnemu roku, v ktorom vznikla táto platobná neschopnosť.

Zákon o sociálnom poistení priniesol od 1. januára 2004 zásadné zmeny aj v oblasti *lekárskej posudkovej činnosti sociálneho poistenia*, ktorá sa v zmysle tohto zákona člení na lekársku posudkovú činnosť nemocenského, dôchodkového a úrazového poistenia. Lekárska posudková činnosť nemocenského poistenia zahŕňa kontrolu posudzovania spôsobilosti na prácu ošetrojúcim lekárom a tiež kontrolu dodržiavania liečebného režimu dočasne práceneschopného poistenca, ktorú však vykonáva v zúženom rozsahu, nakoľko SP počas prvých 10 dní dočasnej pracovnej neschopnosti už nevynakladá finančné prostriedky na nemocenské poistenie, a tak toto obdobie už nekontroluje.¹⁸¹

Podľa nového zákona o sociálnom poistení je lekárska posudková činnosť úrazového poistenia úplne novým inštitútom. Zahŕňa posudzovanie poklesu pracovnej schopnosti poškodeného pri pracovnom úraze a chorobe z povolania, posudzovanie zdravotnej spôsobilosti poškodeného absolvovať pracovnú rehabilitáciu a rekvalifikáciu na účely opätovného zaradenia sa do pracovného procesu. Toto zahŕňa v sporných prípadoch kontrolu bodového ohodnotenia pracovného úrazu a choroby z povolania na účely náhrady za bolesť a za sťaženie spoločenského uplatnenia; zahŕňa aj posudzovanie účelnosti vynaložených nákladov spojených s liečením, za ktoré sa považujú všetky náklady na liečivá a lieky, na zdravotnícke pomôcky a dietetické potraviny a doprava poškodeného, spojená s liečením (Zákon č. 461/2003 Z. z., s. 3604). Lekársku posudkovú činnosť vykonáva posudkový lekár sociálneho poistenia príslušnej pobočky a ústredia a kontrolu dodržiavania liečebného režimu dočasne práceneschopného poistenca aj určený zamestnanec SP za osobnej účasti poistenca alebo poškodeného.

Od 1. mája 2004 je SP povinná pri svojej činnosti postupovať v súlade s nariadeniami EÚ, ktoré sa pre SR stali záväznými odo dňa jej vstupu do EÚ. Najdôležitejšími nariadeniami EÚ v oblasti koordinácie systémov sociálneho zabezpečenia, ktoré sa priamo dotýkali činnosti SP, boli Nariadenie Rady (EHS) č. 1408/71 o uplatňovaní systémov sociálneho zabezpečenia na zamestnancov, samostatne zárobkovo činné osoby a ich rodinných príslušníkov, ktorí sa pohybujú v rámci spoločenstva a tiež Nariadenie Rady (EHS) č. 574/72 ustanovujúce postup vykonávania Nariadenia Rady (EHS) č. 1408/71. V prílohách k uvedeným nariadeniam, ktoré sú súčasťou Zmluvy o pristúpení SR do EÚ, boli určené orgány aj inštitúcie, ktoré sú zodpovedné za vykonávanie koordinácie systémov tohto sociálneho zabezpečenia (Rybovičová, 2004, s. 2).

Zmeny v oblasti koordinácie systémov sociálneho zabezpečenia nastali od 1. mája 2010, kedy nadobudli na území členských štátov EÚ účinnosť úplne nové nariadenia. Ide o nariadenie Európskeho parlamentu a Rady č. 883/2004 o koordinácii systémov sociálneho zabezpečenia v znení nariadenia Európskeho parlamentu a Rady 988/2009 a nariadenie Európskeho parlamentu a Rady č. 987/2009, ktorým sa stanovuje postup vykonávania nariadenia Európskeho parlamentu a Rady č. 883/2004 o koordinácii systémov sociálneho zabezpečenia.

Uvedené nariadenia obsahujú pravidlá, ktoré boli prijaté za účelom zohľadniť nielen vývoj na úrovni spoločenstva, ale aj zmeny právnych predpisov na vnútroštátnej úrovni,

---

¹⁸¹ Lekárska posudková činnosť dôchodkového poistenia priamo zahŕňa posudzovanie dlhodobu nepriaznivého zdravotného stavu a poklesu schopnosti vykonávať zárobkovú činnosť, dlhodobu nepriaznivého zdravotného stavu nezaopatreného dieťaťa, choroby a stavu nezaopatreného dieťaťa, ktoré si vyžadujú osobitnú starostlivosť. V tejto oblasti priniesol nový zákon o sociálnom poistení viacero zmien. Dochádza k zásadnej zmene samotnej definície invalidity, ktorá je síce naďalej založená na dlhodobu nepriaznivom zdravotnom stave, pričom sa posudzuje miera poklesu schopnosti vykonávať zárobkovú činnosť porovnaním zdravotného stavu posudzovanej a zdravej fyzickej osoby a vyjadruje sa v percentách. Percentuálnym vyjadrením poklesu schopnosti vykonávať zárobkovú činnosť sa vypustila čiastočná invalidita, pričom poberatelia invalidných dôchodkov musia byť v priebehu dvoch rokov prehodnotení podľa nových pravidiel.

pričom nahradili a v mnohom zjednodušili a súčasne modernizovali pravidlá, upravené v dovtedy platných nariadeniach, nakoľko tieto sa stávali rozsiahlymi a komplikovanými. Nariadenie a vykonávacie nariadenie, účinné od 1. mája 2010, sa neuplatňujú vo vzťahu k Švajčiarskej konfederácii a k štátom Európskeho hospodárskeho priestoru Lichtenštajnské kniežatstvo, Nórske kráľovstvo a Islandská republika, pričom vo vzťahu k týmto štátom sa naďalej aplikuje Nariadenie Rady (EHS) č.1408/71 a Nariadenie Rady (EHS) č. 574/1972 ustanovujúce postup vykonávania Nariadenia Rady (EHS) č.1408/71 (Kučová, 2010, s. 14).

4 ANALÝZA SYSTÉMU SOCIÁLNEHO POISTENIA V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

4.1 Výskum dynamiky sociálneho poistenia

V tejto kapitole monografie interpretujeme výskumné zistenia, ktorých hlavným cieľom bolo *objasniť charakter dynamiky vývoja sociálneho poistenia v systéme sociálneho zabezpečenia v SR od roku 1990 po súčasnosť, a to s ohraničením obdobia do konca roku 2015*. K splneniu tohto cieľa sme spracovali aj štatistické údaje, ktoré sa týkajú počtu vyplatených jednotlivých typov dávok sociálneho poistenia (zabezpečenia), ich priemernej výšky, ako aj mieru vynaložených financií na uvedený účel vzhľadom na jednotlivé roky. V dôsledku absencie niektorých štatistických údajov o sociálnom poistení (predovšetkým v rokoch 1990 až 1994), uvádzame podrobnejšie štatistické dáta až od roku 1995.

Spoločne s uvedeným sa zameriavame na kvalitatívnu interpretáciu spracovávaných údajov, pričom berieme do úvahy päť indikátorov, ktoré tvoria základné piliere sociálneho poistenia. Ide o nasledovné indikátory:

Indikátor I. – nemocenské poistenie

1. nemocenské	3. vyrovnávacía dávka
2. ošetrovné	4. materské

Indikátor II. – dôchodkové poistenie

1. starobný dôchodok	4. vdovský dôchodok
2. predčasný starobný dôchodok	5. vdovecký dôchodok
3. invalidný dôchodok	6. sirotsky dôchodok

Indikátor III. – úrazové poistenie

1. úrazový príplatok	6. pracovná rehabilitácia a rehabilitačné
2. úrazová renta	7. rekvalifikácia a rekvalifikačné
3. jednorazové vyrovnanie	8. náhrada za bolesť a za sťaženie spol. uplatnenia
4. pozostalostná úrazová renta	9. náhrada nákladov spojených s liečením
5. jednorazové odškodnenie	10. náhrada nákladov spojených s pohrebom

Indikátor IV. – poistenie v nezamestnanosti

1. dávka v nezamestnanosti

Indikátor V. – garančné poistenie

1. dávka garančného poistenia

Čiastkové ciele výskumu

Hlavný cieľ výskumu sme rozčlenili na päť čiastkových cieľov:

Čiastkový cieľ 1: Zistiť charakter dynamiky vývoja sociálneho poistenia (zabezpečenia) na úrovni nemocenského poistenia od roku 1990 do roku 2015, v členení podľa jednotlivých období rokov 1990 až 1992, 1993 až 2003 a rokov 2004 až 2015.

Čiastkový cieľ 2: Zistiť charakter dynamiky vývoja sociálneho poistenia (zabezpečenia) na úrovni dôchodkového poistenia od roku 1990 do roku 2015, v členení podľa jednotlivých období rokov 1990 až 1992, 1993 až 2003 a rokov 2004 až 2015.

Čiastkový cieľ 3: Zistiť charakter dynamiky vývoja sociálneho poistenia (zabezpečenia) na úrovni úrazového poistenia (poistenia zodpovednosti za škodu pri pracovnom úraze a chorobe z povolania) od roku 2002 do roku 2015, v členení podľa jednotlivých období rokov 2002 až 2003 a rokov 2004 až 2015.

Čiastkový cieľ 4: Zistiť charakter dynamiky vývoja sociálneho poistenia (zabezpečenia) na úrovni poistenia v nezamestnanosti od roku 1990 do roku 2015, v členení podľa jednotlivých období rokov 1990 až 1992, 1993 až 2003 a 2004 až 2015.

Čiastkový cieľ 5: Zistiť charakter dynamiky vývoja sociálneho poistenia (zabezpečenia) na úrovni garančného poistenia od roku 2000 do roku 2015 v členení podľa jednotlivých období rokov 2000 až 2003 a rokov 2004 až 2015.

4.2 Zdroje údajov a stručná charakteristika metodiky výskumu

Vedecká monografia bola spracovaná s využitím rozsiahleho materiálu, získaného najmä prostredníctvom knižnej literatúry domácej aj zahraničnej proveniencie, legislatívnych zdrojov, časopiseckej literatúry,¹⁸² rôznych dokumentov, koncepcií a sekundárnych analýz. Zdrojom podkladov pre analýzu sociálneho poistenia boli v elektronickej podobe dostupné informácie a údaje, publikované na oficiálnych internetových stránkach príslušných organizácií, daných úradov a spoločností. Pri analýze sociálneho poistenia za účelom dosiahnutia hlavného cieľa a piatich čiastkových cieľov výskumu boli zdrojom údajov mnohé originálne dokumenty.¹⁸³

Metodiku výskumu charakterizujeme ako spôsob plánovania a realizácie výskumného procesu, ktorý vyplýva z charakteru objektu, predmetu a je tiež podmienený cieľmi výskumu. Podľa D. Polonského (2000, s. 26) metóda vyjadruje spôsob vedeckej práce (teoretickej, respektíve empirickej) pri ktorej sa uskutočňuje tvorivá vedecká činnosť a predstavuje základný spôsob analýzy, zhromažďovania a spracovávania údajov. Pri uplatnení tradičnej (klasickej) analýzy dokumentov sme použili celý komplex myšlienkových operácií, smerujúcich ako k odhaleniu podstaty analyzovaného dokumentu, tak aj k jeho využitiu pre naplnenie cieľov výskumu.

Pri spracovaní empirickej časti bola použitá ako hlavná výskumná metóda *obsahová analýza dokumentov*. Ide o časovo náročnú metódu, ktorá predstavuje významný metodický prostriedok v empirickom poznávaní. Výskum bol realizovaný prostredníctvom kvalitatívnej obsahovej analýzy, pričom sme sa pokúsili zachytiť základné trendy vývoja sociálneho poistenia v systéme sociálneho zabezpečenia v časovom období od začiatku roka 1990 do konca roka 2012. Získané údaje o vynaloženom objeme výdavkov z rozpočtu SP (respektíve zo štátneho rozpočtu), druhu a objemu jednotlivých dávok sociálneho poistenia sme porovnali so zámerom legislatívnej úpravy a jej naplnenia v danom období, čím sme naplnili validitu analýzy.

Vo výskume bola uplatnená zároveň *sekundárna analýza*, ktorá je založená na skúmaní a vyhodnocovaní už existujúcich údajov a informácií, pričom hlavným zdrojom boli oficiálne štatistické údaje a ich databázy, mnohé dáta a fakty, obsiahnuté vo verejných dokumentoch (vládných, ekonomických, sociálnych). Pri analyzovaní programov a konceptov reformovania systému sociálneho poistenia v SR, ako aj pri analýze vybraných ukazovateľov v sociálnom zabezpečení v ďalších krajinách - v Nemecku, vo Švédsku, vo Veľkej Británii a v štátoch Vyšehradskej štvorky (uvedené v podkapitole 1.4), bola použitá analýza udalostí vo verejnej

¹⁸² Pre ilustráciu napr. Matlák, J. a kol. *Právo sociálneho zabezpečenia*. 2. rozšírené vydanie. (2012); Macková, Z. *Právo sociálneho zabezpečenia*. všeobecná časť. (2009); Kafková, E. a kol. *Sociálne poistenie*. (2008); Hill, J. M. *Understanding Social Policy*. (Seventh Edition). (2003); Schulte, B. *Chancen und Gefährdungen der europäischen Integration am Beispiel der europäischen Sozialpolitik*. 1997; Kučová, A. *Zmeny v určovaní príslušnosti právnych predpisov v rámci EÚ od 1. mája 2010*. In: Sociálne poistenie, Odborný mesačník Sociálnej poisťovne, (2010).

¹⁸³ Legislatívne normy, týkajúce sa sociálneho poistenia a sociálneho zabezpečenia; Programové vyhlásenia vlády SR za nami skúmané obdobie; Publikácie Slovensko 1996-2010. Súhrnné správy o stave spoločnosti; Výročné správy o činnosti SP v rokoch 1998-2012; Správy o sociálnej situácii obyvateľstva SR za roky 2003-2012; Štatistický úrad SR, databáza SLOVSTAT s obsahom časových radov ukazovateľov sociálno-ekonomického vývoja v SR za skúmané obdobie; Dlhodobá vízia rozvoja slovenskej spoločnosti (2008); Stratégia rozvoja slovenskej spoločnosti (2010).

politike a sekundárna analýza štatistických informácií, dostupných na Štatistickom úrade Európskych spoločností.

Vo všetkých fázach výskumu boli použité všeobecno-vedné metódy, ako sú analýza a syntéza, indukcia a dedukcia, zovšeobecňovanie, analógia a komparácia,¹⁸⁴ ktoré boli následne doplnené vybranými matematicko-štatistickými metódami získavania a spracovania údajov. Vyššie uvedené metódy výskumu boli použité spolu v kombinácii s kvantitatívnymi metódami, pri ktorých bola pozornosť zameraná predovšetkým na štatistické metódy spracovania dát a ich následné grafické znázornenie.

4.3 Podmienky pre transformáciu sociálnej sféry v období rokov 1990 až 1992

Zmeny v bývalom Česko-Slovensku po roku 1989 boli sprevádzané poklesom ekonomiky (aj pod vplyvom rozpadu RVHP, výpadkami dodávky ropy zo ZSSR a iných dôvodov), ktorý následne vyvolal aj pokles životnej úrovne väčšiny obyvateľstva. Okrem iného sa to prejavilo aj devalváciou meny, na základe čoho sa zvýšili maloobchodné ceny (asi o 20%), začala sa prejavovať nezamestnanosť, zdedený sociálny systém sa javil ako veľmi nákladný, zložitý, neprehľadný a zvyšoval sa počet chudobných rodín (V. Tkáč, In: Rákosník, Tomeš a kol., 2012, s. 191-192). Aj z uvedených dôvodov sa federálny štát (vláda) začal postupne reformovať a pripravovať sa na prestavbu celého hospodárskeho a sociálneho systému.

Prirodzene, uvedený historický obrat prechodu od štátne centralizovanej ekonomiky na ekonomiku trhov bol poznačený absenciou teoretických poznatkov, ako aj praktických skúseností. Transformácia ekonomiky, sociálnej sféry, ako aj celej inštitucionálnej základne spoločnosti, bola determinovaná niekoľkými skutočnosťami (V. Stanek, In: Stanek, V. a kol., 2008, s. 11):

- dedičstvom sociálneho systému, založenom na tzv. štátnom paternalizme, kedy štát prebral na svoje plecia celú starostlivosť o občana;
- prejavy nových skutočností v spoločnosti – nezamestnanosť, bieda, kriminalita, sociálne riziká a pod.;
- istá miera sociálneho konzervativizmu, sebeckta a strachu z budúcnosti, ktoré sa prejavovali v snahe zachovať pôvodné preferencie;
- neprehľadnosť spoločenskej situácie a prejavy ľudských vášní, ktoré sa presadzujú bezohľadne a s veľkou dravosťou (pozn.: hlavne oblasti malej aj veľkej privatizácie);
- vstup SR do EÚ.

Pôsobenie týchto skutočností si vyžadovalo prijatie mnohých opatrení ako ekonomických, tak aj politických právnych, sociálnych a pod. Keďže nie je možné a z hľadiska cieľov tejto kapitoly ani účelné venovať sa všetkým oblastiam, zameriame sa len na kľúčové rozhodnutia a opatrenia, ktoré mali uľahčiť obyvateľom znášanie ťarchy

---

¹⁸⁴ Pri výskume používame dve hlavné všeobecno-vedné metódy, ktoré sú tvorené dvojicami analýza–syntéza, induktívny postup–deduktívny postup. Podľa J. Hendla (2005, s. 35) analýza spočíva v rozdelení celku na jeho jednotlivé komponenty a skúmaní, ako tieto komponenty fungujú ako relatívne samostatné prvky a aké sú medzi nimi vzájomné vzťahy. V syntéze ide naopak o zloženie častí do jedného celku a o popis hlavných organizačných princípov, ktorými sa tento celok riadi v závislosti na jeho častiach. Klasicky sa indukcia chápe ako postup od jednotlivého k zvláštnemu až všeobecnému, t.j. podstatnému (zovšeobecnenie), naopak dedukcia zasa ako postup od všeobecného k zvláštnemu až jednotlivému t.j. konkrétnemu. Spočíva teda v logickom odvodení záveru z množiny iných tvrdení, ktoré považujeme za pravdivé. Pri metóde analógie ide o prenos úsudku o známom jave na jav podobný. Komparácia - porovnávanie je metóda zisťovania zhodných alebo rozdielných vlastností pozorovaných entít.

transformačného procesu a venovať sa budeme hlavne problematike sociálneho poistenia v systéme sociálneho zabezpečenia.

Podľa Federálneho ministerstva práce a sociálnych vecí (FMPSV) malo ísť od počiatkov transformačného procesu o zachovanie fungovania sociálneho štátu tak, aby bolo zaistené sociálne právo občanov na prácu, na ochranu rodiny, na životnú úroveň a na sociálne zabezpečenie (V.Tkáč, In: Rákosník, Tomeš a kol., 2012, s. 192). V nasledujúcich rokoch sa darilo tieto zámery naplňovať so striedavou úspešnosťou a s rozdielnymi dopadmi po rozdelení spoločného federatívneho štátu.

Dôležitou oblasťou, ktorej bola od počiatku venovaná pozornosť, bolo *sociálne zabezpečenie*. To aj preto, lebo sa na základe zahraničných skúseností s transformáciou očakával pokles hodnoty sociálnych dávok – hlavne v dôsledku inflácie, poklesu reálnych príjmov obyvateľstva a nezamestnanosti (Tamže, s. 194). Preto už vo februári 1990 FMPSV zriadilo komisiu expertov pre určenie životného minima (od ktorého sa v ďalšom období vypočítavali niektoré sociálne dávky), pričom jej činnosť významne napomohla pri tvorbe tzv. „záchranej sociálnej siete“. Okrem iného bolo jej súčasťou zavedenie rodičovského príspevku (pretože zamestnávateľia odmietali zamestnávať matky s malými deťmi), zaviedol sa systém sociálnej podpory – v rámci neho aj tzv. „štátny vyrovnávací príspevok“ (tento zmätkoval dopady subvencie cien potravín v minulom politickom režime), upravený bol zákonník práce (novelou č. 3/1991 Zb.) – s ohľadom na isté odchýlky pre súkromných podnikateľov a následne bol v roku 1994 novelizovaný s rovnakými podmienkami pre všetkých zamestnávateľov.

Pre riešenie problému nezamestnanosti boli budované úrady práce (po nemeckom vzore) a prijatý zákon o zamestnanosti (č. 1/1991 Zb.). Na Slovensku bol chválený zákon „o zriadení úradov práce“ (č. 444/1990 Zb. SR), podľa ktorého sa štátnymi orgánmi práce stali MPSVaR SR, okresné úrady práce a obvodné úrady práce. Pozitívnym krokom pre riešenie problémov sociálneho zabezpečenia bolo aj založenie Konfederácie odborových zväzov - KOZ (2. marca 1990), ktorá bola nástupníkom predchádzajúcich odborov. Na Slovensku tak isto vznikli Nezávislé slovenské odbory (neskôr aj ďalšie odborové združenia), ktoré boli súčasťou KOZ a zameriavali sa na riešenie vzťahov so zamestnávateľmi, najmä kolektívnych zmlúv, z ktorých malo byť vyňaté právo veta odborov.

Spoločne s uvedeným federálna vláda podporovala vznik zväzu zamestnávateľov ako protiváhu odborov. Koncom roku 1990 bola dohodou medzi vládou, odborovou konfederáciou a zväzmi zamestnávateľov ustanovená *Rada sociálnej dohody* (neskôr sa premenovala na Radu hospodárskej a sociálnej dohody). Prvými výsledkami jej fungovania boli Generálne dohody na roky 1991 a 1992. Na Slovensku bol prijatý dôležitý transformačný zákon č. 135/1992 Zb. SR „o poskytovaní sociálnych služieb právnickými a fyzickými osobami“, ktorý umožnil aj vstup neštátnych poskytovateľov do sociálnej starostlivosti a bol zameraný na uspokojovanie sociálnych potrieb fyzických osôb.

Presadzovaním línie demokratizácie sa mala v tomto období správa sociálnych vecí vrátiť do rúk tých, ktorých sa týka. Mala byť tak zavedená autonómia a samospráva do oblastí pracovného a sociálneho zabezpečenia. Realizácia tohto zámeru spočívala na štyroch základných programových pilieroch, a to na politike zamestnanosti, na politike v oblasti pracovných príjmov, na rodinnej politike a na politike sociálneho zabezpečenia (Tamže, s. 202). Súčasťou uvedeného scenára bola aj *Nová koncepcia sociálneho poistenia*, ktorú federálna vláda schválila 28. marca 1991. Koncepcia vychádzala z toho, že pre znovu zavedenie sociálneho poistenia musia byť oddelené dávky rodinnej politiky, ktoré nemajú charakter poisťných dávok a preto by mali byť financované zo štátneho rozpočtu. Návrh tak predpokladal zavedenie: sociálneho poistenia, financovaného z autonómneho verejno-právneho fondu; štátnych sociálnych dávok rodinnej politiky, financovanej zo štátneho rozpočtu; sociálnej starostlivosti (dávky a služby fakultatívnej povahy, podmienené sociálnou

potrebnosťou), financovanej zo štátneho a z regionálnych rozpočtov; dávok v nezamestnanosti a základnej zdravotnej starostlivosti (Tamže, s. 205).

Možno hodnotiť, že politikou sociálneho zabezpečenia mal byť vytvorený jednotný verejno-právny systém, ktorý by poskytoval: povinné zdravotné, nemocenské a dôchodkové poistenie, ako aj štátnu sociálnu podporu a pomoc (t.j. sociálna sieť), ktoré by boli doplnené pripoistením. Od januára 1993 mala vláda v úmysle zaviesť novú sústavu sociálneho poistenia, ktoré by kompenzovalo aj stratu na zárobku. Tento zámer však už nebol realizovaný, pretože po voľbách v roku 1992 sa vládne priority sústreďovali na rozdelenie federálnej republiky.

Predpokladom pre zavedenie novej koncepcie sociálneho poistenia bolo zrušenie pracovných kategórií a odstránenie dávok, ktoré svojim charakterom patria do sociálnej starostlivosti. Nastolenie rovnováhy medzigeneračnom prerozdeľovaní dávok predpokladalo aj obmedzenie výplaty dôchodkov pracujúcim dôchodcom pre 65. rokom života a zjednotenie dôchodkového veku žien a mužov (aj preto, lebo EÚ vylúčila rôzne dôchodkové veky v zamestnaneckých systémoch ako diskrimináciu podľa pohlavia). Spracovaná koncepcia sociálneho poistenia bola pretvorená do určitých zásad nového zákona o sociálnom poistení,¹⁸⁵ čo umožnilo formulovať aj princípy budúceho systému sociálnej pomoci, ktorý by zahŕňal ako dávky v sociálnej núdzi, tak aj komplexné sociálne služby.

Na základe vyššie uvedených skutočností možno konštatovať, že v období rokov 1990 až 1992 išlo o snahu komplexne riešiť budovanie nového (inovovaného) sociálneho systému, vo väzbe na prebiehajúcu ekonomickú reformu. V tomto období bola sociálna reforma koncipovaná ako celý rad opatrení, zameraných na kompenzáciu sociálnych dôsledkov ekonomických reforiem. V rámci uplatňovania princíпов sociálnej politiky išlo na jednej strane k posilňovaniu solidarity medzi produktívnym obyvateľstvom a obyvateľstvom v neproduktívnom veku, ako aj rodinami bezdetnými s rodinami s nezaopatrenými deťmi. Na druhej strane postupne došlo k oslabovaniu paternalistickej úlohy štátu v sociálnej oblasti, čo sa prejavilo v prenesení zodpovednosti zo štátu priamo na občana. Pri uplatňovaní princípu subsidiarity je teda štát na poslednom mieste a je povinný sa starať o utváranie takých podmienok, aby si každý mohol pomôcť vlastným pričinením.

4.4 Sociálne poistenie v období rokov 1993 až 2003

Od roku 1993 sa slovenský systém sociálnej politiky po rozdelení Česko-Slovenska vyvíjal smerom k sociálno-demokratickému modelu tzv. sociálneho štátu.¹⁸⁶ Ekonomický a politický vývoj podmienil transformáciu (ktorá zahŕňala aspekt organizačný, finančný a legislatívny) existujúceho štátneho sociálneho systému na systém verejného poistenia. V roku 1993 bola vytvorená Národná poisťovňa a zavedený systém povinného sociálneho poistenia, ktoré obsahovalo dôchodkové zabezpečenie a nemocenské poistenie. Zároveň bolo zavedené aj povinné poistenie v nezamestnanosti, ktoré bolo zabezpečované prostredníctvom Národného úradu práce. Vytvorením dvoch samostatných inštitúcií sociálnej politiky sa financovanie sociálneho poistenia formálne oddelilo od štátneho rozpočtu a dávky boli financované z povinných odvodov platených zamestnancami, zamestnávateľmi, zároveň

---

¹⁸⁵ Snahou bolo v tomto smere nahradiť doby zamestnania, potrebné pre vznik nároku na dôchodok, dobami poistenia a nahradiť väzbu výšky dôchodkov na doby poistenia namiesto na priemerné mzdy. Odstrániť súčasne započítateľné náhradné doby, za ktoré sa neplatili príspevky a odstrániť súbeh dôchodku a mzdy, pretože išlo o povinnú verejnoprávnu solidaritu a nie o komerčné poistenie alebo sporenie.

¹⁸⁶ *Sociálno-demokratický štát* poskytuje obyvateľom rovnosť na pomerne vysokom životnom štandarde, jeho základom je univerzálny systém sociálneho poistenia a tak isto vysoká miera zamestnanosti. Stabilita sa dosahuje prostredníctvom dohôd medzi sociálnymi partnermi (napr. Nemecko, Francúzsko, Rakúsko a iné).

samostatne zárobkovo činnými osobami a štátom. Pokiaľ sa týka tvorby zdrojov, podarilo sa ich sprehľadniť.

V roku 1994 došlo k rozdeleniu Národnej poisťovne a sociálne poistenie bolo rozdelené na nemocenské poistenie a dôchodkové zabezpečenie a na zdravotné poistenie. Týmto krokom sa oddelilo reálne financovanie sociálneho poistenia od štátneho rozpočtu.¹⁸⁷ Kým v prvej oblasti - nemocenského poistenia a dôchodkového zabezpečenia, ide predovšetkým o poskytovanie peňažných dávok a táto je konštruovaná na princípe sociálnej solidarity, v oblasti poskytovania zdravotníckej starostlivosti a jej financovania ide o uplatňovanie zásady absolútnej solidarity. Diferenciácia týchto dvoch systémov sa prejavuje aj z ekonomického hľadiska: kým v oblasti nemocenského poistenia a dôchodkového zabezpečenia ide predovšetkým o poskytovanie peňažných dávok s priamou väzbou na dosahovaný príjem, v oblasti zdravotného poistenia takáto väzba neexistuje.

V uvedenom období dochádzalo aj k postupnému poklesu celkových výdavkov na sociálne zabezpečenie, z ktorých priame štátne výdavky tvorili približne jednu tretinu (Tabuľka 1).

Tabuľka 1 Výdavky na sociálne zabezpečenie ako percento HDP za obdobie 1990-1997

indikátor/rok	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Výdavky štátneho rozpočtu	8,10	13,40	14,10	16,20	4,60	5,10	4,50	4,20
Celkové výdavky vrátane verejných poisťných fondov	8,10	13,40	14,10	16,20	14,10	14,50	14,10	13,30

Zdroj: Radičová, I.: Sociálna politika na Slovensku (1998, s. 36)

Štát mal povinnosť garantovať nielen zákonné nároky poistencov, ale aj povinnosť prispievať do verejných fondov nemocenského poistenia a dôchodkového zabezpečenia za tie kategórie občanov, ktoré sa z objektívnych príčin nemohli zapojiť do práce (študenti, invalidi a pod.), a to vo výške stanovenej zákonom o štátnom rozpočte. Z vecnej stránky naďalej pretrvávala „zabezpečovacia“ povaha nemocenského poistenia a dôchodkového zabezpečenia, zostala takmer pôvodná úprava osobného a vecného rozsahu, podmienky nároku na dávky a ich výška sa prakticky nezmenili a nedošlo ani k novému spôsobu výpočtu dávok.

Hlavné trendy politického vývoja na Slovensku v roku 1995 boli v značnej miere predurčené výsledkami predčasných parlamentných volieb v roku 1994 a vytvorením vládnej koalície, zloženej z Hnutia za demokratické Slovensko (HZDS), Slovenskej národnej strany (SNS) a Združenia robotníkov Slovenska (ZRS).¹⁸⁸

V decembri 1995 vláda SR schválila uznesením č. 944/1995 *Koncepciu transformácie sociálnej sféry v Slovenskej republike*¹⁸⁹ a súčasne s ňou nový vecný a časový harmonogram

¹⁸⁷ Slovensko sa stalo prvou postkomunistickou krajinou, kde bolo financovanie sociálneho poistenia oddelené od štátneho rozpočtu, čím sa prakticky naplnil jeden z očakávaných cieľov reformy - demonopolizovať štátny systém sociálneho poistenia (Kvapilová, 1998, s. 45).

¹⁸⁸ Podľa programového vyhlásenia vlády premiéra V. Mečiara z januára 1995, sa mal uvedený rok stať rokom sociálnej reformy, pripraviť transformáciu celého systému sociálneho zabezpečenia do systémov sociálneho poistenia, štátnej sociálnej podpory a sociálnej pomoci. Po vytvorení nového legislatívneho rámca bolo cieľom uskutočniť finančné, organizačné a inštitucionálne opatrenia na rozhodujúcu účinnosť nových pilierov sociálnej architektúry od roku 1996. Programové vyhlásenie vlády (1995, s. 26-27) tým prevzalo nielen pôvodnú federálnu koncepciu reformy sociálneho zabezpečenia, ale aj stratégiu jej implementácie.

¹⁸⁹ Z vymedzenia základných koncepčných zámerov transformácie systému sociálneho zabezpečenia vyplývalo, že základom boli poisťné systémy, ktorých charakteristika vychádzala zo striktnnej väzby na predchádzajúcu ekonomickú aktivitu občanov a príjem z nej. Sústava dávok nemocenského poistenia zahrňovala poistenie krátkodobých následkov sociálnych udalostí (dočasná pracovná neschopnosť pre chorobu alebo úraz, karanténa nariadená podľa predpisov o boli proti prenosným chorobám, ošetrovanie chorého člena rodiny, tehotenstvo a materstvo) peňažnými dávkami, sústava dávok dôchodkového poistenia zahrňovala poistenie

jej realizácie, ktorý sa rozložil do obdobia rokov 1996 až 1998. V januári 1996 Národná rada SR schválila vládou predloženú Koncepciu transformácie sociálnej sféry v SR s novým realizačným harmonogramom, ktorý sa vláde už nepodarilo splniť.

Vnútropolitický vývoj SR sa v roku 1996 vyznačoval pokračovaním trendov, začatých po predčasných parlamentných voľbách v roku 1994. Bol s časovým oneskorením prijatý v marci 1996 zákon č. 123/1996 Z.z. o doplnkovom dôchodkovom poistení zamestnancov, ktorý predstavoval jeden z prvkov budúceho systému sociálneho poistenia. Napriek skutočnosti, že dôchodky sú najčastejšie valorizovanou dávkou, ich pomer vo vzťahu k priemernej mzde nedosahoval v tomto období ani 50%.

Dôsledkom neprijatia nového zákona o životnom minime (ktorý podľa harmonogramu transformácie sociálnej sféry mala vláda predložiť NR SR) bola skutočnosť, že sumy životného minima sa v roku 1996 nevalorizovali, čo v praxi znamenalo pokles reálnej hodnoty pri všetkých dávkach, naviazaných na životné minimum (okrem iných dávok podpora v nezamestnanosti, dôchodok ako jediný zdroj príjmu a sociálny dôchodok).

Oblasť sociálneho zabezpečenia, ktorá sa mala transformovať na systém troch pilierov sociálnej ochrany, sa zreformovala čiastočne. V prvom pilieri, ktorý mal byť nosným pilierom celého nového systému sociálneho zabezpečenia a mal sa zakladať na sociálnom poistení, boli zaznamenané najväčšie sklzy, pričom v uvedenej oblasti bol schválený len zákon o doplnkovom dôchodkovom poistení, ktorý v konečnom dôsledku nezahŕňal všetkých zamestnancov. V transformácii dôchodkového zabezpečenia sa ešte pred rokom 1995 urobili niektoré kroky, z ktorých časť mala systémový charakter (eliminácia osobných dôchodkov, valorizácia dôchodkov, zrušenie, ale aj spätné obnovovanie pracovných kategórií pre výpočet dôchodkov), základný krok spočívajúci v zmene zákona o sociálnom zabezpečení na sociálne poistenie, sa však neurobil. Je možné konštatovať, že uskutočnené zmeny v dôchodkovom zabezpečení sa posunuli v transformačných zámeroch.

Vychádzajúc z transformácie sociálnej sféry, vláda nakoniec v marci 1998 predložila parlamentu prvý z troch pripravovaných, ťažiskových reformných zákonov - návrh zákona č. 195/1998 Z.z. o sociálnej pomoci, ktorý nadobudol účinnosť od 1. júla 1998. Jeho účelom bolo „... upraviť právne vzťahy pri poskytovaní sociálnej pomoci, ktorej cieľom je zmierniť alebo prekonať s aktívnou účasťou občana sociálnu núdzu, zabraňovať príčinám vzniku, prehlbovania alebo opakovania porúch psychického vývinu, fyzického vývinu a sociálneho vývinu občana a zabezpečiť integráciu občana do spoločnosti“ (§ 1 zákona č. 195/1998). Uvedený zákon chápal sociálnu pomoc ako sociálnu prevenciu a riešenie sociálnej núdze sociálnej núdze občana s ťažkým zdravotným postihnutím kompenzáciou sociálnych dôsledkov ťažkého zdravotného postihnutia (Tamže, § 2). Zákon určil aj účastníkov právnych vzťahov sociálnej pomoci.¹⁹⁰

Rok 1998 sa stal pre vnútropolitický vývoj SR obdobím významnej spoločenskej zmeny v dôsledku volieb do NR SR v septembri 1998, z ktorých vznikla nová vládna koalícia, tvorená štyrmi politickými stranami - Slovenská demokratická koalícia (SDK), Strana

---

dlhodobých následkov sociálnych udalostí peňažnými dávkami po dobu dlhodobej straty príjmu (staroba, invalidita, smrť žiteľa rodiny), pričom spoločnými prvkami oboch uvádzaných základných subsystémov sú základné princípy výstavby, spôsob financovania a tiež inštitucionálne usporiadanie. Súčasťou sociálneho poistenia pre osobitne vymedzený okruh osôb a pre osobitne definovaný okruh sociálnych rizík bolo úrazové poistenie, pričom z hľadiska vzťahu k ostatným poisťným systémom malo pozíciu poisťného systému osobitného druhu (Koncepcia transformácie sociálnej sféry SR, 1995, s. 33-35).

¹⁹⁰ Účastníkmi právnych vzťahov sociálnej pomoci v zmysle zákona č. 195/1998 sú: a) občan, b) ďalšie fyzické osoby uvedené v § 4b, c) Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky, d) Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny a úrady práce, sociálnych vecí a rodiny, e) zariadenia sociálnych služieb, ktoré sú rozpočtovými organizáciami alebo príspevkovými organizáciami, f) obce a samosprávne kraje, g) ďalšie právnické osoby a fyzické osoby, ktoré vykonávajú sociálnu prevenciu alebo poskytujú sociálne poradenstvo alebo sociálne služby za podmienok ustanovených týmto zákonom.

demokratickej ľavice (SDL), Strana maďarskej koalície (SMK) a Strana občianskeho porozumenia (SOP).

V texte Programového vyhlásenia vlády SR z decembra 1998 bolo v sociálnej oblasti v časti „Sociálna politika“ vládou deklarované, že „... cieľom vlády je orientovať sociálnu politiku tak, aby sa stala stimulujúcim prvkom sociálno-ekonomického rozvoja a nie jeho brzdou. Sociálna politika musí motivovať k práci a solidarite a zabrániť sociálnemu vylúčeniu a chudobe“. Vláda sa týmto zaviazala pokračovať v transformácii sociálneho zabezpečenia vytvorením sociálne spravodlivého systému, založeného hlavne na osobnej participácii, zodpovednosti občana, sociálnej solidarite a garancii štátu, pričom jej súčasťou malo byť vybudovanie nového, univerzálneho systému sociálneho poistenia, ktoré malo plne zahrnúť doposiaľ platný systém nemocenského poistenia, dôchodkového zabezpečenia a odškodňovania pracovných úrazov a chorôb z povolania. Vláda tak isto deklarovala vytvorenie podmienok pre účasť ďalších osôb na doplnkovom dôchodkovom poistení tak, aby bolo dostupné pre všetkých ľudí a prípravu koncepcie reformy dôchodkového poistenia (Programové vyhlásenie vlády, 1998, s. 25-27).¹⁹¹

V roku 1998 vyplatila SP na dávky dôchodkového zabezpečenia 57,42 mld Sk, z čoho 65,4 percenta (37,1 mld Sk) bolo vyplatených na starobné dôchodky.¹⁹² Priemerný starobný dôchodok v roku 1998 dosahoval 4 181 Sk. Od 1. júla 1998 sa realizovalo zvýšenie dôchodkov o osem percent. Toto zvýšenie si vyžiadalo 2,16 mld Sk. Priemerné zvýšenie na jeden dôchodok predstavovalo 259 Sk, priemerné zvýšenie starobného dôchodku 332 Sk (Výročná správa SP za rok 1998. IN: <http://www.socpoist.sk/vyrocne-spravy/1629s>).¹⁹³

Fond nemocenského poistenia sa tvoril vo výške 4,7 percent z vybratého poistného. Vyplácajú sa z neho dávky nahradzujúce krátkodobú stratu príjmu počas pracovnej neschopnosti, tehotenstva, materstva alebo starostlivosti o rodinných príslušníkov. Výdavky na dávky nemocenského poistenia v roku 1998 dosiahli 8,97 mld Sk, čo predstavuje o 10,5% viac ako v predchádzajúcom roku. Najväčší podiel – 82,57 percenta – predstavovali nemocenské dávky. Od 1. júna 1998 sa zvýšila maximálna hranica čistej dennej mzdy pre výpočet nemocenskej dávky z 300 na 350 Sk pre zamestnancov, pre samostatne zárobkovo činné osoby to bolo zvýšenie z 215 na 250 Sk. Toto zvýšenie predstavovalo nárast výdavkov zo základného fondu nemocenského poistenia 470 mil. Sk (Tamže).

V porovnaní s minulými rokmi počet práceneschopných v tomto období rástol. Zhoršoval sa aj zdravotný stav obyvateľstva, mnoho zamestnancov využívalo práceneschopnosť v situáciách, keď sa podniky dostávali do ekonomických problémov. V roku 1998 klesla aj úspešnosť výberu poistného na 90,8%. Priemerná úspešnosť výberu za obdobie rokov 1994 až 1998 predstavuje 93,7%. K 31. decembru 1998 evidovala SP nesplatené pohľadávky vo výške 35,54 mld. Sk, z čoho vyše dve pätiny predstavovali pokuty, penále a poplatky za

¹⁹¹ Vybudovanie systému sociálneho poistenia vláda považovala za jednu zo základných súčastí transformácie sociálneho zabezpečenia prebiehajúcej v SR od roku 1990. Koncepcia reformy sociálneho poistenia v SR bola prijatá vládou SR uznesením č. 602 zo dňa 9.8.2000.

¹⁹² V roku 1997 bolo prevedených do fondu dôchodkového zabezpečenia 6,65 mld Sk, v roku 1998 to bolo 5,76 mld Sk, do roku 1999 sa počítalo s prevodom 4,24 mld Sk. Do fondu nemocenského poistenia bolo v roku 1997 prevedených 2,93 mld Sk, v roku 1998 to bolo 4,11 mld Sk a do roku 1999 sa malo previesť 5,05 mld Sk (Výročná správa SP, 1998, c.d.).

¹⁹³ Príjem z výberu poistného v bežnom roku, po znížení o tvorbu správneho a rezervného fondu, nekryje výdavky fondu dôchodkového zabezpečenia. Deficit predstavuje 2,19 mld Sk. Napriek zabezpečeniu zdrojov z ostatných príjmov vo výške 1,10 mld Sk zostali nekryté výdavky vo výške 1,52 mld Sk. Tento rozdiel bolo potrebné vykryť prostriedkami naakumulovanými v minulých rokoch (Výročná správa SP, 1998. c.d. v texte).

nesplnenie oznamovacej povinnosti (Tamže). Výsledky hospodárenia ku koncu roka 1998 potvrdili varovania, že fond sa dostane do mínusu.¹⁹⁴

Vláda mala v tomto období presadiť zámery svojej reformy do konkrétnej podoby jednotlivých zákonov, najmä zákona o sociálnom poistení, druhou úlohou bolo rozhodnúť o spôsobe financovania transformačných nákladov. Podľa už schváleného harmonogramu sa mali dané zákony prijať ešte v predmetnom volebnom období, hoci účinnosť mali nadobudnúť až v roku 2003. Vychádzajúc z uvedeného, prechod od sociálneho zabezpečenia k sociálnemu poisteniu schválila NR SR dňa 29. mája 2002 prijatím zákona č. 413/2002 Z.z. o sociálnom poistení, ktorý mal nadobudnúť účinnosť od 1. júla 2003. V rokoch 2002 a 2003 bola na Slovensku sociálna politika ovplyvnená ukončením jedného a začiatkom druhého volebného cyklu.

V septembri roku 2002 sa na Slovensku uskutočnili parlamentné voľby. Ich vplyvom nastupuje nová vládna koalícia - Slovenská demokratická a kresťanská únia (SDKÚ), Strana maďarskej koalície (SMK), Kresťanskodemokratické hnutie (KDH) a Aliancia nového občana (ANO). Rok 2002 je zároveň je rokom, kedy sa SR ocitla na prahu vstupu do EÚ. Sociálny systém bol v uvedenom období pomerne nákladný a málo efektívny, pričom nestačil držať krok so zmenami politickými, ekonomickými a v konečnom dôsledku aj demografickými. Programové vyhlásenie vlády z roku 2002 naznačilo potrebu uskutočniť postupnú celkovú zmenu daného sociálneho systému. Prioritami vlády v sociálnej oblasti bolo znižovanie nezamestnanosti a zvyšovanie efektívnosti sociálneho systému. Medzi základné ciele si stanovila: „*motivovať ľudí v produktívnom veku k aktívnej práci a zároveň vytvoriť systém sociálneho zabezpečenia, ktorý by v prípade absencie vlastných príjmov alebo hmotnej núdze poskytol všetkým občanom solidárne zdroje na pokrytie ich primeraných životných potrieb*“ (Programové vyhlásenie vlády SR, 2002, s. 21).

Vláda sa zaviazala pripraviť vhodné podmienky pre postupné vytvorenie bezpečného a spravodlivého *dôchodkového systému*, založeného na troch pilieroch, ktorý mal byť plne univerzálny pre všetkých ekonomicky aktívnych občanov SR. Zároveň mala pripraviť legislatívne a finančné predpoklady pre vznik povinného kapitalizačného piliera dôchodkového systému a podporiť posilnenie dobrovoľných foriem dôchodkového sporenia a poistenia.

---

¹⁹⁴ „*Bilancia zdrojov a potrieb základných fondov preukázala, že Sociálna poisťovňa nebude schopná zo zdrojov základného fondu dôchodkového zabezpečenia kryť prípadné zvýšenia dôchodkov v budúcich rokoch. Len pripomínam, že uvažované 8-percentné zvýšenie od 1. júla tohto roku si vyžiada sumu 2,4 mld. Sk. Keď zohľadníme, že sa vyčerpá celý zostatok tohto fondu, ktorý bol k 31. 12. 1998 vo výške 4,2 mld. Sk, keď budeme predpokladať, že dlžníci splatia napríklad 1,5 mld. Sk, aj tak bude v tomto fonde chýbať asi 3,1 mld. Sk. Aj to však len za predpokladu, že sa bude platiť bežné poistné na úrovni rozpočtu ... Bez nárokov na štátny rozpočet, a to by som chcel zdôrazniť, je jediné možné východisko, využiť zákonom danú kompetenciu správnej rady Sociálnej poisťovne a poskytnúť finančnú výpomoc zo základného fondu nemocenského poistenia. Boli sme však v minulých dňoch aj týždňoch, ba rokoch svedkami snáh použiť prostriedky tohto fondu v prospech riešenia problémov zdravotníctva. V tejto súvislosti som povinný tlmočiť zásadný postoj správnej rady Sociálnej poisťovne s upozornením na reálnosť znefunkčnenia ďalších dvoch poistných systémov. Chcem vysloviť presvedčenie, že sa nechceme vrátiť o niekoľko rokov späť a oblasť dôchodkov realizovať v pôsobnosti rozpočtovej organizácie s priamou väzbou na štátny rozpočet*“ (Vystúpenie predsedu správnej rady Sociálnej poisťovne a poslanca NR SR V. Tkáča v parlamente 30. marca 1999. In: <http://www.psp.cz/eknih/1998nr/stenprot/011schuz/s011086.htm>).

V oblasti *nemocenského poistenia* mala vláda prijať opatrenia, ktoré budú zamedzovať najmä zneužívaniu systému. Jej zámerom bolo presunúť povinnosť úhrady nemocenských dávok pri krátkodobej práceneschopnosti zo SP priamo na zamestnávateľa s primeranou participáciou zamestnanca, sprevádzané ale adekvátnym znížením odvodového zaťaženia zamestnávateľov. Týmto sa mali vytvoriť prijateľnejšie podmienky pre kontrolu oprávnenosti poberania nemocenských dávok. Vláda zároveň deklarovala, že prehodnotí platné znenie nového zákona o sociálnom poistení ešte pred nadobudnutím jeho účinnosti (Tamže, s. 21-22).

Po nástupe novej vlády v roku 2002 a po zmene vedenia na MPSVaR, jeho vedenie začalo ohlasovať prípravu výrazných zmien v priebežnom financovaní dôchodkového zabezpečenia. Tie mali spočívať v zavedení silného kapitalizačného systému (systému tzv. povinného starobného dôchodkového sporenia), v zmenách v priebežnom systéme, v redefinícii právneho postavenia a v sprehľadnení systému doplnkového dôchodkového poistenia. Nemocenské poistenie malo byť ďalej reformované spôsobom, ktorého základ bol vytýčený v koncepcii reformy sociálneho poistenia predošlej vlády a v schválenom zákone o sociálnom poistení. Na účely ďalšej reformy dôchodkového zabezpečenia mala byť vypracovaná nová koncepcia, ktorá by vytvorila základ pre tvorbu nových zákonov, upravujúcich fungovanie priebežného systému (1. pilier), systému povinnej kapitalizácie (2. pilier) a doplnkového dôchodkového poistenia (3. pilier). *Návrh koncepcie reformy dôchodkového zabezpečenia v SR*, ktorú predložilo MPSVaR, schválila s pripomienkami vláda SR v apríli 2003 a zrušila koncepciu predošlej vlády z roku 2000.

Úplne nový zákon č. 461/2003 Z.z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov bol schválený NR SR dňa 30. októbra 2003. Jeho cieľom bolo sprehľadniť a zjednodušiť celý systém sociálneho poistenia a obsahoval zmeny, ktoré sú nevyhnutné pre vybudovanie moderného sociálneho systému a nadobudol účinnosť od 1. januára 2004.

Na základe uvedených skutočností je potrebné uviesť, že návrh zákona o starobnom dôchodkovom sporení upravoval postavenie systému sporenia na osobné dôchodkové účty v novovytváraných dôchodkových správcovských spoločnostiach. Jeho účinnosť bola navrhnutá od 1. januára 2005 (niektoré ustanovenia od 1. januára 2004). Návrh zákona o doplnkovom dôchodkovom sporení mal stanovený cieľ transformovať existujúci systém doplnkového dôchodkového poistenia na doplnkové dôchodkové sporenie, pričom účinnosť zákona sa navrhovala od 1. januára 2004.

Na systém sociálneho poistenia a s tým spojený životný štandard osôb mali zásadný vplyv legislatívne zmeny, ku ktorým dochádzalo najmä po zmene vládnych politických strán, ako aj po zmene ekonomických podmienok v národnom hospodárstve, ktoré však mali zásadný vplyv na príjmy a výdavky SP. V nasledujúcej časti monografie sa podrobnejšie venujeme analýze vybraných sociálno-ekonomických ukazovateľov sociálneho poistenia (zabezpečenia), pričom sme vychádzali najmä z relevantných štatistických informácií, dostupných na Štatistickom úrade SR v databáze SLOVSTAT a tak isto zo štatistických informácií, uvedených v Správach o sociálnej situácii obyvateľstva za roky 2003 až 2012.¹⁹⁵

V rámci sociálneho poistenia (zabezpečenia) analyzujeme príjmy a výdavky (výdavky sme abstrahovali len podľa druhu a účelu), detailnejšie však skúmame vnútornú štruktúru výdavkov, vynaložených na jednotlivé dávky sociálneho poistenia (zabezpečenia), zároveň analyzujeme počet vyplatených dávok a ich priemernú výšku. Touto analýzou vymedzíme základné trendy vývoja jednotlivých dávok sociálneho poistenia (zabezpečenia) v dlhodobom období 17-tich rokov, počnúc rokom 1995 a končiac rokom 2012. Vzhľadom na pokračujúcu reformu sociálneho poistenia sme uvedené obdobie rozdelili na dve konzistentné časti. Prvú

---

¹⁹⁵ Štatistické údaje, uvedené v Správach o sociálnej situácii obyvateľstva za roky 2003 až 2008 a prezentované v monografii, boli prepočítané z meny Sk na menu Euro konverzným kurzom 30,1260.

časť sme zadefinovali od roku 1995 do roku 2003, druhú jeho časť od roku 2004 do roku 2015, pričom sme zároveň uskutočnili komparáciu uvedených období.

Analýza príjmov a výdavkov od roku 1995 do roku 2003

Financovanie a vykonávanie nemocenského poistenia, dôchodkového zabezpečenia a poistenia zodpovednosti za škodu zamestnávateľa pri pracovnom úraze a tiež pri chorobe z povolania sa realizovalo v období rokov 1995 až 2003 podľa zákona č. 274/1994 Z. z. o SP v znení neskorších predpisov, ktorý upravoval zriadenie, činnosť ako aj organizáciu SP. V rámci výkonu svojej činnosti v zmysle zákona SP vyberala poistné na nemocenské poistenie, na dôchodkové zabezpečenie a na poistenie zodpovednosti za škodu a rozhodovala o dávkach nemocenského poistenia a dôchodkového zabezpečenia. Súčasne zaistovala ich výplatu, priamo v rozsahu, vymedzenom príslušnými právnymi predpismi a zabezpečovala tiež výplatu náhrady škody na zdraví, spôsobenej pracovným úrazom a chorobou z povolania. Príjmami SP bolo okrem iných príjmov najmä vyššie uvedené poistné, pričom finančné prostriedky na úhradu nákladov, spojených s výplatou dávok nemocenského poistenia a dôchodkového zabezpečenia, poskytoval aj štát na osobitný účet SP (prostriedky na zvýšenie dôchodkov z titulu jediného zdroja príjmu, zvýšenie dôchodkov pre bezvládnosť, sociálne dôchodky, dôchodky manželky, kúpeľnú starostlivosť a iné).

Na základe vyššie uvedených skutočností môžeme zhodnotiť, že odvodový systém zabezpečoval potrebné finančné zdroje na úhradu jednotlivých dávok, vyplácaných SP. Odvody poistného sa vzťahujú len na ekonomicky aktívne osoby, za ekonomicky neaktívnych občanov platí odvody do poistných fondov prostredníctvom štátneho rozpočtu štát z finančných prostriedkov, vybraných na daniach. Percentuálna sadzba poistného pre jednotlivé subjekty platiteľov poistného podľa zákona č. 274/1994 Z. z. o Sociálnej poisťovni v znení neskorších predpisov je uvedená v Prílohe F.

Vývoj príjmov SP za obdobie rokov 1995–2003 podľa jednotlivých druhov poistení kvantifikujeme v Tabuľke 2.

Tabuľka 2 Vývoj príjmov SP za obdobie 1995-2003 (v mil. eur)

príjmy/rok	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Nemocenské poistenie	255,36	242,64	317,41	325,86	331,99	364,98	421,08	449,85	480,16
Dôchodkové zabezpečenie	1480,54	1690,64	1707,17	1868,77	1876,97	2211,87	2379,75	2571,72	2770,05
Poistenie zodpovednosti za škodu	x	x	x	x	x	x	x	17,61	35,56
SPOLU	1735,90	1933,28	2024,58	2194,63	2208,96	2576,85	2800,83	3039,18	3285,77
Medziročný rozdiel	x	197,38	91,30	170,05	14,33	367,89	223,98	238,35	246,59
Medziročný rozdiel v %	x	11,37	4,72	8,40	0,65	16,65	8,69	8,51	8,11

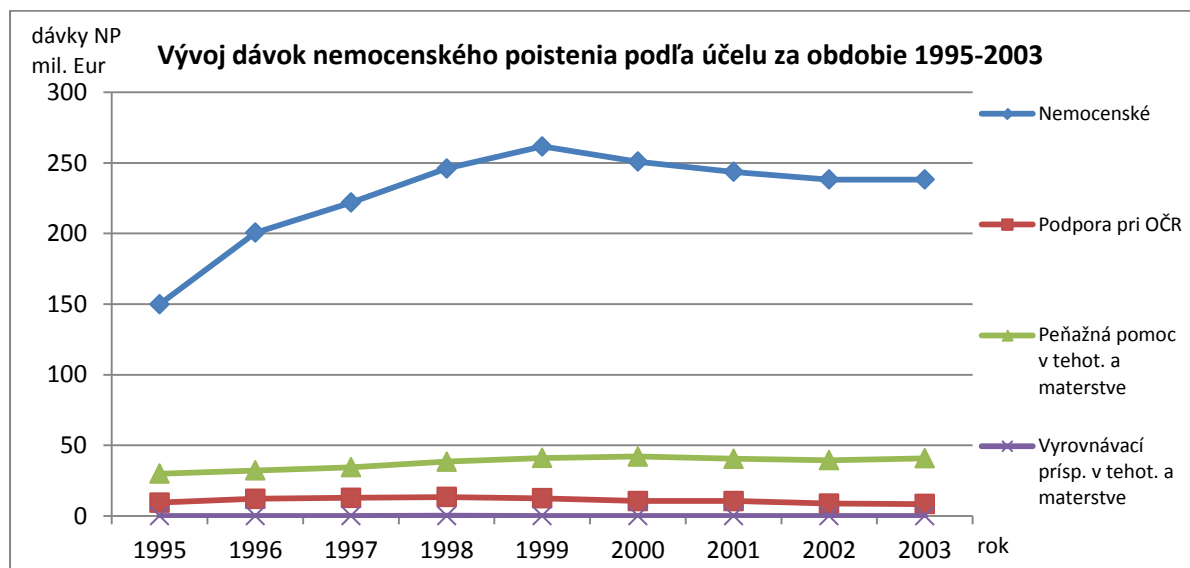
Zdroj: Vlastné spracovanie z údajov ŠÚ SR databáza SLOVSTAT za roky 1995-2003

Na základe vyššie prezentovaných štatistických údajov môžeme konštatovať, že celkové príjmy SP rástli za celé sledované obdobie s rozdielnymi medziročnými nárastmi (od 4,72 % do 16,65 %). Najväčší nárast v maxime bol zaznamenaný v roku 2000 (o 16,65 %) a najnižší v roku 1999 (o 0,65%). Podľa jednotlivých druhov v deväťročnom období rástli príjmy na nemocenské poistenie o 88,03% (z 255,36 mil. eur na 480,16 mil. eur) a na dôchodkové zabezpečenie o 87,09% (z 1 480,54 mil. eur na 2 770,05 mil. eur) približne rovnakým tempom. Pritom najviac rástli v dvojročnom období príjmy poistenia zodpovednosti za škodu (nárast o 101,93% z 17,61 mil. eur na 35,56 mil. eur). Celkové príjmy SP predstavujú nárast o

89,28% (3 285,77 mil. eur v roku 2003 oproti 1 735,90 mil. eur v roku 1995). V rámci jednotlivých príjmov SP tvorili najväčší objem finančných prostriedkov príjmy na dôchodkové zabezpečenie.

V ďalšej časti monografie sa už podrobnejšie zaoberáme analýzou výdavkov, vynaložených na dávky sociálneho poistenia (zabezpečenia) v samostatnom členení podľa jednotlivých druhov: na nemocenské poistenie, na dôchodkové zabezpečenie a na poistenie zodpovednosti za škodu pri pracovnom úraze a chorobe z povolania. Na doplnenie uvádzame tiež vývoj dávok nemocenského poistenia a dôchodkového zabezpečenia, hradených štátom. Následne uvádzame v samostatných tabuľkách ešte podrobnejšie členenie jednotlivých dávok podľa účelu: ich vývoj za sledované obdobie, analyzujeme počet vyplatených dávok a ich priemernú výšku, trend rastu výdavkov sledujeme aj prostredníctvom medziročných indexov rastu. Zároveň v tejto časti analyzujeme vývoj výdavkov na poistenie v nezamestnanosti, vývoj príjmov a výdavkov do garančného fondu spravovaných v rámci NÚP.¹⁹⁶

Vývoj dávok nemocenského poistenia za sledované obdobie podľa účelu kvantifikujeme v súhrnnej Tabuľke CH-1, uvedenej v Prílohe CH a nasledujúcom Grafe 1 na ďalšej strane.

Graf 1 Vývoj dávok nemocenského poistenia podľa účelu za obdobie 1995-2003 (v mil. eur)

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov z Tabuľky CH-1 v Prílohe CH

Podľa štatistických údajov, prezentovaných v Tabuľke CH-1 (Príloha CH), je zrejmé, že tendencia rastu celkových výdavkov na dávky nemocenského poistenia má za celé sledované obdobie (1995-2003) stúpajúcu tendenciu až do roku 1997. V nasledujúcich troch rokoch (2000-2002) dávky poklesli o -11,68 mil. eur (-3,71%), pričom v roku 2003 bol však opätovne zaznamenaný ich nárast o 1,07 mil. eur (0,37%). Celkové výdavky na dávky nemocenského poistenia predstavujú nárast o 51,75% (189,47 mil. eur v roku 1995 oproti 287,52 mil. eur v roku 2003). Jednotlivé medziročné rozdiely celkového objemu týchto dávok nemocenského poistenia sú v skúmanom období kolísavé, najväčší nárast bol zaznamenaný v roku 1996 (o 29,31%) a najnižší pokles v roku 2003 (o -5,11%). Percentuálne podiely

¹⁹⁶ Štatistické údaje poistenia v nezamestnanosti a garančného fondu NÚP sa priamo netýkajú sociálneho poistenia (zabezpečenia), z dôvodu vyššej výpočtovej hodnoty analýzy ich uvádzame, nakoľko výkon oboch týchto agend podľa príslušných ustanovení zákona o sociálnom poistení prebrala od NÚP Sociálna poisťovňa a od 1. januára 2004 sa stali súčasťou sociálneho poistenia.

jednotlivých štyroch dávok nemocenského poistenia na celkových dávkach boli v sledovanom období rokov (1995-2003) približne rovnaké.

Zo štatistických údajov je možné sledovať relatívne stabilný, najvyšší podiel dávky nemocenské na celkovom súčte dávok nemocenského poistenia, pričom uvedená dávka sa v sledovanom období pohybovala na úrovni od 79,15% (v roku 1995) do 83,17% (v roku 2002). V poradí druhý, najvyšší podiel na celkovom súčte dávok nemocenského poistenia, sme zaznamenali pri peňažnej pomoci v tehotenstve a v materstve. V sledovanom období s najnižším podielom v roku 1997 (12,82%) a naopak, najvyšším v roku 1995 (15,80%). Tretí podiel na celkových dávkach nemocenského poistenia patrí podpore pri ošetrovaní člena rodiny. Táto dávka sa v sledovanom období pohybovala v rozpätí od 2,94% (rok 2003) do 5,01% (v roku 1995). Najnižší podiel na celkovom súčte dávok nemocenského poistenia bol v prípade dávky vyrovnávacieho príspevku v tehotenstve a v materstve od 0,01% do 0,04%.

Na margo uvedeného môžeme konštatovať, že pri porovnaní dávok nemocenského poistenia podľa účelu (nemocenské, podpora pri ošetrovaní člena rodiny, peňažná pomoc v tehotenstve a materstve a vyrovnávací príspevok v tehotenstve a materstve) tvorí z pohľadu objemu vyplatených dávok nemocenského poistenia najvýznamnejšiu zložku dávka nemocenské a teda najviac ovplyvňuje celkové dávky nemocenského poistenia.

V nasledujúcej časti výskumu podrobne analyzujeme v samostatnom členení podľa účelu jednotlivé dávky nemocenského poistenia (Tabuľka 3 až Tabuľka 6), ich vývoj za sledované obdobie, ako aj medziročné indexy rastu.

Tabuľka 3 Vývoj dávky nemocenského poistenia za obdobie 1995-2003 (v mil. eur)
- **Nemocenské**

dávka/rok	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Nemocenské	149,97	200,59	221,90	245,97	261,60	250,88	243,64	238,23	238,17
Medziročný rozdiel dávky v mil. Eur	x	50,62	21,31	24,07	15,63	-10,72	-7,24	-5,41	-0,06
Medziročný rozdiel dávky v %	x	33,75	10,62	10,85	6,35	-4,10	-2,89	-2,22	-0,03
Medziročný index rastu	x	1,34	1,11	1,11	1,06	0,96	0,97	0,98	1,00

Zdroj: Vlastné spracovanie z údajov ŠÚ SR databáza SLOVSTAT za roky 1995-2003

Tendencia rastu dávky *nemocenské* (Tabuľka 3) má stúpajúci charakter od roku 1995 až do roku 1999, kedy dosiahla maximum (objem 261,60 mil. eur). V nasledujúcich rokoch od roku 2000 sme zaznamenali postupný pokles, čo v poslednom nami sledovanom roku 2003 predstavovalo objem 238,17 mil. eur. Index rastu roku 2003 oproti roku 1995 je 1,59 (nárast o 58,81%). Pri analýze jednotlivých medziročných rozdielov v prípade objemu nemocenskej dávky, najväčší nárast bol zaznamenaný v roku 1996 o 50,62 mil. eur (o 33,75%) a najnižší pokles v roku 2003 o -10,72 mil. eur (o -4,10%). Je zrejmé, že v roku 1998 prispelo k zvýšeniu objemu dávky nemocenské zvýšeniu tejto dávky, nakoľko od júna 1998 sa denná výška nemocenskej dávky zvýšila z 300 Sk na 350 Sk pre zamestnancov (pre SZČO z 215 Sk na 250 Sk) a toto zvýšenie spôsobilo rast výdavkov z fondu nemocenského poistenia.

Pokiaľ sa týka počtu vyplatených nemocenských dávok, ich vývoj mal počas celého skúmaného obdobia klesajúci trend od 3 128 967 prípadov v roku 1996 do 2 130 607 prípadov v roku 2003. Naopak, priemerná výška tejto dávky mala stúpajúcu tendenciu a jej vývoj sa pohyboval na úrovni od 64,1 eur v roku 1996 do 111,8 eur v roku 2003. Vývoj počtu a priemernej mesačnej výšky pri tejto dávke nemocenského poistenia je uvedený v Prílohe I,

Tabuľkách I-1 a I-2. Pokles objemu výdavkov na nemocenské dávky a tiež pokles počtu týchto dávok určite nezlepšil podmienky na zníženie chorobnosti. Uvedené zníženie má iné príčiny (napr. čerpanie dovolenky pri vzniku choroby).

Pri analýze *podpory pri ošetrovaní člena rodiny*, ďalšej dávky nemocenského poistenia, vychádzame z údajov, uvedených v Tabuľke 4. Táto dávka nemocenského poistenia vykazuje v sledovanom období v prvých troch daných rokoch najskôr nárast, v roku 1996 o 2,66 mil. eur (28,03%), v roku 1997 o 0,73 mil. eur a v roku 1998 o 0,50 mil. eur a v ďalších dvoch rokoch pokles. V roku 1999 o -0,87 mil. eur (-6,50%) a v roku 2000 o -1,92 mil. eur (-15,35%).

Nasledujúci rok 2001 zostal na úrovni predchádzajúceho roku a posledné dva roky sledovaného obdobia (2002 a 2003) vykazujú opätovný pokles, v roku 2002 o -1,83 mil. eur (o -17,28%) a v roku 2003 o -0,30 mil. eur (-3,42%). Index rastu roku 2003 oproti roku 1995 je 0,89 (nárast o 10,85%).

Tabuľka 4 Vývoj dávky nemocenského poistenia za obdobie 1995-2003 (v mil. eur)
- Podpora pri OČR

dávka/rok	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Podpora pri OČR	9,49	12,15	12,88	13,38	12,51	10,59	10,59	8,76	8,46
Medziročný rozdiel dávky v mil. eur	x	2,66	0,73	0,50	-0,87	-1,92	0,00	-1,83	-0,30
Medziročný rozdiel dávky v %	x	28,03	6,01	3,88	-6,50	-15,35	0,00	-17,28	-3,42
Medziročný index rastu	x	1,28	1,06	1,04	0,93	0,85	1,00	0,83	0,97

Legenda: OČR – ošetrovanie člena rodiny

Zdroj: Vlastné spracovanie z údajov ŠÚ SR databáza SLOVSTAT za roky 1995-2003

Vývoj počtu vyplatených dávok pri podpore pri ošetrovaní člena rodiny má tak isto, ako dávka nemocenské, klesajúci trend počas celého skúmaného obdobia (od 496 628 prípadov v roku 1996 do 219 571 prípadov v roku 2003). Priemerná výška uvedenej dávky mala naopak stúpajúcu tendenciu a jej vývoj sa pohyboval na úrovni od 24,5 eur v roku 1996 do 38,6 eur v roku 2003, čo je uvedené v Prílohe I, Tabuľkách I-1 a I-2.

Z údajov, uvedených v nasledujúcej Tabuľke 5 (na ďalšej strane) je zrejmé, že tendencia rastu dávky *peňažnej pomoci v tehotenstve a materstve* má stúpajúci charakter až do roku 2000, kedy dosiahla svoje maximum (objem 42,02 mil. eur). V ďalších dvoch rokoch sme zaznamenali postupný pokles (v roku 2001 o -1,56 mil. eur, tiež v roku 2002 o -1,03 mil. eur), ktorý v poslednom sledovanom roku 2003 mierne stúpol, čo predstavovalo v tomto prípade objem 40,86 mil. eur. Index rastu, vyjadrený podielom rokov 2003 oproti 1995, je 1,36 (nárast o 36,47%). Pri jednotlivých medziročných rozdieloch, týkajúcich sa dávky peňažnej pomoci v tehotenstve a materstve, bol najväčší nárast zaznamenaný v roku 1998 o 3,92 mil. eur (o 11,36%) a najnižší v roku 2001 o -3,71 mil. eur (o -1,56%).

Čo sa týka vývoja počtu vyplatených dávok peňažnej pomoci v tehotenstve a v materstve, tento mal počas celého sledovaného obdobia klesajúci trend od 334 789 prípadov v roku 1996 do 246 371 prípadov v roku 2003. Naopak, priemerná výška tejto dávky mala stúpajúcu tendenciu a jej vývoj sa pohyboval na úrovni od 96,2 eur v roku 1996 do 165,8 eur v roku 2003. Vývoj počtu (Tabuľka I-1) a priemernej mesačnej výšky (Tabuľka I-2) pri tejto dávke nemocenského poistenia je uvedený v Prílohe I.

Tabuľka 5 Vývoj dávky nemocenského poistenia za obdobie 1995-2003 (v mil. eur)
- **Peňažná pomoc v tehotenstve a v materstve**

dávka/rok	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Peňažná pomoc v tehot. a materstve	29,94	32,20	34,52	38,44	41,06	42,02	40,46	39,43	40,86
Medziročný rozdiel dávky v mil. eur	x	2,26	2,32	3,92	2,62	0,96	-1,56	-1,03	1,43
Medziročný rozdiel dávky v %	x	7,55	7,20	11,36	6,82	2,34	-3,71	-2,55	3,63
Medziročný index rastu	x	1,08	1,07	1,11	1,07	1,02	0,96	0,97	1,04

Zdroj: Vlastné spracovanie z údajov ŠÚ SR databáza SLOVSTAT za roky 1995-2003

V prípade poslednej dávky, vyrovnávacieho príspevku v tehotenstve a v materstve, ktorého vývoj je uvedený v Tabuľke 6 vidíme, že v prvých troch rokoch sledovaného obdobia sa objem výdavkov u tejto dávky nemení a dosahuje rovnakú úroveň. V nasledujúcom roku 1998 výdavky tejto dávky jediný krát stúpili o 0,03 mil. eur (42,86%), aby sa v roku 1999 zastavili na úrovni 0,03 mil. eur a pokračovali týmto trendom až do roku 2003. Index rastu roku 2003 oproti roku 1995 je 0,43 (nárast o 57,14%).

Tabuľka 6 Vývoj dávky nemocenského poistenia za obdobie 1995-2003 (v mil. eur)
- **Vyrovňavací príspevok v tehotenstve a v materstve**

dávka/rok	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Vyrovňavací príspev. v tehot. a materstve	0,07	0,07	0,07	0,10	0,03	0,03	0,03	0,03	0,03
e	x	0,00	0,00	0,03	-0,07	0,00	0,00	0,00	0,00
Medziročný rozdiel dávky v %	x	0,00	0,00	42,86	-70,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Medziročný index rastu	x	1,00	1,00	1,43	0,30	1,00	1,00	1,00	1,00

Zdroj: Vlastné spracovanie z údajov ŠÚ SR databáza SLOVSTAT za roky 1995-2003

Vývoj počtu vyplatených prípadov pri vyššie uvedenej nemocenskej dávke vykazuje v skúmanom období rokov (okrem roku 1998 kedy mierne stúpol) klesajúci trend, v rozpätí od 2 372 poberateľov v roku 1996 do 409 poberateľov v roku 2003. Vývoj priemernej výšky vyrovnávacieho príspevku v tehotenstve a materstve je uvedený v Prílohe I, Tabuľke I-2 a jeho vývoj kolísal na úrovni od 17,2 eur v roku 1996 do 54,8 eur v roku 2002.

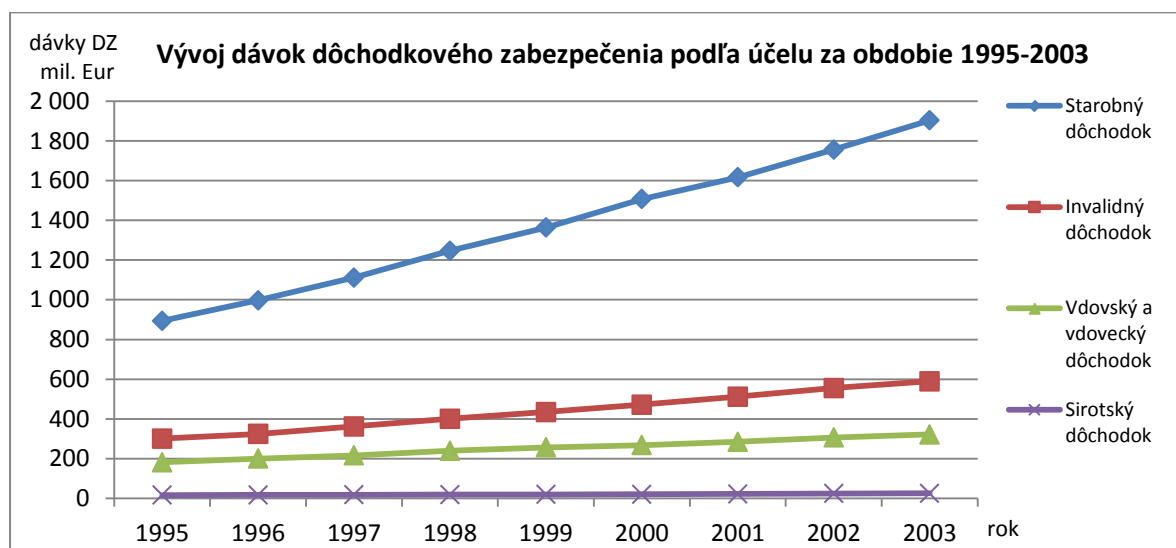
Vývoj počtu vyplatených dávok nemocenského poistenia podľa účelu za obdobie rokov 1996 až 2003 je uvedený v Prílohe I, Tabuľke I-1. Celkový vývoj počtu (rok 2003 oproti roku 1996) predstavuje ich pokles o -1.365.787 (34,47%). V tejto prílohe je uvedený aj vývoj priemernej výšky vyplatených dávok nemocenského poistenia podľa účelu za sledované roky 1996 až 2003 (Tabuľka I-2).

V ďalšej časti monografie analyzujeme vývoj dávok dôchodkového zabezpečenia za obdobie rokov 1995 až 2003 podľa účelu, predmetné štatistické údaje sú kvantifikované v Prílohe J, v súhrnnej Tabuľke J-1 a nasledujúcom Grafe 2 na ďalšej strane.

Štatistické údaje, prezentované v Prílohe J, Tabuľke J-1 ukazujú, že vývoj celkových výdavkov na dávky dôchodkového zabezpečenia mal počas celého sledovaného obdobia rokov

(1995-2003) rastúcu tendenciu, v absolútnom vyjadrení to bol nárast o 1 448,26 mil. eur (2 840,14 mil. eur v roku 1995 oproti 1 391,88 mil. eur v roku 2003), čo predstavuje nárast o 104,05%. V roku 2002 celkové výdavky na dávky dôchodkového zabezpečenia zaznamenali najvyšší medziročný nárast o 207,41 mil. eur.

B. Bodnárová (1999, s. 521) uvádza, že nominálne dôchodky rástli počas celého transformačného obdobia, avšak ich reálna hodnota nedosiahla ani v roku 1997 hodnotu dôchodku z roku 1989. Pokiaľ sa dotýka percentuálnych podielov jednotlivých dávok dôchodkového zabezpečenia na celkových dávkach, tieto podiely boli v sledovanom období rokov (1995-2003) v rámci ich vývoja mierne kolísavé. Zo zistených štatistických údajov je možné sledovať na celkovom súčte dávok dôchodkového zabezpečenia najvyšší podiel starobného dôchodku. Táto dávka sa v sledovanom období pohybovala na úrovni od 64,22% (v roku 1995) do 67,03% (v roku 2003).

Graf 2 Vývoj dávok dôchodkového zabezpečenia podľa účelu za obdobie 1995-2003 (v mil. eur) Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov z Tabuľky J-1 v Prílohe J

Druhý najvyšší podiel na celkovom súčte dávok dôchodkového zabezpečenia patrí invalidnému dôchodku s najnižším podielom v roku 2003 (20,76%) a najvyšším v roku 1995 (21,59%). Pri pozostalostných dávkach (vdovský a vdovecký dôchodok) sme zaznamenali tretí najvyšší podiel. Predmetné dávky sa v sledovanom období podieľali na celkovom súčte v rozpätí od 11,32% (rok 2003) do 13,04% (v roku 1995). Najnižší podiel na celkovom súčte vyššie uvedených dávok tvoril sirotský dôchodok a v sledovanom období sa pohyboval na úrovni od 0,89% do 1,15%.

V nasledujúcej časti výskumu podrobne analyzujeme v samostatnom členení podľa účelu jednotlivé dávky dôchodkového zabezpečenia (Tabuľka 7 až Tabuľka 10), ich vývoj za sledované obdobie ako aj medziročné indexy rastu.

Tendencia rastu *starobného dôchodku*, dávky dôchodkového zabezpečenia (Tabuľka 7 – na nasledujúcej strane) má stúpajúci charakter počas celého sledovaného obdobia, svoje maximum dosiahla v roku 2003 (objem 1 903,74 mil. eur). V roku 1996 vzrástla o 103,04 mil. eur (11,53%), v roku 1997 o 114,55 mil. eur (11,49%), v roku 1998 to bol nárast o 135,06 mil. eur (12,15%) a v roku 1999 o 117,34 mil. eur (9,41%). V nasledujúcom roku 2000 bol zaznamenaný druhý najvyšší nárast v rámci sledovaného obdobia o 143,57 mil. eur (10,53%), v roku 2001 vzrástli o 109,602 mil. eur (7,27%) a v roku 2002 bol nárast o 139,42 mil. eur (8,62%). Index rastu roku 2003 oproti roku 1995 predstavuje 2,13 (nárast o 112,97%), čo je v poslednom sledovanom roku 2003 viac ako dvojnásobok roku 1995.

Tabuľka 7 Vývoj dávky dôchodkového zabezpečenia za obdobie 1995-2003 (v mil. eur)
- Starobný dôchodok

dávka/rok	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Starobný dôchodok	893,91	996,95	1111,50	1246,56	1363,90	1507,47	1617,07	1756,49	1903,74
Medziročný rozdiel dávky v mil. eur	x	103,04	114,55	135,06	117,34	143,57	109,60	139,42	147,25
Medziročný rozdiel dávky v %	x	11,53	11,49	12,15	9,41	10,53	7,27	8,62	8,38
Medziročný index rastu	x	1,12	1,11	1,12	1,09	1,11	1,07	1,09	1,08

Zdroj: Vlastné spracovanie z údajov ŠÚ SR databáza SLOVSTAT za roky 1995-2003

Vývoj počtu vyplatených dôchodkov mal v skúmanom období rokov 1995-2003 (okrem roku 2001, kedy mierne klesol) stúpajúci trend, od 741 tis. poberateľov v roku 1995 do 813 tis. poberateľov v roku 2003. Vývoj priemernej výšky dôchodkov rástol od 179,65 eur v roku 2000 do 216,79 eur v roku 2003 (uvedené v Prílohe K, Tabuľke K-1 a Tabuľke K-2). Podľa B. Bodnárovej (1999, s. 521) nominálne dôchodky rástli v celom transformačnom období, avšak ich reálna hodnota nedosiahla ani v roku 1997 hodnotu dôchodku z roku 1989.

Tabuľka 8 Vývoj dávky dôchodkového zabezpečenia za obdobie 1995-2003 (v mil. eur)
- Invalidný dôchodok

dávka/rok	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Invalidný dôchodok	300,50	324,01	361,98	401,12	434,41	471,55	511,58	555,80	589,56
Medziročný rozdiel dávky v mil. eur	x	23,51	37,97	39,14	33,29	37,14	40,03	44,22	33,76
Medziročný rozdiel dávky v %	x	7,82	11,72	10,81	8,30	8,55	8,49	8,64	6,07
Medziročný index rastu	x	1,08	1,12	1,11	1,08	1,09	1,08	1,09	1,06

Zdroj: Vlastné spracovanie z údajov Štatistického úradu SR databáza SLOVSTAT za roky 1995-2003

Zo štatistických údajov, uvedených v Tabuľke 8, sme vychádzali pri analyzovaní *invalidného dôchodku*. Tendencia rastu tejto dávky dôchodkového zabezpečenia má stúpajúci charakter od roku 1995 až do roku 1993, teda počas celého nami sledovaného obdobia. Index rastu, vyjadrený podielom rokov 2003 oproti roku 1995, predstavuje 1,96 (nárast o 96,19%), čo v absolútnom vyjadrení kvantifikuje nárast o 289,06 mil. eur. Pokiaľ sa týka jednotlivých medziročných rozdielov v prípade objemu invalidného dôchodku, tu bol maximálny nárast zaznamenaný v roku 2002 o 8,64% (o 44,22 mil. eur), druhý najväčší rast sa prejavil v roku 2001 o 8,49% (o 40,03 mil. eur); naopak, najnižší nárast bol v roku 1996 o 7,82% (o 23,51 mil. eur).

Pokiaľ sa týka počtu vyplatených invalidných dôchodkov, v prvých dvoch rokoch 1995 a 1996 mal rovnaký počet 279, v nasledujúcich rokoch mal vývoj počtu stúpajúci trend (od 281 v roku 1997 do 292 v roku 2001). Následne v roku 2002 stúpol počet vyššie uvedených dôchodkov na 293 a v roku 2003 klesol na počet 292. Vývoj priemernej výšky invalidných dôchodkov rástol od 164,81 eur v roku 2000 do 199,13 eur v roku 2003 (Príloha K, Tabuľka K-1 a Tabuľka K-2).

Tabuľka 9 Vývoj dávky dôchodkového zabezpečenia za obdobie 1995-2003 (v mil. eur)
 - **Vdovský a vdovecký dôchodok**

dávka/rok	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Vdovský a vdovecký dôchodok	181,44	200,19	216,49	239,20	256,12	267,94	285,07	306,48	321,45
Medziročný rozdiel dávky v mil. eur	x	18,75	16,30	22,71	16,92	11,82	17,13	21,41	14,97
Medziročný rozdiel dávky v %	x	10,33	8,14	10,49	7,07	4,62	6,39	7,51	4,88
Medziročný index rastu	x	1,10	1,08	1,10	1,07	1,05	1,06	1,08	1,05

Zdroj: Vlastné spracovanie z údajov Štatistického úradu SR databáza SLOVSTAT za roky 1995-2003

Ako ukazuje Tabuľka 9, výdavky pri *vdovskom a vdoveckom dôchodku* majú rovnako, ako predchádzajúce dve dávky dôchodkového zabezpečenia (starobný, invalidný dôchodok), stúpajúci charakter počas celého skúmaného obdobia od roku 1995 až do roku 2003, pričom svoje maximum dosiahli teda v roku 2003 (objemom 321,45 mil. Eur). Jednotlivé medziročné rozdiely, ktoré sa týkajú vdovského a vdoveckého dôchodku, boli kolísavé a pohybovali sa na úrovni od 4,62% (11,82 mil. eur) v roku 2000 do 10,49% (22,71 mil. eur). Index rastu roku 2003 oproti roku 1995 je 1,77 (nárast o 77,17%).

Vývoj počtu vyplatených vdovských a vdoveckých dôchodkov mal v skúmanom období rokov rastúcu tendenciu (len rok 2001 sa oproti roku 2000 medziročne nezmenil) od 294 tis. v roku 1995 do 304 tis. v roku 2003. Vývoj priemernej výšky vdovských dôchodkov rástol od 121,03 Eur v roku 2000 do 143,63 eur v roku 2003 a vdoveckých dôchodkov od 61,57 eur v roku 2000 do 78,20 eur v roku 2003 (Príloha K, Tabuľka K-1 a Tabuľka K-2).

Poslednou dávkou dôchodkového zabezpečenia je *sirotský dôchodok*. Pri jeho analýze vychádzame z údajov, uvedených v Tabuľke 10. Tendencia rastu tejto pozostalostnej dávky má stúpajúci charakter počas celého obdobia od roku 1995 do roku 2003. Pokiaľ sa však týka jednotlivých medziročných rozdielov v prípade sirotského dôchodku, najväčší nárast bol zaznamenaný v roku 2002 o 2,36 mil. eur (o 10,87%), druhý najvyšší v roku 2001, nárast o 1,33 mil. eur (o 6,53%). V poradí tretí bol v roku 2003 nárast o 1,32 mil. eur (o 5,48%). Naopak, najnižší nárast bol zaznamenaný v roku 1999 o 0,53 mil. eur (o 2,80%). Index rastu, vyjadrený podielom rokov 2003 a 1995, predstavuje 1,58 (nárast o 58,39%).

Tabuľka 10 Vývoj dávky dôchodkového zabezpečenia za obdobie 1995-2003 (v mil. eur)
 - **Sirotský dôchodok**

dávka/rok	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Sirotský dôchodok	16,03	17,09	17,99	18,95	19,48	20,38	21,71	24,07	25,39
Medziročný rozdiel dávky v mil. eur	x	1,06	0,90	0,96	0,53	0,90	1,33	2,36	1,32
Medziročný rozdiel dávky v %	x	6,61	5,27	5,34	2,80	4,62	6,53	10,87	5,48
Medziročný index rastu	x	1,07	1,05	1,05	1,03	1,05	1,07	1,11	1,05

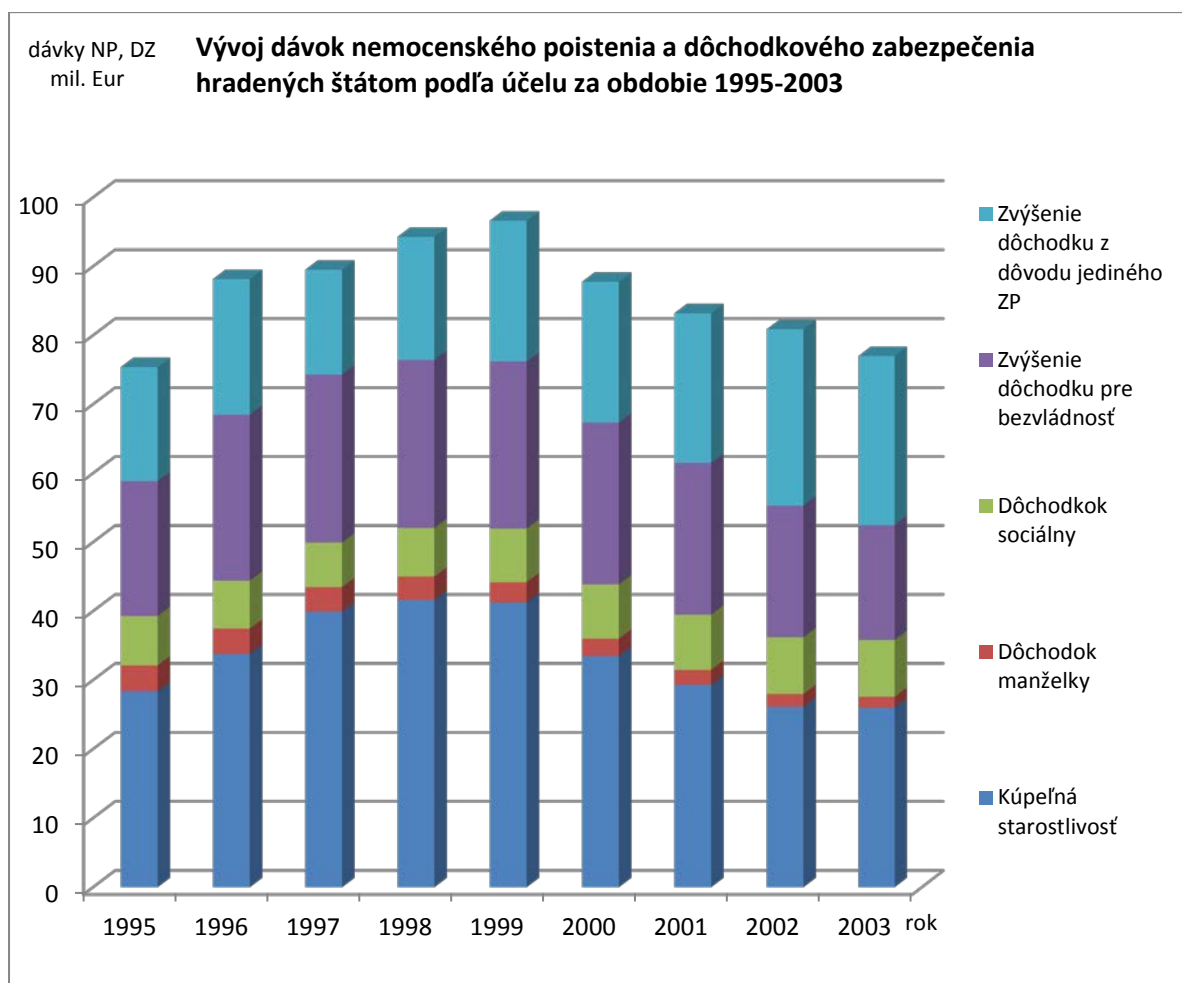
Zdroj: Vlastné spracovanie z údajov ŠÚ SR databáza SLOVSTAT za roky 1995-2003

Vývoj počtu vyplatených sirotských dôchodkov mal v období od roku 1995 do roku 2000 klesajúcu tendenciu (od 39 tis. do 33 tis.). V nasledujúcich troch rokoch - 2001 až 2003, sa medziročne nezmenil (34 tis.). Vývoj priemernej výšky dôchodkov rástol od 53,18 eur v roku 2000 do 63,77 eur v roku 2003 (Príloha K, Tabuľka K-1 a Tabuľka K-2).

Vývoj počtu vyplatených dávok dôchodkového zabezpečenia podľa účelu za skúmané obdobie je uvedený v Prílohe K, Tabuľke K-1. Celkový vývoj ich počtu vykazuje stúpajúci trend. Vývoj priemernej mesačnej výšky dôchodkov podľa účelu za sledované roky 1996 až 2003, je uvedený v Tabuľke K-2, v Prílohe K.

Štatistické údaje, týkajúce sa vývoja dávok nemocenského poistenia a dôchodkového zabezpečenia hradených štátom, ktorý na tento účel poskytoval finančné prostriedky SP, sú uvedené v Prílohe L (Tabuľka L-1) a graficky vyjadrené v Grafe 3.

Na základe uvedených údajov (Tabuľka L-1 a Graf 3) môžeme konštatovať, že tendencia rastu celkových výdavkov na *dávky nemocenského poistenia a dôchodkového zabezpečenia hradených štátom* za celé sledované obdobie má stúpajúci charakter až do roku 1999, kedy dosiahla svoje maximum (objem 96,62 mil. eur). V nasledujúcich štyroch rokoch sme však zaznamenali postupný pokles, čo v poslednom nami sledovanom roku 2003 predstavovalo objem 77,00 mil. eur. Celkové výdavky štátu na uvedené dávky predstavujú nárast o 2,15% (75,38 mil. eur v roku 1995 oproti 77 mil. eur v roku 2003).

Graf 3 Vývoj dávok nemocenského poistenia a dôchodkového zabezpečenia hradených štátom podľa účelu za obdobie 1995-2003 (v mil. eur)

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov z Tabuľky L-1 v Prílohe L

V rámci vývoja jednotlivých dávok môžeme teda hodnotiť, že pri prvej dávke *kúpeľná starostlivosť* sme zaznamenali rastúci trend do roku 1998, tu dosiahla svoje maximum (41,63 mil. eur). V ďalších rokoch už klesala až na úroveň 25,99 mil. eur v roku 2003. *Dôchodok manželky* vykazuje v rámci celého sledovaného obdobia postupný pokles (od 3,75 mil. eur v roku 1995 do 1,59 mil. eur v roku 2003). Uvedenú klesajúcu tendenciu má prvé tri roky aj *sociálny dôchodok* (od 7,14 mil. eur v roku 1995 do 6,47 mil. eur v roku 1997), rok 1998 až rok 2002 má už stúpajúci trend, pričom rok 2003 zostal na úrovni roku 2002, t.j. 8,23 mil. eur. V rámci celého sledovaného obdobia rokov 1995 až 2003 vykazujú značne kolísavý trend posledné dve dávky, a to *zvýšenie dôchodku pre bezvládnosť* a *zvýšenie dôchodku z dôvodu jediného zdroja príjmu*.

Prehľad údajov úhrad *poistenia zodpovednosti za škodu pri pracovnom úraze a chorobe z povolania* je uvedený v nasledujúcej Tabuľke 11. Ich vývoj prezentujeme až od 1. apríla 2002, nakoľko k uvedenému termínu ich výkon zabezpečovala SP, čím sa sledované obdobie v tomto prípade zúžilo na roky 2002 a 2003. V roku 2002 výdavky náhrady škôd predstavovali 9,88 mil. eur, v roku 2003 sme zaznamenali ich nárast na 15,73 mil. Eur, čo je zvýšenie o 5,85 mil. eur (59,21%).

Tabuľka 11 Vývoj úhrad poistenia zodpovednosti za škodu pri pracovnom úraze a chorobe z povolania za obdobie 2002-2003 (v mil. eur)

úhrady/rok	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Náhrada škôd	x	x	x	x	x	x	x	9,88	15,73
Medziročný rozdiel úhrad v mil. eur	x	x	x	x	x	x	x	x	5,85
Medziročný rozdiel úhrad v %	x	x	x	x	x	x	x	x	59,21
Medziročný index rastu	x	x	x	x	x	x	x	x	1,59

Zdroj: Vlastné spracovanie z údajov ŠÚ SR databáza SLOVSTAT za roky 1995-2003

V ďalšej časti monografie sa venujeme analýze vývoja výdavkov na poistenie v nezamestnanosti, vývoju príjmov a výdavkov do garančného fondu v rámci NÚP, nakoľko tieto štatistické údaje poskytujú východiskovú bázu k analýze príjmov, ale najmä výdavkov sociálneho poistenia od roku 2004 do roku 2015.

Prvý prudký nárast nezamestnanosti bol zaznamenaný v roku 1991. Jeho príčinou boli zmeny v priemyselnej výrobe, zdraženie vstupov z dovozu, rozpad východných trhov a neschopnosť akceptovať sa na rýchle štrukturálne zmeny. Jej ďalší prudký nárast bol zaznamenaný ku koncu roka 1998 s vrcholom v roku 1999 (nezamestnanosť 19,2%) a bol ovplyvnený predovšetkým rastúcimi zdrojmi pracovných síl (dôsledok demografického vývoja), znižovaním dynamiky ekonomického rastu a nedostatkom finančných zdrojov v podnikoch, čo vyústilo do hromadného prepúšťania zamestnancov.

Je potrebné uviesť, že pri klesajúcej miere nezamestnanosti nemusí automaticky stúpať miera zamestnanosti, preto nielen počty zanikajúcich a novovytvorených pracovných miest, ale aj demografický vývoj, ako aj zmeny v podmienkach odchodu do dôchodku, veľmi výrazne určujú vývoj nezamestnanosti. Pre podcenenie uvedených faktorov bol citeľný rast miery nezamestnanosti v priebehu roku 2004 pre mnohých nepríjemným prekvapením. Dôležitým, práve v roku 2004 rozhodujúcim faktorom pri vývoji nezamestnanosti, bolo prvýkrát *zvýšovanie dôchodkového veku*, pričom z vyše 44 tisíc ľudí, ktorí mali pôvodne dosiahnuť dôchodkový vek v tomto roku, získala nárok na riadny starobný dôchodok len

štvrtina. [citované 2016-09-08]. Dostupné [online] na: <[http:// www.infoweby.sk/slovensko/ekonomika-a-hospodarstvo/347-nezamestnanost](http://www.infoweby.sk/slovensko/ekonomika-a-hospodarstvo/347-nezamestnanost)>

Pri analýze vývoja a zároveň trendu výdavkov *poistenia v nezamestnanosti* vychádzame z údajov v nižšie uvedenej Tabuľke 12. Tieto vykazujú v sledovanom období v prvých piatich rokoch najskôr nárast. V roku 1999 až o 46,84 mil. eur (o 35,93%), čo predstavuje najväčšiu hodnotu v sledovanom období, pričom index rastu uvedených rokov 1999 a 1995 predstavuje 3,33, čo je nárast až o 233,50%. V ďalších dvoch rokoch výdavky poklesli, v roku 2000 o -30,71 mil. eur (-17,33%) a v roku 2001 o -31,96 mil. eur (-21,82%) aj napriek rastu miery nezamestnanosti v roku 2000 (18,6%) a 2001 (19,2%).

V roku 2002 sa opäť tieto výdavky zvýšili o 10,17 mil. eur (8,88%), aby v poslednom sledovanom roku 2003 zase poklesli o -0,22 mil. eur (o -0,17%). Index rastu v roku 2003 oproti roku 1995 je 2,34 (čo je nárast o 134,27%). Podiel poistenia v nezamestnanosti na celkových výdavkoch Národného úradu práce sa pohybuje v rozpätí od 25,88% v roku 1996 do 69,18% v roku 1999.

Tabuľka 12 Vývoj výdavkov na poistenie v nezamestnanosti v rámci NÚP za obdobie 1995-2003 (v mil. eur)

výdavky/rok	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Výdavky NÚP spolu	204,38	246,74	235,30	258,04	256,12	257,57	286,72	294,69	265,72
Poistenie v nezamestnanosti	53,13	63,86	93,06	130,36	177,19	146,48	114,52	124,69	124,47
Medziročný rozdiel výdavkov v mil. eur	x	10,73	29,20	37,30	46,84	-30,71	-31,96	10,17	-0,22
Medziročný rozdiel výdavkov v %	x	20,19	45,72	40,08	35,93	-17,33	-21,82	8,88	-0,17
Medziročný index rastu	x	1,20	1,46	1,40	1,36	0,83	0,78	1,09	1,00
Podiel na celkových výdavkoch NÚP v %	26,00	25,88	39,55	50,52	69,18	56,87	39,94	42,31	46,84

Legenda: NÚP – Národný úrad práce

Zdroj: Vlastné spracovanie z údajov ŠÚ SR databáza SLOVSTAT za roky 1995-2003

Tabuľka 13 Vývoj príjmov NÚP od zamestnávateľov do garančného fondu za obdobie 2000-2003 (v mil. eur)

príjmy GF/rok	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Príjmy garančného fondu	x	x	x	x	x	7,12	14,19	15,99	15,62
Medziročný rozdiel GF v mil. eur	x	x	x	x	x	x	7,07	1,79	-0,36
Medziročný rozdiel GF v %	x	x	x	x	x	x	99,37	12,64	-2,27

Legenda: GF – garančný fond

Zdroj: Vlastné spracovanie z údajov ŠÚ SR databáza SLOVSTAT za roky 1995-2003

Z údajov, uvedených v Tabuľke 13, týkajúcich sa príjmov *garančného fondu* je zrejmé, že príjmy od zamestnávateľov na tento účel rástli v prvých troch rokoch sledovaného obdobia s medziročnými nárastmi od 7,07 mil. eur v roku 2001 do 1,79 mil. eur v roku 2002, pričom

v poslednom sledovanom roku 2003 príjmy klesli v absolútnom vyjadrení o -0,36 mil. eur (o -2,27%).

Štatistické údaje, prezentované v Tabuľke 14, poskytujú prehľad výdavkov *garančného fondu* v rokoch 2000 až 2002, kedy mal ich vývoj rastúcu tendenciu s maximálnym medziročným nárastom v roku 2002 oproti roku 2001 o 3,08 mil. eur (nárast až o 103,63%). V roku 2003 vývoj výdavkov poklesol o -3,52 mil. eur (o -58,18%). V prípade indexu rastu, vyjadreným podielom rokov 2003 a 2000 evidujeme 5,29, čo predstavuje pomerne vysoký percentuálny nárast až o 427,08%. Percentuálna sadzba príspevkov pre jednotlivé subjekty podľa zákona č. 387/1996 Z. z. o zamestnanosti v znení neskorších predpisov (tzn. príspevok na poistenie v nezamestnanosti a príspevok do garančného fondu), je uvedená v Prílohe G.

Tabuľka 14 Vývoj výdavkov garančného fondu v rámci NÚP za obdobie rokov 2000-2003 (v mil. eur)

výdavky GF/rok	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Výdavky garančného fondu	x	x	x	x	x	0,48	2,97	6,05	2,53
Medziročný rozdiel GF v mil. eur	x	x	x	x	x	x	2,49	3,08	-3,52
Medziročný rozdiel GF v %	x	x	x	x	x	x	514,42	103,63	-58,18
Medziročný index rastu	x	x	x	x	x	x	6,14	2,04	0,42

Legenda: GF – garančný fond

Zdroj: Vlastné spracovanie z údajov ŠÚ SR databáza SLOVSTAT za roky 1995-2003

Na základe vyššie uvedených skutočností môžeme konštatovať, že v skúmanom období rokov 1995 až 2003 bol zaznamenaný pri analýze jednotlivých dávok nemocenského poistenia a dôchodkového zabezpečenia najvyšší index rastu. Tento je vyjadrený podielom rokov 2003 oproti roku 1995 pri starobnom dôchodku nárast o 58,39% (2,13), druhý najvyšší index rastu bol identifikovaný pri invalidnom dôchodku, ďalšej dávke dôchodkového zabezpečenia, pričom jeho nárast predstavoval 96,19% (1,96) a v poradí tretí najvyšší index rastu bol zaznamenaný pri vdovskom a vdoveckom dôchodku, nárast o 77,17% (1,77).

V rámci vývoja výdavkov NÚP bol zaznamenaný pomerne vysoký index rastu, vyjadrený podielom rokov 2003 oproti roku 1995 pri poistení v nezamestnanosti, nárast o 134,27% (2,34). Pritom výdavky garančného fondu zaznamenali index rastu rokov 2003 oproti roku 2000 nárast až o 427,08% (5,29).

4.5 Analýza sociálneho poistenia v období rokov 2004 až 2015

Rok 2004 priniesol v sociálnej sfére veľa zmien, ktoré sa dotýkali aj systému sociálneho poistenia. Od 1. januára 2004 nadobudol účinnosť nový zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení, ktorého cieľom bolo zjednodušiť a sprehľadniť celý systém sociálneho poistenia. Zákon výrazne zmenil vzťahy v oblasti nemocenského poistenia, v dôchodkovom systéme sa naštartoval upravený prvý, priebežný pilier dôchodkového poistenia (zároveň sa pripravilo spustenie druhého, tzv. kapitalizačného piliera k 1. januáru 2005). Do sociálneho poistenia sa včlenilo poistenie v nezamestnanosti a zaviedol sa tiež nový subsystém garančného poistenia, z čoho vyplýva, že novým zákonom sa rozšíril rozsah pôvodného sociálneho poistenia z troch samostatných subsystémov na päť. Na rozdiel od predchádzajúcej právnej úpravy nový zákon o sociálnom poistení upravoval aj postavenie SP (zmeny celej organizačnej štruktúry SP).

Nemocenské poistenie je veľmi dôležitým subsystémom sociálneho poistenia a od roku 2004 sa vykonávalo podľa novej právnej úpravy, pričom sa však čiastočne zmenila používaná terminológia. Zmeny sa týkali priznávania dávky, výšky priznávanej dávky a platcu dávky. Medzi najvýznamnejšie legislatívne zmeny v nemocenskom poistení, prijaté v súvislosti s novým zákonom o sociálnom poistení patril predovšetkým presun vyplácania prvých desať dní práceneschopnosti zamestnanca zo SP na jeho zamestnávateľa, pričom cieľom tohto opatrenia bolo znížiť mieru zneužívania a práceneschopnosť.

Zvolená architektúra nového dôchodkového systému bola postavená na troch pilieroch: na sociálnom poistení, na povinnom dôchodkovom sporení a na doplnkovom dôchodkovom sporení. Podľa B. Bodnárovej (2005, s. 529) zatiaľ čo prvý pilier znamenal zmenu základného sociálneho zabezpečenia na sociálne poistenie s posilnením zásluhovosti (ktoré sa aj čiastočne zrealizovalo najmä prostredníctvom osobných mzdových bodov - vyjadruje pomer priemernej ročnej mzdy poistenca a priemernej mzdy v ekonomike SR), s tesnejším prepojením medzi vkladmi, vnesenými do systému a dávkami, ktoré sa z neho poskytovali (zákon zaviedol do systému niektoré nové pojmy, akými sú napríklad „osobný mzdový bod“, „priemerný osobný mzdový bod“ a „dôchodková hodnota“; zároveň zaviedol novú formulu pre výpočet starobného dôchodku).

Druhý, kapitalizačný pilier, je úplne novým prvkom v dôchodkovom zabezpečení a tretí pilier (ktorý už existoval od roku 1996) sa v uvedenom období transformoval a dotváral úplne novú architektúru dôchodkového zabezpečenia. Z uvedeného vyplýva, že jednotlivé piliere sa teda odlišujú vo viacerých charakteristikách, ktoré sme už podrobne uviedli v predchádzajúcej časti monografie.¹⁹⁷

Novým prvkom dôchodkového systému, označovaným ako druhý pilier, je „sporenie na starobu“, ktorý nadobudol účinnosť od 1. januára 2005, po schválení zákona č. 43/2004 Z. z. o dôchodkovom sporení. Jeho účelom bolo prekonať nedostatky priebežného financovania dôchodkov, pričom v skutočnosti šlo o povinný pilier, ktorý mal byť funkčný len spoločne s prvým pilierom. Vtedajší minister práce, sociálnych vecí a rodiny Ľ. Kaník (2005, s. 2) ho označil za „*klúčový prvok dôchodkového systému*“ a zároveň s týmto zdôraznil, že „*garantuje väčšiu spravodlivosť, individuálnosť zdrojov a je predpokladom zabezpečenia vyššej životnej úrovne.*“

Zákon o druhom pilieri priniesol tieto hlavné zmeny: všetci občania dôchodkovo poistení v SP (t.j. väčšina občanov v ekonomicky aktívnom veku) sa mohli v období od 1.1.2005 do 30.6.2006 rozhodnúť, či budú časť dôchodkových odvodov vo výške 9% z hrubého príjmu platiť na svoje osobné účty v druhom pilieri. Pre mladých ľudí, ktorí prichádzali na trh práce, bol vstup do druhého piliera povinný. Podmienkou získania nároku na výplatu dôchodku z druhého piliera bolo, že si v ňom človek sporil najmenej 10 rokov. Táto podmienka znížila atraktivnosť druhého piliera pre starších ľudí, ktorí mali v čase jeho zavádzania do dôchodku menej než 10 rokov. Pre poistencov, ktorí zostali len v prvom pilieri, sa sadzba odvodu na dôchodkové poistenie v SP znížila z 20% na 18% hrubého príjmu. Pre sporiteľov v druhom pilieri sa táto sadzba znížila z 20% na 9%, pričom ďalších 9% odvádzali do druhého piliera. Súčasne sa zvýšil odvod do rezervného fondu z 2,75% na 4,75%.

---

¹⁹⁷ Medzi hlavné zmeny, ktoré vyplývali z nového zákona o sociálnom poistení priamo vo vzťahu k verejnému dôchodkovému systému, možno zaradiť:

- čiastočné zvýšenie závislosti dôchodkov od zaplatených príspevkov a mierne zvýšenie zásluhovosti;
- úprava podmienok nároku na starobný dôchodok a postupné zvýšenie veku odchodu do dôchodku pre mužov aj ženy na 62 rokov;
- nový (automaticky nastavený) systém valorizácie dôchodkov;
- zvýšenie sadzieb odvodov na dôchodkové poistenie a rozšírenie vymeriavacieho základu, ako aj rozdelenie jednotlivých sadzieb odvodov na dôchodkové poistenie podľa účelu (starobné, invalidné).

V roku 2005 celkový vnútropolitický vývoj v krajine poznačila situácia, pri ktorej traja koalíční partneri oznámili, že s Alianciou nového občana (ANO) ukončujú spoluprácu ako so štvrtým koalíčným partnerom. Od septembra 2005 teda vládna koalícia pokračovala vo svojej činnosti v staronovom zložení Slovenská demokratická a kresťanská únia (SDKÚ), Strana maďarskej koalície (SMK), Kresťanskodemokratické hnutie (KDH) a poslanecký klub ANO, nakoľko nešlo o odchod celej strany.

V októbri 2005 nastúpila do funkcie nová ministerka práce sociálnych vecí a rodiny I. Radičová, ktorá predložila do NR SR viacero pozmeňovacích návrhov, ktoré mali vstúpiť do platnosti v januári 2006. Tieto zmeny sa dotýkali aj dôchodkového systému, bola schválená novela zákona o sociálnom poistení, ktorá vstúpila do platnosti 1. januára 2006. Cieľom tejto novely bolo zmiernenie dopadov prechodu k plnej zásluhovosti v priebežnom dôchodkovom pilieri, redukoval sa priemerný osobný mzdový bod, čím sa spomaľovalo plné uplatňovanie princípu zásluhovosti, princíp solidarity sa mal následne uplatňovať do roku 2014.

Môžeme konštatovať, že reforma sociálneho poistenia, ktorá sa začala realizovať v roku 2004, zmenila do určitej miery charakter celého sociálneho systému. Tento sa nielenže postupne dotváral, ale umožnil tesnejšie prepojenia medzi jednotlivými subsystémami a zároveň sa zdôrazňovala účelovosť jednotlivých dávok. Pri jeho implementácii (nie bezproblémovej a priamočiarej) sa kládol dôraz na aktiváciu, motiváciu a zásluhovosť účastníkov sociálneho systému.

V júni 2006 sa konali predčasné parlamentné voľby, v dôsledku ktorých začala pôsobiť nová vládna koalícia v zložení troch strán: Smer - sociálna demokracia (Smer - SD), Slovenská národná strana (SNS) a Ľudová strana - Hnutie za demokratické Slovensko (ĽS-HZDS). Už vývoj v druhom polroku 2006 potvrdil zámer novej vládnej koalície zmeniť jednotlivé politiky s rôznou mierou intenzity a hĺbky, okrem iných spomenutých oblastí aj v oblasti dôchodkového systému.

Programové vyhlásenie vlády SR v roku 2006 bolo definované ako: „*program rovnováhy zodpovednosti jednotlivca a spoločenskej solidarity*“. V rámci sociálnej oblasti sa uvádzalo (s. 23), že základným cieľom sociálnej politiky vlády bolo poskytovať pre obyvateľov taký sociálny program, ktorý mal garantovať udržanie a zároveň rozvoj ľudských, hospodárskych, sociálnych, kultúrnych práv, smerujúcich k dôstojnej životnej úrovni každého človeka.¹⁹⁸

Prioritou vtedajšej vlády malo byť zároveň zabezpečenie finančnej stability priebežne financovaného dôchodkového systému (založeného na solidarite, kombinovanej s princípom zásluhovosti, rovnakého zaobchádzania, zodpovednosti poistenca za svoju budúcnosť a demokratickosti v riadení a správe) tak, aby spolu so systémom starobného dôchodkového sporenia poskytovali primerané hmotné zabezpečenie v starobe. Vláda sa zaviazala zachovať doterajšiu štruktúru dôchodkov, popri valorizácii riešiť aj zmiernovanie rozdielov medzi tzv. staro dôchodcami a dôchodcami, ktorým bol dôchodok vymeraný už podľa nového zákona o sociálnom poistení. Existujúci systém mal teda zostať aj naďalej plne garantovaný štátom. Vláda mala súčasne prijať opatrenia na nové systémové riešenie invalidných dôchodkov s cieľom odstránenia nespravodlivosti pri prehodnocovaní podmienok vzniku invalidity a na zmiernenie sociálnej situácie poberateľov starobných a invalidných dôchodkov navrhnuť (v závislosti od výšky dôchodkov a možností štátneho rozpočtu) poskytnutie vianočného príspevku (Programové vyhlásenie vlády SR, 2006, s. 23-27).

---

¹⁹⁸ Realizácia sociálnej politiky, založenej na solidarite, znamená napĺňanie článku 55 ods. 1 Ústavy SR a ústavou garantovaných sociálnych práv občanov, pričom zodpovednosť za podmienky, v akých ľudia žijú, nie je však len individuálnou záležitosťou, ale sú do istej miery aj zodpovednosťou štátu. K prioritám vlády patrila zároveň sociálna únosnosť reformných zmien, sociálna stabilita a zachovanie sociálneho mieru a s týmto cieľom sa mali v sociálnom systéme vykonávať všetky jeho korekcie a zmeny (najmä odstránením jeho nesystémových, destabilizujúcich a diskriminačných prvkov).

V štruktúre systému sociálneho poistenia nedošlo v roku 2006 k zásadným zmenám. Sadzby odvodov poistného z vymeriavacieho základu, ktoré určujú výšku príjmov poistných fondov, zostali nezmenené. V nemocenskom poistení už spomínaná zásadná zmena vo forme zapojenia zamestnávateľa do úhrady dávky v dočasnej práceneschopnosti počas prvých desiatich dní radikálne obmedzila celkové výdaje fondu, ktorý bol na základe tohto vysoko prebytkový (tieto prebytky slúžili na financovanie stále deficitného dôchodkového poistenia). Rast výdavkov bol spojený so zavedením princípu zásluhovosti do vyplácaných dávok, preto spolu s rastúcou priemernou mzdou v hospodárstve rástla zároveň aj hodnota vyplatených dávok.

V dôchodkovom poistení došlo v roku 2006 k niektorým korekciám a nápravám nedostatkov, vzniknutých pri prijímaní reformy predchádzajúcej vlády. Týka sa to aj problému tzv. demografickej krízy, spojenej hlavne so starnutím obyvateľstva a klesajúcou pôrodnosťou. Uvedený problém však nemožno hypertrofovať, pretože mnohé aspekty starnutia populácie a znižovania práceneschopnej časti populácie sú riešené zvýšeným zavádzaním výsledkov rozvoja vedy a výskumu do praxe a migráciou pracovnej sily – čo nie je v našich silách podrobnejšie analyzovať. Preto poukážme len na vybrané demografické problémy.

Pri uvažovaní o budúcom vývoji spoločnosti a aj pre kvalifikované rozhodovanie najmä v oblasti ekonomiky, sociálnych vecí, zamestnanosti, sú základom tzv. demografické prognózy. Medzi dôležité demografické charakteristiky zaraďujeme okrem počtu obyvateľov aj úroveň populačného starnutia, pričom tu ide o ďalšiu charakteristickú črtu súčasného demografického vývoja. Z. Podmanická a kol. (2009, s. 56) poznamenáva, že „*Slovenská populácia starne zdola (nízkou pôrodnosťou) aj zhora (predlžovaním strednej dĺžky života)*“.

B. Bleha a B. Vaňo (2007, s. 16) v aktualizovanej Prognóze vývoja obyvateľstva SR do roku 2025 dopĺňajú, že „... *populačné starnutie obyvateľstva na Slovensku bude jedno z najintenzívnejších v rámci celej Európskej únie*“. Čiže ešte pred rokom 2025 bude prvý raz v histórii Slovenska viac dôchodcov ako detí. Priemerný vek presiahne už v roku 2015 hodnotu 40 rokov a v roku 2025 sa priblíži k 43 rokom. Zhruba od roku 2025 by sa mal začať počet obyvateľov SR už znižovať, pričom toto v rámci prognózy veľmi výstižne charakterizuje Z. Podmanická a kol. (2009, s. 54): „*tzn. horizont prognózy je zároveň predpokladaným začiatkom obdobia poklesu počtu obyvateľov Slovenska*“.

Vybrané demografické ukazovatele z Prognózy vývoja obyvateľstva SR do roku 2025 sme rozdelili kvôli prehľadnosti do troch samostatných celkov, ktoré sú názorne prezentované v Prílohe U (Tabuľke U-1), Prílohe V (Tabuľke V-1) a v Prílohe Z (Tabuľke Z-1). V tejto prognóze sa priamo uvádza, že: „... *kým v súčasnosti pripadajú na 1 obyvateľa vo veku nad 65 rokov dvaja obyvatelia vo veku do 17 rokov, v roku 2050 bude podľa stredného variantu tento pomer skoro presne opačný. Na jedného obyvateľa vo veku do 17 rokov pripadnú skoro dvaja obyvatelia vo veku na 65 rokov*“. Nakoľko uvedená prognóza bola vyhotovená v roku 2002, súčasnosť sa tak viaže k tomuto roku. Kým dnes na jedného dôchodcu pracuje takmer 5,4 občanov v produktívnom veku, o 35 rokov to už budú len dvaja. Počet dôchodcov nad 65 rokov sa zvýši 2-násobne a oproti tomu klesne počet pracujúcich vo veku 18-64 rokov približne o 23%.

Ďalšou protiváhou negatívneho demografického vývoja, ktorý znižuje tlak na rast podielu výdavkov na dôchodky na HDP,¹⁹⁹ sú: predlžovanie efektívneho veku odchodu do

---

¹⁹⁹ V období do roku 2020 by pomer výdavkov na dôchodky na HDP mal mierne poklesnúť, a to z troch dôvodov. Prvým je starnutie obyvateľstva, ktoré by sa podľa projekcií Eurostatu malo výraznejšie zrýchliť až v druhej polovici nasledujúceho desaťročia (po roku 2015). Zároveň v tomto období bude na priebežne financovaný dôchodkový systém pozitívne vplyvať ekonomický rast a predlžovanie veku odchodu do dôchodku na 62 rokov. Druhým faktorom je predlžujúci sa vek odchodu do dôchodku u žien na 62 rokov (nabieha efektívne až do roku 2024) pozitívne vplyva na pokles podielu výdavkov na dôchodky na HDP tým,

dôchodku spolu s rastom zamestnanosti, zavedenie starobného dôchodkového sporenia a zvyšovanie dôchodkov.

Možno konštatovať, že reformné opatrenia v dôchodkovom systéme v roku 2004 predpokladali vznik plne zásluhového dôchodkového systému. Schválený zákon predpokladal určité tranzitívne obdobie (do roku 2006),²⁰⁰ ktoré malo dočasne zvyšovať nízke dôchodky a znižovať vysoké dôchodky (úprava priemerného osobného mzdového bodu). Bol to však jediný a dočasný mechanizmus. Realita nasledujúcich rokov však ukázala, že pri každej príležitosti bola snaha zásluhovosť obmedziť a opatrenia boli prijímané v prospech nízko príjmových dôchodcov. Do popredia sa preto natíska legitímna otázka, či je miera zásluhovosti definovaná v dôchodkovom systéme, dlhodobo udržateľná.

MPSVaR predložilo začiatkom júla 2007 do pripomienkového konania návrh malej novely zákona o sociálnom poistení - dotýkala sa až 85 paragrafov

V rámci novelizácie zákona došlo k zmene nastavenia hospodárenia správneho fondu poisťovne, parlament schválil dočasné zvýšenie sadzby odvodov na 3,5% počas dvoch rokov 2008 a 2009 s jej následným znížením na 3,2%. Dôvodom bolo očakávané zvýšenie nákladov kvôli príprave informačných systémov na prechod na euro, ako aj uskutočnenie odložených výdavkov, vedúcich k racionalizácii správy poistenia. Je potrebné uviesť, že prebytkový trend bol opätovne zaznamenaný pri fondoch úrazového poistenia, poistenia v nezamestnanosti a garančného poistenia v roku 2007. Najvyšší prebytok bol identifikovaný vo fonde poistenia v nezamestnanosti.

Politika *úprav sociálneho systému*, zostrojeného predchádzajúcou vládou, pokračovala aj v roku 2008. Vysoký hospodársky rast, spojený s rastom zamestnanosti a miezd, ktorý viedol k znižovaniu miery chudoby, vytváral súčasne v kombinácii s rastúcimi príjmami verejných rozpočtov také prostredie, v ktorom absentovala motivácia ľudí hľadať efektívnejšie a dlhodobé riešenia. Novela zákona o sociálnom poistení (prijatá v roku 2007) nepriniesla v roku 2008 do systému sociálneho poistenia až také úpravy, ktoré by viedli k jeho ustáleniu a naplnili by jednu z podmienok kvalitného sociálneho zabezpečenia, ktorou je jeho stabilita.

Ďalšia novela zákona o sociálnom poistení opätovne nepriniesla také úpravy starobného dôchodkového poistenia, ktoré by viedli k jeho dlhodobej udržateľnosti. Naďalej pretrvával systém krížových dotácií medzi fondmi SP, sadzby odvodov do jednotlivých fondov nezodpovedajú výške dávok z nich vyplácaných.²⁰¹ Vláda schválila v máji 2008 návrh

---

že znižuje počet novopriznaných dôchodkov počas obdobia jeho zvyšovania (dočasný efekt) a predlžuje dobu participácie na trhu práce, čím skracuje dobu poberania dôchodku (trvalý efekt). Tretím faktorom, pozitívne pôsobiacim na pokles podielu výdavkov na HDP, je ekonomický rast, ktorý bude predbiehať rast výdavkov na dôchodky. Je to najmä z dôvodu zvyšovania dôchodkov, ktoré je legislatívne definované ako aritmetický priemer rastu inflácie a rastu priemernej nominálnej mzdy. V praxi to znamená, že výdavky na už vyplácané dôchodky reálne rastú približne polovičným tempom rastu priemernej reálnej mzdy (zjednodušene možno povedať, že v dlhodobom horizonte polovičným tempom rastu reálneho HDP). Pravidlo o zvyšovaní znižuje tlak na výdavky na dôchodky počas celého obdobia, je však výraznejší v „prvých rokoch“ vzhľadom na rýchlejší ekonomický rast vyplývajúci z dobiehania vyspelých ekonomík (www.ineko.sk/file_download/778/Dochodkovy+system+++vyvoj+po+1.1.2012.pdf).

²⁰⁰ Na Slovensku bolo v rokoch 2004 až 2006 uskutočnených viacero zásadných zmien v dôchodkovom systéme s troma konkrétnymi cieľmi. Prvým cieľom bolo zmeniť predchádzajúci dôchodkový systém, založený takmer výlučne na priebežne financovanom systéme dôchodkového zabezpečenia, na moderný troj pilierový systém s jasným vzťahom medzi zaplateným poisťným a následným benefitom zo systému. Druhým cieľom bolo zlepšiť dlhodobú fiškálnu udržateľnosť systému, najmä v kontexte očakávaných demografických zmien v najbližších desaťročiach. Tretím cieľom bolo diverzifikovať zdroje príjmov v starobe (priebežne financovaný dôchodkový systém – trh práce; starobné dôchodkové sporenie – kapitálové trhy), čím sa zároveň čiastočne znižuje riziko negatívneho vplyvu na dôchodok z dôvodu nepriaznivého vývoja v jednotlivých pilieroch (www.ineko.sk/file_download/778/Dochodkovy+system+++vyvoj+po+1.1.2012.pdf).

²⁰¹ Podľa R. Ďuranu (2009, s. 508-509) vláda nevyjasnila svoj postoj k druhému pilieru, nebolo jasné „...či požaduje vyššie garancie, nižšie poplatky alebo zníženie sadzby odvodov“. Zároveň konštatuje (s. 511), že

Ministerstva financií SR, podľa ktorého by mali byť dane, odvody a clá zlúčené, platené jednému miestu až po roku 2014. Zároveň by týmto malo dôjsť k zlúčeniu ôsmich platieb zamestnávateľa a piatich platieb zamestnancov do jednej.

Slovensko v roku 2009 ako malá, proexportne orientovaná ekonomika, čelilo jednému z najvýraznejších prepádov hrubého domáceho produktu v celej EÚ. Hospodárske spomalenie v roku 2008 v plnej miere poukázalo na základnú vlastnosť priebežne financovaného systému sociálneho poistenia, ktorou je nepriamo úmerný vzťah výdavkov a príjmov, čiže v časoch poklesu príjmov do systému takmer automaticky dochádza k rastu jeho výdavkov. Podľa štatistických údajov bol fond starobného poistenia dlhodobo v strate (bez ohľadu na výpadok príjmov z dôvodu zavedenia druhého piliera). V roku 2009 presiahli jeho výdavky príjmy poisťovne z odvodov a celkovo došlo k nepriaznivej situácii, v ktorej suma všetkých odvodových príjmov poistencov nepostačovala ani na úhradu výplaty dôchodkov fondu starobného poistenia.

Vláda v roku 2009 nepodnikla výrazné kroky na stabilizáciu prvého piliera. Jeho výdavky medziročne podstatne zvýšila vysoká miera valorizácie v kombinácii s jej presunom na začiatok roka. Druhým kľúčovým prvkom priebežného dôchodkového systému je miera zásluhovosti. Zamestnanci, ktorí počas pracovného života poberali nadštandardné príjmy, resp. pracovali veľký počet rokov, získavajú v systéme nadpriemerné dôchodky, k čomu prispieva celkový rast úrovne miezd poistencov. Výsledkom je potom rast rozdielu výšky dôchodku medzi tzv. staro dôchodcami a dôchodcami s novopriznanými dôchodkami. Tento uvedený trend oslabuje mieru solidarity v systéme a vytvára rozdiely vo finančnom zabezpečení dôchodcov na základe obdobia, v ktorom im bol dôchodok priznaný (Đurana, 2010, s. 445).

Na margo uvedeného možno konštatovať, že kľúčovým prvkom dôchodkového systému, nech je postavený na akejkoľvek filozofii, musí byť jeho stabilita a dlhodobá finančná udržateľnosť. Základná dohoda o podobe dôchodkového systému nemusí riešiť všetky detaily. Navrhované opatrenia v podobe naviazania dôchodkového veku na strednú dĺžku života, zvyšovanie dôchodkov o „dôchodcovskú infláciu“, tľmenie rastu miery náhrady do budúcnosti v závislosti od podielu poberateľov dôchodkov a prispievateľov do systému a postupné zmiernenie miery zásluhovosti dokážu vyrovnať saldo priebežne financovaného dôchodkového systému a zabezpečiť jeho dlhodobú udržateľnosť pri súčasnom zabezpečení primeraných mier náhrady.

Je potrebné okrajovo pripomenúť, že prechod na novú menu euro, ako aj valorizácia dôchodkov k 1.1.2009, sa implementovali v SP bez komplikácii. Na základe predchádzajúcich vyhlásení bolo možné očakávať harmonizáciu poistných sadzieb, ktorá by v budúcnosti zabránila každoročnému krížovému dotovaniu medzi fondmi SP.

V nasledujúcom roku 2010 sa vnútropolitický vývoj SR vyznačoval striedaním vládnych garnitúr, keď v dôsledku parlamentných volieb, uskutočnených v júni, tieto jednoznačne vyhrala politická strana Smer - sociálna demokracia (SMER-SD). Nakoľko táto politická strana nezostavila vládu, vytvorili po vzájomnej dohode nakoniec vládnú koalíciu štyri stredo pravé politické strany v zložení Slovenská demokratická a kresťanská únia - Demokratická strana (SDKÚ-DS), Kresťanskodemokratické hnutie (KDH), Sloboda a Solidarita (SaS) a Most-Híd. Za predsedníčku tejto novej vlády bola zvolená I. Radičová, ktorá bola volebnou líderkou a podpredsedníčkou SDKÚ-DS.

V programovom vyhlásení vlády SR na roky 2010-2014 vláda deklarovala, že prehodnotí doterajšie nastavenie systému sociálneho poistenia z pohľadu solidarity (medzigeneračnej a generačnej), reformu odvodového systému spojí s revíziou a reálnym

---

problém nerealisticky nastavených sadzieb odvodov nie je nový, bol dôsledkom nesprávnych odhadov pri plánovaní dôchodkovej reformy v roku 2003. Aj napriek uplynutiu piatich rokov však doteraz žiadna vláda nenašla odvahu zrealizovať sadzby tak, aby nemuselo dochádzať ku krížovým dotáciám.

nastavením sadzieb poistného, vláda prehodnotí doterajší systém spravodlivosti dávkovej politiky a osobný rozsah sociálneho poistenia. Vláda prezentovala aj zámer predĺžiť materskú dovolenku so zvýšením materského v závislosti od stavu verejných financií a reformy odvodového systému. Osobitnú pozornosť chcela tiež venovať finančnej stabilizácii priebežne financovaného systému dôchodkového poistenia a prijať opatrenia na zvýšenie miery úspešnosti výberu poistného a dôsledné vymáhanie pohľadávok (Programové vyhlásenie vlády SR, 2010, s. 26-27).

V prvom roku pôsobenia sa tejto novej vláde podarilo zaviesť viacero významných ekonomických a sociálnych opatrení, avšak hodnotová a programová heterogenita vládnej koalície vytvárala pôdu pre rozdielne predstavy o riešení závažných problémov, ktoré sa týkali úsporných opatrení, smerujúcich nielen k zníženiu zadlženosti štátu, krokov na rozhybanie ekonomiky a zníženie nezamestnanosti, ale zároveň na modifikáciu dôchodkového systému a ďalších verejných politík, ktoré by mali kompenzovať nezvratný trend starnutia populácie (Bútorová, Gyarfášová, 2011, s. 197).

V roku 2010 boli prijaté mnohé opatrenia, ktoré umožnili zabezpečiť poistencom pri vzniku zákonom ustanovených sociálnych udalostí tak vyšší príjem, tiež spravodlivejšie nastavenie podmienok nároku, čo posilnilo ich sociálnu ochranu. Zákon o sociálnom poistení prešiel tiež niekoľkými zmenami, ktoré sú zapracované už v predchádzajúcej časti monografie. Medzi najvýznamnejšie zmeny je možné zaradiť s účinnosťou od 1.1.2011 odstránenie povinnosti samostatne zárobkovo činnnej osoby (SZČO) predkladať SP výpis z daňového priznania (opravného daňového priznania) za predchádzajúci kalendárny rok, ani dodatočné daňové priznanie. Týmto sa ustanovila povinnosť Daňového riaditeľstva SR oznámiť SP údaje o jednotlivých obdobiach výkonu zárobkovej činnosti SZČO prvýkrát v roku 2011 za rok 2010. Toto opatrenie značne prispelo k zníženiu administratívnej záťaže SZČO.

K zásadným zmenám zákona o sociálnom poistení došlo zákonom č. 543/2010 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Pritom sa v súlade s cieľom zjednotenia výberu daní a odvodov novo definovali nielen základné pojmy, ale súčasne aj osobný rozsah sociálneho poistenia, vznik a zánik sociálneho poistenia tak, aby tieto základné pojmy a zásady boli kompatibilné s príslušnými daňovými predpismi. Významné zmeny tejto novely zákona o sociálnom poistení sme zapracovali v príslušných častiach monografie.

Aj v sledovanom roku 2012 prešiel zákon o sociálnom poistení niekoľkými zmenami, kedy niektoré boli menšieho, mnohé zasa väčšieho rozsahu. Najväčšie množstvo z týchto zmien sa dotýkalo nemocenského poistenia. Zmena nastala aj pri splnení podmienky nároku na dávku garančného poistenia, pričom táto zmena zákona sa dotýkala aj niektorých odvodov poistného v súvislosti s identifikovaním platieb poistného, ktorú si vynútila každodenná prax.

V marci roku 2012 sa uskutočnili predčasné parlamentné voľby a ich víťazom sa stala politická strana SMER-SD, ktorá v programovom vyhlásení vlády SR (2012, s. 59-60) považuje v najbližšej dekáde za vážny sociálny, ale aj ekonomický problém spôsob udržania príjmu starších ľudí - dôchodcov, potrebného na zabezpečenie ich udržateľnej kvality života, v dôsledku relatívne znižujúcich sa príjmov do dôchodkového systému. Strana deklaruje, že solidarita ako základný fundament európskej civilizácie je základom dôchodkového poistenia aj v budúcnosti. Vláda tiež uvádza (s. 61), že „... jednou z priorít v oblasti sociálneho poistenia je vytvorenie legislatívnych podmienok na pristúpenie k ratifikácii Európskeho zákonníka sociálneho zabezpečenia, čím sa všeobecne zvýši úroveň sociálneho poistenia v oblasti nezamestnanosti, nemocenských dávok, pracovných úrazov a chorôb z povolania“.

Zákon o sociálnom poistení prešiel aj v roku 2013 viacerými legislatívnymi zmenami. V tomto roku nadobudli účinnosť niektoré ustanovenia zákona č. 252/2012 Z. z., ktorým sa

mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a ktorým sa súčasne menia a dopĺňajú niektoré zákony. Za účelom posilnenia primeranosti a zlepšenia bilancie dôchodkového systému, boli prijaté viaceré zásadné parametrické zmeny v dôchodkovom systéme. Jedná sa o úpravu valorizácie dôchodkových dávok takým spôsobom, že v rokoch 2013 až 2017 (tzv. prechodné obdobie) sa dôchodkové dávky zvyšujú pevnou sumou, určenou percentom z priemernej mesačnej sumy daného druhu dôchodku.²⁰² Od roku 2014 sa síce ponecháva zvyšovanie dôchodkových dávok pevnou sumou, ale s tým rozdielom, že percento medziročného rastu spotrebiteľských cien sa každým ďalším rokom (až do roku 2017) zvyšuje o 10 percentuálnych bodov a zodpovedajúco tomu sa percento medziročného rastu priemernej mesačnej mzdy znižuje.

Od roku 2018 sa opätovne pristúpi k zvyšovaniu dôchodkových dávok percentuálne v závislosti od medziročného rastu spotrebiteľských cien za domácnosti dôchodcov. Okrem tohto sa postupne posilňuje solidarita vyšších príjmových skupín poistencov s nižšími príjmovými poistencami, ktorá je realizovaná priamo v konštrukcii výpočtu dôchodku (prostredníctvom úpravy koeficientov redukcie a antiredukcie priemerného osobného mzdového bodu) s cieľovým stavom v roku 2018, pričom toto opatrenie významne zvýši hrubú mieru náhrady pre nízkopríjmové osoby (MPSVaR SR, 2014, s. 50).

Medzi ďalšie legislatívne zmeny v zákone o sociálnom poistení, ktoré nadobudli účinnosť v roku 2013, patrí tiež (zákon č. 413/2012 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony) možnosť na žiadosť poistenca po dovŕšení jeho dôchodkového veku prepočítať sumu predčasného starobného dôchodku o obdobie, počas ktorého jeho výplata bola pozastavená z dôvodu výkonu zárobkovej činnosti (nakoľko uvedená účasť zakladala povinné dôchodkové poistenie, tak sa suma starobného dôchodku zvýši o 0,5% za každých začatých 30 dní, počas ktorých netrval nárok na výplatu predčasného starobného dôchodku).

Zmenou zákona o sociálnom poistení od 1. januára 2013 (zákonom č. 413/2012 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony) sa rozšíril okruh povinne poistených osôb aj o osoby, vykonávajúce činnosť na základe dohôd o prácach, ktoré sa vykonávajú mimo pracovného pomeru.²⁰³ Týmto sa zrovnoprávnilo postavenie uvedených osôb s ostatnými zamestnancami, pričom zavedením povinnosti platiť poistné na sociálne poistenie im plynú z tohto povinného poistenia aj nároky na príslušné dávky nemocenského poistenia, dôchodkového poistenia a poistenia v nezamestnanosti (aj nárok na náhradu príjmu počas prvých desať dní dočasnej pracovnej neschopnosti zamestnanca).

S účinnosťou od 1. novembra 2013 sa zákonom č. 338/2013 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov, zaviedla tzv. *odvodová úľava pre dlhodobo nezamestnané osoby a ich zamestnávateľov*. Týka sa priamo oslobodenia od platenia poistného na sociálne poistenie, povinných príspevkov na starobné dôchodkové sporenie a poistného na verejné zdravotné poistenie ako pre zamestnávateľa, tak aj pre zamestnanca na obdobie maximálne prvých 12 mesiacov pracovného pomeru alebo štátno-zamestnaneckého pomeru, avšak s výnimkou poistného na úrazové a garančné poistenie plateného zamestnávateľom. Zákon ustanovuje, že hrubý príjem takéhoto zamestnanca, ktorý bol dlhodobo nezamestnaný, môže byť najviac do úrovne 67% priemernej mesačnej mzdy v hospodárstve SR spreď dvoch rokov. Cieľom tohto opatrenia je

²⁰² Percento zvýšenia daného druhu dôchodku sa vypočíta ako súčet 50% medziročného rastu spotrebiteľských cien a 50% medziročného rastu priemernej mzdy.

²⁰³ Pre dohody o prácach, vykonávaných mimo pracovného pomeru, sa sadzba poistného na sociálne poistenie odvíja v závislosti od pravidelnosti vyplácania príjmu z tejto dohody a statusu danej osoby (napr. študenti a poberatelia dôchodkov majú zákonom ustanovené výnimky).

podporovať zamestnanosť dlhodobu nezamestnaných občanov formou vzniku pracovného pomeru alebo štátno-zamestnaneckého pomeru, zaradením do pracovného procesu podporiť obnovenie alebo nadobudnutie pracovných návykov týchto osôb (MPSVaR SR, 2014, s. 50).

Rok 2014 sa vyznačoval aj mnohými legislatívnymi zmenami zákona o sociálnom poistení, pričom je potrebné uviesť aspoň niektoré z nich. Medzi významné zmeny zákona o sociálnom poistení, ktoré nadobudli účinnosť v roku 2014, patrí pri samostatne zárobkovo činnnej osobe zmena v určovaní jej statusu, pričom na účely sociálneho poistenia sa tento status už neviaže na registráciu u správcu dane, ale na zárobkovú činnosť, z ktorej fyzická osoba dosahuje také príjmy, ktoré sú zdaňované ako príjmy z podnikania alebo z výkonu inej samostatnej zárobkovej činnosti.

Nakoľko poznatky doterajšej aplikačnej praxe SP poukazovali na účelové zvyšovanie vymeriavacieho základu na určenie súm nemocenských dávok (napr. pri plánovaných medicínskych zákrokoch, vyžadujúcich si dočasnú pracovnú neschopnosť) a tiež dávky v nezamestnanosti (napr. v prípadoch, ak zamestnanec disponoval informáciami o možnom ukončení pracovnoprávneho vzťahu). Medzi ďalšie zmeny, ktoré nadobudli účinnosť v roku 2014, môžeme zaradiť právnu úpravu, ktorou sa v praxi zamedzilo súbehu povinného nemocenského poistenia s dobrovoľným nemocenským poistením a tiež súbehu povinného poistenia v nezamestnanosti s dobrovoľným poistením v nezamestnanosti. V súvislosti s poistením v nezamestnanosti dobrovoľne poistenej osoby sa s účinnosťou od 1. januára 2014 ustanovilo, že podmienka zaplatenia poistného na poistenie v nezamestnanosti sa považuje za splnenú, ak suma dlžného poistného na poistenie v nezamestnanosti je v úhrne nižšia ako päť eur.

Zákomom číslo 338/2013 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony sa skrátilo obdobie, za ktoré sa skúma zaplatenie poistného na nemocenské poistenie na účely nemocenských dávok pre povinne nemocensky poistené samostatne zárobkovo činné osoby a tiež dobrovoľne nemocensky poistené osoby z desiatich na päť rokov. Pozitívny vplyv na skupinu dobrovoľne poistených osôb, ktorá zabraňuje vzniku nedoplatkov a ich následnému vymáhaniu zo strany SP, má novela zákona o sociálnom poistení vo veci automatického zániku dobrovoľného poistenia, ak dobrovoľne poistená osoba nezaplatila poistné na dobrovoľné poistenie dva za sebou idúce kalendárne mesiace.

SP môže od 1. januára 2014 (zákon č. 338/2013 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony) povoliť na základe písomnej žiadosti fyzickej alebo právnickej osoby splátky dlžných súm aj na pohľadávkach na dávkach v zmysle zákonom stanovených podmienok.

Aj v priebehu roka 2015 trend množstva zmien v zákone o sociálnom poistení naďalej pokračoval, pričom zákonom č. 338/2013 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony sa s účinnosťou od 1. januára 2015 zaviedla povinnosť SP písomne oznámiť SZČO vznik povinného nemocenského poistenia a povinného dôchodkového poistenia, vymeriavací základ na platenie poistného, výšku poistného na nemocenské poistenie a na starobné poistenie a príspevkov na starobné dôchodkové sporenie, výšku poistného na invalidné poistenie a výšku poistného do rezervného fondu solidarity, dátum splatnosti poistného a príspevkov na starobné dôchodkové sporenie a oznámiť údaje, ktoré sa týkajú úhrady poistného a príspevkov na starobné dôchodkové sporenie, určených na základe údajov, vedených v informačnom systéme SP, a to do 20 dní od vzniku povinného poistenia.

Zákomom č. 298/2014 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov, sa od 1. januára 2015 ustanovila maximálna suma mesačného príjmu a maximálna suma priemerného mesačného príjmu z určenej dohody o brigádnickej

práci študentov na 200 eur. Poistencovi, ktorý po priznaní starobného dôchodku ďalej vykonáva zárobkovú činnosť (je dôchodkovo poistený), sa vyššie uvedeným zákonom s účinnosťou od 1.1.2015 každoročne znova určí (zvýši) suma starobného dôchodku za obdobie dôchodkového poistenia, získané po vzniku nároku na starobný dôchodok v predchádzajúcom kalendárnom roku. V období do 31. decembra 2014 bol tento prepočet možný len po zániku dôchodkového poistenia.

S účinnosťou od 1. júla 2015 sa zákonom č. 140/2015 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon o sociálnom poistení, zaviedol dlho očakávaný inštitút minimálneho dôchodku pre poberateľov starobného dôchodku a invalidného dôchodku po dovŕšení dôchodkového veku, ktorí získali najmenej tridsať kvalifikovaných rokov dôchodkového poistenia.²⁰⁴ Za uvedené obdobie patrí minimálny dôchodok vo výške 1,36-násobku sumy životného minima. Za každý ďalší rok kvalifikovaného obdobia nad základnú hranicu 30 rokov sa minimálny dôchodok zvýši o dve percentá sumy životného minima za 31. až 39. rok kvalifikovaného obdobia a o tri percentá sumy životného minima za 40. a každý ďalší rok kvalifikovaného obdobia.

Na poistenca, sporiteľa v systéme starobného dôchodkového sporenia sa vzťahujú obdobné podmienky ako na poistenca, ktorý nie je sporiteľom. Zvýšenie sumy starobného dôchodku na sumu minimálneho dôchodku sa znižuje podľa rovnakých zásad ako starobný dôchodok z I. piliera. Pre posúdenie nároku na minimálny dôchodok sa do celkového dôchodkového príjmu nezapočítava starobný a predčasný starobný dôchodok zo starobného dôchodkového sporenia. Pokiaľ sa jedná o poberateľa invalidného dôchodku po dovŕšení dôchodkového veku, jeho minimálny dôchodok sa mu nekráti a starobný a predčasný starobný dôchodok z II. piliera vstupuje do úhrnu dôchodkových príjmov pri posudzovaní nároku na minimálny dôchodok (MPSVaR SR, 2016, s. 54)

V zmysle § 15 ods. 1 písmeno g) zákona č. 140/2015 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon o sociálnom poistení, je s účinnosťou od 1. júla 2015 povinne dôchodkovo poistený aj ohrozený alebo chránený svedok podľa osobitného predpisu, ktorý dovŕšil vek 16 rokov veku a ktorý podľa vyjadrenia orgánu, príslušného na poskytovanie ochrany a pomoci, nemôže vykonávať zárobkovú činnosť. Ak nie je dôchodkovo poistený v súlade s príslušnými ustanovenia zákona o sociálnom poistení, nebol mu vôbec priznaný predčasný starobný dôchodok alebo invalidný dôchodok a nedovŕšil dôchodkový vek. Za ohrozeného alebo chráneného svedka platí štát poistné na starobné poistenie, invalidné poistenie a poistné do rezervného fondu solidarity.

Od 15. decembra 2015 sa zákonom č. 336/2015 Z. z. o podpore najmenej rozvinutých okresov a o zmene a doplnení niektorých zákonov, rozšírila pôsobnosť odvodovej úľavy, ktorá bola do systému sociálneho poistenia zavedená pre dlhodobu nezamestnaných od 1. novembra 2013 a platí aj pri zamestnávaní nezamestnaných osôb z najmenej rozvinutých okresov, ktoré sú vedené v evidencii uchádzačov o zamestnanie najmenej šesť po sebe nasledujúcich mesiacov. Zoznam najmenej rozvinutých okresov vedie Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny v súlade s vyššie uvedeným zákonom.²⁰⁵

V roku 2014 a v roku 2015 bol tak, ako v predchádzajúcich rokoch, opätovne vyplatený vianočný príspevok niektorým poberateľom dôchodku na základe zákona č. 240/2014 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 592/2006 Z. z. o poskytovaní vianočného príspevku niektorým poberateľom dôchodku a o doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení

²⁰⁴ Za kvalifikované roky sa v zásade považujú iba tie roky dôchodkového poistenia, počas ktorých bol príjem fyzickej osoby minimálne na úrovni osobného mzdového bodu 0,241.

²⁰⁵ Odvodová úľava sa tak týka aj tých zamestnancov, ktorí boli evidovaní v evidencii uchádzačov o zamestnanie najmenej 6 po sebe nasledujúcich mesiacov pred vznikom pracovného alebo štátno-zamestnaneckého pomeru a dôvodom vyradenia z evidencie uchádzačov o zamestnanie bol vznik tohto pracovného pomeru alebo štátno-zamestnaneckého pomeru a majú trvalý pobyt v niektorom z najmenej rozvinutých okresov.

neskorších predpisov. Nárok na vianočný príspevok v roku 2014 vznikol dôchodcom, ktorí mali dôchodok nižší, resp. rovnajúci sa sume 494,40 eura. Nárok na vianočný príspevok v roku 2015 vznikol dôchodcom, ktorí mali dôchodok nižší, resp. rovnajúci sa sume 514,80 eura.

V roku 2015 boli v zákone o sociálnom poistení prijaté ešte ďalšie významné zmeny, ktoré nadobudli účinnosť od 1. januára 2016. Výraznejšia podpora rodičov (vo vzťahu k deťom), ktorí pred nástupom na materskú dovolenku vykonávali zárobkovú činnosť a tým boli povinne nemocensky poistení, sa ustanovila v zákone č. 407/2015 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov, kde došlo (v § 53 zákona o sociálnom poistení) k zvýšeniu materského z pôvodných 65% na nových 70% denného vymeriavacieho základu alebo pravdepodobného denného vymeriavacieho základu. Zvýšenie materského sa tiež vzťahuje aj na tých poistencov, ktorým nárok na materské vznikol pred 1. januárom 2016 a trvá aj po 31. decembri 2015.

Nová právna úprava v ustanovená v Zákone č. 407/2015 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov s účinnosťou od 1. januára 2016, odstraňuje rozdielne postavenie vdov a vdovcov, ktorí ovdoveli pred 1. januárom 2004, v porovnaní s vdovami a vdovcami, ktorí ovdoveli po 31. decembri 2003. Na základe toho došlo k opätovnému priznaniu pozostalostných dôchodkov, pričom nárok na pozostalostný dôchodok, resp. nárok na jeho výplatu, sa bude aj naďalej posudzovať podľa právnych predpisov, účinných v čase vzniku danej sociálnej udalosti, ktorou je smrť manžela/manželky. Opätovný nárok na niektorý z pozostalostných dôchodkov, respektíve nárok na jeho výplatu najskôr od 1. januára 2016, je však podmienený podaním žiadosti a SP o tomto nároku rozhodne do šiestich mesiacov od začatia konania.

Zákomom č. 140/2015 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony, sa v ustanovení § 69b prijalo priznanie vyrovnávacieho príplatku, na ktorý má po splnení zákonom ustanovených podmienok nárok poberateľ slovenského starobného dôchodku, ktorý poberá aj český starobný dôchodok.²⁰⁶

Od 2. januára 2016 môžu občania SR v zmysle zákona č. 378/2015 Z. z., o dobrovoľnej vojenskej príprave a o zmene a doplnení niektorých zákonov, absolvovať v rámci dobrovoľnej vojenskej prípravy vojenský výcvik a pripraviť sa tak na prípadnú obranu SR. V uvedenej súvislosti nastala zmena aj v rámci sociálneho poistenia a tieto osoby sú pokryté úrazovými dávkami a tiež dôchodkovým poistením počas dobrovoľnej vojenskej prípravy a pravidelného cvičenia alebo plnenia úloh Ozbrojených síl SR.²⁰⁷

---

²⁰⁶ Účelom vyrovnávacieho príplatku je čiastočne eliminovať poistencami negatívne vnímanú skutočnosť, že na základe rozdelenia Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky (ďalej len „ČSFR“) im bol priznaný dôchodok z ČR za obdobia zamestnania pred rozdelením ČSFR (do 31.12.1992) a dôchodok zo SR za obdobia dôchodkového poistenia/zabezpečenia po rozdelení ČSFR od (1.1.1993). Prítom úhrn súm týchto dvoch dôchodkov je z dôvodu rozdielných právnych úprav dôchodkového poistenia v jednotlivých štátoch po rozdelení ČSFR nižší, ako by bola suma dôchodku, ak by sa priznal poistencovi výlučne podľa právnych predpisov SR s prihliadnutím na celú dobu dôchodkového poistenia/zabezpečenia tak pred, ako aj po rozdelení ČSFR. Rozdiel medzi týmito dvoma dôchodkami tvorí práve vyrovnávací príplatok. Principiálne rovnaká právna úprava, len v opačnom zmysle, bola prijatá aj v ČR (MPSVR, 2015, s. 55-56).

²⁰⁷ Skupina poistencov štátu sa zmenou zákona rozšírila o vojakov dobrovoľnej vojenskej prípravy, za ktorých bude štát do Sociálnej poisťovne platiť poistné na dôchodkové poistenie, povinné príspevky na starobné dôchodkové sporenie, ak sú sporiteľmi za predpokladu, že už nie sú povinne dôchodkovo poistení podľa príslušných ustanovení zákona o sociálnom poistení a nebol im tiež priznaný invalidný dôchodok, ako aj uhrádzať náklady na dávky úrazového poistenia, ak vznikne úraz takejto osobe počas dobrovoľnej vojenskej prípravy, pravidelného cvičenia alebo plnenia úloh ozbrojených síl SR. Okruh zamestnancov na účely dôchodkového poistenia sa teda rozšíril o fyzickú osobu v právnom vzťahu na základe dohody o zaradení do aktívnych záloh podľa osobitného predpisu počas pravidelného cvičenia alebo plnenia úloh ozbrojených síl SR (MPSVR, 2015, s. 56).

Analýza príjmov a výdavkov Sociálnej poisťovne od roku 2004 do roku 2015

Vymedzenie celého sociálneho poistenia, jeho výkon, organizáciu a financovanie nemocenského poistenia, starobného a invalidného poistenia, úrazového poistenia, poistenia v nezamestnanosti a garančného poistenia, sa realizuje v skúmanom období rokov 2004 až 2015 v zmysle zákona č. 461/2003 Z.z. o Sociálnom poistení v znení neskorších predpisov. Pritom sociálne poistenie vykonáva SP, ktorá bola zriadená na uvedený účel ako verejnoprávna inštitúcia. Príjmami SP je okrem ďalších iných príjmov, špecifikovaných v ustanovení §159 zákona o sociálnom poistení hlavne poistné, výdavky SP (okrem iných výdavkov uvedených v §160 zákona o sociálnom poistení) sú úhrady dávok sociálneho poistenia, pričom tento zákon priamo určuje v rámci príslušných základných fondov nemocenského poistenia, starobného poistenia, invalidného poistenia, úrazového poistenia, poistenia v nezamestnanosti a garančného poistenia ich tvorbu, ako aj použitie vo veci výplaty jednotlivých dávok sociálneho poistenia.

Môžeme konštatovať, že tento odvodový systém zabezpečuje finančné zdroje na úhradu jednotlivých dávok sociálneho poistenia, vyplácaných prostredníctvom SP. Vývoj *príjmov Sociálnej poisťovne za obdobie rokov 2004 až 2015* podľa jednotlivých druhov poistení kvantifikujeme v nasledujúcej Tabuľke 15.

Tabuľka 15 Vývoj príjmov SP za obdobie rokov 2004-2015 (v mil. eur)

príjmy/rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Nemocenské poistenie	336,22	274,94	315,37	344,45	396,36	381,94
Starobné poistenie	2279,92	1952,63	2481,02	2666,46	2769,47	3000,82
Invalidné poistenie	643,40	681,84	738,15	822,63	925,44	891,14
Úrazové poistenie	85,39	99,34	105,61	115,74	128,28	119,50
Poistenie v nezamestnanosti	212,48	208,90	221,42	246,47	278,33	259,71
Garančné poistenie	20,49	19,32	35,68	49,07	52,42	51,80
Rezervný fond	237,41	511,10	580,31	651,28	737,13	691,21
SPOLU	3815,30	3748,07	4463,90	4896,10	5287,43	5396,12
Medziročný rozdiel	x	-67,23	715,83	432,20	391,33	108,69
Medziročný rozdiel v %	x	-1,76	19,10	9,68	7,99	2,06

príjmy/rok	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Nemocenské poistenie	397,04	413,22	415,03	485,45	518,34	551,25
Starobné poistenie	3528,97	3572,20	3729,06	3768,19	3891,47	4211,58
Invalidné poistenie	899,62	970,36	996,24	1054,82	1096,53	1163,44
Úrazové poistenie	119,70	131,81	134,96	135,58	142,32	151,82
Poistenie v nezamestnanosti	264,77	289,55	295,62	313,55	329,93	351,60
Garančné poistenie	57,59	61,48	46,69	43,29	40,45	40,59
Rezervný fond	689,59	809,87	784,26	835,50	878,57	933,20
SPOLU	5957,27	6248,49	6401,85	6636,38	6897,61	7403,48
Medziročný rozdiel	561,16	291,22	153,36	234,53	261,23	505,87
Medziročný rozdiel v %	10,40	4,89	2,45	3,66	3,94	7,33

Zdroj: Vlastné spracovanie z údajov ŠÚ SR databáza SLOVSTAT za roky 2010-2015

Percentuálna sadzba poistného pre jednotlivé subjekty platiteľov poistného podľa zákona č. 461/2003 Z. z. o Sociálnej poisťovni v znení neskorších predpisov, je uvedená v Prílohe H.

Na základe vyššie uvedených štatistických údajov môžeme konštatovať, že celkové príjmy SP, okrem roku 2005 (kedy jediný krát príjmy klesli), rástli za celé sledované obdobie s rozdielnymi medziročnými nárastmi. Najväčší nárast bol zaznamenaný v roku 2006 o 715,83 mil. eur (o 19,10%) a najnižší pokles bol v roku 2005 o -67,23 mil. eur (o -67,23%). V členení podľa jednotlivých druhov v dvanásťročnom skúmanom období rástli celkové príjmy na nemocenské poistenie o 63,96% (z 336,22 mil. eur v roku 2004 na 551,25 mil. eur v roku 2015), starobné poistenie z 2 279,92 mil. eur v roku 2004 na 4 211,58 mil. eur v roku 2015), t.j. o 84,72% a invalidné poistenie o 80,83% (zo 643,40 mil. eur v roku 2004 na 1 163,44 mil. eur v roku 2015). Príjmy na úrazové poistenie rástli od roku 2004 do roku 2015 o 77,80% (z 85,39 mil. eur na 151,82 mil. eur), poistenie v nezamestnanosti o 65,47% (z 212,48 mil. eur v roku 2004 na 351,60 mil. eur v roku 2015) a príjmy na garančné poistenie vzrástli až o 98,10% (z 20,49 mil. eur na takmer dvojnásobných 40,59 mil. eur).

Čo sa týka rezervného fondu, tu boli príjmy počas sledovaného obdobia dosť kolísavé. Počas prvých piatich rokov vykazujú nárast (od 237,41 mil. eur v roku 2004 do 737,13 mil. eur v roku 2008), v ďalších dvoch rokoch poklesli (v roku 2009 na 691,21 mil. eur a v roku 2010 na 689,59 mil. eur), v roku 2011 opäť stúpili (na 809,87 mil. eur), aby v roku 2012 znovu klesli (na sumu 784,26 mil. eur). Posledné sledované tri roky pri rezervnom fonde (2013 až 2015) vykazujú opäť nárast (od 835,50 mil. eur v roku 2013 cez 878,57 mil. eur v roku 2014 až po 933,20 mil. eur v roku 2015). Celkové príjmy SP od roku 2004 do roku 2015 predstavujú nárast o 94,05% (7 403,48 mil. eur v roku 2015 oproti 3 815,30 mil. eur v roku 2004). V rámci jednotlivých príjmov SP však tvorili najväčší objem finančných prostriedkov príjmy na starobné poistenie.

V nasledujúcej časti monografie sa podrobnejšie zaoberáme analýzou výdavkov, vynaložených na dávky sociálneho poistenia, ktoré uvádzame v samostatnom členení podľa jednotlivých druhov: nemocenské poistenie, starobné poistenie, invalidné poistenie, úrazové poistenie, poistenie v nezamestnanosti a garančné poistenie. V samostatných tabuľkách následne uvádzame podrobnejšie členenie jednotlivých dávok podľa účelu: ich vývoj za sledované obdobie, počet vyplatených dávok a ich priemernú výšku, trend rastu výdavkov sledujeme aj prostredníctvom medziročných indexov rastu.

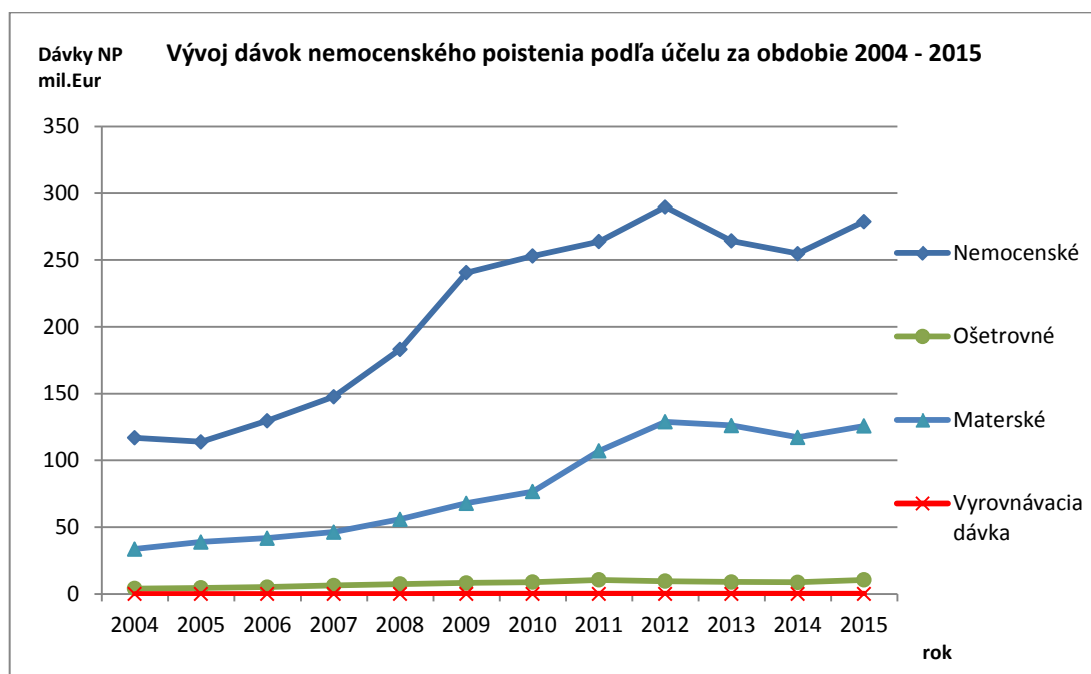
Vývoj dávok nemocenského poistenia za sledované obdobie podľa účelu kvantifikujeme v súhrnnej Tabuľke M-1 (v Prílohe M) a v nižšie uvedenom Grafe 4 na ďalšej strane.

Výdavky fondu nemocenského poistenia smerujú predovšetkým na podporu materských a nemocenských dávok, pričom analýzy jeho čerpania ukazujú, že v mnohých prípadoch plní náhradu príjmu zamestnancov, pre ktorých zamestnávateľia nemajú dostatok pracovnej činnosti, ako aj pre občanov, ktorí práve stratili zamestnanie. Na túto skutočnosť poukazuje vyššia priemerná doba čerpania pracovnej neschopnosti, či vyššie percento práceneschopných v regiónoch s vysokou nezamestnanosťou.

Zo štatistických údajov, uvedených v Prílohe M, v Tabuľke M-1 je zrejmé, že tendencia rastu *celkových výdavkov na dávky nemocenského poistenia* má stále plynulý, avšak stúpajúci charakter takmer počas celého sledovaného obdobia²⁰⁸ (pokles bol zaznamenaný len v dvoch

²⁰⁸ V sledovanom roku 2004 oproti roku 2003 mali podstatný vplyv na zníženie nielen výdavkov, ale aj príjmov na nemocenské poistenie a naopak, na zvýšenie nákladov pre zamestnávateľov (v roku 2003 výdavky na dávky nemocenského poistenia predstavovali sumu 287,52 mil. eur, v roku 2004 klesli na 154,65 mil. eur) prijaté kroky v zákone o sociálnom poistení a nadväzne naň tiež v zákone o náhrade príjmu pri dočasnej pracovnej neschopnosti s účinnosťou od 1. januára 2004. Zvýšené náklady zamestnávateľov malo kompenzovať zasa zníženie odvodov na nemocenské poistenie z 3,4% na 1,4%. Pôsobenie nového zákona o sociálnom poistení sa v období od roku 2004 prejavilo aj v počte práceneschopných osôb a teda aj vo výdavkoch z nemocenského poistenia. Štatistiky zároveň ukazujú, že k zneužívaniu pracovnej neschopnosti

sledovaných rokoch 2013 a 2014). Celkové výdavky na dávky nemocenského poistenia predstavujú nárast až o 168,40% (415,09 mil. eur v roku 2015 oproti 154,65 mil. eur v roku 2004). Jednotlivé medziročné rozdiely celkového objemu dávok nemocenského poistenia sú v skúmanom období kolísavé (nárast výdavkov v roku 2007 bol najmä z dôvodu nárastu počtu prípadov a vyššej priemernej výšky pri všetkých dávkach nemocenského poistenia). Najväčší nárast bol zaznamenaný v roku 2009 o 70,14 mil. eur (o 28,45%) oproti roku 2008 a najnižší v roku 2005 o 2,72 mil. eur (1,76%).

Graf 4 Vývoj dávok nemocenského poistenia podľa účelu za obdobie rokov 2004-2015 (v mil. eur) Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov z Tabuľky M-1 v Prílohe M

Nárast výdavkov v roku 2007 bol spôsobený najmä z dôvodu nárastu počtu prípadov a vyššej priemernej výšky pri všetkých dávkach nemocenského poistenia. Percentuálne podiely jednotlivých dávok nemocenského poistenia na celkových dávkach boli v sledovanom období rokov len trochu rozdielne. Zo zistených štatistických údajov je možné sledovať relatívne stabilný, najvyšší podiel nemocenského na celkovom súčte dávok nemocenského poistenia, pričom táto dávka sa v sledovanom období pohybovala na úrovni od 66,17% (v roku 2013) do 75,94% (v roku 2009). Druhý najvyšší podiel na celkovom súčte dávok nemocenského poistenia patrí dávke materské, v skúmanom období s najnižším podielom v roku 2009 (21,45%) a naopak, najvyšším podielom v roku 2013 (31,57%). Tretí podiel na celkových dávkach nemocenského poistenia sme zaznamenali pri dávke ošetrovné. Táto dávka sa v sledovanom období pohybovala v rozpätí od 2,24% (rok 2012) do 3,13% (v roku 2007). Najnižší podiel na celkovom súčte dávok nemocenského poistenia bol v prípade vyrovnávacej dávky od 0,01% do 0,02%. Z uvedeného vyplýva, že zo všetkých štyroch dávok nemocenského poistenia je z pohľadu objemu vyplatených dávok najvýznamnejšou dávkou nemocenského poistenia, ktorá má týmto najväčší vplyv na vývoj celkových dávok nemocenského poistenia.

---

dochádzalo oveľa zriedkavejšie ako v minulosti, pričom svoju úlohu pritom zohrávali častejšie a dôkladnejšie kontroly posudkových lekárov sociálneho poistenia, ktorí kontrolovali dodržiavanie liečebného režimu a schopnosť pracovať.

V nasledujúcej časti výskumu podrobne analyzujeme v samostatnom členení podľa účelu jednotlivé dávky nemocenského poistenia (Tabuľka 16 až Tabuľka 19), ich vývoj za sledované obdobie, ako aj medziročné indexy rastu.

V prípade dávky *nemocenské* (Tabuľka 16 na nasledujúcej strane) je však zrejmé, že v roku 2005 v porovnaní s rokom 2004 sme zaznamenali jej pokles o -3,02 mil. eur (o -2,58%), v ďalšom skúmanom období počnúc rokom 2006 sme zaznamenali stúpajúci charakter končiac rokom 2012, kedy dosiahla dávka svoju maximálnu hodnotu (objem 289,66 mil. eur). Pokles tejto dávky bol zaznamenaný opäť až v rokoch 2013 (o -8,76%) a tiež 2014 (o -3,61%), pričom v poslednom sledovanom roku 2015 dávka nemocenské vykázala oproti roku 2014 zasa opätovný nárast o 24,04 mil. eur (o 9,44%). Index rastu roku 2015 oproti roku 2004 je 2,38 (nárast o 138,47%). Pokiaľ sa však týka jednotlivých medziročných rozdielov v prípade objemu nemocenskej dávky, najväčší nárast bol identifikovaný v roku 2009 o 57,29 mil. eur (o 31,27%), druhý najväčší nárast bol zaznamenaný predchádzajúci rok 2008 o 35,55 mil. eur (o 24,08%).

Tabuľka 16 Vývoj dávky nemocenského poistenia za obdobie rokov 2004-2015 (v mil. eur)
- **Nemocenské**

dávka/rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Nemocenské	116,91	113,89	129,76	147,65	183,20	240,49
Medziročný rozdiel dávky v mil. eur	x	-3,02	15,87	17,89	35,55	57,29
Medziročný rozdiel dávky v %	x	-2,58	13,93	13,79	24,08	31,27
Medziročný index rastu	x	0,97	1,14	1,14	1,24	1,31

dávka/rok	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Nemocenské	252,93	263,78	289,66	264,30	254,75	278,79
Medziročný rozdiel dávky v mil. eur	12,44	10,85	25,88	-25,36	-9,55	24,04
Medziročný rozdiel dávky v %	5,17	4,29	9,81	-8,76	-3,61	9,44
Medziročný index rastu	1,05	1,04	1,10	0,91	0,96	1,09

Zdroj: Vlastné spracovanie z údajov ŠÚ SR databáza SLOVSTAT za roky 2004-2015

Z hľadiska vývoja počtu vyplatených dávok nemocenského (Príloha N, Tabuľka N-1) môžeme konštatovať, že od roku 2005 do roku 2009 je zreteľne preukázané zvyšovanie tohto počtu. V prípade nemocenského nárast počtu vyplatených dávok v roku 2008 čiastočne súvisí s opätovným vznikom povinnej účasti na nemocenskom poistení pre poberateľov starobného, predčasného starobného a zároveň invalidného dôchodku s poklesom schopnosti vykonávať zárobkovú činnosť nad 70% s účinnosťou od 1. januára 2008. Najvyšší, t.j. maximálny nárast oproti minulým rokom (2005-2008), nastal v roku 2009. Nárast počtu vyplatených prípadov pri dávke nemocenské (rok 2009 oproti roku 2008 zvýšenie o 142.896) súvisí v roku 2009 aj s hospodárskou krízou, v tejto súvislosti je zvýšená možnosť zneužívania práceneschopnosti z dôvodu ochrany pred stratou pracovného miesta, respektíve zabezpečenia si dlhšieho príjmu pri novej strate zamestnania. Naopak, pokles počtu pri vyplatenej dávke nemocenské v roku 2010 súvisí s oživením pracovného trhu a postupne sa zmierňujúcou hospodárskou krízou.

Vývoj v rokoch 2011 a 2012 nepotvrdil zníženie objemu, ani zníženie výrazného počtu vyplatených nemocenských dávok (v roku 2011 došlo k zníženiu počtu vyplatených dávok o 4524 oproti roku 2010), ktoré sa očakávalo v dôsledku legislatívnych zmien, uplatňovaných od 1. januára 2011 vo veci úpravy dĺžky ochranného lehoty (zníženie zo 42 na 7 kalendárnych dní). K tejto legislatívnej zmene sa pristúpilo z dôvodu zneužívania výplaty nemocenských

dávok. Vývoj priemernej výšky nemocenskej dávky je uvedený v Prílohe N, Tabuľke N-2. Tento vykazoval takmer počas celého skúmaného obdobia rastúcu tendenciu a pohyboval sa na úrovni od 110,5 eur v roku 2004 do 222,7 eur v roku 2012.

Pri analyzovaní ďalšej nemocenskej dávky – ošetrovného, vychádzame zo štatistických údajov, ktoré sú uvedené priamo v Tabuľke 17 na ďalšej strane. Pritom uvedená dávka nemocenského poistenia vykazuje v období rokov 2004 až 2011 trvalý nárast, následne v ďalších rokoch 2012 až 2014 jej objem poklesol a nárast sa prejavil opäť v poslednom sledovanom roku 2015.

Tabuľka 17 Vývoj dávky nemocenského poistenia za obdobie rokov 2004-2015 (v mil. eur)
- Ošetrovné

dávka/rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Ošetrovné	4,02	4,51	5,08	6,27	7,40	8,20
Medziročný rozdiel dávky v mil. eur	x	0,49	0,57	1,19	1,13	0,80
Medziročný rozdiel dávky v %	x	12,19	12,64	23,43	18,02	10,81
Medziročný index rastu	x	1,12	1,13	1,23	1,18	1,11

dávka/rok	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Ošetrovné	8,84	10,48	9,57	8,99	8,72	10,52
Medziročný rozdiel dávky v mil. eur	0,64	1,64	-0,91	-0,58	-0,27	1,79
Medziročný rozdiel dávky v %	7,80	18,55	-8,68	-6,06	-2,98	20,57
Medziročný index rastu	1,08	1,19	0,91	0,94	0,97	1,21

Zdroj: Vlastné spracovanie z údajov ŠÚ SR databáza SLOVSTAT za roky 2004-2015

V rámci skúmaného obdobia jednotlivé medziročné rozdiely týkajúce sa ošetrovného boli kolísavé a pohybovali sa na úrovni od -2,98% (-0,27 mil. eur) v roku 2014 do 23,43% (1,19 mil. eur) v roku 2007. Index rastu, vyjadrený podielom rokov 2015 oproti roku 2004, je 2,62, čo predstavuje percentuálny nárast až o 161,59%.

Tabuľka 18 Vývoj dávky nemocenského poistenia za obdobie rokov 2004-2015 (v mil. eur)
- Materské

dávka/rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Materské	33,69	38,94	41,82	46,37	55,90	67,93
Medziročný rozdiel dávky v mil. eur	x	5,25	2,88	4,55	9,53	12,03
Medziročný rozdiel dávky v %	x	15,58	7,40	10,88	20,55	21,52
Medziročný index rastu	x	1,16	1,07	1,11	1,21	1,22

dávka/rok	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Materské	76,65	107,12	128,87	126,10	117,27	125,73
Medziročný rozdiel dávky v mil. eur	8,72	30,47	21,75	-2,77	-8,83	8,46
Medziročný rozdiel dávky v %	12,84	39,75	20,30	-2,15	-7,00	7,22
Medziročný index rastu	1,13	1,40	1,20	0,98	0,93	1,07

Zdroj: Vlastné spracovanie z údajov Štatistického úradu SR databáza SLOVSTAT za roky 2004-2015

Pokiaľ sa týka počtu vyplatených dávok, ich vývoj je v skúmanom období rokov dosť značne kolísavý s najnižším počtom v roku 2014 (112 464) a najvyšším v roku 2011 (139 648). Priemerná výška ošetrovného má počas sledovaného obdobia stúpajúcu tendenciu s výnimkou roku 2012, pričom jej vývoj sa pohyboval na úrovni od 32,3 eur v roku 2004 do 82,3 eur v roku 2015. Vývoj počtu a priemernej mesačnej výšky pri vyplatení dávke nemocenskú je uvedený v Prílohe N, Tabuľkách N-1 a N-2.

Z údajov, uvedených v Tabuľke 18 vyvodzujeme, že tendencia rastu *dávky materské* má stúpajúci charakter takmer počas celého skúmaného obdobia, v rozpätí od 33,69 mil. eur v roku 2004 do 128,87 mil. eur v roku 2012, kedy zároveň dávka dosiahla objemom aj svoju maximálnu hodnotu. Pokles materského sa prejavil v roku 2013 oproti roku 2012 o -2,77 mil. eur (-2,15%) a roku 2014 s poklesom oproti roku 2013 o -8,83 mil. eur (-7,00%).

Index rastu, vyjadrený podielom rokov 2015 oproti roku 2004, je 3,73 (čo predstavuje nárast o 273,20%). Pri jednotlivých medziročných rozdieloch, týkajúcich sa dávky materské, bol najväčší nárast zaznamenaný v roku 2011 o 30,47 mil. eur (o 39,75%) a najnižší v roku 2006 o 2,88 mil. eur (o 7,40%).

Vývoj počtu vyplatených dávok v prípade materského má rastúci trend takmer počas celého skúmaného obdobia, ktorý sa pohyboval v rozpätí od 162 312 v roku 2004 do 292 737 v roku 2015) s výnimkou rokov 2013 a 2014, v ktorých bol zaznamenaný pokles. Nárast počtu prípadov v roku 2011 súvisel s vyššou pôrodnosťou. Vývoj priemernej výšky pri tejto dávke sa pohyboval od minimálnej 198,0 eur v roku 2005 do maximálnej výšky 443,4 eur v roku 2012, najväčší nárast vo vývoji priemernej výšky pri dávke materské bol zaznamenaný v roku 2011 (rok 2011 oproti roku 2010 nárast o 66,70 eur o 20,98%). Bolo to spôsobené najmä vyšším vymeriavacím základom na určenie nemocenských dávok a súčasne zvýšením sadzby materského (zmena z pôvodných 55% na 60% denného vymeriavacieho základu, respektíve pravdepodobného vymeriavacieho základu) v porovnaní s rokom 2010.

Analýzované a vyjadrené štatistické údaje, týkajúce sa vývoju počtu vyplatených dávok a priemernej mesačnej výšky materského za obdobie rokov 2004 až 2015 v rámci nemocenského poistenia, sú kvantifikované v Prílohe N, Tabuľkách N-1 a N-2.

Tabuľka 19 Vývoj dávky nemocenského poistenia za obdobie rokov 2004-2015 (v mil. eur)
- **Vyrovňavacia dávka**

dávka/rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Vyrovňavacia dávka	0,03	0,03	0,03	0,03	0,03	0,05
Medziročný rozdiel dávky v mil. eur	x	0,00	0,00	0,00	0,00	0,02
Medziročný rozdiel dávky v %	x	0,00	0,00	0,00	0,00	66,67
Medziročný index rastu	x	1,00	1,00	1,00	1,00	1,67

dávka/rok	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Vyrovňavacia dávka	0,05	0,06	0,05	0,04	0,07	0,05
Medziročný rozdiel dávky v mil. eur	0,00	0,01	-0,01	-0,01	0,03	-0,02
Medziročný rozdiel dávky v %	0,00	20,00	-16,67	-20,00	80,00	-30,56
Medziročný index rastu	1,00	1,20	0,83	0,80	1,80	0,69

Zdroj: Vlastné spracovanie z údajov ŠÚ SR databáza SLOVSTAT za roky 2004-2015

V prípade *vyrovňavacej dávky*, ktorá je už poslednou dávkou nemocenského poistenia, vychádzame z vývoja údajov, uvedených v Tabuľke 19. Z tabuľky vyplýva, že v prvých

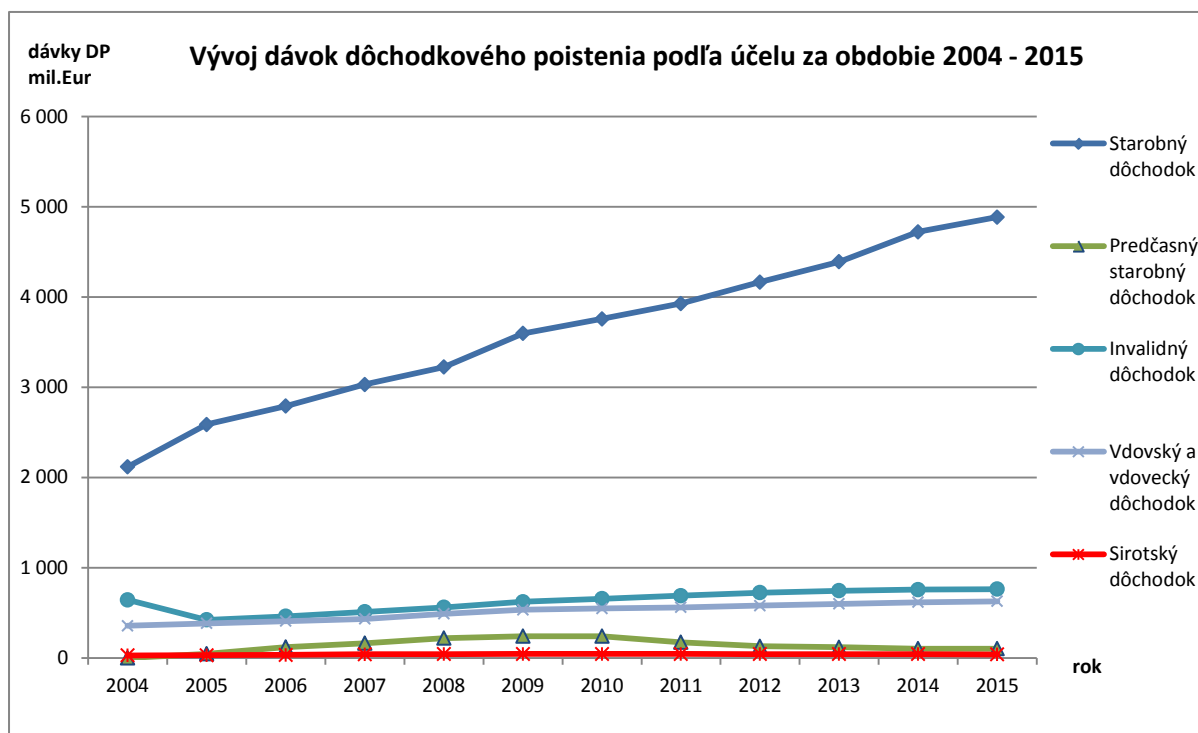

piatich rokoch sledovaného obdobia sa objem výdavkov u tejto dávky vôbec nemení a stabilne dosahuje rovnakú úroveň. V nasledujúcich dvoch rokoch 2009 a 2010 výdavky tejto dávky stúpili z 0,03 mil. eur na 0,05 mil. eur (v roku 2009 oproti roku 2008 nárast o 0,02 mil. eur, čo je o 66,67%). V roku 2011 výdavky ešte stúpili na objem 0,06 mil. eur a v nasledujúcich dvoch rokoch zasa klesli (v roku 2012 klesli na úroveň roku 2010). Najväčší nárast pri vyrovnávacej dávke bol zaznamenaný v roku 2014 (0,07 mil. eur), čo oproti roku 2013 predstavuje nárast o 0,03 mil. eur (o 80%).

Index rastu roku 2015 oproti roku 2004 je 1,67 (nárast o 66,67%). Vývoj počtu aj priemernej mesačnej výšky bol pri uvedenej dávke nemocenského poistenia v sledovanom období rokov 2004 až 2015 kolísavý, čo vykazujú štatistické ukazovatele v Prílohe N.

Vývoj počtu vyplatených dávok nemocenského poistenia v samostatnom členení podľa účelu za obdobie rokov 2004 až 2015, je uvedený v Prílohe N, Tabuľke N-1. Celkový vývoj počtu dávok nemocenského poistenia vykazuje v rámci sledovaného obdobia v rokoch 2005, 2010, 2013 a 2014 pokles, ostatné roky vykazujú postupný nárast. Celkový vývoj počtu (rok 2015 oproti roku 2004) predstavuje ich nárast o 342 961 (o 25,49%). Čo sa týka vývoja počtu jednotlivých vyplatených dávok, môžeme konštatovať, že index rastu roku 2015 oproti roku 2004 je najvyšší pri materskom (nárast o 80,35%), za ňou nasleduje dávka nemocenské (nárast o 19,74%), pri vyrovnávacom príspevku nárast predstavuje 6,27% a pri ošetrovnom je nárast najmenší t.j. 2,96%. V tejto prílohe je súčasne uvedený aj vývoj priemernej mesačnej výšky vyplatených dávok nemocenského poistenia podľa účelu za sledované roky 2004 až 2015 (v Tabuľke N-2).

V ďalšej časti monografie analyzujeme vývoj dávok dôchodkového zabezpečenia za obdobie rokov 2004 až 2015 podľa účelu, predmetné štatistické údaje kvantifikujeme v súhrnnej Tabuľke O-1 (v Prílohe O) a nasledujúcim Grafe 5.

Graf 5 Vývoj dávok dôchodkového poistenia podľa účelu za obdobie rokov 2004-2015 (v mil. eur)

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov z Tabuľky O-1 v Prílohe O

Je zřejmé, že až tri štvrtiny výdavkov SP sú použité na výplatu dávok z fondov dôchodkového poistenia, hospodáriacich na priebežnej báze (tzv. pay as you go). Štatistické údaje, prezentované v Tabuľke O-1 (v Prílohe O) ukazujú, že vývoj celkových výdavkov na dávky dôchodkového poistenia mal počas celého skúmaného obdobia v rokoch 2004 až 2015 rastúcu tendenciu, pričom ide o nárast o 3 270,51 mil. eur (6 414,15 mil. eur v roku 2015 oproti 3 143,64 mil. eur v roku 2004), v percentuálnom vyjadrení o 104,04%.

Celkové výdavky na dávky dôchodkového poistenia vo svojom vývoji zaznamenali najvyšší medziročný nárast v roku 2009 oproti 2008 v absolútnom vyjadrení o 502,68 mil. eur. Hlavným dôvodom ich rastu je každoročná valorizácia dôchodkov, čím však dochádza k nominálnemu rastu výdavkov na dávky dôchodkového poistenia. Jedným z ďalších dôležitých faktorov je demografický vývoj, vyplácanie predčasných starobných dôchodkov a nových vdoveckých dôchodkov. Rast celkových výdavkov na dávky dôchodkového poistenia bol jednou z príčin potreby reformy dôchodkového poistenia z titulu jeho dlhodobej finančnej neutržateľnosti.

Pokiaľ ide o percentuálne podiely jednotlivých dávok dôchodkového poistenia na celkových dávkach, niektoré dávky boli v sledovanom období rokov (2004 až 2015) v rámci ich vývoja viac, iné menej kolísavé. Zo zistených údajov je možné na celkovom súčte dávok dôchodkového poistenia vidieť najvyšší podiel starobného dôchodku. Uvedená dávka sa v sledovanom období pohybovala v rozpätí od 67,33% (v roku 2004) do 76,15% (v roku 2015). Pri invalidnom dôchodku sme zaznamenali druhý najvyšší podiel na celkovom súčte dávok dôchodkového poistenia, s najnižším podielom v roku 2006 (12,08%) a najvyšším v roku 2004 (20,49%). Tretí najvyšší podiel patrí vdovskému a vdoveckému dôchodku, tieto dávky sa v sledovanom období podieľali na celkovom súčte v rozpätí od 9,78% (v roku 2015) do 11,32% (v roku 2004). Štvrtý na celkovom súčte dávok dôchodkového poistenia je predčasný starobný dôchodok, v roku 2005 s najnižším podielom (1,34%) a naopak, v roku 2008 s najvyšším podielom 4,83%. Najnižší podiel na celkovom súčte dávok dôchodkového poistenia tvoril sirotský dôchodok a v sledovanom období sa pohyboval na úrovni od 0,61% (v roku 2015) do 0,98% (v roku 2007).

V nasledujúcej časti výskumu podrobne analyzujeme v samostatnom členení podľa účelu jednotlivé dávky dôchodkového poistenia (Tabuľka 20 až Tabuľka 24), ich vývoj za sledované obdobie ako aj medziročné indexy rastu.

Tabuľka 20 Vývoj dávky dôchodkového poistenia za obdobie v rokoch 2004-2015 (v mil. eur) - Starobný dôchodok

dávka/rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Starobný dôchodok	2116,51	2586,04	2790,58	3029,74	3222,66	3595,38
Medziročný rozdiel dávky v mil. eur	x	469,53	204,54	239,16	192,92	372,72
Medziročný rozdiel dávky v %	x	22,18	7,91	8,57	6,37	11,57
Medziročný index rastu	x	1,22	1,08	1,09	1,06	1,12

dávka/rok	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Starobný dôchodok	3758,00	3926,90	4165,74	4391,17	4722,10	4884,53
Medziročný rozdiel dávky v mil. eur	162,62	168,90	238,84	225,43	330,93	162,43
Medziročný rozdiel dávky v %	4,52	4,49	6,08	5,41	7,54	3,44
Medziročný index rastu	1,05	1,04	1,06	1,05	1,08	1,03

Zdroj: Vlastné spracovanie z údajov ŠÚ SR databáza SLOVSTAT za roky 2004-2015

Tendencia rastu *starobného dôchodku* je vyjadrená v údajoch v Tabuľke 20. Je zrejmé, že počas celého skúmaného obdobia má stúpajúci charakter, pričom svoje maximum uvedená dávka dôchodkového poistenia dosiahla v roku 2015 (objem 4884,53 mil. eur). Pri analýze jednotlivých medziročných rozdielov v prípade starobného dôchodku je evidentné, že v roku 2005 dávka vzrástla o 469,53 mil. eur (22,18%), v roku 2006 o 204,54 mil. eur (7,91%), v roku 2007 to bol nárast o 239,16 mil. eur (8,57%) a v roku 2008 o 192,92 mil. eur (6,37%). V nasledujúcom roku 2009 bol zaznamenaný druhý najvyšší nárast v rámci sledovaného obdobia o 372,72 mil. eur (11,57%), v roku 2010 vzrástol o 162,62 mil. eur (4,52%) v roku 2011 bol nárast starobného dôchodku o 168,90 mil. eur (4,4 %) a v roku 2012 o 238,84 mil. eur (6,08%). Aj roky 2013 až 2015 vykazovali nárast od 5,41% v roku 2013 (o 225,43 mil. eur) cez 7,54% v roku 2014 (o 330,93 mil. eur) po 3,44% v roku 2015 (o 162,43 mil. eur.) Index rastu roku 2015 oproti roku 2004 je 2,31 (nárast o 130,78%), čo je však v poslednom sledovanom roku 2015 viac ako dvojnásobok roku 2004.

Vývoj počtu poberateľov starobného dôchodku vykazuje v celom skúmanom období rokov (okrem roku 2006 kedy poklesol) rastúci trend, v rozpätí od 811 937 poberateľov v roku 2004 do 1 032 197 v roku 2015. Vývoj priemernej výšky starobného dôchodku je uvedený v Prílohe P, Tabuľke P-2. Vykazoval počas celého skúmaného obdobia rastúcu tendenciu a pohyboval sa na úrovni od 233,88 eur v roku 2004 do 411,06 eur v roku 2015.

Vývoj *predčasného starobného dôchodku*, ktorý je ďalšou, v poradí už druhou dávkou dôchodkového poistenia (Tabuľka 21), vykazuje v prvých piatich rokoch nami sledovaného obdobia (rok 2005 až rok 2009) najskôr nárast, v poslednom roku 2009 nárast o 21,53 mil. eur (o 9,84%) a v ďalších šiestich rokoch pokles (najväčší pokles tejto dávky identifikujeme v roku 2011 o -67,33 mil. eur, čo je pokles o -28,07% oproti predchádzajúcemu roku 2010), v poslednom roku 2015 pokles o -1,00 mil. eur (o -0,97%).

Tabuľka 21 Vývoj dávky dôchodkového poistenia za obdobie rokov 2004-2015 (v mil. eur)
- **Predčasný starobný dôchodok**

dávka/rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Predčasný starobný dôchodok	x	46,27	119,93	161,77	218,70	240,23
Medziročný rozdiel dávky v mil. eur	x	x	73,66	41,84	56,93	21,53
Medziročný rozdiel dávky v %	x	x	159,20	34,89	35,19	9,84
Medziročný index rastu	x	x	2,59	1,35	1,35	1,10

dávka/rok	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Predčasný starobný dôchodok	239,85	172,52	128,03	117,64	102,89	101,89
Medziročný rozdiel dávky v mil. eur	-0,38	-67,33	-44,49	-10,39	-14,75	-1,00
Medziročný rozdiel dávky v %	-0,16	-28,07	-25,79	-8,12	-12,54	-0,97
Medziročný index rastu	1,00	0,72	0,74	0,92	0,87	0,99

Zdroj: Vlastné spracovanie z údajov ŠÚ SR databáza SLOVSTAT za roky 2004-2015

Svoje maximum dosiahla táto dôchodková dávka v roku 2009 (objem 240,23 mil. eur) a naopak, minimum v roku 2005 (objem 46,27 mil. eur). Jednotlivé medziročné rozdiely sa pohybovali na úrovni od -1,00 mil. eur v roku 2015 do 73,66 mil. eur v roku 2006. Index rastu roku 2015 oproti roku 2004 je 2,20 (nárast o 120,21%). Čo sa týka priemernej výšky predčasného starobného dôchodku, táto bola vyššia ako priemerná výška starobného dôchodku (viď. Tabuľka P-2 v Prílohe P), nakoľko suma predčasného starobného dôchodku musela byť vyššia ako 1,2 násobok sumy životného minima pre jednu plnoletú fyzickú osobu.

Z uvedeného vyplýva, že žiadateľmi o tento druh dôchodku museli byť poistenci s vyššími príjmami. Na rast celkového počtu poberateľov uvedeného predčasného starobného dôchodku s identifikovaným najväčším nárastom v roku 2008 (rok 2008 oproti roku 2007 nárast o 19,24%, čo je o 9 280 poberateľov) vplývalo najmä avizované sprísnenie podmienok na priznanie predčasného starobného dôchodku²⁰⁹ od 1. januára 2008.

Z údajov, uvedených v Tabuľke P-1 v Prílohe P je zrejmé, že uvedené obdobie bolo sprevádzané zvýšením počtu žiadateľov o predčasný starobný dôchodok. V roku 2010 došlo k zníženiu počtu poberateľov predčasného starobného dôchodku oproti predchádzajúcemu roku 2009, ktoré však bolo spôsobené ich presunom medzi poberateľov starobného dôchodku po dovŕšení dôchodkového veku. Ďalší rok 2011 priniesol zníženie počtu poberateľov predčasného starobného dôchodku oproti roku 2010, čo bolo spôsobené najmä novelou zákona o sociálnom poistení tým, že od 1. januára 2011 (pre „staré prípady“ od 1. marca 2011) došlo k zamedzeniu poberania predčasného starobného dôchodku počas vykonávania zárobkovej činnosti. Nasledujúce roky 2012 až 2015 pokračujú v tomto klesajúcom trende a vykazujú postupné zníženie počtu poberateľov tejto dôchodkovej dávky.

Tabuľka 22 Vývoj dávky dôchodkového poistenia za obdobie rokov 2004-2015 (v mil. eur)
- Invalidný dôchodok

dávka/rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Invalidný dôchodok	644,00	421,83	460,50	510,52	560,35	622,26
Medziročný rozdiel dávky v mil. eur	x	-222,17	38,67	50,02	49,83	61,91
Medziročný rozdiel dávky v %	x	-34,50	9,17	10,86	9,76	11,05
Medziročný index rastu	x	0,66	1,09	1,11	1,10	1,11

dávka/rok	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Invalidný dôchodok	656,00	689,22	722,92	743,60	756,99	761,40
Medziročný rozdiel dávky v mil. eur	33,74	33,22	33,70	20,68	13,39	4,41
Medziročný rozdiel dávky v %	5,42	5,06	4,89	2,86	1,80	0,58
Medziročný index rastu	1,05	1,05	1,05	1,03	1,02	1,01

Zdroj: Vlastné spracovanie z údajov ŠÚ SR databáza SLOVSTAT za roky 2004-2015

Pri analýze *invalidného dôchodku* sme vychádzali zo štatistických údajov, uvedených v Tabuľke 22. V druhom sledovanom roku 2005 má tendencia tejto dávky dôchodkového poistenia klesajúci charakter až o -222,17 mil. eur (o -34,50%), čo však bolo v plnom rozsahu spôsobené prehodnocovaním invalidných dôchodkov,²¹⁰ následne od roku 2006 až do roku 2015 je možné už identifikovať ich trvalý nárast. Index rastu, vyjadrený podielom rokov 2015 oproti roku 2004 predstavuje 1,18 (nárast o 18,23%), čo v absolútnom vyjadrení predstavuje

²⁰⁹ Priznanie predčasného starobného dôchodku za podmienok ustanoveným zákonom o sociálnom poistení od 1. januára 2004 však nespĺnilo svoj účel, vo väčšine prípadov sa vyššie uvedený dôchodok stal atraktívnou alternatívou zabezpečenia príjmu k príjmu, dosahovanému z výkonu zárobkovej činnosti. Týmto sa výrazne eliminovali účinky významného reformného kroku, a to predĺženia dôchodkového veku, čo dosť negatívne ovplyvňovalo hospodárenie SP. Z uvedeného dôvodu sa s účinnosťou od 1. januára 2008 (zákonom č. 555/2007 Z.z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov) sprísnila právna úprava nároku na predčasný starobný dôchodok, ktorá spočívala v jeho priznaní po splnení zákonných podmienok najskôr dva roky pred dovŕšením dôchodkového veku (MPSVaR SR, 2007, s. 48).

²¹⁰ Zníženie objemu výdavkov pri vyplatených invalidných dôchodkoch bolo spôsobené v súvislosti s novým zákonom o sociálnom poistení sprísnením podmienok pri posudzovaní poberateľov invalidných dôchodkov, ktorým bol nárok na tieto dávky odobraný.

nárast o 117,40 mil. eur. Pokiaľ ide o jednotlivé medziročné rozdiely, v prípade invalidného dôchodku bol maximálny nárast zaznamenaný v roku 2009 o 11,05% (o 61,91 mil. eur), druhý najväčší rast sa prejavil v roku 2007 o 10,86% (o 50,02 mil. eur). Naopak, najnižší pokles bol v roku 2005 o -34,50% (o -222,17 mil. eur).

V prípade vývoja počtu poberateľov invalidných dôchodkov (Príloha P, Tabuľka P-1) v roku 2005 oproti roku 2004 dramaticky poklesol počet poberateľov uvedených dávok o 36,74%, čo v absolútnom vyjadrení predstavovalo zníženie o -105 204 poberateľov, pričom toto zníženie plne korešponduje s poklesom objemu vyplatených invalidných dôchodkov.

Zvýšenie počtu poberateľov invalidných dôchodkov hlavne v rokoch 2007, 2008 a 2009 priamo súviselo so zosúladením zákona o sociálnom poistení s Ústavou SR, čím u poberateľov invalidných dôchodkov a súčasne čiastočných invalidných dôchodkov, priznaných podľa právnych predpisov účinných do 31. decembra 2003, preskúmavala Sociálna poisťovňa pri kontrolných lekárskech posudkových prehliadkach trvanie invalidity (čiastočnej invalidity).²¹¹

Nález Ústavného súdu SR č. 460/2006 Z.z. zo 7. júna 2006 o vyslovení nesúladu § 263 ods. 2 a ods. 4 až 7 zákona č. 461/2003 Z.z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov s čl. 1, ods. 1 Ústavy SR, ktorý potvrdil, že nové kritériá priznávania sumy a nároku na invalidný dôchodok, ustanovené v zákone o sociálnom poistení, vnášajú do minulých skutkových a právnych vzťahov právnu neistotu.

V roku 2008 oproti roku 2007 identifikujeme zvýšenie počtu poberateľov invalidných dôchodkov o 5 953 prípadov, čo do istej miery súviselo aj so zavedením možnosti priznať invalidný dôchodok aj po dovŕšení dôchodkového veku poistencovi, ktorý ku dňu dovŕšenia dôchodkového veku nesplnil podmienky nároku na starobný dôchodok. Následne sa tempo rastu medziročne zvyšovalo pri poberateľoch vyplácaných invalidných dôchodkov aj v rokoch 2009 až 2015.

Vývoj priemernej mesačnej výšky invalidného dôchodku sa v sledovanom období rokov 2004 až 2015 medziročne zvyšoval (výnimku tvorili roky 2006, 2014 a 2015, kedy bol v rámci celého skúmaného obdobia zaznamenaný oproti predchádzajúcim rokom pokles) od 188,14 eur v roku 2004 do 265,83 eur v roku 2015.

Tabuľka 23 Vývoj dávky dôchodkového poistenia za obdobie rokov 2004-2015 (v mil. eur)
- **Vdovský a vdovecký dôchodok**

dávka/rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Vdovský a vdovecký dôchodok	355,84	381,96	406,92	432,88	488,65	532,37
Medziročný rozdiel dávky v mil. eur	x	26,12	24,96	25,96	55,77	43,72
Medziročný rozdiel dávky v %	x	7,34	6,53	6,38	12,88	8,93
Medziročný index rastu	x	1,07	1,07	1,06	1,13	1,09

dávka/rok	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Vdovský a vdovecký dôchodok	547,00	559,06	580,01	598,88	617,17	627,02
Medziročný rozdiel dávky v mil. eur	14,73	12,06	20,95	18,87	18,29	9,85
Medziročný rozdiel dávky v %	2,77	2,20	3,75	3,25	3,05	1,60
Medziročný index rastu	1,03	1,02	1,04	1,03	1,03	1,02

Zdroj: Vlastné spracovanie z údajov ŠÚ SR databáza SLOVSTAT za roky 2004-2015

²¹¹ Ako vyplýva z Výročnej správy o činnosti SP v roku 2007 (s. 21), zároveň z novely zákona o sociálnom poistení (zákonom č. 529/2006 Z. z., ktorým sa dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov), ktorá reagovala na vyššie uvedený nález Ústavného súdu SR zo 7. júna 2006, vyplynulo pre SP prehodnotiť v období od 1. októbra 2006 do 30. septembra 2009 bez podania žiadosti invaliditu približne 80 000 poistencom a následne zároveň rozhodnúť o nároku na invalidný dôchodok alebo čiastočný invalidný dôchodok a o jeho sume podľa právnych predpisov, účinných do 31. decembra 2003 za podmienok, stanovených v predmetnom ustanovení. Novelizácia zákona garantuje, že pri takomto prepočítaní sa dôchodok poberateľovi, ktorého invalidita bola prehodnotená po 31. decembri 2003, neznižuje.

Ako ukazuje Tabuľka 23, výdavky pri *vdovskom a vdoveckom dôchodku* majú stúpajúci charakter počas celého skúmaného obdobia, a to od roku 2004 do roku 2012, pričom maximum dosiahli v roku 2015 (objemom 627,02 mil. eur). Jednotlivé medziročné rozdiely, týkajúce sa uvedených dávok, sa pohybovali na úrovni od 1,60% (9,85 mil. eur) v roku 2005 do 12,88% (55,77 mil. eur). Index rastu roku 2015 oproti roku 2004 je 1,76 (nárast o 76,21%).

Podľa Správy o sociálnej situácii obyvateľstva SR za rok 2007 (s. 51) bolo hlavným dôvodom pomerne vysokého rastu počtu poberateľov vdoveckých dôchodkov umožnenie vzniku nároku na vdovecký dôchodok aj mužom, ktorí ovdoveli pred 1. januárom 2004, ako aj vznik nároku pre novovzniknuté prípady za rovnakých podmienok s vdovskými dôchodkami. Priemerná výška vdovského a vdoveckého dôchodku počas celého skúmaného obdobia mala rastúcu tendenciu a pohybovala sa pri vdovskom dôchodku na úrovni od 153,52 eur v roku 2004 do 246,33 eur v roku 2015 a pri vdoveckom dôchodku od 91,55 eur v roku 2004 do 190,11 eur v roku 2015 (Príloha P, Tabuľka P-2).

Tabuľka 24 Vývoj dávky dôchodkového poistenia za obdobie rokov 2004-2015 (v mil. eur)
- **Sirotský dôchodok**

dávka/rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Sirotský dôchodok	27,29	29,21	32,96	40,80	41,59	44,49
Medziročný rozdiel dávky v mil. eur	x	1,92	3,75	7,84	0,79	2,90
Medziročný rozdiel dávky v %	x	7,04	12,84	23,79	1,94	6,97
Medziročný index rastu	x	1,07	1,13	1,24	1,02	1,07

dávka/rok	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Sirotský dôchodok	43,00	43,06	42,80	42,53	41,72	39,31
Medziročný rozdiel dávky v mil. eur	-1,49	0,06	-0,26	-0,27	-0,81	-2,41
Medziročný rozdiel dávky v %	-3,35	0,14	-0,60	-0,63	-1,90	-5,78
Medziročný index rastu	0,97	1,00	0,99	0,99	0,98	0,94

Zdroj: Vlastné spracovanie z údajov ŠÚ SR databáza SLOVSTAT za roky 2004-2015

Poslednou dávkou dôchodkového poistenia v rámci sledovaného obdobia rokov 2004 až 2015 je *sirotský dôchodok* a pri jeho analýze vychádzame z údajov, uvedených v Tabuľke 24. Tendencia rastu tejto pozostalostnej dávky má stúpajúci charakter až do roku 2009 (objem 44,49 mil. eur), v ďalších rokoch vývoj kolíše, a to s poklesom v roku 2010 (objem 43,00 mil. eur), opäť s nárastom v roku 2011 (objem 43,06 mil. eur) a v roku 2012 naspäť s poklesom (objem 42,80 mil. eur). Pokles pokračuje aj nasledujúcich v rokoch 2013 až 2015 (od objemu 42,53 mil. eur, cez 41,72 mil. eur po objem 39,31 mil. eur). Pokiaľ ide o jednotlivé medziročné rozdiely v prípade sirotského dôchodku, najväčší nárast bol zaznamenaný v roku 2007 o 7,84 mil. eur (o 23,79%), druhý najvyšší v roku 2006, nárast o 3,75 mil. eur (o 12,84%), v poradí tretí bol v roku 2009 nárast o 2,90 mil. eur (o 6,97%). Najnižší pokles bol identifikovaný v roku 2015 o -2,41 mil. eur (o -5,78%). Index rastu, vyjadrený podielom rokov 2015 oproti roku 2004 je 1,44 (nárast o 44,05%).

Vývoj počtu poberateľov pri dávke *sirotský dôchodok* má počas celého skúmaného obdobia rokov 2004 až 2012 klesajúci trend, jednotlivé medziročné rozdiely sa pohybovali na úrovni od 33 378 poberateľov v roku 2004 do 23 373 poberateľov v roku 2015 (teda pokles o 29,97%). Tempo rastu priemernej mesačnej výšky sirotského dôchodku sa medziročne

zvyšovalo od 68,74 eur v roku 2004 do 131,58 eur v roku 2015 (rok 2012 oproti roku 2004 nárast o 91,42%). Uvedená kvantifikácia je uvedená v Prílohe P, Tabuľkách P-1 a P2.

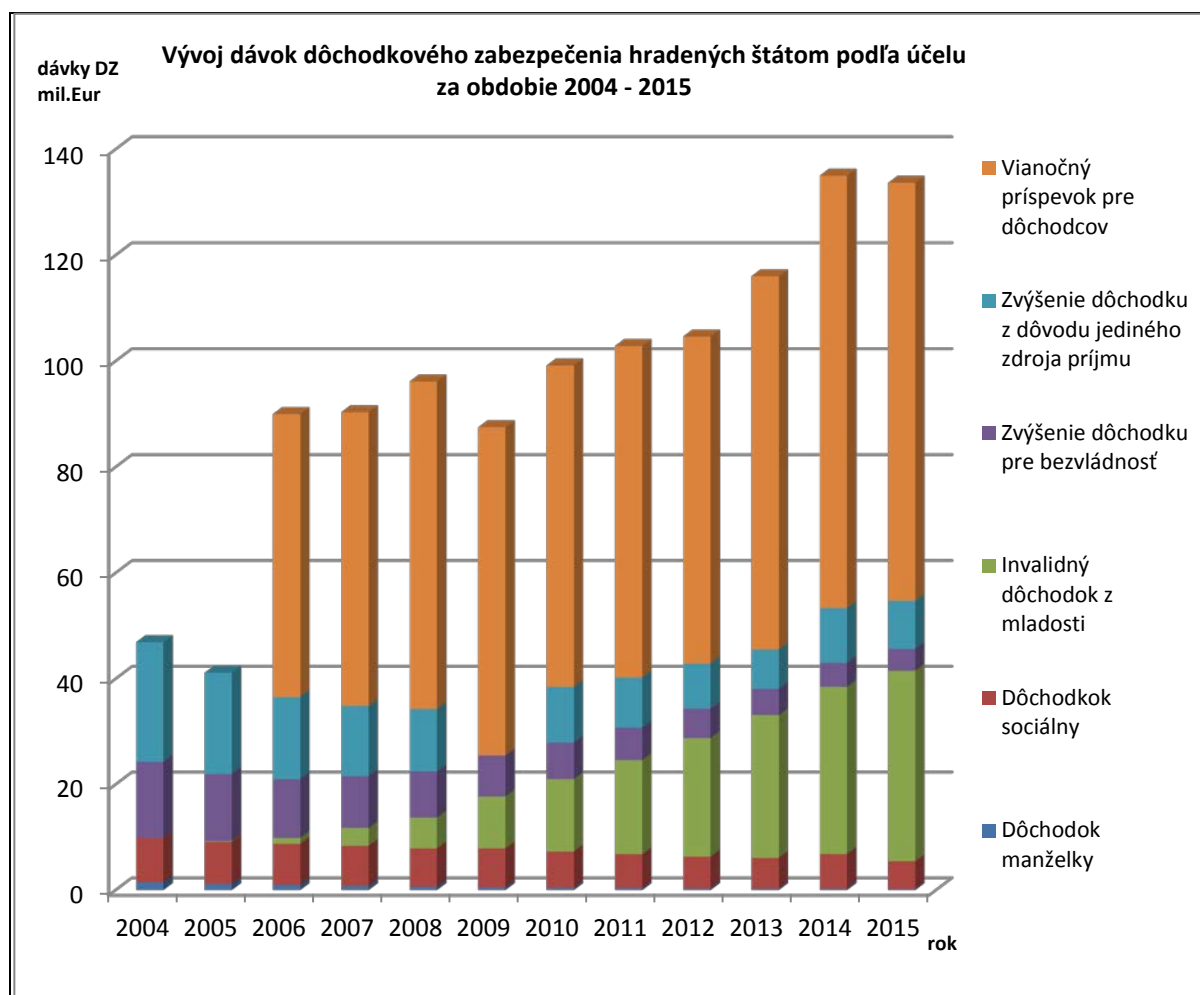
Vývoj počtu poberateľov dôchodkov v samostatnom členení podľa účelu za skúmané obdobie (roky 2004 až 2015) je prezentovaný v Tabuľke P-1 (v Prílohe P). Celkový vývoj ich počtu vykazuje stúpajúci trend okrem roku 2011, ktorý vykazuje oproti predchádzajúcemu roku 2010 mierny pokles. Celkový vývoj počtu dôchodkových dávok (rok 2015 oproti roku 2004) predstavuje ich nárast o 144 276 (o 12,00%). Čo sa týka vývoja počtu poberateľov pri jednotlivých dôchodkoch, môžeme konštatovať, že index rastu roku 2015 oproti roku 2004 je najvyšší pri vdoveckom dôchodku o 84,85%, druhý v poradí je pri predčasnom starobnom dôchodku o 44,86% a tretí pri starobnom dôchodku o 27,13%. Naopak, najvyšší pokles (rok 2015 oproti roku 2004) vykazuje vdovský dôchodok (-41,14%), za ním nasleduje s poklesom -29,97% sirotsky dôchodok a invalidný dôchodok (-18,11%). Vývoj priemernej mesačnej výšky dôchodkov podľa účelu za sledované roky 2004 až 2015 je uvedený v Tabuľke P-2.

Finančné prostriedky na úhradu nákladov, spojených s výplatom dávok dôchodkového zabezpečenia, poskytoval aj štát (prostriedky na zvýšenie dôchodku pre bezvládnosť, na zvýšenie dôchodku z dôvodu jediného zdroja príjmu - vrátane odboja a rehabilitácie, na dôchodok manželky a sociálny dôchodok, na invalidný dôchodok z mladosti a iné). V nasledujúcom Grafe 6 uvádzame štatistické údaje, ktoré sa týkajú vývoja dávok dôchodkového zabezpečenia hradených štátom.

Z údajov, uvedených v Prílohe R (Tabuľka R-1) a graficky prezentovaných v Grafe 6 na nasledujúcej strane môžeme konštatovať, že tendencia vývoja celkových výdavkov na *dávky dôchodkového zabezpečenia hradených štátom*, vykázala v roku 2005 pokles o -5,79 mil. eur (o -12,34%), následne v rokoch 2006 až 2008 nabrali tieto stúpajúci charakter (v roku 2008 nárast o 5,81 mil. eur, o 6,43%), v roku 2009 opäť tieto dávky poklesli o -8,67 mil. eur (o -9,02%). Nasledujúce roky už znova nabrali stúpajúci trend až do roku 2014, kedy dosiahli svoje maximum (objem 135,02 mil. eur), pričom v poslednom sledovanom roku 2015 opäť poklesli o -1,39 mil. eur.

Celkové výdavky štátu na uvedené dávky predstavujú nárast o 184,86% (133,63 mil. eur v roku 2015 oproti 46,91 mil. eur v roku 2004). V rámci analýzy vývoja jednotlivých dávok môžeme konštatovať, že pri dávke *dôchodok manželky* sme zaznamenali klesajúci trend počas celého skúmaného obdobia od roku 2004 (objem 1,43 mil. eur) do roku 2015 (objem 0,18 mil. eur), čím dosiahla zároveň uvedená dávka svoje minimum. Tak isto *sociálny dôchodok* vykazuje takmer v rámci celého sledovaného obdobia (okrem roku 2014) postupný pokles (od 8,40 mil. eur v roku 2004 do 5,27 mil. eur v roku 2015). Naopak, trvalo stúpajúcu tendenciu počas celého sledovaného obdobia môžeme identifikovať pri *invalidnom dôchodku z mladosti* (od 0,13 mil. eur v roku 2005 do 36,10 mil. eur v roku 2015).

V celom skúmanom období rokov 2004 až 2015 vykazujú klesajúci trend aj nasledujúce dve dávky -zvýšenie dôchodku pre bezvládnosť (z 14,44 mil. eur na 4,11 mil. eur) a zvýšenie dôchodku z dôvodu jediného zdroja príjmu (z 22,64 mil. eur na 9,09 mil. eur). Výnimkou pri tejto dávke bol rok 2014, kde bol zaznamenaný nárast. Vianočný príspevok pre dôchodcov má najskôr rastúci trend od 53,43 mil. eur v roku 2006 do 62,03 mil. eur v roku 2009, v roku 2010 (poklesol o -1,33 mil. eur), v ďalších rokoch 2011 až 2015 je však jeho vývoj kolísavý, pričom v poslednom sledovanom roku 2015 vykazuje znovu pokles (o -1,39 mil. eur).

Graf 6 Vývoj dávok dôchodkového zabezpečenia hradených štátom podľa účelu za obdobie rokov 2004-2015 (v mil. eur)

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov z Tabuľky R-1 v Prílohe R

Vývoj počtu poberteľov dôchodkových dávok hradených štátom podľa účelu za roky 2004 až 2015 je uvedený v Prílohe S, Tabuľke S-1, pričom celkový vývoj ich počtu vykazuje klesajúci trend pri nasledovných dôchodkoch: iné dôchodky, dôchodok manželky a sociálny dôchodok, len invalidný dôchodok z mladosti však ako jediný z nich vykazuje stúpajúci trend počas celého sledovaného obdobia rokov 2007 až 2015 (počet sa pohyboval v rozmedzí od 1 565 v roku 2007 do 11 681 v roku 2015).

Prehľad základných údajov *dávok úrazového poistenia* v sumárnom počte je uvedený v Tabuľke 25 na nasledujúcej strane, tendencia rastu úrazových dávok má stúpajúci charakter počas celého obdobia od roku 2004 do roku 2015. Pokiaľ ide o medziročný rozdiel v prípade úrazových dávok, najväčší nárast bol zaznamenaný v roku 2006 o 7,41 mil. eur (o 31,60%), druhý najvyšší bol v roku 2005, nárast o 7,04 mil. eur (o 42,89%), tretí nárast bol v roku 2007 o 4,73 mil. eur (o 15,33%). Najnižší nárast bol zaznamenaný v roku 2012 o 0,23 mil. eur (o 0,54%). Index rastu, vyjadrený vzájomným podielom rokov 2012 oproti 2004, je 2,85 (nárast o 184,64%). S rastúcim trendom dávok úrazového poistenia korešponduje aj počet vyplatených dávok, ktorý má tiež stúpajúci charakter, pričom celkový vývoj počtu (rok 2015 oproti roku 2004) predstavuje ich nárast o 33 377 (o 36,08%). Prehľad vývoja dávok úrazového poistenia a ich počtu v podrobnom členení podľa jednotlivých dávok úrazového

poistenia za skúmané obdobie rokov 2004 až 2015, je uvedený v Prílohe T (v Tabuľke T-1 a Tabuľke T-2).

Tabuľka 25 Vývoj dávok úrazového poistenia za obdobie rokov 2004-2015 (v mil. eur)

dávky ÚP/rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Dávky úrazového poistenia (spolu)	16,42	23,46	30,87	35,60	36,06	40,13
Medziročný rozdiel dávok ÚP v mil. eur	x	7,04	7,41	4,73	0,46	4,07
Medziročný rozdiel dávok ÚP v %	x	42,89	31,60	15,33	1,28	11,29
Medziročný index rastu	x	1,43	1,32	1,15	1,01	1,11
Počet vyplatených dávok	92506	99104	108306	116228	118985	116504

dávky ÚP/rok	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Dávky úrazového poistenia (spolu)	41,12	42,98	43,22	44,28	44,58	46,72
Medziročný rozdiel dávok ÚP v mil. eur	1,00	1,86	0,23	1,06	0,30	2,14
Medziročný rozdiel dávok ÚP v %	2,48	4,52	0,54	2,46	0,68	4,80
Medziročný index rastu	1,02	1,05	1,01	1,02	1,01	1,05
Počet vyplatených dávok	116704	121429	123628	122386	124313	125883

Legenda: ÚP – úrazové poistenie

Zdroj: Vlastné spracovanie z údajov ŠÚ SR databáza SLOVSTAT za roky 2004-2015 a Správ o sociálnej situácii obyvateľstva SR za roky 2004-2015

Môžeme konštatovať, že zo všetkých dávok úrazového poistenia patria medzi finančne najnáročnejšie a zároveň najpočetnejšie *úrazová renta* (rast úrovne tejto dávky je zaručený prostredníctvom každoročnej valorizácie), náhrada za bolesť a náhrada za sťaženie spoločenského uplatnenia, z týchto hľadísk tak isto nie je zanedbateľný svojím podielom ani úrazový príplatok.

Tabuľka 26 Vývoj dávok poistenia v nezamestnanosti za obdobie rokov 2004-2015 (v mil. eur)

dávka/rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Poistenie v nezamestnanosti	132,34	82,08	63,98	59,62	66,12	172,43
Medziročný rozdiel dávky v mil. eur	x	-50,25	-18,10	-4,37	6,51	106,31
Medziročný rozdiel dávky v %	x	-37,97	-22,05	-6,83	10,91	160,78
Medziročný index rastu	x	0,62	0,78	0,93	1,11	2,61
Počet vyplatených dávok	910759	461969	323892	267727	277186	607218
Priemerná mesačná výška dávky v eur	144,8	175,3	197,5	222,8	239,1	284,0

dávka/rok	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Poistenie v nezamestnanosti	150,34	163,33	175,77	174,31	154,72	158,63
Medziročný rozdiel dávky v mil. eur	-22,09	13,00	12,44	-1,47	-19,59	3,90
Medziročný rozdiel dávky v %	-12,81	8,64	7,62	-0,83	-11,24	2,52
Medziročný index rastu	0,87	1,09	1,08	0,99	0,89	1,03
Počet vyplatených dávok	585485	566205	564027	543159	473381	465205
Priemerná mesačná výška dávky v eur	260,9	291,9	314,4	322,8	328,7	344,5

Zdroj: Vlastné spracovanie z údajov ŠÚ SR databáza SLOVSTAT za roky 2004-2015 a Správ o sociálnej situácii obyvateľstva SR za roky 2004 – 2015.

Pri analýze vývoja výdavkov *poistenia v nezamestnanosti* vychádzame zo štatistických údajov, uvedených v Tabuľke 26. Východiskom bol v roku 2004 objem vo výške 132,34 mil. eur, ktorý následne v troch sledovaných rokoch klesol až na úroveň 59,62 mil. eur v roku 2007 (pokles o -4,37 mil. eur, o -6,83%). Zníženie výdavkov na dávku v nezamestnanosti a súčasne zníženie počtu vyplatených dávok (rok 2007 oproti roku 2006) bolo spôsobené relatívnym sprísnením zákonných podmienok na vznik nároku na uvedenú dávku. Aj napriek klesajúcej nezamestnanosti v roku 2008 fond nezaznamenal pokles výdavkov na tieto dávky.

V nasledujúcich dvoch rokoch dávky poistenia v nezamestnanosti opäť stúpili, v roku 2009 oproti roku 2008 až o 106,31 mil. eur (o 160,78%).

Uvedené zvýšenie objemu dávok poistenia v nezamestnanosti bolo spôsobené globálnou finančnou a hospodárskou krízou, ktorá v druhom polroku roku 2008 zasiahla aj Slovensko a naplno sa prejavila v roku 2009. Zhoršenie ekonomickej situácie slovenského hospodárstva malo priamy vplyv na vývoj nezamestnanosti a na počet poberateľov tejto dávky. V roku 2010 vykázali dávky klesajúci trend s poklesom o -22,09 mil. eur (o -12,81%), pričom v ďalších dvoch rokoch sledovaného obdobia opäť stúpili v roku 2012 až na úroveň 175,77 mil. eur (o 12,44 mil. eur). V rokoch 2013 a 2014 vykázali dávky opäť klesajúci trend od 174,31 mil. eur do 154,72 mil. eur, pričom v poslednom sledovanom roku 2015 zasa stúpili o 3,90 mil. eur (2,52%). Index rastu rokov 2015 oproti roku 2004 predstavuje hodnotu 1,20 - čo je nárast o 19,86%.

Vývoj počtu vyplatených dávok poistenia v nezamestnanosti (rok 2012 oproti roku 2004) predstavuje ich pokles o -346 732 (o -38,07%). Najväčší počet vyplatených dávok bol v roku 2004 (910 759) a najmenší v roku 2007 (267 727). Priemerná mesačná výška dávky v nezamestnanosti vykazuje s výnimkou roku 2010 v celom sledovanom období stúpajúci trend v rozpätí od 144,8 eur v roku 2004 do 344,54 eur v roku 2015.

Tabuľka 27 Vývoj dávok garančného poistenia za obdobie rokov 2004-2015 (v mil. eur)

dávka/rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Dávka garančného poistenia	2,87	3,96	2,57	2,30	5,11	9,87
Medziročný rozdiel dávky v mil. eur	x	1,09	-1,39	-0,27	2,81	4,76
Medziročný rozdiel dávky v %	x	37,86	-35,10	-10,33	121,84	93,14
Medziročný index rastu	x	1,38	0,65	0,90	2,22	1,93
Počet vyplatených dávok	3858	4492	2604	2821	4308	8114
Priemerná mesačná výška dávky v eur	733,0	881,3	986,7	816,7	1186,5	1217,0

dávka/rok	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Dávka garančného poistenia	8,58	6,89	6,67	4,86	4,13	3,68
Medziročný rozdiel dávky v mil. eur	-1,29	-1,69	-0,21	-1,81	-0,74	-0,44
Medziročný rozdiel dávky v %	-13,11	-19,70	-3,11	-27,15	-15,12	-10,76
Medziročný index rastu	0,87	0,80	0,97	0,73	0,85	0,89
Počet vyplatených dávok	6048	6531	5275	4546	3076	2353
Priemerná mesačná výška dávky v eur	1418,0	1078,0	1265,1	1069,4	1338,2	1598,0

Zdroj: Vlastné spracovanie z údajov ŠÚ SR databáza SLOVSTAT za roky 2004-2015 a Správ o sociálnej situácii obyvateľstva SR za roky 2004 – 2015

Štatistické údaje, prezentované v Tabuľke 27, poskytujú prehľad komplexného vývoja *dávok garančného poistenia*, ktorý však v skúmanom období rokov 2004 až 2015 dosť kolísal (maximálny objem 9,87 mil. eur v roku 2009, minimálny 2,30 mil. eur v roku 2007).

Jednotlivé medziročné rozdiely, týkajúce sa uvedených dávok, sa pohybovali na úrovni od -1,81 mil. eur (-27,15%) v roku 2013 do 4,76 mil. eur (93,14%) v roku 2009. Pomerne veľký medziročný nárast objemu dávok garančného poistenia sa prejavil v rokoch 2008 až 2009, pričom tento nárast bol v druhom polroku 2008 spôsobený prvými prejavmi finančnej a hospodárskej krízy v SR, pre ktorú sa viacerí zamestnávateľia stali platobne neschopní a nedokázali vyplatiť všetky svoje záväzky voči zamestnancom. V ďalších rokoch (2010 až 2015) bol zaznamenaný už pokles objemu dávok garančného poistenia. V prípade indexu rastu, vyjadreným podielom rokov 2004 oproti roku 2015, je jeho hodnota 1,28 - čo predstavuje percentuálny nárast o 28,28%.

Vývoj počtu vyplatených dávok garančného poistenia, vyjadrený podielom rokov 2015 oproti roku 2004, predstavuje pokles o 1505 (o -39%). V roku 2007 bol mierny rast počtu dávok spôsobený najmä zmenou legislatívy, konkrétne definície platobnej neschopnosti (od 1. augusta 2006) v zákone o sociálnom poistení, podľa ktorej je zamestnávateľ platobne neschopný už odo dňa podania návrhu na vyhlásenie konkurzu. Najväčší počet vyplatených dávok bol v roku 2009 a najmenší v roku 2015. Priemerná mesačná výška dávky garančného poistenia sa pohybuje v sledovanom období v rozpätí od 733,0 eur v roku 2004 do 1 598,0 eur v roku 2015.

Na základe vyššie uvedených skutočností môžeme konštatovať, že v skúmanom období rokov 2004 až 2015 sme zaznamenali pri analýze jednotlivých dávok sociálneho poistenia najvyšší index rastu, vyjadrený podielom rokov 2015 oproti roku 2004, pri dávke materské (dávka nemocenského poistenia), nárast o 273,20% (3,83), druhý najvyšší index rastu rokov 2015 oproti roku 2004 bol identifikovaný pri úrazovom poistení (dávky úrazového poistenia v sumárnom vyjadrení) ich rast predstavoval 184,64% (2,85) a tretí, najvyšší index rastu bol zaznamenaný pri nemocenskom poistení, dávke ošetrovné - nárast o 161,59% (2,62).

Na základe uskutočnenej analýzy príjmov, ale najmä detailnejšieho skúmania vnútornej štruktúry výdavkov vynaložených na jednotlivé dávky sociálneho poistenia (zabezpečenia), skúmania počtu vyplatených dávok a ich priemernej výšky môžeme konštatovať, že základný trend vývoja v rámci dvoch analyzovaných období pred reformou od roku 1995 do roku 2003 a po určitej reforme od roku 2004 do roku 2015 vykazuje vzhľadom na reformu sociálneho poistenia značné rozdiely. V nasledujúcej časti monografie sme uskutočnili komparáciu vyššie uvedených období rokov z pohľadu indexu rastu rokov 2003 oproti roku 1995 v porovnaní s indexom rastu rokov 2015 oproti roku 2004.

Zo štatistických údajov, uvedených v Tabuľke 28 na ďalšej strane je zrejmé, že indexy rastu jednotlivých dávok nemocenského poistenia, vyjadrené podielom rokov 2003 oproti roku 1995 a tiež rokov 2015 oproti roku 2004, sú v skúmaných obdobiach značne rozdielne v niektorých ukazovateľoch. V období rokov 2004 až 2015 sú indexy rastu pri všetkých skúmaných dávkach omnoho vyššie ako v rokoch 1995 až 2003. Najväčší percentuálny rozdiel v rámci porovnania dávok v obdobiach vykazuje peňažná pomoc v tehotenstve a materstve, od roku 2004 materské (ⁱ2003/1995 36,47% oproti 2015/2004 273,20%) a podpora pri ošetrovaní člena rodiny, od roku 2004 ošetrovné (ⁱ2003/1995 10,85% oproti ⁱ2012/2004 138,06%).

Tabuľka 28 Index rastu dávok nemocenského poistenia, vyjadrený podielom rokov 2003 oproti roku 1995 a 2015 oproti roku 2004

dávky/index rastu	Index rastu		Index rastu	
	2003/1995	v %	2015/2004	v %
Nemocenské	1,59	58,51	2,38	138,47
Podpora pri OČR Ošetrovné (od roku 2004)	0,89	10,85	2,62	161,59
Peňažná pomoc v tehot. a materstve Materské (od roku 2004)	1,36	36,47	3,73	273,20
Vyrovňavací prís. v tehot. a materstve Vyrovňavacia dávka (od roku 2004)	0,43	57,14	1,67	66,67

Legenda: OČR – ošetrovanie člena rodiny

Zdroj: Vlastné spracovanie z údajov ŠÚ SR databáza SLOVSTAT za roky 2004-2015

Pokiaľ sa týka porovnania medziročných indexov rastu dávok dôchodkového poistenia (zabezpečenia), vyjadrený podielom rokov 2003 oproti roku 1995 a roku 2015 oproti roku 2004 (Tabuľka 29), môžeme hodnotiť, že pri dávke *starobný dôchodok* je index rastu roku 2015 oproti roku 2004 mierne vyšší (130,78%), ako vykázaný index rastu rokov 2003 oproti roku 1995 (112,97%). Výrazný rozdiel pri indexe rastu identifikujeme pri dôchodkovej dávke *invalidný dôchodok*, index rastu je pri tejto dávke v rokoch 1995 až 2003 vyšší ako v rokoch 2004 až 2015 (ⁱ2003/1995 96,19% oproti ⁱ2015/2004 18,23%). Ostatné dôchodkové dávky nevykazujú v porovnaní sledovaných období výrazné rozdiely.

Tabuľka 29 Index rastu dávok dôchodkového poistenia (zabezpečenia), vyjadrený podielom rokov 2003 oproti roku 1995 a 2015 oproti roku 2004

dávky/index rastu	Index rastu		Index rastu	
	2003/1995	v %	2015/2004	v %
Starobný dôchodok	2,13	112,97	2,31	130,78
Predčasný starobný dôchodok	x	x	2,20	120,21
Invalidný dôchodok	1,96	96,19	1,18	18,23
Vdovský a vdovecký dôchodok	1,77	77,17	1,76	76,21
Sirotský dôchodok	1,58	58,39	1,44	44,05
Spolu	2,04	104,05	2,04	104,04

Zdroj: Vlastné spracovanie z údajov ŠÚ SR databáza SLOVSTAT za roky 2004-2015

Pri analýze indexu rastu celkových výdavkov na dávky úrazového poistenia (náhrady škôd) vychádzame zo štatistických údajov, uvedených v Tabuľke 30, pričom index rastu je pri tejto dávke v rokoch 2004-2015 (ⁱ2003/2002 59,21% oproti ⁱ2015/2004 184,64%) vyšší (viac ako trojnásobne), ako v rokoch 2002-2003, pričom komparácia údajov nie je vyvážená, nakoľko v prvom sledovanom období bolo možné index rastu vypočítať len v rámci troch sledovaných rokov.

Tabuľka 30 Index rastu dávok úrazového poistenia (náhrady škôd), vyjadrený podielom rokov 2003 oproti roku 2002 a 2015 oproti roku 2004

dávka/index rastu	Index rastu		Index rastu	
	2003/2002	v %	2015/2004	v %
Úrazové poistenie (náhrada škôd)	1,59	59,21	2,85	184,64

Zdroj: Vlastné spracovanie z údajov ŠÚ SR databáza SLOVSTAT za roky 2004-2015

Ako ukazuje Tabuľka 31, medziročné indexy rastu dávok *poistenia v nezamestnanosti* sú omnoho vyššie (až šesťnásobne) v prvom sledovanom období, index rastu roku 2003 oproti roku 1995 je 134,27%, index rastu rokov 2015 oproti roku 2004 je 19,86%. Dôvody indexu rastu dávky v nezamestnanosti v prvom sledovanom období sú uvedené podrobnejšie na strane 143.

Tabuľka 31 Index rastu dávok poistenia v nezamestnanosti, vyjadrený podielom rokov 2003 oproti roku 1995 a 2015 oproti roku 2004

dávka/index rastu	Index rastu		Index rastu	
	2003/1995	v %	2015/2004	v %
Poistenie v nezamestnanosti	2,34	134,27	1,20	19,86

Zdroj: Vlastné spracovanie z údajov ŠÚ SR databáza SLOVSTAT za roky 2004-2015

Index rastu pri poslednej sledovanej dávke *garančného poistenia* (garančného fondu), ktorého porovnanie je uvedené v Tabuľke 32, nie je možné vykonať relevantnú komparáciu údajov, nakoľko index rastu v prvom sledovanom období je vyjadrený podielom rokov 2003 oproti roku 2000 (len štyri sledované roky). Toto obdobie vykazuje napriek tejto skutočnosti index rastu vyšší ako v rokoch 2004 až 2015 (ⁱ2003/2000 427,08% oproti ⁱ2015/2004 28,28%).

Tabuľka 32 Index rastu dávok garančného poistenia (garančného fondu), vyjadrený podielom rokov 2003 oproti roku 2000 a 2015 oproti roku 2004

dávka/index rastu	Index rastu		Index rastu	
	2003/2000	v %	2015/2004	v %
Garančné poistenie (garančný fond)	5,29	427,08	1,28	28,28

Zdroj: Vlastné spracovanie z údajov ŠÚ SR databáza SLOVSTAT za roky 2004-2015

4.6 Závěry analýzy a odporúčania pre prax

Závěry analýzy

Vo výskumnej kapitole vedeckej monografie sme vytýčili hlavný cieľ a 5 čiastkových cieľov.

Čiastkový cieľ 1: Zistiť charakter dynamiky vývoja sociálneho poistenia (zabezpečenia) na úrovni nemocenského poistenia od roku 1990 do roku 2015, v členení podľa jednotlivých období rokov 1990 až 1992, 1993 až 2003 a rokov 2004 až 2015.

Nové systémy sociálneho zabezpečenia a tiež celý transformačný proces, ktorý začal premenami v roku 1989 a jeho vývoj neustále pokračuje. Rozdiely medzi novoutvorenými

systémami sociálneho poistenia sú dané predovšetkým typom sociálnych udalostí, ako aj spôsobom ich financovania a inštitucionálnym usporiadaním. Cieľom vlády v roku 1990 bola snaha riešiť problematiku sociálneho poistenia. Zo spracovanej analýzy vyplýva, že v období rokov 1990 až 1992 bola sociálna reforma koncipovaná prijatím mnohých opatrení, zameraných na kompenzáciu sociálnych dôsledkov ekonomických reforiem. Práve návrh zákona o sociálnom poistení, ktorý mal byť zavŕšením reformného úsilia 90. rokov zostal v roku 1998 v podobe pracovného materiálu.

Môžeme konštatovať, že vo vyššie uvedenom období rokov 1990 až 2002 bola hlavným cieľom inštitucionalizácia a finančné usporiadanie autonómneho systému nemocenského poistenia a dôchodkového zabezpečenia. Z hľadiska legislatívnych zmien, ako sme v texte monografie uviedli, základnými právnymi normami, upravujúcimi oblasť sociálneho zabezpečenia, boli v predmetnom období: zákon č. 100/1988 Zb. o sociálnom zabezpečení, ktorý bol od svojej účinnosti viackrát novelizovaný, pričom bol stále aktuálny z teoretického, aj praktického hľadiska a platný až do 31. decembra 2003; zákon č. 54/1956 Zb. o nemocenskom poistení zamestnancov; súčasne zákon č. 88/1968 Zb. o predĺžení materskej dovolenky, o dávkach v materstve a o prídavkoch na deti z nemocenského poistenia.

Programové vyhlásenie vlády z roku 2002 naznačilo potrebu uskutočniť postupnú celkovú zmenu daného sociálneho systému. Uznesením vlády SR č. 257 z 2. apríla 2003 bola schválená Konceptia reformy dôchodkového zabezpečenia v SR, nový dôchodkový systém bol postavený na troch pilieroch. V nasledujúcom období, až do konca roku 2012, prešiel zákon o sociálnom poistení mnohými zmenami, niektoré však boli menšieho, iné väčšieho rozsahu. Najvýznamnejšie zmeny sú analyzované a dokumentované v predchádzajúcej časti vedeckej monografie.

Čiastkový cieľ 2: *Zistiť charakter dynamiky vývoja sociálneho poistenia (zabezpečenia) na úrovni dôchodkového poistenia od roku 1990 do roku 2015, v členení podľa jednotlivých období rokov 1990 až 1992, 1993 až 2003 a rokov 2004 až 2015.*

Na základe analýzy sme identifikovali, že podmienky a spôsob poskytovania sociálneho poistenia (zabezpečenia) v období od roku 1990 do roku 2004 upravoval zákon č. 100/1988 Zb. o sociálnom zabezpečení, zákon č. 54/1956 Zb. o nemocenskom poistení zamestnancov, doplnený zákonom č. 88/1968 Zb. o predĺžení materskej dovolenky, o dávkach v materstve a o prídavkoch na deti z nemocenského poistenia. Môžeme hodnotiť, že v zmysle uvedenej právnej úpravy stále pretrvával štátny paternalizmus a postupom času sa čoraz viac ohlasovala potreba vzniku sociálne spravodlivého systému sociálneho poistenia, založeného na osobnej motivácii a participácii občana s posilnením jeho spoluzodpovednosti za svoj sociálny osud.

Cieľom sociálnej reformy bolo prebudovanie zdedených paternalistických inštitúcií sociálneho zabezpečenia tak, aby zdôrazňovali primárnu zodpovednosť jednotlivca a rodiny za vlastnú sociálnu situáciu - posilňovanie princípu subsidiarity. Zmenou zo zabezpečovacieho sociálneho systému na poistný systém zákonom č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení, ktorý nadobudol účinnosť 1. januára 2004, sa skutočne vyzdvihuje zodpovednosť občana za svoj život, svoju rodinu a životné podmienky. Občan sa tak mení z pasívneho objektu sociálneho zabezpečenia na jeho plnohodnotný aktívny subjekt.

Čiastkový cieľ 3: *Zistiť charakter dynamiky vývoja sociálneho poistenia (zabezpečenia) na úrovni úrazového poistenia (poistenia zodpovednosti za škodu pri pracovnom úraze a chorobe z povolania) od roku 2002 do roku 2015, v členení podľa jednotlivých období rokov 2002 až 2003 a rokov 2004 až 2015.*

Princípy, akými sú spravodlivosť, solidarita, subsidiarita, či participácia, ku ktorým sa svojou sociálnou politikou hlási každá vláda, sa odzrkadľujú v ich praktickej aplikácii a v pomerne veľkej miere ovplyvňujú život každého človeka v spoločnosti. Spravodlivosť je

základným princípom a býva u politikov v súvislosti so sociálnym zabezpečením často argumentom pri obhajovaní rôznych opatrení, nie je však možné zaručiť, aby jednotlivé opatrenia a spôsob ich realizácie naozaj zodpovedali princípu spravodlivosti. Pokiaľ ide o princíp solidarity, môžeme konštatovať, že prakticky celý systém sociálneho poistenia je založený na sociálnej solidarite rôznych skupín (solidarita medzi zdravými a chorými, medzigeneračná solidarita, solidarita medzi bohatými a chudobnými). V rámci princípu subsidiarity prichádza priama pomoc zo strany štátu až na poslednom mieste. Podstata princípu participácie spočíva v účasti ľudí na rozhodovaní a na realizácii pri konkrétnych opatreniach v oblasti sociálneho poistenia.

Môžeme konštatovať, že v skúmanom období od roku 1990 do roku 1993 sa v systéme sociálneho zabezpečenia (poistenia) a v rámci realizácie výplaty jednotlivých dávok v zmysle príslušných právnych predpisov uplatňoval paternalistický prístup štátu ku občanom, čo ich však viedlo k pasivite. V systéme sociálneho zabezpečenia (poistenia) platnom v ďalšom období až do roku 2003 dochádzalo postupne k oslabovaniu princípu subsidiarity, uplatňoval sa aj princíp sociálnej solidarity, čím bol pomerne výrazne negovaný princíp zásluhovosti, ktorý sa v podstate dostal až do polohy diskriminačného faktora. Prechodom od sociálneho zabezpečenia k sociálnemu poisteniu od 1. januára 2004 bola zavedená do tohto systému primeraná miery zásluhovosti²¹² (tým sa však oslabuje princíp sociálnej solidarity), tzn. postupný prechod od uplatňovania neopodstatnene vysokej miery solidarity k zvýrazneniu zásluhovosti občanov s posilnením individuálnej zodpovednosti za svoju sociálnu situáciu.

Možno hodnotiť, že pokračujúca reforma sociálneho poistenia, realizovaná v roku 2004, zmenila do určitej miery charakter celého sociálneho systému. Pri jej implementácii sa kládol okrem iného dôraz na aktiváciu, motiváciu a zásluhovosť účastníkov sociálneho systému. Snahou bolo jednotlivé princípy sociálneho zabezpečenia uplatňovať omnoho dôslednejšie ako pred rokom 2003, čo sa nie vždy darilo.

Čiastkový cieľ 4: *Zistiť charakter dynamiky vývoja sociálneho poistenia (zabezpečenia) na úrovni poistenia v nezamestnanosti od roku 1990 do roku 2015, v členení podľa jednotlivých období rokov 1990 až 1992, 1993 až 2003 a 2004 až 2015.*

Na základe spracovanej analýzy štatistických údajov jednotlivých dávok sociálneho poistenia v členení na nemocenské poistenie, dôchodkové poistenie (zabezpečenie), úrazové poistenie (náhrada škôd), poistenie v nezamestnanosti a garančné poistenie môžeme konštatovať, že pri vývoji dávok nemocenského poistenia sme zaznamenali po roku 2004 každoročne vyšší trend, ako do skúmaného roku 2004 (v uvedenom období bol v troch rokoch identifikovaný pokles výdavkov). Čo sa týka celkového podielu výdavkov pri dávkach dôchodkového poistenia, tu je zrejماً tendencia rastu, sledujeme každoročne vyšší trend nielen po roku 2004, ale aj v období pred rokom 2004 tzn. pri oboch skúmaných obdobiach.

Vývoj dávok úrazového poistenia (náhrady škôd) má po roku 2004 rastúci trend vo všetkých skúmaných rokoch, v období do roku 2004 identifikujeme v rámci dvoch skúmaných rokov tiež medziročný nárast. Len pri vývoji dávok poistenia v nezamestnanosti je v rámci oboch skúmaných období vývoj dosť kolísavý, každoročný trend rastu po roku 2004 je nižší, ako v období do roku 2004 (v období od roku 2004 do roku 2012 identifikujeme trend rastu pri štyroch skúmaných rokoch, v období rokov 1995 až 2003 zaznamenávame rast až v piatich rokoch).

Garančné poistenie (garančný fond) je poslednou analyzovanou dávkou sociálneho poistenia, v rámci vývoja sledujeme v období po roku 2004 prevažujúci medziročný pokles (až v piatich rokoch z deviatich), do roku 2004 identifikujeme pokles pri jednom skúmanom roku v rámci štyroch).

---

²¹² *Poznámka:* so zavedením princípu zásluhovosti do vyplácaných dávok je spojený rast výdavkov preto spolu s rastúcou priemernou mzdou v hospodárstve rastie aj hodnota vyplatených dávok.

Čiastkový cieľ 5: Zistiť charakter dynamiky vývoja sociálneho poistenia (zabezpečenia) na úrovni garančného poistenia od roku 2000 do roku 2015 v členení podľa jednotlivých období rokov 2000 až 2003 a rokov 2004 až 2015.

Pri uskutočnenej komparácii medziročných indexov rastu pri jednotlivých dávkach sociálneho poistenia (zabezpečenia) vyjadreným podielom rokov 2003/1995 a 2012/2003 sme zistili, že index rastu celkových dávok nemocenského poistenia, vyjadrený podielom rokov 2012/2004 je vyšší viac ako dvojnásobne voči indexu rastu rokov 1995/2003. Opačný trend je možné identifikovať pri celkových dávkach dôchodkového poistenia (zabezpečenia), index rastu rokov 2012/2003 je oveľa nižší, ako index rastu rokov 2003/1995. Index rastu celkových výdavkov na dávky úrazového poistenia (náhrady škôd) je zasa v rokoch 2012/2004 takmer trojnásobne vyšší, ako v rokoch 2003/2002, pričom v uvedenej súvislosti poznamenávame, že komparácia údajov nie je vyvážená, nakoľko index rastu bolo možné vypočítať do roku 2003 len v rámci dvoch sledovaných rokov. Čo sa však týka medziročných indexov rastu dávok poistenia v nezamestnanosti, tieto sú v skúmanom období vyššie (až štvornásobne) v rokoch 2003/1995, ako v rokoch 2012/2004. Index rastu pri dávke garančného poistenia (garančného fondu), vyjadrený podielom rokov 2000/2003 (len štyri sledované roky) je vyšší, ako v rokoch 2012/2004.

Hlavným cieľom výskumu bolo zistiť charakter dynamiky vývoja sociálneho poistenia v systéme sociálneho zabezpečenia v SR od roku 1990 do roku 2015 v jednotlivých obdobiach rokov vzhľadom na uskutočnené politické, legislatívne a sociálno-ekonomické zmeny. Cieľ výskumu sme zároveň podporili spracovaním štatistických údajov, týkajúcich sa počtu vyplatených jednotlivých dávok sociálneho poistenia (zabezpečenia), ich priemernej výšky, ako aj mierou vynaložených financií na uvedený účel vzhľadom na jednotlivé roky skúmania.

Na základe realizovaného výskumu môžeme teda konštatovať, že charakter dynamiky vývoja sociálneho poistenia (zabezpečenia) v systéme sociálneho zabezpečenia v SR je veľmi výrazne determinovaný legislatívnymi zmenami, ktoré sa stávajú odrazom sociálno-ekonomického vývoja spoločnosti.

Odporúčania pre prax

Fenomény vo forme finančnej a hospodárskej krízy a tiež očakávaného demografického vývoja, prinášajú neustále so sebou množstvo závažných zmien, na ktoré sa naša spoločnosť musí dopredu pripraviť. Na zvládnutie tejto situácie budú potrebné nové prístupy v mnohých oblastiach spoločenského života, z nášho pohľadu predovšetkým v oblasti sociálnej politiky, sociálnej práce a osobitne sociálneho poistenia.

Do budúcnosti v oblasti sociálnej politiky odporúčame zamerať vyššiu ingerenciu štátu najmä na oblasť rodinnej politiky, podporu mladých rodín a rast natality (prehodnotenie výšky jednotlivých dávok napríklad rodičovský príspevok, poskytovanie prídavku na dieťa a pod.). Štát by mal zabezpečiť zvýšenie zamestnanosti (aktívna politika zamestnanosti) vo všetkých sociálnych skupinách, a to hlavne vytvorením vhodných podmienok pre vznik vhodných pracovných miest, so zameraním najmä na dlhodobú nezamestnanosť.

V rámci koncepcie sociálnej politiky odporúčame aj naďalej klásť dôraz na aktívnu účasť každého jednotlivca na tvorbe celého modelu sociálno-ekonomického systému, ktorý týmto nie je len užívateľom daných rozhodnutí sociálnej politiky, ale aj jeho bezprostredným tvorcom.

V oblasti sociálneho poistenia odporúčame predovšetkým:

- V oblasti dôchodkového poistenia upraviť dôchodkový systém takým spôsobom, aby bol dlhodobo udržateľný a poskytoval primerané dôchodky. V rámci zmien v dôchodkovom

systeme nezvyšovať už odvodové zaťaženie, situáciu v starobnom poistení riešiť napr. zmenou systému odvodov vo vzťahu rodičia a deti – príspevky do dôchodkového fondu pre rodičov závislé od výšky odvodov detí aktívne činných.

- V legislatívnej úprave *zákona o sociálnom poistení* odporúčame zaviesť ako ďalšiu dávku dôchodkového poistenia „minimálny dôchodok“, ktorý by zabezpečil v závislosti od počtu odpracovaných rokov minimálny príjem pre dôchodcov, pričom by nahradil zákonom ustanovené nároky zo systému pomoci v hmotnej núdzi.
- V rámci subsystému *nemocenského poistenia* odporúčame prehodnotiť dobrovoľnú účasť poistencov v uvedenom systéme, z dôvodu možného zneužívania výplaty nemocenských dávok, najmä nemocenského.

Medzi najvýznamnejšie položky sociálnych transferov patria predovšetkým *dôchodky*, ktoré sa však v súčasnom období stávajú jednou z problémových oblastí. Finančnú situáciu dôchodkového systému v SR ovplyvňuje právny rámec, makroekonomický a demografický vývoj, pričom však prognózy na nasledujúce desaťročia hovoria o neustálom znižovaní populácie a starnutí obyvateľstva. Z dlhodobého hľadiska však takýto trend nebude finančne udržateľný a nutne bude musieť dôjsť k zmene parametrov celého systému.

V súvislosti s uvedeným je potrebné naďalej v procese zmien komplexne analyzovať celú oblasť dôchodkového poistenia s cieľom navrhnúť také zmeny v tomto systéme, aby sa stal trvalo udržateľný, čo považujeme za možné zameranie našej výskumnej činnosti, ktorému by sme sa chceli podrobne venovať v ďalšom období.

ZÁVER

Počas jednotlivých etáp vývoja sociálneho poistenia vždy existovali inštitúcie, ktoré vykonávali sociálne poistenie a v rukách štátu boli nástrojom na uplatňovanie sociálnej politiky. Rok 2003 zostane nielen v histórii SP, ale aj v histórii celej našej spoločnosti zapísaný ako významný medzník, v ktorom bol schválením zákona o sociálnom poistení plne zavŕšený celý proces transformácie systému zabezpečovacieho charakteru na systém sociálneho poistenia. Je možné konštatovať, že sociálne poistenie a celý mechanizmus jeho fungovania má v každom štáte zväčša určité špecifické odlišnosti, ktoré sú výsledkom rozdielnych historických, ekonomických a sociálnych vplyvov.

Systém sociálneho poistenia (zabezpečenia) v SR prešiel viacerými úpravami a vzhľadom na spoločenské, ekonomické, ako aj demografické zmeny v spoločnosti, je nevyhnutné uvedený vývoj neustále analyzovať, aby bolo možné neustále nachádzať nové východiská. Ich implementácia do príslušných právnych predpisov, najmä legislatívy v oblasti sociálneho poistenia, by mala zohľadniť prebiehajúce zmeny v spoločnosti, neohroziť rozpočet „verejných“ fondov a zabezpečiť ochranu a určitú štandardnú úroveň ekonomicky aktívneho obyvateľstva pri vzniknutých sociálnych udalostiach, spojených priamo so stratou príjmu zo zárobkovej činnosti (nemoc, úraz, pracovný úraz a choroba z povolania, nezamestnanosť, tehotenstvo, materstvo, invalidita, staroba a smrť), prípadne ju zvýšiť.

Priebežná reforma systému sociálneho poistenia bola potrebná aj na vytvorenie kompatibilných podmienok vzhľadom na vstup a integráciu SR do Európskych štruktúr. Vychádzajúc zo zákona o sociálnom poistení je SP kontaktnou inštitúciou pre komunikáciu medzi inštitúciami a príjemcami dávok a medzi inštitúciami členských štátov EÚ a je povinná pri svojej činnosti postupovať v súlade s nariadeniami EÚ, ktoré sa pre SR stali záväznými odo dňa jej vstupu do EÚ.

Môžeme hodnotiť, že zákon o sociálnom poistení priniesol od 1. januára 2004 do sociálnej sféry našej spoločnosti viaceré zmeny, predovšetkým transformoval existujúci systém sociálneho zabezpečenia na nový tzv. poisťovací systém. Naštartoval súčasne dlho očakávanú dôchodkovú reformu a po novom upravil aj celú sféru nemocenského, úrazového a invalidného poistenia, ako aj poistenia v nezamestnanosti a garančného poistenia.

Dôchodkové poistenie je neoddeliteľnou súčasťou sociálneho a ekonomického systému a jeho reforma musela rešpektovať celý rad faktorov, predovšetkým tradíciu a historický vývoj, stupeň ekonomického rozvoja a medzinárodné súvislosti. Vláda SR zaviedla kombinovaný systém financovania, ktorého podstata spočíva v doplnení priebežného systému financovania fondovým hospodárením, t.j. kapitalizačným pilierom a doplnkovým dôchodkovým sporením. Čas ukázal, že to nebolo efektívne riešenie a v krajinách V 4 – okrem Slovenska - bol druhý pilier zrušený.

Na základe vyššie uvedených skutočností je potrebné upraviť dôchodkový systém tak, aby bol dlhodobo udržateľný a poskytoval primerané dôchodky. Riešenia sa hľadajú v posune hranice veku pre odchod do dôchodku, v postupnom posilnení princípu solidarity v priebežne financovanom dôchodkovom systéme cez jeden z parametrov výpočtu dôchodkov (redukcia a antiredukcia priemerného osobného mzdového bodu), tiež v možnostiach zamestnávania aj po dosiahnutí dôchodkového veku, postupnou zmenou valorizačného mechanizmu dôchodkov. Bolo by potrebné zaviesť minimálny dôchodok v závislosti od počtu odpracovaných rokov, nakoľko minimálny príjem pre dôchodcov je v súčasnosti zabezpečený mimo dôchodkového systému prostredníctvom systému sociálnej pomoci.

Za teoretické prínosy vedeckej monografie považujeme:

- Systematizáciu poznatkov a analýzu najdôležitejších prístupov k sociálnej politike, k sociálnemu zabezpečeniu, ktoré je jej organickou súčasťou a k sociálnemu poisteniu, ktoré tvorí jeho najrozsiahlejšiu časť a je dominantné z pohľadu objemu prostriedkov.

- Komparáciu slovenskej a európskej dimenzie sociálnej politiky (vybrané štáty Európskej únie (Nemecko, Švédsko, Veľká Británia) a štáty V 4.
- Analýzu problematiky sociálneho poistenia v do troch nadväzujúcich etapách: od roku 1990 do roku 1992, od roku 1993 do roku 2003 a od roku 2004 do roku 2015).
- Podrobnejšiu analýzu problematiky systému sociálneho poistenia a jeho zmien podľa jednotlivých subsystémov: nemocenského poistenia, dôchodkového poistenia, úrazového poistenia, poistenia v nezamestnanosti a garančného poistenia, spojenú s charakteristikou legislatívnych zmien v jednotlivých vývojových obdobiach.

Z hľadiska aplikačnej (empirickej) praxe považujeme za najdôležitejšie prínosy vedeckej monografie:

- Uskutočnenie sekundárnej analýzy a komparácie sociálneho poistenia (zabezpečenia) v rámci vymedzených vývojových období.
- Využitelnosť výsledkov pre praktickú implementáciu sociálneho zabezpečenia, osobitne sociálneho poistenia.
- Využitelnosť výsledkov pre ďalšiu vedeckú činnosť, publikačnú činnosť a pre štúdium hlavne v študijných odboroch sociálnej práce, sociálnej politiky, sociálnej pedagogiky a v iných študijných odboroch.
- Praktický význam a zároveň aktuálnosť skúmanej problematiky pre sociálnu politiku spočíva aj v tom, že obohacuje sociálnu politiku o novší pohľad na celý systém sociálneho poistenia.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

a) Knížné publikácie, dokumenty

ARNOLDOVÁ, A. 2007. *Vybrané kapitoly ze sociálního zabezpečení*. I. část. Praha : Univerzita Karlova, Karolinum, 2007. 612 s. ISBN 978-80-246-1393-2.

BARINKOVÁ M., TROJAN, J. 2001. *Právo sociálneho zabezpečenia*. Košice : Právnická fakulta Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach, 2001. 194 s. ISBN 80-7097-454-0.

BEDNÁRIK, R. a kol. 2009. *Stručný prehľad sociológie*. Bratislava : Enigma Publishing, spol. s r.o., 2009. 313 s. ISBN 978-80-89132-59-1.

BOČÁKOVÁ, O. 2015. *Sociálna politika a sociálne zabezpečenie*. 1. vyd. Brno : Tribun EU s.r.o., 2015. 170 s. ISBN 978-80-263-0938-3.

BOČÁKOVÁ, O., KUBÍČKOVÁ, D. 2015 *Úvod do sociálnych služieb*. Brno : Tribun EU s.r.o., 2015. 158 s. ISBN 978-80-263-0965-9.

BODNÁROVÁ, B. 1999. *Sociálna politika*. In: MESEŽNIKOV, G., IVANTYŠIN, M. 1999. *Slovensko 1998-1999 Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava : Inštitút pre verejné otázky, 1999. s. 515-538. 918 s. ISBN 80-88935-09-1.

BODNÁROVÁ, B. 2006. *Sociálna politika*. In: KOLLÁR, M. MESEŽNIKOV, G. BÚTORA, M. 2006. *Slovensko 2005 Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava : Inštitút pre verejné otázky, 2006. s. 517-536. 764 s. ISBN 80-88935-84-9.

BOTEK, O. 2009. *Sociálna politika pre sociálnych pracovníkov*. Piešťany : PN print, 2009. 112 s. ISBN 978-80-970240-240-0-0.

BRDEK M., JÍROVÁ, H. 1998. *Sociální politika v zemích EÚ a v ČR*. Praha : CODEX Bohemia, s.r.o., 1998. 392 s. ISBN 80-85-963-71-X.

BÚTOROVÁ, Z. GYÁRFÁŠOVÁ, O. 2011. *Verejná mienka*. In: KOLLÁR, M. MESEŽNIKOV, G. BÚTORA, M. 2010. *Slovensko 2010 Správa o stave spoločnosti a demokracie a o trendoch na rok 2011*. Bratislava : Inštitút pre verejné otázky, 2011. s. 169-199. 436 s. ISBN 978-80-89345-32-8.

ČERNÁ, J., TRINNEROVÁ, D., VACÍK, A. 2007. *Právo sociálního zabezpečení*. 2. rozšírené vydání. Plzeň : Aleš Čeněk, s.r.o., 2007. 231 s. ISBN 978-80-7380-019-2.

DIJKHOFF, T. 2011. *Zavádění soukromých prvků do národních systémů sociálního zabezpečení a role mezinárodních standardů*. In: KOLDINSKÁ, K. *Sociální reformy ve střední Evropě – cesta k novému modelu sociálního státu?*. Praha : Auditorium s.r.o. , 2011. s. 157-175 s. ISBN 978-80-87284-14-8.

DOSTÁL, O., GONDA. P., THOMAY, M. 2003. *Sociálna politika*. In: KOLLÁR, M., MESEŽNIKOV, G. 2003. *Slovensko 2003 Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava : Inštitút pre verejné otázky, 2003. s. 575-605. 816 s. ISBN 80-88935-57-1.

DROZDOVÁ, D. 2002. *Reforma sociálneho poistenia v SR a prognózy jej d'alsieho vývoja*. Bratislava : VÚ národohospodársky EU, 2002. 30 s. ISSN 1335-1346.

ĎURANA, R., KARPIŠ, J., REPTOVÁ, O. 2007. *Sociálna politika*. In: KOLLÁR, M. MESEŽNIKOV, G. BÚTORA, M. 2007. *Slovensko 2006 Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava : Inštitút pre verejné otázky, Expresprint, Partizánske, 2007. s. 511-533. 762 s. ISBN 978-80-88935-92-6.

- ĎURANA, R., KARPIŠ, J., REPTOVÁ, O. 2008. *Sociálna politika*. In: KOLLÁR, M., MESEŽNIKOV, G., BÚTORA, M. 2008. *Slovensko 2007 Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava : Inštitút pre verejné otázky, Expresprint, Partizánske, 2008. s. 483-511. 737 s. ISBN 978-80-89345-01-4.
- ĎURANA, R., ĎURANA, R., REPTOVÁ, O. 2009. *Sociálna politika*. In: KOLLÁR, M., MESEŽNIKOV, G., BÚTORA, M. 2009. *Slovensko 2008 Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava : Inštitút pre verejné otázky, 2009. s. 495-528. 749 s. ISBN 80-89345-15-1.
- ĎURANA, R., ĎURANA, R., REPTOVÁ, O. 2010. *Sociálna politika*. In: KOLLÁR, M., MESEŽNIKOV, G., BÚTORA, M. 2010. *Slovensko 2009 Súhrnná správa o stave spoločnosti a trendoch na rok 2010*. Bratislava : Inštitút pre verejné otázky, Expresprint, Partizánske, 2010. s. 431-458. 647 s. ISBN 978-80-89345-23-6.
- ELMAN, J. 2008. *Veľký slovník skratiek Európskej únie*. 2008. Bratislava : E-Academy Slovakia, Tlačiarne BB, spol. s r.o., Banská Bystrica, 2008. 1034 s. ISBN 80-968355-3-X.
- FRANCOVÁ, H., NOVOTNÝ, A. 2008. *Sociální politika v základech*. Praha : TRITON, 2008. 185 s. ISBN 978-80-7387-125-3.
- GAJDOŠÍKOVÁ, E., RUSIŇÁK, P. 1996. *Slovník práva sociálneho zabezpečenia*. Bratislava: VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1996. 275 s. ISBN 80-224-0457-8.
- GAVORA, P. 2007. *Spríevodca metodológiou kvalitatívneho výskumu*. druhé vydanie. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, 2007. 230 s. ISBN 978-80-223-2317-8.
- GEFFERT, R. 2009. *Právo Sociálna politika*. Košice : E QUILIBRIA, s.r.o., 2009. 154 s. ISBN 978-80-7097-740-8.
- GONDA, P., M., DOSTÁL, O. 2004. *Sociálna politika*. In: KOLLÁR, M., MESEŽNIKOV, G. 2004. *Slovensko 2004 Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava : Inštitút pre verejné otázky, 2004. s. 648-676. 992 s. ISBN 80-88935-75-X.
- GONDA, P., NOVOTA, M., DOSTÁL, O. 2005. *Návrh sociálnej reformy na Slovensku*. Bratislava : Konzervatívny inštitút Milana Rastislava Štefánika, 2005. 77 s. ISBN 80-969123-2-1.
- GREGOROVÁ, Z., GALVAS, M. 2005. *Sociální zabezpečení*. 2. aktualizované a doplnené vydání. Brno : Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 2005. 280 s. ISBN 80-7239-176-3.
- GRENČÍKOVÁ, A., ŠPANKOVÁ, J., HABÁNIK, J. 2002. *Sociálna politika a sociálna práca*. Trenčín : Trenčianska univerzita, 2002. 149 s. ISBN 80-8814-57-4.
- HANZL, D. 2012. *Úvod do sociálnej politiky (učebné texty)*. Jihlava : Soukromá vyšší odborná škola sociální, o.p.s., 2012. 73 s.
- HAUSER, M, a kol. 2007. *Sociální stát a kapitalismus*. Praha: Svoboda Servis, 2007. 208 s. ISBN 80-8632-44-8-0
- HENDL, J. 2005. *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. Praha : Portál, s.r.o., 2005. 408 s. ISBN 80-7367-040-2.
- HETTEŠ, M. *Sociálna súdržnosť a istota v sociálnej práci*. Nitra : UKF v Nitre - FSVaZ, 2013. 198 s. ISBN 978-80-558-0256-5.
- HEYWOOD, A. 2008. *Politologie*. 3. vydání. Plzeň : Aleš Čeněk, s.r.o., 2008. 537 s. ISBN 978-80-7380-115-1.

- HILL, J. M. 2003. *Understanding Social Policy* (Seventh Edition). Oxford : Blackwell Publishing, 2003. 320 p. ISBN 1-4051-0057-5.
- HOREHÁJOVÁ, M. 2010. *Spravodlivosť v kontexte princípov sociálnej politiky*. Banská Bystrica : Iura Edition, spol. s.r.o., 2010. 91 s. ISBN 978-80-8078-375-4.
- CHARVÁT, F. 1975. *Teorie sociální struktury a struktura sociálních teorií*. Praha : Svoboda, 1975. 320 s.
- JANDOUREK, J. 2007. *Sociologický slovník*. Praha : PORTÁL, 2007. 288 s. ISBN 978-80-7367-269-0.
- JUSKO, P. 2002. *Základy sociálnej politiky*. Banská Bystrica : Pedagogická fakulta UMB, 2002. 112 s. ISBN 80-8055-575-3.
- KAFKOVÁ, E. a kol. 2008. *Sociálne poistenie*. Bratislava : Vydavateľstvo EKONÓM, 2008. 226 s. ISBN 978-80-225-2641-8.
- KAHOUN, V. a kol. 2009. *Sociální zabezpečení*. Praha : Triton, 2009. 445 s. ISBN 978-80-7387-346-2.
- KANÍK, Ľ. 2005. *Príhovor ministra práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky*. In: Národné poistenie, Odborný mesačník Sociálnej poisťovne, Bratislava : 2005. Ročník XXXVII, č. 1, 24 s. ISSN 1335-4795.
- KELLER, J. 2009. *Soumrak sociálního státu*. 2. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. 196 s. ISBN 978-80-7419-017-9.
- KELLER, J. 2011. *Nová sociální rizika a proč se jim nevyhneme*. Praha : SLON, 2011. 197 s. ISBN 987-80-7419-059-9.
- KOLEŠÁROVÁ, J., FUSEK, R. 2005. *Komentár k zákonu č. 650/2004 Z.z. o doplnkovom dôchodkovom sporení a o zmene a doplnení niektorých zákonov*. In: Žilina : Poradca, 2005. č. 8-9, 511 s. ISSN 1335-1583.
- KOLDINSKÁ, K. 2007. *Sociální právo*. Praha : C. H. Beck, 2007. 191 s. ISBN 978-80-7179-620-6.
- KOLDINSKÁ, K. 2013. *Sociální právo*. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013. 207 s. ISBN 978-80-7400-474-2.
- KOLIBOVÁ, H. et.al. 2011. *Sociální systém: solidarita jako základ sociálně politických aktivit společnosti*. Vysokoškolská učebnice pro kombinovanou formu studia. Karviná : Slezská univerzita v Opavě, Obchodně podnikatelská fakulta v Karviné. 2011. 145 s. ISBN 978-80-7248-706-6.
- KONOPÁSEK, Z. 1998. *Estetika sociálního státu*. Praha : G plus G, 1998. 342 s. ISBN 80-86103-14-5.
- KOTOUS, J. 2004. *Sociální politika Německa*. Kap. V. In: MUNKOVÁ, G. a kol. *Sociální politika v evropských zemích*. Praha : Karolinum. 2004. s. 93-106. ISBN 80-46-0780-8.
- KREBS, V. a kol. 2007. *Sociální politika*. Praha : ASPI, 2007. 504 s. ISBN 978-80-7357-276-1.
- KUČOVÁ, A. 2010. *Zmeny v určovaní príslušnosti právnych predpisov v rámci EÚ od 1. Mája 2010*. In: Sociálne poistenie, Odborný mesačník Sociálnej poisťovne, Bratislava : 2010. Ročník XXXXII, č. 6 - 7, 36 s. ISSN 1337-9844.

- KVAPILOVÁ, E. 1998. *Reforma sociálneho zabezpečenia: budovanie systémov dôchodkového a nemocenského poistenia*. In: RADÍČOVÁ, I. a kol. 1998. *Sociálna politika na Slovensku*. Bratislava : Nadácia S.P.A.C.E., 1998. s. 23-53. ISBN 80-967403-7-7.
- LACKO, M. 2011. *Hmotné zabezpečenie v starobe*. Bratislava : Sprint dva, 2011. 120 s. ISBN 978-80-89393-65-7.
- MACKOVÁ, Z. 2001^a. *Princíp solidarity v práve sociálneho zabezpečenia Slovenskej republiky*. Bratislava : Vydavateľské oddelenie PF UK, 2001. 144 s. ISBN 80-7160-141-1.
- MACKOVÁ, Z. a kol. 2001^b. *Základy práva sociálneho zabezpečenia*. Bratislava : Prosperity, 2001. 299 s. ISBN 80-968219-3-8.
- MACKOVÁ, Z. 2009. *Právo sociálneho zabezpečenia. Všeobecná časť*. Šamorín : Heuréka, 2009. 161 s. ISBN 978-80-89122-53-0.
- MACKOVÁ, Z. 2012^a. *Právo sociálneho zabezpečenia. Osobitná časť. Poistný systém v Slovenskej republike s príkladmi*. Šamorín: Heuréka, 2012. 420 s. ISBN 978-80-89122-77-6.
- MACKOVÁ, Z. 2012^b. *Vecný rozsah dôchodkového poistenia*. In: MATLÁK, J. a kol. *Právo sociálneho zabezpečenia*. 2. Rozšírené vydanie. Plzeň : Aleš Čeněk, s.r.o., 2012. s. 128-171. ISBN 978-80-7380-403-9.
- MAJTÁNOVÁ, A., KRÁTKA, Z., LITTOVÁ, Z., VACHÁLKOVÁ, I. 2009. *Poistovníctvo*. Bratislava : Iura Edition, spol. s r.o., 2009. 327 s. ISBN 978-80-8078-260-3.
- MATLÁK, J. 1996. *Právo sociálneho zabezpečenia v historickom, súčasnom a európskom kontexte*. Bratislava : Právnická fakulta UK, 1996. 113 s. ISBN 80-7160-012-1.
- MATLÁK, J. a kol. 2004. *Právo sociálneho zabezpečenia*. Bratislava : Právnická fakulta UK, 2004. 442 s. ISBN 80-7160-190-X.
- MATLÁK, J. a kol. 2009. *Právo sociálneho zabezpečenia*. Plzeň : Aleš Čeněk, s.r.o., 2009. 383 s. ISBN 978-80-7380-212-7.
- MATLÁK, J. a kol. 2012. *Právo sociálneho zabezpečenia*. 2. Rozšírené vydanie. Plzeň : Aleš Čeněk, s.r.o., 2012. 356 s. ISBN 978-80-7380-403-9.
- MATOUŠEK, O. 2008. *Slovník sociální práce*. Praha : Portál, s.r.o., 2008, 272 s. ISBN 978-80-7367-368-0.
- MATULAYOVÁ, T. 2007. *Úvod do sociálnej práce a sociálnej politiky (učebné texty)*. Prešov : Prešovská univerzita, 2007.
- MEDVEĎ, J., NEMEC, J., ORVISKÁ, M., ZIMKOVÁ, M. 2005. *Verejné financie*. Bratislava: SPRINT v.fra, 2005. 463 s. ISBN 80-89085-32-2.
- MESEŽNIKOV, G. 2006. *Vnútropolitický vývoj a systém politických strán*. In: KOLLÁR, M. MESEŽNIKOV, G. BÚTORA, M. 2006. *Slovensko 2005 Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava : Inštitút pre verejné otázky, 2006. s. 17-107. 764 s. ISBN 80-88935-84-9.
- MESEŽNIKOV, G. 2007. *Vnútropolitický vývoj a systém politických strán*. In: KOLLÁR, M. MESEŽNIKOV, G. BÚTORA, M. 2007. *Slovensko 2006 Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava : Inštitút pre verejné otázky, Expresprint, Partizánske, 2007. s. 19-106. 754 s. ISBN 978-80-88935-92-6.
- MINISTERSTVO PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY SLOVENSKEJ REPUBLIKY. 1995. *Koncepcia transformácie sociálnej sféry Slovenskej republiky*. Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky. Bratislava : 1995. 53 s.

MINISTERSTVO PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY SLOVENSKEJ REPUBLIKY. 2000. *Koncepcia reformy sociálneho poistenia v Slovenskej republike*. Bratislava : Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky, 2000. 25 s.

MINISTERSTVO PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY SLOVENSKEJ REPUBLIKY. 2003. *Koncepcia reformy dôchodkového zabezpečenia v Slovenskej republike*. Bratislava : Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky, 2003. 15 s.

MUNKOVÁ, G. a kol. 2004. *Sociální politika v evropských zemích*. Praha : Karolinum. 2004. 189 s. ISBN 80-46-0780-8.

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky č. 460/2006 Z. z. zo 7. júna 2006 o vyslovení nesúladu § 263 ods. 2 a ods. 4 až 7 zákona č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov s čl. 1 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky.

Nariadenie s mocou zákona č. 300 Sl. z. zo dňa 8. novembra 1940 o úprave sociálneho poistenia robotníkov. Slovenský zákonník. Bratislava : Kníhtlačiareň Andreja, 1940. 679 s.

Nariadenie s mocou zákona č. 55 Sl. z. zo dňa 13. marca 1941 o organizácii sociálneho poistenia súkromných zamestnancov vo vyšších službách a o ich nemocenskom poistení. Slovenský zákonník. Bratislava : Kníhtlačiareň Andreja, 1941. 1164 s.

Nariadenie (ES) Európskeho parlamentu a Rady 883/2004 o koordinácii systémov sociálneho zabezpečenia. Úradný vestník Európskej únie, 05/zv. 5, 45 s.

Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 987/2009, ktorým sa stanovuje postup vykonávania nariadenia (ES) č. 883/2004 o koordinácii systémov sociálneho zabezpečenia. Úradný vestník Európskej únie, L 284/1, 42 s.

Nařízení vlády republiky Československé č. 516 Sb. z. a n. ze dne 23. září 1919 o zřízení Zemské úřadovny pro dělnické pojištění na Slovensku v Bratislavě a rozšíření působnosti zákonů o dělnickém pojištění na Slovensko. Sbíрка zákonů a nařízení státu Československého. Praha : Státní tiskárna, 1919, 1089 s.

OLÁH, M., SCHAVEL, M., ONDRUŠOVÁ, Z. 2008. *Úvod do štúdia a dejín sociálnej práce*. Bratislava : Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, 2008. 208 s. ISBN 80-969449-6-7.

PIPOVÁ, B. 2005. *Vecné dávky úrazového poistenia*. In: Sociálne poistenie, Odborný mesačník Sociálnej poisťovne, Bratislava : 2005. Ročník XXXVII, č. 7, s. 6-8. 24 s. ISSN 1335-4795.

PLACHÁ, J. 2009. *Sociálne poistenie – zmeny v roku 2009*. In: Verejná správa školy, úrady, obce, kultúra, zdravotníctvo, rozpočtové, príspevkové, neziskové organizácie. Žilina : 2009. Poradca, s. r. o., mesačník č. 10/2009, s. 70-76. 80 s. ISSN 1337-0448.

POLONSKÝ, D. 2000. *Úvod do sociologického výskumu*. Topoľčany : Prima print, 2000. 200 s. ISBN 80-968110-2-9.

POLONSKÝ, D., PILLÁROVÁ, Z. 2002. *Kapitoly zo sociálnej politiky*. Liptovský Hrádok : Lesnícka informačná agentúra, 2002. 97 s. ISBN 80-968753-6-1.

POLONSKÝ, D. 2011. *Vznik, vývoj a niektoré súčasné názory na existenciu sociálneho štátu [Rigorózna práca]*. Trenčín: TNUAD, 2011. 86 s.

POTŮČEK, M. 1995. *Sociální politika*. Praha : SLON, 1995. 142 s. ISBN 80-85850-01-X.

POTŮČEK, M. a kol. 2005. *Veřejná politika*. Praha : SLON, 2005. 399 s. ISBN 80-86429-50-4.

- POTŮČEK, M., RADIČOVÁ, I. 1998. *Sociální politika v Čechách a na Slovensku po roce 1989*. Praha : Karolinum, 1998. 329 s. ISBN 80-7184-622-8.
- RADIČOVÁ, I. a kol. 1998. *Sociálna politika na Slovensku*. Bratislava : Nadácia S.P.A.C.E., 1998. 283 s. ISBN 80-967403-7-7.
- RADIČOVÁ, I. 2002. *S.O.S. Sociálna ochrana na Slovensku*. Vydanie prvé. Bratislava : Nadácia S.P.A.C.E., 2002. 105 s. ISBN 80-88991-17-X.
- RADIČOVÁ, I. 2002. Sociálna politika. In: KOLLÁR, M., MESEŽNIKOV, G. 2002. *Slovensko 2002 Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava : Inštitút pre verejné otázky, 2002. s. 197-216. 508 s. ISBN 80-88935-407.
- RADIČOVÁ, I. 2003. *S.O.S. Sociálna ochrana na Slovensku*. Bratislava : Nadácia S.P.A.C.E., 2003. 197 s. ISBN 80-88991-17-X.
- RADIČOVÁ, I. 2004. Sociálne reformy na Slovensku: míľniky a skúsenosti. In: GYÁRFÁŠOVÁ, O., MESEŽNIKOV, G. 2004. *Reformy a zodpovednosť: aktéri, dopady, komunikácia*. Bratislava : Inštitút pre verejné otázky, 2004. 125 s. ISBN 80-88935-65-2.
- RÁKOSNÍK, J., TOMEŠ, I. a kol. 2012. *Sociální stát v Československu. Právně-institucionální vývoj v letech 1918-1992*. Praha : Auditorium, 2012. 416 s. ISBN 978-80-87284-30-8.
- REPKOVÁ, K. 2008. *Sociálne programovanie a projektovanie (nielen) v sociálnej práci*. Bratislava : EPOS, 2008. 78 s. ISBN 978-80-8057-781-0.
- RIEVAJOVÁ, E. 2003. *Sociálne zabezpečenie*. Bratislava : Ekonóm, 2003. 183 s. ISBN 80-225-1683-X.
- RIEVAJOVÁ, E. 2004. *Sociálne zabezpečenie*. Bratislava : Ekonóm, 2004. 195 s. ISBN 80-225-1838-7.
- RIEVAJOVÁ, E. a kol. 2006. *Sociálne zabezpečenie*. Bratislava : Sprint vfra, 2006. 272 s. ISBN 80-89085-62-8.
- RUŽIČKA, V. 2008. *Sociálna politika (interný študijný materiál)*. Bratislava : Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, n.o. 2008. 51 s.
- RUŽIČKA, V. 2009. *Sociálne zabezpečenie. (interný študijný materiál)*. Bratislava : Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, n.o. 2009. 66 s.
- RYBOVIČOVÁ, R. 2004. *Sociálna poisťovňa po vstupe Slovenska do Európskej únie*. In: Národné poistenie, Odborný mesačník Sociálnej poisťovne, Bratislava : 2004. Ročník XXXVI, č. 5, 24 s. ISSN 1335-4795.
- SCHULTE, B. 1997. *Chancen und Gefährdungen der europäischen Integration am Beispiel der europäischen Sozialpolitik*. Berlin : Morus Verlag, 1997. s. 109-141.
- SIROVÁTKA, T. 1997. *Sociální zabezpečení. (vybrané texty.)* 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta. 1997. 187 s. ISBN: 80-210-1671-X.
- STANEK, V. a kol. 2002. *Sociálna politika*. Bratislava : SPRINT, 2002. 474 s. ISBN 80-88848-92-X.
- STANEK, V. a kol. 2004. *Sociálna politika*. Bratislava : Ekonóm, 2004. 498 s. ISBN 80-225-1881-6.
- STANEK, V. a kol. 2008. *Sociálna politika*. Bratislava : SPRINT, 2008. 375 s. ISBN 978-80-89393-02-2.

- STANEK, V. a kol. 2011. *Sociálna politika. Teória a prax*. Druhé vydanie. Bratislava : Sprint dva, 2011. 342 s. ISBN 978-80-89393-28-2.
- STRIEŽENEC, Š. 1993. *Náčrt problematiky sociálnej politiky*. Bratislava : Univerzita Komenského, 1993. 198 s. ISBN 80-223-0712-2.
- STRIEŽENEC, Š. 1996. *Slovník sociálneho pracovníka*. Trnava : AD, 1996. 255 s. ISBN 80-967589-0-X.
- STRIEŽENEC, Š. 1999. *Úvod do sociálnej práce*. Trnava : AD, 1999. 215 s. ISBN 80-967589-6-9.
- ŠALING, S., IVANOVÁ ŠALINGOVÁ, M., MANÍKOVÁ, Z. 2002. 2. revidované a doplnené vydanie. *Slovník cudzích slov*. Veľký Šariš : SAMO, 2002. 688 s. ISBN 80-967524-7-2.
- ŠEBO, J., ŠTRANGFELDOVÁ, J. 2007. *Sociálne poistenie*. Banská Bystrica : Ekonomická fakulta UMB, 2007. 166 s. ISBN 978-80-8083-642-9.
- ŠKROVÁNKOVÁ, L., BILÍKOVÁ, M. 2002. *Penzijné a nemocenské poistenie*. Bratislava : Vydavateľstvo Ekonóm, 2002. 176 s. ISBN 80-225-1532-9.
- TKÁČ, V. 2007. *Medzinárodné pracovné právo a medzinárodné právo sociálneho zabezpečenia a ich realizácia v podmienkach Slovenskej republiky*. In: Personálny a mzdový poradca podnikateľa. Žilina : 2007. Poradca podnikateľa. roč. 2007, č. 1, s. 164-171. ISSN 1335-1508.
- TKÁČ, V. 2008. *Právo na sociálne zabezpečenie v medzinárodnom systéme sociálnych a ekonomických práv*. In: Vybrané kapitoly medzinárodného sociálneho práva. Nitra : Fakulta sociálnych vied a zdravotníctva Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre. 2008. 179 s.
- TKÁČ, V. 2009^a. *Inštitúcie Európskej únie (3.)* In: Verejná správa školy, úrady, obce, kultúra, zdravotníctvo, rozpočtové, príspevkové, neziskové organizácie. Žilina : 2009. Poradca, s. r. o., mesačník č. 2/2009, s. 58-65. 88 s. ISSN 1337-0448.
- TKÁČ, V. 2009^b. *Inštitúcie Európskej únie (5.)* In: Verejná správa školy, úrady, obce, kultúra, zdravotníctvo, rozpočtové, príspevkové, neziskové organizácie. Žilina : 2009. Poradca, s. r. o., mesačník č. 4/2009, s. 62-67. 88 s. ISSN 1337-0448.
- TKÁČ, V. 2009^c. *Inštitúcie Európskej únie (6.) – Európsky parlament*. In: Verejná správa školy, úrady, obce, kultúra, zdravotníctvo, rozpočtové, príspevkové, neziskové organizácie. Žilina : 2009. Poradca, s. r. o., mesačník č. 5/2009, s. 55-65. 88 s. ISSN 1337-0448.
- TKÁČ, V. 2009^d. *Inštitúcie Európskej únie (8.)* In: Verejná správa školy, úrady, obce, kultúra, zdravotníctvo, rozpočtové, príspevkové, neziskové organizácie. Žilina : 2009. Poradca, s. r. o., mesačník č. 7-8/2009, s. 84-93. 88 s. ISSN 1337-0448.
- TKÁČ, V. 2012. *Medzinárodné právo sociálneho zabezpečenia*. In: MATLÁK, J. a kol. *Právo sociálneho zabezpečenia*. 2. Rozšírené vydanie. Plzeň : Aleš Čeněk, s.r.o., 2012. s. 323-344. ISBN 978-80-7380-403-9.
- TKÁČ, V. 2012. *Počátky sociální reformy (1989-1992)*. In: RÁKOSNÍK, J., TOMEŠ, I. a kol. 2012. *Sociální stát v Československu. Právně-institucionální vývoj v letech 1918-1992*. Praha : Auditorium, 2012. s. 191-211. ISBN 978-80-87284-30-8.
- TOKÁROVÁ, A. a kol. 2003. *Sociálna práca*. Prešov : AKCENT PRINT, Pavol Šidelský, 2003. 573 s. ISBN 80-968367-5-7.

- TOMEŠ, I. 2001. *Sociální politika, teorie a mezinárodní zkušenost*. Praha : SOCIOPRESS, spol. s r. o., 2001. 262 s. ISBN 80-86484-009.
- TOMEŠ, I. a kol. 2002. *Sociální správa*. Praha : Portál, s.r.o., 2002. 304 s. ISBN 80-7178-560-1.
- TOMEŠ, I. 2010. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. Praha : Portál, 2010. 440 s. ISBN 978-80-7367-680-3.
- TOMEŠ, I. 2011. *Obory sociální politiky*. Praha : Portál, 2011. 368 s. ISBN 978-80-7367-868-5.
- TONHAUSER, P. 2012. Starobné dôchodkové sporenie. In: MATLÁK, J. a kol. *Právo sociálneho zabezpečenia*. 2. Rozšírené vydanie. Plzeň : Aleš Čeněk, s.r.o., 2012. s. 293-309. ISBN 978-80-7380-403-9.
- TÓTH, K. a kol. 2007. *Vybrané kapitoly medzinárodného práva pre pracovníkov v zdravotníctve a sociálnej práce*. Bratislava : Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety n.o., 2007. 122 s. ISBN 978-80-89271-13-9.
- TÓTH, R. 1994. *Základy politológie*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1994. 115 s. ISBN 80-08-02220-5.
- TRÖSTER, P. 2013. *Právo sociálneho zabezpečení*. 6. podstatně přepracované a aktualizované vydání. Praha : C. H. Beck, 2013. 320 s. ISBN 978-80-7400-473-5.
- Úplné znenie zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 650/2004 Z. z. o doplnkovom dôchodkovom sporení a o zmene a doplnení niektorých zákonov*. In: Zbierka zákonov, ročník 2004, čiastka 83, s. 1686-1743.
- Ustanovenia EÚ v oblasti sociálneho zabezpečenia. Vaše práva pri pohybe v rámci Európskej únie*. 2010. Luxemburg : Úrad pre vydávanie publikácií Európskej únie. 2010, 60 s. ISBN 978-92-79-14209-3.
- WILDMANNOVÁ, M. 2005. *Sociální politika*. Brno : Masarykova univerzita v Brně, Ekonomicko-správní fakulta, 2005. 128 s. ISBN 80-210-3657-5.
- VAVRINČÍKOVÁ, L., JUSKO, P. 2007. *Sociálne zabezpečenie a poisťovníctvo*. Banská Bystrica : Pedagogická fakulta UMB, 2007. 142 s. ISBN 978-80-8083-402-9.
- VEČEŘA, M. 1996. *Sociální stát. Východiska a přístupy*. Praha : SLON, 1996. 112 s. ISBN 80-85850-16-8.
- Vládne nariadenie č. 17 Sl. z. zo dňa 18. marca 1939 o zriadení Penzijného ústavu súkromných úradníkov v Bratislave*. Slovenský zákonník. Bratislava : Kníhtlačiareň Andreja, 1939. 835 s.
- Vládne nariadenie č. 18 Sl. z. zo dňa 18. marca 1939 o zriadení Nemocenskej poisťovne súkromných úradníkov v Bratislave*. Slovenský zákonník. Bratislava : Kníhtlačiareň Andreja, 1939. 835 s.
- Vládne nariadenie č. 55 Sl. z. zo dňa 12. apríla 1939 o poistení zamestnancov pre prípad nemoci, invalidity, staroby a úrazu*. Slovenský zákonník. Bratislava : Kníhtlačiareň Andreja, 1939. 835 s.
- WOLEKOVÁ, H. 1996. Sociálna politika vlády a sociálna situácia obyvateľov Slovenska v roku 1995. In: BÚTORA., M., HUNČÍK, P. 1995. *Slovensko 1995 Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava - Dunajská streda : Nadácia Sándora Máraiho v spolupráci vydavateľstvom NAP Kiadó, 1996. s. 151-160. 289 s. ISBN 80-85509-41-7.

WOLEKOVÁ, H. 1997. Sociálna politika. In: BÚTORA., M. 1997. *Slovensko 1996 Súhrnná správa o stave spoločnosti a trendoch na rok 1997*. Bratislava : Inštitút pre verejné otázky, 1997. s. 185-196. 363 s. ISBN 80-967725-1-1.

WOLEKOVÁ, H., RADIČOVÁ, I. 2000. Sociálna politika. In: KOLLÁR, M., MESEŽNIKOV, G. 2000. *Slovensko 2000 Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava : Inštitút pre verejné otázky, 2000. s. 607-623. 863 s. ISBN 80-88935-17-2.

ŽIŽKOVÁ, J., KREBS, V. a kol. 1993. *Základy sociálnej politiky*. Praha : Vysoká škola ekonomická, 1993. 157 s. ISBN 80-7079-975-7.

ŽIŠKOVÁ, J. a kol. 1995. *Úvod do štúdia sociálnej politiky*. 1. vyd. Praha : Vysoká škola ekonomická, 1995. 193 s. ISBN 80-7079-450-X.

Internetové zdroje

BLEHA, B., VAŇO, B. 2007. *Prognóza vývoja obyvateľstva SR do roku 2025. (Aktualizácia)*. [online]. INFOSTAT - Inštitút informatiky a štatistiky. Bratislava. 2007. [citované 2011-03-06]. 57 s. Dostupné na internete: <<http://www.infostat.sk/vdc/pdf/prognoza07.pdf>>

Compendium of Community provisions on social security. (fourth edition). [online]. Brussels Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities, 1995. [citované 2016-01-04]. 544 s. ISBN 92-826-8273-0. Dostupné na internete: <<http://en.youscribe.com/catalogue/reports-and-theses/practical-life/operating-instructions/compendium-of-community-provisions-on-social-security-1112788>>.

Constitution of the World health organization. [online]. New York : 1946. [citované 2012-11-10]. 125 s. Dostupné na internete: <http://whqlibdoc.who.int/hist/official_records/constitution.pdf>

EUROPEAN COMMISSION. EUROSTAT. Statistics database. [online]. Dostupné na internete: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database>

EURÓPSKA KOMISIA. 2012. *Vaše práva sociálneho zabezpečenia v Nemecku*. Zamestnanosť, sociálne záležitosti a začlenenie [online]. Brusel : Európska komisia, 2012. [citované 2016-04-08]. 36 s. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/employment_social/empl_portal/SSRinEU/Your%20social%20security%20rights%20in%20Germany_sk.pdf>.

EURÓPSKA KOMISIA. 2012. *Vaše práva sociálneho zabezpečenia vo Švédsku*. Zamestnanosť, sociálne záležitosti a začlenenie [online]. Brusel : Európska komisia, 2012. [citované 2016-04-08]. 36 s. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/employment_social/empl_portal/SSRinEU/Your%20social%20security%20rights%20in%20Sweden_sk.pdf>.

EURÓPSKA KOMISIA. 2012. *Vaše práva sociálneho zabezpečenia v Spojenom kráľovstve*. Zamestnanosť, sociálne záležitosti a začlenenie [online]. Brusel : Európska komisia, 2012. [citované 2016-04-08]. 29 s. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/employment_social/empl_portal/SSRinEU/Your%20social%20security%20rights%20in%20UK_sk.pdf>.

EURÓPSKA KOMISIA. 2012. *Vaše práva sociálneho zabezpečenia v Maďarsku*. Zamestnanosť, sociálne záležitosti a začlenenie [online]. Brusel : Európska komisia, 2012. [citované 2016-04-08]. 34 s. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/employment_social/empl_portal/SSRinEU/Your%20social%20security%20rights%20in%20Hungary_sk.pdf>.

EURÓPSKA KOMISIA. 2012. *Vaše práva sociálneho zabezpečenia v Poľsku*. Zamestnanosť, sociálne záležitosti a začlenenie [online]. Brusel : Európska komisia, 2012. [citované 2016-04-08]. 30 s. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/employment_social/empl_portal/SSRinEU/Your%20social%20security%20rights%20in%20Poland_sk.pdf>.

EURÓPSKA KOMISIA. 2012. *Vaše práva sociálneho zabezpečenia v Českej republike*. Zamestnanosť, sociálne záležitosti a začlenenie [online]. Brusel : Európska komisia, 2012. [citované 2016-04-08]. 31 s. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/employment_social/empl_portal/SSRinEU/Your%20social%20security%20rights%20in%20Czech%20Republic_sk.pdf>.

EURÓPSKA KOMISIA. 2012. *Vaše práva sociálneho zabezpečenia v Slovenskej republike*. Zamestnanosť, sociálne záležitosti a začlenenie [online]. Brusel : Európska komisia, 2012. [citované 2016-04-08]. 36 s. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/employment_social/empl_portal/SSRinEU/Your%20social%20security%20rights%20in%20Slovakia_sk.pdf>.

GOLIAŠ, P. 2011. *Zmeny v dôchodkovom systéme na Slovensku 2000-2010*. Dostupné na internete: <http://www.ineko.sk/file_download/.../Zmeny+v+dochodkovom+systeme+SR+2000-2010.p...>

KARPIŠ, J., ĎURANA, R., ĎURANA, R., JELENČIAK, M. 2006. *Analýza sociálneho systému SR*. [online]. Bratislava : INESS – Institute of Economic and Social Studies, 2006. [citované 2015-10-08]. 72 s. Dostupné na internete: <http://www.iness.sk/themes/Milo/texty/INESS_Analyza%20socialneho%20systemu%20SR.pdf>.

LESAY, I. 2005. *Slovenská dôchodková reforma v kontexte ekonomickej globalizácie*. [online]. Trnava : CEPA, 2005. [citované 2015-10-08]. Dostupné na internete: <http://www.priateliazeme.sk/cepa/pdf/dochodkova_reforma.pdf>.

MINISTERSTVO PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY SLOVENSKEJ REPUBLIKY. 2004. *Správa o sociálnej situácii obyvateľstva Slovenskej republiky v roku 2003*. [online]. Bratislava : Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR, Inštitút sociálnej politiky, 2004. [citované 2016-03-20]. 51 s. Dostupné na internete: <<http://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/analyticke-centrum/sprava-o-socialnej-situacii-obyvateľstva-slovenskej-republiky-za-rok-2003.pdf>>.

MINISTERSTVO PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY SLOVENSKEJ REPUBLIKY. 2005. *Správa o sociálnej situácii obyvateľstva Slovenskej republiky v roku 2004*. [online]. Bratislava : Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR, 2005. [citované 2016-03-21]. 48 s. Dostupné na internete: <<http://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/analyticke-centrum/sprava-o-socialnej-situacii-obyvateľstva-slovenskej-republiky-za-rok-2004.pdf>>

MINISTERSTVO PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY SLOVENSKEJ REPUBLIKY. 2006. *Správa o sociálnej situácii obyvateľstva Slovenskej republiky za rok 2005*. [online]. Bratislava : Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR, 2006. [citované 2015-03-23]. 68 s. Dostupné na internete: <<http://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/analyticke-centrum/sprava-o-socialnej-situacii-obyvateľstva-slovenskej-republiky-za-rok-2005.pdf>>.

MINISTERSTVO PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY SLOVENSKEJ REPUBLIKY. 2007. *Správa o sociálnej situácii obyvateľstva Slovenskej republiky za rok 2006*. [online]. Bratislava : Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR, 2007. [citované 2016-03-28]. 147 s. Dostupné na internete: <<http://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/analyticke-centrum/sprava-o-socialnej-situacii-obyvateľstva-za-rok-2006-dvojjazycne.pdf>>.

MINISTERSTVO PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY SLOVENSKEJ REPUBLIKY. 2008. *Správa o sociálnej situácii obyvateľstva Slovenskej republiky za rok 2007*. [online]. Bratislava : Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR, 2008. [citované 2016-03-28]. 171 s.

Dostupné na internete: <<http://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/analyticke-centrum/sprava-o-socialnej-situacii-obyvatelstva-za-rok-2007.pdf>>.

MINISTERSTVO PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY SLOVENSKEJ REPUBLIKY. 2009. *Správa o sociálnej situácii obyvateľstva Slovenskej republiky za rok 2008*. [online]. Bratislava : Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR, 2009. [citované 2016-04-10]. 179 s. Dostupné na internete: <<http://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/analyticke-centrum/sprava-o-socialnej-situacii-obyvatelstva-za-rok-2008.pdf>>.

MINISTERSTVO PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY SLOVENSKEJ REPUBLIKY. 2010. *Správa o sociálnej situácii obyvateľstva Slovenskej republiky za rok 2009*. [online]. Bratislava : Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR, 2010. [citované 2016-04-10]. 191 s. Dostupné na internete: <<http://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/analyticke-centrum/sprava-o-socialnej-situacii-obyvatelstva-za-rok-2009.pdf>>.

MINISTERSTVO PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY SLOVENSKEJ REPUBLIKY. 2011. *Správa o sociálnej situácii obyvateľstva Slovenskej republiky za rok 2010*. [online]. Bratislava : Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR, 2011. [citované 2016-04-18]. 192 s. Dostupné na internete: <<http://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/analyticke-centrum/sprava-o-socialnej-situacii-obyvatelstva-za-rok-2010.pdf>>.

MINISTERSTVO PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY SLOVENSKEJ REPUBLIKY. 2012. *Správa o sociálnej situácii obyvateľstva Slovenskej republiky za rok 2011*. [online]. Bratislava : Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR, 2012. [citované 2016-04-19]. 215 s. Dostupné na internete: <<http://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/analyticke-centrum/sprava-o-socialnej-situacii-obyvatelstva-za-rok-2011.pdf>>.

MINISTERSTVO PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY SLOVENSKEJ REPUBLIKY. 2013. *Správa o sociálnej situácii obyvateľstva Slovenskej republiky za rok 2012*. [online]. Bratislava : Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR, 2013. [citované 2016-09-10]. 131 s. Dostupné na internete: <<http://www.rokovanie.sk/Rokovanie.aspx/BodRokovaniaDetail?idMaterial=22529>>

MINISTERSTVO PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY SLOVENSKEJ REPUBLIKY. 2014. *Správa o sociálnej situácii obyvateľstva Slovenskej republiky za rok 2013*. [online]. Bratislava : Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR, 2014. [citované 2016-09-10]. 141 s. Dostupné na internete: <<http://www.rokovanie.sk/Rokovanie.aspx/BodRokovaniaDetail?idMaterial=22529>>

MINISTERSTVO PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY SLOVENSKEJ REPUBLIKY. 2015. *Správa o sociálnej situácii obyvateľstva Slovenskej republiky za rok 2014*. [online]. Bratislava : Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR, 2015. [citované 2016-09-10]. 135 s. Dostupné na internete: <<http://www.rokovanie.sk/Rokovanie.aspx/BodRokovaniaDetail?idMaterial=22529>>

MINISTERSTVO PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY SLOVENSKEJ REPUBLIKY. 2016. *Správa o sociálnej situácii obyvateľstva Slovenskej republiky za rok 2015*. [online]. Bratislava : Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR, 2016. [citované 2016-09-10]. 142 s. Dostupné na internete: <<http://www.rokovanie.sk/Rokovanie.aspx/BodRokovaniaDetail?idMaterial=22529>>

PODMANICKÁ, Z. a kol. 2009. *Vývoj obyvateľstva v Slovenskej republike 2008*. [online]. Bratislava : Štatistický úrad Slovenskej republiky. 2009. [citované 2016-03-06]. 65 s. ISBN 978-80-89358-30-4. Dostupné na internete: <http://www.infostat.sk/vdc/pdf/prognoza_web_08/slov/nuts1/progn_sr_2008.pdf>.

PROGRAMOVÉ VYHLÁSENIE VLÁDY SR. 1995. [online]. 1995. [citované 2016-10-15]. 40 s. Dostupné na internete: <<http://www.vlada.gov.sk/1163/programove-vyhlasenie-vlady-sr.php>>.

PROGRAMOVÉ VYHLÁSENIE VLÁDY SR. 1998. [online]. 1998. [citované 2016-10-15]. 43 s. Dostupné na internete: <<http://www.vlada.gov.sk/data/files/2659.pdf>>

PROGRAMOVÉ VYHLÁSENIE VLÁDY SR. 2002. [online]. 2002. [citované 2016-10-20]. 45 s. Dostupné na internete: <[http://www.vlada.gov.sk/918/programove-vyhlasenie-vlady-slovenskej-republiky-\(-od-16-10-2002-do-04-07-2006-\).php](http://www.vlada.gov.sk/918/programove-vyhlasenie-vlady-slovenskej-republiky-(-od-16-10-2002-do-04-07-2006-).php)>

PROGRAMOVÉ VYHLÁSENIE VLÁDY SR. 2006. [online]. 2006. [citované 2016-11-22]. 56 s. Dostupné na internete: <[http://www.vlada.gov.sk/918/programove-vyhlasenie-vlady-slovenskej-republiky-\(-od-16-10-2002-do-04-07-2006-\).php](http://www.vlada.gov.sk/918/programove-vyhlasenie-vlady-slovenskej-republiky-(-od-16-10-2002-do-04-07-2006-).php)>

PROGRAMOVÉ VYHLÁSENIE VLÁDY SLOVENSKEJ REPUBLIKY NA OBDOBIE ROKOV 2010 - 2014. 2010. [online]. 2010. [citované 2016-02-15]. 54 s. Dostupné na internete: <<http://www.vlada.gov.sk/22241/programove-vyhlasenie-vlady-sr-na-obdobie-rokov-2010-2014.php>>

PROGRAMOVÉ VYHLÁSENIE VLÁDY SLOVENSKEJ REPUBLIKY 2012. [online]. 2012. [citované 2016-01-10]. 65 s. Dostupné na internete: <http://www.vlada.gov.sk/data/files/2008_programove-vyhlasenie-vlady.pdf>

SOCIÁLNA POISŤOVŇA. 2005. *Výročná správa o činnosti Sociálnej poisťovne v roku 2004*. Bratislava : Sociálna poisťovňa, 2005. [citované 2016-07-15]. 58 s.

SOCIÁLNA POISŤOVŇA. 2008. *Výročná správa o činnosti Sociálnej poisťovne v roku 2007*. Bratislava : Sociálna poisťovňa, 2008. [citované 2016-07-15]. 54 s.

SOCIÁLNA POISŤOVŇA. 2008. *Etický kódex Sociálnej poisťovne*. [online]. Bratislava : Sociálna poisťovňa, 2008. [citované 2016-09-08]. Dostupné na internete: <<http://www.socpoist.sk/eticky-kodex/393s>>.

ŠTATISTICKÝ ÚRAD SLOVENSKEJ REPUBLIKY. Databáza SLOVSTAT. [online]. Dostupné na internete: <<http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=95>>

VAŇO, B., JURČOVÁ, D., MÉSZÁROS, J. 2002. *Prognóza vývoja obyvateľstva SR do roku 2050*. [online]. INFOSTAT - Inštitút informatiky a štatistiky. Bratislava : Akty, DAMI ART s.r.o., 2002. [citované 2016-03-06]. 121 s. Dostupné na internete: <<http://www.infostat.sk/vdc/pdf/publikaciaproj.pdf>>.

VILINOVÁ, K. 2012. *Zdravotný stav obyvateľstva Slovenska*. [online]. Nitra : Univerzita Konštantína filozofa v Nitre, 2012. [citované 2016-11-10]. 128 s. ISBN 978-80-558-0058-5. Dostupné na internete: <http://www.kgrr.fpv.ukf.sk/pdf/Vilinoва_monografia.pdf>.

Zákony

Zákon č. 2 Sb. z. a n. ze dne 2. listopadu 1918 jimž se zřizují nejvyšší správní úřady ve státě Československém. Sbíрка zákonů a nařízení státu Československého. Praha : Státní tiskárna, 1918. 1089 s.

Zákon č. 242/1922 Sb. z. a n. ze dne 11. července 1922 o pojištění u báňských bratrských pokladen. Sbíрка zákonů a nařízení státu Československého. Praha : Státní tiskárna. Ročník 1922, čiastka 84, 1027-1042, 16 s.

Zákon č. 221 Sb. z. a n. ze dne 9. října 1924 o pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, invalidity a stáří. Sbírka zákonů a nařízení státu Československého. Praha : Státní tiskárna, 1924. 1926 s.

Zákon č. 26. Sb. z. a n. ze dne 21. února 1929 o pensijním pojištění soukromých zaměstnanců ve vyšších službách. Sbírka zákonů a nařízení státu Československého. Praha : Státní tiskárna, 1929. 1376 s.

Zákon č. 99/1948 Sb. ze dne 15. dubna 1948 o národním pojištění. [CD ROM]. Prešov : Junkers Software, Jurix 2005. Dátová verzia 1.6. Dátum aktualizácie 12. 1. 2005, [citované 2010-02-08]. 73 s.

Zákon č. 102/1951 Sb. zo dňa 19. decembra 1951 o prebudovaní národného poistenia. [CD ROM]. Prešov : Junkers Software, Jurix 2005. Dátová verzia 1.6. Dátum aktualizácie 12. 1. 2005, [citované 2010-02-09]. 4 s.

Zákon č. 54/1956 Zb. o nemocenskom poistení zamestnancov. [CD ROM]. Prešov : Junkers Software, Jurix 2005. Dátová verzia 1.6. Dátum aktualizácie 12. 1. 2005, [citované 2010-02-05]. 18 s.

Zákon č. 88/1968 Zb. o predĺžení materskej dovolenky, o dávkach v materstve a o prídavkoch na deti v znení neskorších predpisov. Ročník 1968, čiastka 27.

Zákon č. 121/1975 Zb. o sociálnom zabezpečení. [CD ROM]. Prešov : Junkers Software, Jurix 2005. Dátová verzia 1.6. Dátum aktualizácie 12. 1. 2005, [citované 2010-02-08]. 60 s.

Zákon č. 110/1990 Zb., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 100/1988 Zb. o sociálnom zabezpečení a zákon č. 54/1956 Zb. o nemocenskom poistení zamestnancov. Ročník 1990, čiastka 24.

Zákon č. 543/1990 Zb. z 27. novembra 1990 o štátnej správe sociálneho zabezpečenia. [CD ROM]. Prešov : Junkers Software, Jurix 2005. Dátová verzia 1.6. Dátum aktualizácie 12. 1. 2005, [citované 2010-02-09]. 17 s.

Zákon č. 100/1988 Zb. o sociálnom zabezpečení. [CD ROM]. Prešov : Junkers Software, Jurix 2005. Dátová verzia 1.6. Dátum aktualizácie 12. 1. 2005, [citované 2010-02-09]. 58 s.

Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 7/1993 Z. z. o zriadení Národnej poisťovne a o financovaní zdravotného poistenia, nemocenského poistenia a dôchodkového poistenia. In: Zbierka zákonov Slovenskej republiky, ročník 1993, čiastka 2.

Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 275/1993 Z. z., ktorým sa mení Zákonník práce a zákon č. 143/1992 Zb. o plate a odmene za pracovnú pohotovosť v rozpočtových a v niektorých ďalších organizáciách a orgánoch v znení neskorších predpisov. In: Zbierka zákonov Slovenskej republiky, ročník 1993, čiastka 68.

Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 274/1994 Z. z. o Sociálnej poisťovni. In: Zbierka zákonov Slovenskej republiky, ročník 1994, čiastka 76.

Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 123/1996 Z. z. o doplnkovom dôchodkovom poistení zamestnancov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. In: Zbierka zákonov Slovenskej republiky, ročník 1996, čiastka 45.

Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 387/1996 Z. z. o zamestnanosti v znení neskorších predpisov. In: Zbierka zákonov Slovenskej republiky, ročník 1996, čiastka 132.

Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 409/2000 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 123/1996 Z. z. o doplnkovom dôchodkovom poistení

zamestnancov a o zmene a doplnení niektorých zákonov In: Zbierka zákonov Slovenskej republiky, ročník 2000, čiastka 168.

Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce. In: Zbierka zákonov č. 311/2001, ročník 2001, čiastka 130, s. 3258-3320.

Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení. In: Zbierka zákonov č. 461/2003, ročník 2003, čiastka 200, s. 3550-3640.

Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 462/2003 Z. z. o náhrade príjmu pri dočasnej pracovnej neschopnosti zamestnanca a o zmene a doplnení niektorých zákonov. In: Zbierka zákonov č. 462/2003, ročník 2003, čiastka 200. s. 3704-3708.

Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 43/2004 Z. z. starobnom dôchodkovom sporení a o zmene a doplnení niektorých zákonov. In: Zbierka zákonov Slovenskej republiky, ročník 2004, čiastka 20, s. 530-585.

Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 543/2010 Z. z., ktorým sa mení a doplňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov. In: Zbierka zákonov Slovenskej republiky, ročník 2010, čiastka 197, s. 4518-4535.

Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 252/2012 Z. z., ktorým sa mení a doplňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov. In: Zbierka zákonov Slovenskej republiky, ročník 2012, čiastka 66, s. 1698-1719.

Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 298/2014 Z. z., ktorým sa mení a doplňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov. In: Zbierka zákonov Slovenskej republiky, ročník 2014, čiastka 93, s. 2402-2403.

Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 336/2015 Z. z. o podpore najmenej rozvinutých okresov a o zmene a doplnení niektorých zákonov. In: Zbierka zákonov Slovenskej republiky, ročník 2015, čiastka 99, s. 3262-3266.

Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 140/2015 Z. z., ktorým sa mení a doplňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov. In: Zbierka zákonov Slovenskej republiky, ročník 2015, čiastka 44, s. 1678-1684.

Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 378/2015 Z. z., o dobrovoľnej vojenskej príprave a o zmene a doplnení niektorých zákonov. In: Zbierka zákonov Slovenskej republiky, ročník 2015, čiastka 103, s. 3977-4001.

ZOZNAM PRÍLOH

- Príloha A Zoznam ďalšej použitej literatúry
- Príloha B Financovanie sociálnej ochrany medzi vybranými štátmi Európskej únie a štátmi Vyšehradskej štvorky
- Príloha C Zdroje financovania sociálnej ochrany a jej vývoj za obdobie rokov 2001 – 2014 vo vybraných štátoch Európskej únie a štátoch Vyšehradskej štvorky
- Príloha D Vývoj výdavkov na sociálnu ochranu vo vybraných štátoch Európskej únie a štátoch Vyšehradskej štvorky za obdobie rokov 2001 – 2014
- Príloha E Hrubý domáci produkt (HDP) vo vybraných štátoch Európskej únie a štátoch Vyšehradskej štvorky za obdobie rokov 2001 – 2013
- Príloha F Percentuálna sadzba poistného pre jednotlivé subjekty platiteľov poistného podľa zákona č. 274/1994 Z. z. o Sociálnej poisťovni v znení neskorších predpisov
- Príloha G Percentuálna sadzba príspevkov pre jednotlivé subjekty podľa zákona č. 387/1996 Z. z. o zamestnanosti v znení neskorších predpisov (príspevok na poistenie v nezamestnanosti a príspevok do garančného fondu)
- Príloha H Percentuálna sadzba poistného pre jednotlivé subjekty platiteľov poistného podľa zákona č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov
- Príloha CH Vývoj dávok nemocenského poistenia podľa účelu za obdobie 1995 – 2003
- Príloha I Vývoj počtu a priemernej výšky vyplatených dávok nemocenského poistenia podľa účelu za obdobie 1996 – 2003, vybrané údaje
- Príloha J Vývoj dávok dôchodkového zabezpečenia podľa účelu za obdobie 1995 – 2003
- Príloha K Vývoj počtu a priemernej mesačnej výšky vyplatených dôchodkov podľa účelu za obdobie 1995 – 2003, vybrané údaje
- Príloha L Vývoj dávok nemocenského poistenia a dôchodkového zabezpečenia hradených štátom podľa účelu za obdobie 1995 – 2003
- Príloha M Vývoj dávok nemocenského poistenia podľa účelu za obdobie 2004 – 2015
- Príloha N Vývoj počtu a priemernej mesačnej výšky vyplatených dávok nemocenského poistenia podľa účelu za obdobie 2004 – 2015, vybrané údaje
- Príloha O Vývoj dávok dôchodkového poistenia podľa účelu za obdobie 2004 – 2015
- Príloha P Vývoj počtu poberateľov a priemernej mesačnej výšky dôchodkov podľa účelu za obdobie 2004 – 2015, vybrané údaje
- Príloha R Vývoj dávok dôchodkového zabezpečenia hradených štátom podľa účelu za obdobie 2004 – 2015
- Príloha S Vývoj počtu poberateľov dôchodkových dávok hradených štátom podľa účelu za obdobie 2004 – 2015, vybrané údaje
- Príloha T Vývoj dávok úrazového poistenia podľa účelu za obdobie 2004 – 2015, vybrané údaje
- Príloha U Hlavné výsledky prognózy vývoja obyvateľstva SR 2008 – 2025, vybrané demografické údaje
- Príloha V Prognóza vývoja obyvateľstva SR do roku 2050, vybrané údaje o vekovom zložení obyvateľstva
- Príloha Z Prognóza vývoja obyvateľstva SR do roku 2050, vybrané údaje o očakávanej dĺžke života

Zoznam ďalšej použitej literatúry

- BUCHELOVÁ, J. 2004. *Zákon o sociálnom poistení s komentárom*. In: Poradca 4/2004. Žilina : Poradca s.r.o., 2004. 256 s. ISSN 1335-1583.
- ČERNÍK, V., VICENÍK, J. 2005. *Zákon, explanácia a interpretácia v spoločenských vedách*. Bratislava : IRIS, s. r.o. 2005. 288 s. ISBN 80-89238-01-7.
- KEITH, F. P. 2008. *Úspěšný návrh výzkumu*. Praha : Portál, s.r.o. 2008. 232 s. ISBN 978-80-7367-468-7.
- KEITH, F. P. 2008. *Základy kvantitativního šetření*. Praha : Portál, s.r.o. 2008. 152 s. ISBN 978-80-7367-381-9.
- MEŠKO, D., KATUŠČÁK, D., FINDRA J. a kol. 2004. *Akademická příručka*. 1. Vyd. Martin : OSVETA, s.r.o. 2004. 496 s. ISBN 80-8063-200-6.
- MEŠKO, D., KATUŠČÁK, D. a kol. 2005. *Akademická příručka*. 2. Vyd. Martin : OSVETA, s.r.o. 2005. 316 s. ISBN 80-8063-150-6.
- Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 492/2011 o slobode pohybu pracovníkov v rámci Únie*. In: Úradný vestník Európskej únie, L 141/1, 12 s.
- NOVOTNÁ, E., RIŠŇOVSKÝ, L. 2004. *Úplné znenie zákona o sociálnom poistení s komentárom*. [online]. In: Daňový a účtovný poradca podnikateľa č. 7-8/2004. [2016-10-18]. s. 45-318. Dostupné na internete: <[http://www.epi.sk/Main/Default.aspx?Template=~/
Main/TArticles.ascx&MID=226&phContent=~/EDL/ShowArticleJ.ascx&ArticleId=6835](http://www.epi.sk/Main/Default.aspx?Template=~/Main/TArticles.ascx&MID=226&phContent=~/EDL/ShowArticleJ.ascx&ArticleId=6835)>.
- ONDREJKOVIČ, P. 2007. *Úvod do metodológie spoločenskovedného výskumu*. Bratislava : VEDA, 2007. 248 s. ISBN 978-80-224-0970-4.
- SILVERMAN, D. 2005. *Ako robiť kvalitatívny výskum*. 1. vyd. Bratislava : Ikar, 2005. 328 s. ISBN 10-80-551-0904-4.
- ŠANDEROVÁ, J. 2009. *Jak číst a psát odborný text ve společenských vědách*. Praha : Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. 216 s. ISBN 978-80-86429-40-3.
- ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. a kol. 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha : Portál, s.r.o. 2007. 384 s. ISBN 80-7367-313-4.
- Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb., ako vyplýva zo zmien a doplnení vykonaných ústavnými zákonmi č. 244/1998 Z. z., ústavným zákonom č. 9/1999 Z. z., ústavným zákonom č. 90/2001 Z. z., ústavným zákonom č. 140/2004 Z. z., ústavným zákonom č. 323/2004 Z. z., ústavným zákonom č. 463/2005 Z. z., ústavným zákonom č. 92/2006 Z. z., ústavným zákonom č. 210/2006 Z. z. a ústavným zákonom č. 100/2010 Z. z.*
- Zákon č. 286/1992 Zb. o daniach z príjmov*. In: Zbierka zákonov Slovenskej republiky, ročník 1992, čiastka 60.
- Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 1/1993 Z. z. o Zbierke zákonov Slovenskej republiky*. In: Zbierka zákonov č. 1/1993, čiastka 1, s. 2-4.
- Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 579/2003 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 98/1995 Z. z. o Liečebnom poriadku v znení neskorších predpisov*. In: Zbierka zákonov Slovenskej republiky, ročník 2003, čiastka 237.

Financovanie sociálnej ochrany medzi vybranými štátmi Európskej únie a štátmi Vyšehradskej štvorky

Zdroje financovania sociálnej ochrany (príjmy na sociálnu ochranu) poukazujú na to, že v tejto oblasti existujú medzi vybranými štátmi EÚ a štátmi Vyšehradskej štvorky značné rozdiely. Dôvody tohto stavu sú hlavne historické a súvisia so zavádzaním sociálnych systémov v minulosti. Medzi zdroje financovania sociálnej ochrany (sociálneho zabezpečenia) v nami skúmaných štátoch môžeme zaradiť nasledovné príspevky (odvody): odvody do systému sociálnej ochrany od zamestnancov, odvody do systému sociálnej ochrany od samostatne zárobkovo činných osôb (SZČO), odvody do systému sociálnej ochrany za zamestnávateľov, príspevky vlád (sú financované z daní) a príspevky z iných zdrojov (ostatné).

Zdroje financovania sociálnej ochrany podľa jednotlivých štátov EÚ a štátov V 4 v predposlednom sledovanom roku 2013 (údaje uvedené za rok 2014 sú predbežné a môžu sa ešte meniť) uvádzame v nasledovnej Tabuľke B-1.

Tabuľka B-1 Zdroje financovania sociálnej ochrany vo vybraných štátoch EÚ a v štátoch Vyšehradskej štvorky za rok 2013 (v %)

zdroj príjmu/krajina	DE	SW	UK	HU	PL	CR	SR
Zamestnávateľ	34,50	36,46	28,17	36,79	42,85	47,08	44,36
Zamestnanec	28,56	9,08	9,32	22,17	20,46	18,42	16,97
SZČO	1,82	0,44	0,35	0,63	0,00	4,78	3,55
Štát	33,39	51,97	49,00	38,24	21,03	28,26	33,08
Ostatné	1,73	2,05	13,16	2,17	15,66	1,46	2,04

Legenda: DE - Nemecko, SW – Švédsko, UK – Spojené kráľovstvo (Veľká Británia a Írsko), HU – Maďarsko, PL – Poľsko, CR – Česká republika, SR – Slovenská republika Zdroj: Vlastné spracovanie podľa http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database

V Nemecku tvoria príspevky (odvody) do systému sociálneho zabezpečenia (sociálnej ochrany) od zamestnávateľov, zamestnancov a SZČO väčšinu zdrojov (64,88%), z ktorých sú následne financované jednotlivé sociálne dávky. Ďalších 33,39% tvoria príspevky od štátu (financované z daní), pričom príspevky získané z iných zdrojov (ostatné) tvoria relatívne nízky podiel 1,73%. Naopak, vo Švédsku príspevky (odvody) do systému sociálnej ochrany od štátu (financované z daní) tvoria väčšinu zdrojov 51,97%, odvody od zamestnávateľov, zamestnancov a SZČO tvoria 45,98% a príspevky získané z iných zdrojov tvoria relatívne nízky podiel 2,05%. Príspevky (odvody) do systému sociálneho zabezpečenia, z ktorých sú financované sociálne dávky od zamestnávateľov, zamestnancov a SZČO vo Veľkej Británii tvoria 37,84% zdrojov, príspevky získané z iných zdrojov tvoria 13,16%, čo je spolu (51%) porovnateľné s príspevkami od štátu (financované z daní) ktoré tvoria 49,00% zdrojov.

V Maďarsku príspevky do systému sociálneho zabezpečenia (sociálnej ochrany) tvoria od zamestnávateľov, zamestnancov a SZČO väčšinu zdrojov až 59,59%, naopak príspevky od štátu financovaných z daní spolu s príspevkami získanými z iných zdrojov (ostatné) tvoria menšiu časť t.j. 40,41%. Príspevky (odvody) do systému sociálnej ochrany v Poľsku tvoria od zamestnávateľov, zamestnancov a SZČO väčšinu zdrojov (63,31%), z ktorých sú následne financované jednotlivé sociálne dávky. Ďalších 21,03% zdrojov tvoria príspevky od štátu (financované z daní), pričom príspevky získané z iných zdrojov (ostatné) tvoria relatívne vysoký podiel až 15,66%. V Českej republike tvoria príspevky do systému sociálnej ochrany od zamestnávateľov, zamestnancov a SZČO prevažnú väčšinu zdrojov, až 70,28%, ďalších 28,26% zdrojov tvoria príspevky od štátu (financované z daní), príspevky získané z iných

zdrojov (ostatné) tvoria relatívne nízky podiel 1,46%. Príspevky (odvody) do systému sociálneho zabezpečenia v Slovenskej republike tvoria od zamestnávateľov, zamestnancov a SZČO väčšinový podiel všetkých zdrojov (64,88%), z ktorých sú financované príslušné sociálne dávky. Dalších 33,08% tvoria príspevky od štátu (financované z daní), pričom príspevky získané z iných zdrojov (ostatné) tvoria 2,04%.

Na základe percentuálneho rozdelenia zdrojov financovania sociálnej ochrany v roku 2013 môžeme však konštatovať, že v Nemecku priamo participujú na zdrojoch financovania sociálnej ochrany, respektíve sociálneho zabezpečenia väčšinovým podielom zamestnávateľa, zamestnanci a SZČO. Naopak, vo Švédsku má najväčší podiel (viac ako ½ všetkých zdrojov) na financovaní sociálnej ochrany práve štát, čo plne korešponduje s tým, že verejné výdavky, orientované na jednotlivé druhy sociálnych dávok, sú financované práve z relatívne vysokého zdaňovania. Vo Veľkej Británii participujú približne rovnakým dielom (51% voči 49%) na zdrojoch financovania sociálnej ochrany na jednej strane platiteľa príspevkov v sumárnom vyjadrení za zamestnávateľov, zamestnancov, SZČO, ostatných zdrojov voči štátu na strane druhej.

Z uvedených údajov vyplýva, že vo všetkých štátoch V 4 participujú rovnako na zdrojoch financovania sociálnej ochrany väčšinovým podielom zamestnávateľa, zamestnanci a SZČO. Na základe percentuálneho rozdelenia týchto zdrojov participujú na financovaní sociálnej ochrany v nami skúmaných všetkých siedmich štátoch najvyššou mierou zamestnávateľa v ČR, najnižšou mierou zamestnanci a najvyššou mierou štát vo Švédsku. Príspevky z iných zdrojov tvoria najvyšší podiel vo všetkých sledovaných štátoch v Poľsku.

Zdroje financovania sociálnej ochrany a jej vývoj za roky 2001 - 2014 v samostatnom členení podľa jednotlivých štátov v percentuálnom vyjadrení sú uvedené v Prílohe C. Celkové výdavky na sociálnu ochranu vo vybraných štátoch EÚ a štátoch V 4 z dôvodu lepšej orientácie v ich výške (v mil. Eur) uvádzame v ich vývoji, a to v štrnásťročnom časovom horizonte (Tabuľka B-2).

Tabuľka B-2 Vývoj celkových výdavkov na sociálnu ochranu vo vybraných štátoch EÚ a v štátoch V 4 2001-2014 (v mil. eur)

krajina/rok	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Nemecko	625563	647904	660865	659237	665497	665590	674171
Švédsko	76925	83124	89222	91471	92352	95814	97692
Spojené kráľovstvo*	440900	439623	437195	473549	510695	539186	554039
Maďarsko	11462	14398	15762	17068	19435	20132	22559
Poľsko	44524	44302	40284	41912	49287	54006	57887
Česká republika	13429	16149	16376	17106	19724	21840	24379
Slovenská republika	4464	4957	5423	5848	6349	7277	8821
krajina/rok	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Nemecko	694399	751094	768706	773305	790977	819746	849792
Švédsko	97617	93192	105393	114380	124040	130873	127871
Spojené kráľovstvo*	509543	490427	532944	546475	603949	582082	619930
Maďarsko	24149	21423	22258	21901	21182	21154	20927
Poľsko	70829	64497	71307	71092	73478	76519	77895
Česká republika	28869	29888	31403	32905	32996	31810	30805
Slovenská republika	10366	11813	12322	12591	13090	13556	14046

Legenda: Spojené kráľovstvo (Veľká Británia a Írsko) Zdroj: Vlastné spracovanie podľa http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database

Vývoj výšky celkových výdavkov na sociálnu ochranu vykazuje v sledovanom období (zmena v roku 2014 oproti roku 2001) nárast vo všetkých siedmich nami skúmaných štátoch. V Nemecku stúpili výdavky na sociálnu ochranu o 224.229 mil. eur, vo Švédsku o 50.946 mil. Eur, vo Veľkej Británii o 179.030 mil. Eur, v Maďarsku o 9.465 mil. eur, v Poľsku o 33.371 mil. eur, v ČR o 17.376 mil. eur a v SR o 9.582 mil. eur. Najväčší nárast zaznamenali celkové výdavky na sociálnu ochranu v sledovanom časovom období (zmena v roku 2014 oproti roku 2001) v Nemecku, nasledovala Veľká Británia a za ňou Švédsko a Poľsko. Naopak najmenší nárast zaznamenali výdavky na sociálnu ochranu v sledovanom časovom období (zmena v roku 2014 oproti roku 2001) v SR, ako druhé v poradí bolo Maďarsko a v poradí tretím štátom s najmenšími vynaloženými výdavkami na sociálnu ochranu bola ČR.

Nakoľko relatívne čísla uvedené pri výdavkoch na sociálnu ochranu neposkytujú až takú veľkú výpovednú hodnotu, následne sme z uvedeného dôvodu použili (v Tabuľke B-3) názornejší ukazovateľ, ktorý vyjadruje výdavky na sociálnu ochranu v eurách na jedného obyvateľa (per capita).

Tabuľka B-3 Vývoj výdavkov na sociálnu ochranu (per capita) vo vybraných štátoch EÚ a v štátoch V 4 za obdobie 2001-2014 (v eurách/obyvateľa)

krajina/rok	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Nemecko	7596	7854	8007	7989	8070	8080	8195
Švédsko	8647	9314	9960	10171	10228	10552	10679
Spojené kráľovstvo*	7458	7405	7330	7894	8455	8861	9035
Maďarsko	1125	1417	1556	1689	1927	1999	2243
Poľsko	1164	1159	1054	1098	1291	1416	1519
Česká republika	1314	1584	1606	1678	1932	2133	2367
Slovenská republika	830	922	1009	1089	1182	1354	1641
krajina/rok	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Nemecko	8457	9171	9400	9633	9835	10165	10494
Švédsko	10588	10022	11238	12105	13030	13632	13188
Spojené kráľovstvo*	8244	7875	8491	8639	9481	9077	9603
Maďarsko	2406	2137	2226	2196	2135	2138	2121
Poľsko	1858	1691	1874	1868	1930	2012	2049
Česká republika	2780	2862	2998	3135	3139	3025	2927
Slovenská republika	1927	2193	2286	2332	2421	2504	2592

Legenda: Spojené kráľovstvo (Veľká Británia a Írsko) Zdroj: Vlastné spracovanie podľa http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database

Podľa štatistických údajov, uvedených v Tabuľke B-3 je zrejmé, že najväčšie výdavky na sociálnu ochranu na jedného obyvateľa v roku 2001 vynakladalo zo všetkých skúmaných štátov Švédsko (8.647 eur/per capita), naopak, najmenšie výdavky na sociálnu ochranu na jedného obyvateľa v sledovanom roku 2001 vynakladala Slovenská republika (830 eur/per capita). V poslednom sledovanom roku 2014 najväčšie výdavky na sociálnu ochranu na jedného obyvateľa vynaložilo Švédsko (13.188 eur/per capita), naopak najmenšie výdavky na sociálnu ochranu na jedného obyvateľa v roku 2014 vynaložilo Poľsko (2.049 eur/per capita). Najväčší nárast výdavkov na sociálnu ochranu na jedného obyvateľa v nami sledovanom časovom období (zmena v roku 2014 oproti roku 2001) bol zaznamenaný vo Švédsku (o 4.541 eur/per capita), druhý bol identifikovaný v Nemecku (o 2.898 eur/per capita) a tretie v poradí skončilo Spojené kráľovstvo (o 2.145 eur/per capita). Najmenší nárast výdavkov na sociálnu ochranu na jedného obyvateľa (per capita) v sledovanom časovom období (zmena

v roku 2014 oproti roku 2001) bol zaznamenaný v Poľsku (o 885 eur/per capita), druhé v poradí nasledovalo Maďarsko (o 996 eur/per capita) a tretia skončila Česká republika (o 1.613 eur/per capita).

Výdavky na sociálnu ochranu (sociálne zabezpečenie) sa v praktickej rovine realizujú prostredníctvom výplaty sociálnych dávok. Štruktúru jednotlivých sociálnych dávok podľa konkrétnej funkcie členenú na choroba/zdravotná starostlivosť, invalidita, staroba, pozostalí, nezamestnanosť, rodina/deti a ostatné dávky (bývanie, sociálne vylúčenie) z dôvodu vysokej výpovednej hodnoty v eurách na jedného obyvateľa (per capita) porovnávame vo vybraných štátoch EÚ a v štátoch V 4 v predposlednom sledovanom roku 2013, nakoľko údaje uvedené za rok 2014 sú predbežné (provizórne) a môžu sa ešte meniť (Tabuľka B-4).

Vývoj výdavkov na sociálnu ochranu vo vybraných štátoch Európskej únie a štátoch V 4 v samostatnom členení sociálnych dávok podľa funkcie za obdobie 2001-2010 (v eurách/obyvateľa) je uvedený v Prílohe D.

Tabuľka B-4 Výdavky na sociálne dávky podľa funkcie (per capita) vo vybraných štátoch Európskej únie a v štátoch V 4 za rok 2013 (v eurách/ obyvateľa)

sociálne dávky podľa funkcie/krajina	DE	SW	UK	HU	PL	CR	SR
Choroba/zdravotná starostlivosť	3342,10	3394,94	2780,08	504,19	438,39	894,67	751,92
Invalidita	780,68	1628,37	528,16	152,80	161,63	200,79	219,29
Staroba	3159,46	5663,71	3818,59	979,89	966,86	1288,80	957,72
Pozostalí	671,04	188,21	30,42	128,32	200,76	105,14	125,88
Nezamestnanosť	400,17	568,09	187,21	49,50	31,73	98,01	83,45
Rodina/deti	1095,82	1404,67	928,86	254,94	146,10	265,34	236,20
Ostatné (bývanie a sociálne vylúčenie)	266,27	528,65	701,29	43,92	20,57	84,09	61,42

Legenda: DE - Nemecko, SW – Švédsko, UK – Spojené kráľovstvo (Veľká Británia a Írsko), HU – Maďarsko, PL – Poľsko, CR – Česká republika, SR – Slovenská republika Zdroj: Vlastné spracovanie podľa http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database

Na sociálnych dávkach v skúmaných štátoch sa v nami sledovanom roku 2013 najviac podieľali výdavky, ktorých adresátmi bola skupina ľudí v starobe. Druhá najväčšia položka bola vo všetkých skúmaných štátoch rovnako zastúpená výdavkami na chorobu a zdravotnú starostlivosť. Výdavky na invalidné dávky boli najvyššie v roku 2013 vo Švédsku, čo však v praktickom živote predstavuje aj najvyššiu podporu invalidných občanov v rámci všetkých siedmich štátov. Výdavky na dávky pre pozostalých a tiež nezamestnaných boli najvyššie v sledovanom roku (2013) v Nemecku. Najväčšia podpora rodiny je zo všetkých siedmich štátov v roku 2013 vo Švédsku, čo priamo dokumentujú v tomto štáte aj najvyššie vynaložené sociálne dávky práve na rodinu a deti. Najvyššie výdavky na ostatné sociálne dávky (bývanie a sociálne vylúčenie) sú v roku 2013 štatisticky vykázané vo Veľkej Británii.

Vývoj výdavkov na sociálnu ochranu (sociálne zabezpečenie) resp. sociálne výdavky sú vyjadrené prostredníctvom *sociálnej kvóty*, ktorá vyjadruje podiel sociálnych výdavkov na sociálnu ochranu (resp. sociálne zabezpečenie) na hrubom domácom produkte v percentách (Radičová, 2002 s. 9). Ide o pomerne objektívny ukazovateľ skutočného vývoja sociálnej politiky, a preto je hlavným akceptovateľným parametrom pri hodnotení úrovne sociálnej ochrany. Vývoj sociálnej kvóty za obdobie vo vybraných štátoch EÚ a v štátoch V 4 je spracovaný a uvedený v nasledujúcej Tabuľke B-5 na ďalšej strane.

Tabuľka B-5 Vývoj sociálnej kvóty vo vybraných štátoch EÚ a v štátoch V 4 za obdobie rokov 2001 – 2014 (v %)

krajina/rok	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Nemecko	29,7	30,4	29,8	29,0	28,9	27,8	26,8
Švédsko	30,4	31,3	30,4	29,8	29,5	28,6	27,4
Spojené kráľovstvo*	26,6	26,6	24,3	24,6	25,3	25,3	24,8
Maďarsko	19,5	20,4	21,0	20,4	21,5	22,0	22,2
Poľsko	21,0	21,1	21,0	20,3	20,0	19,7	18,4
Česká republika	18,7	19,4	18,6	17,8	18,0	17,6	17,7
Slovenská republika	18,9	19,1	18,0	16,9	16,1	16,0	15,7

krajina/rok	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Nemecko	27,1	30,5	29,8	28,6	28,7	29,0	29,1
Švédsko	27,7	30,1	28,6	28,2	29,3	30,0	29,6
Spojené kráľovstvo*	25,9	28,8	29,1	29,1	29,2	28,4	27,4
Maďarsko	22,4	22,8	22,6	21,7	21,4	20,8	19,9
Poľsko	19,3	20,3	19,7	18,7	18,9	19,4	19,0
Česká republika	17,9	20,1	20,1	20,1	20,4	20,2	19,7
Slovenská republika	15,7	18,5	18,2	17,8	18,0	18,3	18,5

Legenda: Spojené kráľovstvo* (Veľká Británia a Írsko) Zdroj: Vlastné spracovanie podľa http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database

Podľa údajov, uvedených v Tabuľke B-5 je zrejmé, že podiel výdavkov sociálnej ochrany na hrubom domácom produkte (HDP) vo všetkých skúmaných vybraných štátoch EÚ a v štátoch V 4 je rôzny. V Nemecku sociálna kvóta v prvom sledovanom roku 2001 vychádzala z úrovne 29,7% avšak v postupných krokoch zvyšovania, stabilizácie, zníženia, opätovného zvýšenia sa v poslednom sledovanom roku 2014 dostala na úroveň 29,1%, čo v konečnom dôsledku predstavuje v sledovanom období (zmena v roku 2014 oproti roku 2001) celkový pokles sociálnej kvóty o -0,6%.

Vo Švédsku sociálna kvóta v roku 2001 vychádzala z úrovne 30,4% a v postupných krokoch zvyšovania, znižovania a následne opäť v kolísaní úrovne v poslednom sledovanom roku 2014 sa znížila na úroveň 29,6%. Práve v roku 2002 zaznamenala sociálna kvóta vo Švédsku úroveň 31,3%, čo predstavuje najvyšší podiel výdavkov na sociálnu ochranu (sociálne zabezpečenie) vo všetkých siedmich nami sledovaných štátoch. Uvedené štatistické ukazovatele plne korešpondujú s univerzalizmom švédskeho sociálneho zabezpečenia v Škandinávskom (sociálno-demokratickom) modeli.

Sociálna kvóta vo Veľkej Británii v sledovanom, východiskovom roku 2001 vychádzala z pomerne stabilizovanej úrovne 26,6%, ktorá trvala ešte aj nasledujúci rok a v postupných krokoch znižovania a zvyšovania úrovne sociálnej kvóty zaznamenala svoje maximum v roku 2012 (29,2%), v poslednom sledovanom roku 2014 zostala na úrovni 27,4%, čo predstavuje v sledovanom období (zmena v roku 2014 oproti roku 2001) celkový nárast sociálnej kvóty o 0,8%.

V Maďarsku sociálna kvóta od roku 2001 vychádzala z úrovne 19,5% a v postupných krokoch zvyšovania a znižovania sa v poslednom sledovanom roku 2010 nakoniec dostala na úroveň 19,9%. Vývoj sociálnej kvóty v Maďarsku zaznamenal v sledovanom období (zmena v roku 2014 oproti roku 2001) nárast o 0,4%.

V Poľsku sociálna kvóta od roku 2001 vychádzala z úrovne 21,0% a v postupných krokoch zvyšovania a znižovania sa stabilizovala v roku 2014 na úrovni 19,0%, pričom jej vývoj v Poľsku zaznamenal v nami sledovanom období (zmena v roku 2014 oproti roku 2001) najvyšší pokles zo všetkých sledovaných siedmych štátov až o -2,0%.

V ČR sociálna kvóta od sledovaného roku 2001 vychádzala z úrovne 18,7% v postupných krokoch zvýšenia, zníženia a opätovného zvýšenia na úroveň 20,1% v rokoch 2009-2011 sa v poslednom sledovanom roku 2014 znížila oproti predchádzajúcemu roku na úroveň 19,7%, čo predstavuje v sledovanom období (zmena v roku 2014 oproti roku 2001) celkový nárast sociálnej kvóty o 1,0%.

V SR sociálna kvóta od sledovaného roku 2001 vychádzala z úrovne 18,9%, v postupných krokoch zvýšenia, následného dlhodobého znižovania a opätovného zvýšenia v roku 2009 sa znížila v poslednom sledovanom roku 2014 na úroveň 18,5%, čo v konečnom dôsledku predstavuje v sledovanom období (zmena v roku 2014 oproti roku 2001) celkový pokles sociálnej kvóty o -0,4%.

Na základe vyššie uvedených štatistických ukazovateľov môžeme konštatovať, že štáty V 4 zaostávajú vo všetkých sledovaných ukazovateľoch, týkajúcich sa nielen celkových výdavkov, vynaložených na sociálnu ochranu (sociálne zabezpečenie), ale aj výdavkov, vynaložených priamo na jednotlivé sociálne dávky. Hľadanie príčiny uvedeného stavu nie je predmetom tejto práce, je však zrejmé, že v uvedenej oblasti by malo prísť k zmene formou implementácie rôznych ekonomických a sociálnych reforiem. Pre účinnú sociálnu politiku je nevyhnutná výkonnosť ekonomiky, ktorá smeruje k produkcii zdrojov, ktoré sú základom financovania výkonov sociálnej politiky.

**Zdroje financovania sociálnej ochrany a jej vývoj za obdobie rokov 2001–2014
vo vybraných štátoch EÚ a v štátoch V 4**

Tabuľka C-1 Zdroje financovania sociálnej ochrany a vývoj za obdobie 2001-2014 (v %) Nemecko

zdroj príjmu/rok	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Zamestnávateľ	37,95	36,95	36,34	35,67	35,20	35,32	35,22
Zamestnanec	26,46	26,28	26,20	26,52	26,72	26,85	26,84
SZČO	1,22	1,22	1,27	1,29	1,33	1,35	1,34
Štát	32,12	33,63	34,28	34,61	34,78	34,56	34,53
Ostatné	2,25	1,92	1,91	1,91	1,97	1,92	2,07

zdroj príjmu/rok	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Zamestnávateľ	35,38	34,13	33,49	33,94	34,31	34,50	34,57
Zamestnanec	26,95	27,62	27,19	28,26	28,38	28,56	28,66
SZČO	1,34	1,81	1,80	1,82	1,81	1,82	1,80
Štát	34,53	34,60	35,76	34,32	33,72	33,39	33,25
Ostatné	1,80	1,84	1,76	1,66	1,78	1,73	1,72

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database

Tabuľka C-2 Zdroje financovania sociálnej ochrany a vývoj za obdobie 2001-2014 (v %) Švédsko

zdroj príjmu/rok	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Zamestnávateľ	42,73	42,07	40,47	40,79	40,69	39,52	40,41
Zamestnanec	8,47	8,44	8,03	7,96	8,05	8,19	8,72
SZČO	0,73	0,71	0,64	0,65	0,70	0,69	0,77
Štát	45,58	46,64	48,96	48,58	48,24	49,07	47,16
Ostatné	2,49	2,14	1,90	2,02	2,32	2,53	2,94

zdroj príjmu/rok	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Zamestnávateľ	38,10	36,49	37,88	36,17	36,80	36,46	36,37
Zamestnanec	8,97	8,95	8,79	9,00	8,99	9,08	8,84
SZČO	0,73	0,71	0,67	0,52	0,50	0,44	0,40
Štát	49,18	51,72	50,48	51,90	51,41	51,97	52,24
Ostatné	3,02	2,13	2,18	2,41	2,30	2,05	2,15

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database

Tabuľka C-3 Zdroje financovania sociálnej ochrany a vývoj za obdobie 2001-2014 (v %)
Veľká Británia

zdroj príjmu/rok	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Zamestnávateľ	30,20	32,60	31,99	31,22	34,82	34,03	27,06
Zamestnanec	18,73	14,25	16,04	15,55	13,30	13,43	9,72
SZČO	0,76	0,71	0,73	0,74	0,69	0,70	0,35
Štát	48,52	50,99	49,66	50,77	49,56	50,49	45,86
Ostatné	1,79	1,45	1,58	1,72	1,63	1,35	17,01

zdroj príjmu/rok	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Zamestnávateľ	26,60	26,71	30,61	28,11	28,52	28,17	27,25
Zamestnanec	9,80	8,73	9,25	8,55	9,24	9,32	9,28
SZČO	0,37	0,34	0,35	0,34	0,36	0,35	0,38
Štát	47,19	49,87	42,50	48,32	48,85	49,00	48,59
Ostatné	16,04	14,35	17,29	14,68	13,03	13,16	14,50

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database

Tabuľka C-4 Zdroje financovania sociálnej ochrany a vývoj za obdobie 2001-2014 (v %)
Maďarsko

zdroj príjmu/rok	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Zamestnávateľ	51,78	48,69	48,05	46,83	45,48	39,87	40,65
Zamestnanec	12,80	12,79	14,61	15,93	15,75	14,99	16,81
SZČO	0,21	0,22	0,26	0,29	0,18	0,20	0,21
Štát	32,96	36,27	34,61	32,89	34,72	41,17	38,88
Ostatné	2,25	2,03	2,47	4,06	3,87	3,77	3,45

zdroj príjmu/rok	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Zamestnávateľ	40,26	33,82	32,47	37,89	37,73	36,79	38,84
Zamestnanec	21,88	18,95	19,08	19,84	22,04	22,17	23,07
SZČO	0,27	0,23	0,27	0,59	0,63	0,63	0,64
Štát	36,42	33,85	36,30	40,08	36,90	38,24	36,10
Ostatné	1,17	13,15	11,88	1,60	2,70	2,17	1,35

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database

Tabuľka C-5 Zdroje financovania sociálnej ochrany a vývoj za obdobie 2001-2014 (v %) Poľsko

zdroj príjmu/rok	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Zamestnávateľ	39,52	39,23	39,16	38,13	39,58	38,44	40,32
Zamestnanec	23,86	22,99	22,83	22,39	22,35	22,02	22,10
SZČO	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Štát	22,20	21,83	21,86	26,88	21,37	20,80	19,41
Ostatné	14,41	15,94	16,14	12,60	16,70	18,74	18,17

zdroj príjmu/rok	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Zamestnávateľ	41,29	42,08	41,89	42,24	41,85	42,85	42,36
Zamestnanec	19,20	16,85	16,55	18,36	18,17	20,46	20,42
SZČO	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Štát	17,45	21,35	21,99	20,89	21,68	21,03	21,72
Ostatné	22,06	19,73	19,57	18,50	18,30	15,66	15,51

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database

Tabuľka C-6 Zdroje financovania sociálnej ochrany a vývoj za obdobie 2001-2014 (v %) ČR

zdroj príjmu/rok	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Zamestnávateľ	50,27	50,39	50,83	52,67	52,30	51,82	50,60
Zamestnanec	20,31	20,36	20,40	21,34	20,93	21,08	20,64
SZČO	4,04	4,23	4,27	5,02	5,09	4,97	5,00
Štát	24,07	24,09	23,25	19,36	20,17	20,64	22,22
Ostatné	1,31	0,93	1,25	1,61	1,51	1,49	1,54

zdroj príjmu/rok	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Zamestnávateľ	50,87	48,57	48,03	47,99	47,61	47,08	46,91
Zamestnanec	20,60	17,64	17,69	17,94	18,12	18,42	18,47
SZČO	4,95	6,05	4,93	4,98	5,04	4,78	4,61
Štát	22,01	26,85	28,06	27,56	27,81	28,26	28,50
Ostatné	1,57	0,89	1,29	1,53	1,42	1,46	1,51

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database

Tabuľka C-7 Zdroje financovania sociálnej ochrany a vývoj za obdobie 2001-2014 (v %) SR

zdroj príjmu/rok	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Zamestnávateľ	46,57	46,20	49,04	48,80	46,44	43,05	44,16
Zamestnanec	15,83	16,01	16,62	17,14	18,10	16,93	17,02
SZČO	2,65	2,53	2,57	2,80	3,67	3,92	3,83
Štát	32,46	33,41	30,47	29,82	30,25	27,50	27,04
Ostatné	2,49	1,85	1,30	1,44	1,54	8,60	7,95

zdroj príjmu/rok	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Zamestnávateľ	45,92	42,44	39,94	41,63	40,86	44,36	43,67
Zamestnanec	17,70	15,90	15,25	15,88	15,62	16,97	16,91
SZČO	3,72	3,42	3,08	3,27	3,18	3,55	3,56
Štát	26,01	27,08	28,45	37,09	37,49	33,08	31,66
Ostatné	6,65	11,16	13,28	2,13	2,86	2,04	4,20

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database

**Vývoj výdavkov na sociálnu ochranu vo vybraných štátoch EÚ
a v štátoch V 4 za obdobie rokov 2001-2014**

Tabuľka D-1 Vývoj výdavkov na sociálnu ochranu vo vybraných štátoch EÚ a v štátoch V 4 za obdobie 2001 – 2014 (v eurách/ obyvateľ'a) - Choroba/zdravotná starostlivosť

krajina/rok	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Nemecko	2192,90	2235,03	2252,70	2178,91	2204,94	2235,11	2352,19
Švédsko	2366,44	2590,76	2722,79	2673,43	2622,06	2721,43	2755,55
Spojené kráľovstvo*	1984,86	2048,19	2087,99	2286,44	2416,46	2568,67	2614,10
Maďarsko	305,84	390,19	455,58	491,96	568,74	570,16	567,35
Poľsko	218,95	231,31	207,57	203,96	243,83	274,10	320,85
Česká republika	436,37	537,41	551,14	569,80	641,43	688,78	753,57
Slovenská republika	281,44	304,89	315,14	314,97	340,45	393,47	484,28
krajina/rok	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Nemecko	2493,25	2829,42	2917,36	3065,66	3175,23	3342,10	3489,18
Švédsko	2716,92	2494,00	2762,65	3050,03	3263,70	3394,94	3361,14
Spojené kráľovstvo*	2324,49	2215,57	2419,53	2612,60	2849,87	2780,08	3024,02
Maďarsko	597,46	524,68	558,36	551,94	499,01	504,19	517,15
Poľsko	424,17	384,50	420,54	422,02	422,50	438,39	428,24
Česká republika	859,92	866,60	903,15	935,54	928,40	894,67	891,28
Slovenská republika	607,58	670,42	678,31	690,01	716,67	751,92	779,55

Legenda: Spojené kráľovstvo* (Veľká Británia a Írsko)

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database

Tabuľka D-2 Vývoj výdavkov na sociálnu ochranu vo vybraných štátoch EÚ a v štátoch V 4 za obdobie 2001-2014 (v eurách/obyvateľ'a) - Invalidita

krajina/rok	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Nemecko	593,28	608,46	621,09	622,11	621,18	622,38	625,81
Švédsko	1136,93	1254,10	1378,35	1475,26	1519,24	1552,92	1592,88
Spojené kráľovstvo*	669,97	689,35	653,10	694,79	697,02	774,82	654,02
Maďarsko	112,95	140,62	156,42	170,24	186,80	192,51	212,26
Poľsko	155,75	145,50	127,06	130,65	143,55	148,06	149,35
Česká republika	101,43	119,32	125,33	127,40	141,58	171,71	183,64
Slovenská republika	65,43	78,80	85,59	82,84	93,79	110,88	134,02

krajina/rok	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Nemecko	654,72	672,34	695,45	721,89	748,47	780,68	808,80
Švédsko	1546,57	1397,04	1499,14	1552,73	1602,54	1628,37	1545,93
Spojené kráľovstvo*	586,41	542,21	570,53	565,18	587,61	528,16	509,54
Maďarsko	221,32	191,42	179,87	169,85	158,45	152,80	153,77
Poľsko	165,47	134,17	158,28	161,62	161,30	161,63	163,86
Česká republika	211,63	207,10	217,91	222,82	210,43	200,79	187,50
Slovenská republika	168,02	180,61	192,01	200,61	210,98	219,29	227,15

Legenda: Spojené kráľovstvo* (Veľká Británia a Írsko)

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database

Tabuľka D-3 Vývoj výdavkov na sociálnu ochranu vo vybraných štátoch EÚ a v štátoch V 4 za obdobie 2001-2014 (v eurách/obyvateľ) - Staroba

krajina/rok	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Nemecko	2438,50	2514,11	2584,28	2635,89	2673,70	2707,61	2756,34
Švédsko	3066,50	3283,61	3562,16	3646,24	3720,87	3856,80	4027,46
Spojené kráľovstvo*	3048,13	2993,88	2879,34	3091,10	3267,15	3370,18	3633,79
Maďarsko	404,39	521,16	546,93	606,25	689,28	711,30	832,09
Poľsko	515,56	521,17	485,43	511,96	596,40	671,74	719,26
Česká republika	487,34	581,15	570,57	598,12	697,79	782,84	888,85
Slovenská republika	267,35	297,44	346,24	388,36	444,97	501,65	602,22

krajina/rok	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Nemecko	2822,90	2903,45	2965,19	3051,32	3112,48	3159,46	3254,96
Švédsko	4113,93	3973,34	4471,84	4892,14	5343,71	5663,71	5451,40
Spojené kráľovstvo*	3324,81	3183,01	3419,69	3488,58	3927,63	3818,59	4068,79
Maďarsko	929,57	825,70	877,28	918,16	969,17	979,89	966,34
Poľsko	855,88	808,77	869,96	874,63	921,51	966,86	1003,56
Česká republika	1086,42	1124,01	1213,87	1321,09	1354,46	1288,80	1243,80
Slovenská republika	691,49	792,80	831,08	867,65	915,46	957,72	1020,21

Legenda: Spojené kráľovstvo (Veľká Británia a Írsko)

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database

Tabuľka D-4 Vývoj výdavkov na sociálnu ochranu vo vybraných štátoch EÚ a v štátoch V 4 za obdobie 2001-2014 (v eurách/obyvateľ'a) – Pozostalí

krajina/rok	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Nemecko	638,16	647,29	646,98	636,46	630,85	630,07	624,68
Švédsko	183,39	190,74	217,77	219,44	214,06	215,05	212,37
Spojené kráľovstvo*	280,79	256,02	242,55	249,93	259,23	260,92	41,72
Maďarsko	63,09	78,38	82,08	96,36	112,44	116,08	133,80
Poľsko	125,19	125,46	116,12	117,75	136,83	152,31	161,72
Česká republika	59,28	70,42	69,58	69,93	77,83	85,68	93,51
Slovenská republika	40,69	45,56	48,14	55,52	62,83	70,90	86,85
krajina/rok	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Nemecko	626,98	638,59	645,45	658,85	666,45	671,04	679,08
Švédsko	202,69	183,07	192,19	191,76	194,68	188,21	166,41
Spojené kráľovstvo*	36,07	33,08	30,96	30,50	33,27	30,42	33,57
Maďarsko	141,34	123,26	125,98	127,48	127,97	128,32	123,47
Poľsko	188,23	164,02	188,83	185,64	192,02	200,76	206,87
Česká republika	104,93	102,49	105,06	110,72	108,56	105,14	98,41
Slovenská republika	99,97	112,55	116,63	118,05	122,06	125,88	129,49

Legenda: Spojené kráľovstvo* (Veľká Británia a Írsko)

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database

Tabuľka D-5 Vývoj výdavkov na sociálnu ochranu vo vybraných štátoch EÚ a v štátoch V 4 za obdobie 2001-2014 (v eurách/obyvateľ'a) – Nezamestnanosť

krajina/rok	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Nemecko	539,65	583,83	606,26	602,37	567,12	519,51	457,43
Švédsko	519,18	535,97	573,50	620,95	610,44	570,06	401,45
Spojené kráľovstvo*	253,51	203,90	192,01	198,09	205,75	201,96	177,99
Maďarsko	37,56	41,54	43,35	48,65	54,43	60,00	75,78
Poľsko	49,31	48,79	40,80	36,08	40,48	40,81	32,51
Česká republika	41,39	52,57	64,18	64,20	65,00	64,16	77,14
Slovenská republika	29,26	36,56	54,53	64,97	39,30	44,00	57,20
krajina/rok	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Nemecko	434,58	549,99	517,57	426,43	391,39	400,17	392,16
Švédsko	315,23	411,53	508,08	469,97	526,60	568,09	495,51
Spojené kráľovstvo*	177,72	217,69	206,57	200,52	219,83	187,21	158,77
Maďarsko	87,08	87,29	86,92	80,15	55,60	49,50	39,57
Poľsko	33,75	32,28	39,03	28,18	29,20	31,73	26,55
Česká republika	91,35	142,29	117,13	105,74	98,31	98,01	85,59
Slovenská republika	72,39	121,30	121,60	107,45	94,69	83,45	73,29

Legenda: Spojené kráľovstvo* (Veľká Británia a Írsko)

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database

Tabuľka D-6 Vývoj výdavkov na sociálnu ochranu vo vybraných štátoch EÚ a v štátoch V 4 za obdobie 2001-2014 (v eurách/obyvateľ'a) - Rodina/deti

krajina/rok	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Nemecko	805,13	860,64	866,59	870,19	841,02	811,85	823,64
Švédsko	797,51	869,19	922,78	951,06	964,25	1042,82	1078,46
Spojené kráľovstvo*	485,20	498,79	591,25	621,58	742,58	766,41	895,51
Maďarsko	140,61	171,09	195,06	197,18	218,18	246,58	274,95
Poľsko	54,32	53,19	44,67	51,53	59,63	64,92	71,96
Česká republika	104,73	123,33	118,52	135,81	186,76	205,94	261,61
Slovenská republika	66,36	71,79	79,58	109,22	119,80	136,62	158,02
krajina/rok	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Nemecko	860,22	925,22	988,97	1028,54	1057,13	1095,82	1131,74
Švédsko	1091,56	1007,54	1156,11	1261,49	1348,29	1404,67	1368,21
Spojené kráľovstvo*	846,66	822,92	923,46	932,23	998,71	928,86	986,11
Maďarsko	293,38	269,43	282,79	275,68	260,56	254,94	249,82
Poľsko	119,68	107,03	127,01	128,73	136,91	146,10	152,84
Česká republika	307,34	289,81	298,64	283,20	269,26	265,34	246,42
Slovenská republika	177,53	200,20	214,76	224,47	234,08	236,20	234,64

Legenda: Spojené kráľovstvo (Veľká Británia a Írsko)

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database

Tabuľka D-7 Vývoj výdavkov na sociálnu ochranu vo vybraných štátoch EÚ a v štátoch V 4 za obdobie 2001-2014 (v eurách/obyvateľ'a) - Ostatné (bývanie a sociálne vylúčenie)

krajina/rok	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Nemecko	114,18	120,74	135,74	148,06	217,41	235,86	235,83
Švédsko	363,16	368,74	388,87	386,64	377,34	386,99	391,75
Spojené kráľovstvo*	460,58	490,30	555,91	609,29	717,35	763,62	691,66
Maďarsko	38,09	45,57	44,30	44,20	58,02	60,29	91,01
Poľsko	18,24	8,84	17,20	16,35	31,15	24,57	21,67
Česká republika	41,78	50,43	54,35	54,66	58,15	64,06	33,42
Slovenská republika	54,44	56,44	47,48	34,11	37,34	46,23	54,66
krajina/rok	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Nemecko	229,83	245,68	252,31	253,58	254,13	266,27	279,34
Švédsko	390,27	372,45	435,17	460,81	499,51	528,65	545,31
Spojené kráľovstvo*	658,50	653,06	706,49	695,53	747,43	701,29	728,97
Maďarsko	90,18	75,25	63,81	50,30	42,71	43,92	43,45
Poľsko	21,82	18,01	25,05	20,79	19,43	20,57	20,74
Česká republika	33,35	42,43	48,58	61,30	77,96	84,09	88,72
Slovenská republika	48,45	53,50	60,93	59,38	60,76	61,42	56,72

Legenda: Spojené kráľovstvo* (Veľká Británia a Írsko)

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database

**Hrubý domáci produkt (HDP) vo vybraných štátoch EÚ
a v štátoch V 4 za obdobie rokov 2001 – 2013**

**Tabuľka E Hrubý domáci produkt (HDP) vo vybraných štátoch EÚ a v štátoch V 4
obdobie rokov 2001-2013 (v mil. eur)**

krajina/rok	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Nemecko	2101900,0	2132200,0	2147500,0	2195700,0	2224400,0	2313900,0	2428500,0
Švédsko	253743,2	266739,8	278914,0	291634,1	298353,3	318170,8	337944,2
Spojené kráľovstvo*	1659079,9	1719805,0	1659740,7	1787298,5	1867129,3	1979497,7	2086519,9
Maďarsko	58863,9	70461,9	73883,0	82114,8	88765,5	89589,9	99422,8
Poľsko	212293,8	209617,4	191643,8	204236,5	244420,1	272088,9	311001,7
Česká republika	71872,6	83350,5	84409,6	91849,5	104628,8	118290,8	131908,6
Slovenská republika	23572,9	25971,7	29489,2	33994,6	38489,1	44501,7	54810,8

krajina/rok	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Nemecko	2473800,0	2374200,0	2495000,0	2609900,0	2666400,0	2737600,0
Švédsko	333255,7	292472,1	349945,1	385450,7	407820,3	420849,1
Spojené kráľovstvo*	1836125,5	1590858,0	1731809,0	1770909,6	1921904,9	1899098,0
Maďarsko	105535,8	91415,4	96243,0	98920,6	96968,3	97948,0
Poľsko	363175,3	310681,4	354616,1	370850,6	381479,7	389695,1
Česká republika	154269,7	142197,0	149932,0	155486,0	152925,6	149491,1
Slovenská republika	64413,5	62794,4	65897,0	68974,2	71096,0	72134,1

Legenda: Spojené kráľovstvo* (Veľká Británia a Írsko)

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database

Percentuálna sadzba poistného pre jednotlivé subjekty platiteľov poistného podľa zákona č. 274/1994 Z. z. o Sociálnej poisťovni v znení neskorších predpisov

Poistné na nemocenské poistenie a dôchodkové zabezpečenie sa platilo percentuálnou sadzbou z vymeriavacieho základu, dosiahnutého v rozhodujúcom období. Štát platil poistné za osoby vo výške, určenej zákonom o štátnom rozpočte na príslušný rok. Národný úrad práce platí poistné za osoby vo výške, určenej zákonom o štátnom rozpočte na príslušný rok (v roku 2003 podľa zákona č. 750/2002 Z.z. o štátnom rozpočte na rok 2003). Percentuálna sadzba poistného je pre jednotlivé subjekty taxatívne určená v ustanovení §15 zákona o Sociálnej poisťovni a uvedená v nasledujúcich tabuľkách, vždy s legislatívnym stavom k 31. decembru 2003.

Tabuľka F-1 Sadzba poistného na nemocenské poistenie z vymeriavacieho základu

Subjekt	Odvod poistného
Zamestnanec	1,40%
Zamestnávateľ	3,40%
ak zamestnáva aspoň 1/4 občanov so zmenenou pracovnou schopnosťou alebo zamestnáva občanov so zmenenou pracovnou schopnosťou s ŤZP	1,10%
Samostatne zárobkovo činná osoba	4,80%
Spolupracujúca osoba samostatne zárobkovo činnnej osoby	18,00%
Národný úrad práce*	4,8% z 2700 Sk
Štát**	4,8% z 2430 Sk

Poznámka:

*Národný úrad práce platí poistné na nemocenské poistenie a dôchodkové zabezpečenie za uchádzačov o zamestnanie, ktorí poberajú hmotné zabezpečenie.

**Štát platí poistné na nemocenské poistenie za žiakov stredných škôl a študentov vysokých škôl, ak sú nezaopatrenými deťmi (ak nie sú povinní platiť poistné ako zamestnanec a samostatne zárobkovo činná osoba) a uchádzačov o zamestnanie, ktorí nepoberajú hmotné zabezpečenie.

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa ustanovenia § 15 zákona č. 274/1994 Z. z. o Sociálnej poisťovni

Tabuľka F-2 Sadzba poistného na dôchodkové zabezpečenie z vymeriavacieho základu

Subjekt	Odvod poistného
Zamestnanec	6,40%
Zamestnávateľ	21,60%
ak zamestnáva aspoň 1/4 občanov so zmenenou pracovnou schopnosťou alebo zamestnáva občanov so zmenenou pracovnou schopnosťou s ŤZP	5,30%
Samostatne zárobkovo činná osoba	28,00%
Spolupracujúca osoba samostatne zárobkovo činnnej osoby	28,00%
Osoby zárobkovo činné v cudzine zúčastnené na dôchodkovom zabezp.	28,00%
Osoby dobrovoľne pokračujúce v účasti na dôchodkovom zabezpečení	28,00%
Národný úrad práce*	28,00% z 2700 Sk
Štát**	28,00% z 5410 Sk

Poznámka:

*Národný úrad práce platí poistné na nemocenské poistenie a dôchodkové zabezpečenie za uchádzačov o zamestnanie poberajúcich hmotné zabezpečenie.

**Štát platí poistné na dôchodkové zabezpečenie za študentov vysokých škôl, ak sú nezaopatrenými deťmi (ak nie sú povinní platiť poistné ako zamestnanec, zamestnávateľ a samostatne zárobkovo činná osoba), osoby, ktoré

sa osobne celodenne a riadne starajú o dieťa vo veku do šiestich rokov alebo o dlhodobo ťažko zdravotne postihnuté dieťa vo veku do 18 rokov, ktoré vyžaduje mimoriadnu starostlivosť alebo osobitne náročnú mimoriadnu starostlivosť, ak nie je umiestnené v zariadení pre takéto deti s celoročným alebo týždenným pobytom (ak nie sú povinní platiť poistné ako zamestnanec, zamestnávateľ a samostatne zárobkovo činná osoba), osoby, ktoré poberajú invalidný dôchodok do dosiahnutia veku potrebného na vznik nároku na starobný dôchodok (ak nie sú povinní platiť poistné ako zamestnanec a samostatne zárobkovo činná osoba), občianov, ktorí vykonávajú základnú službu, náhradnú službu, zdokonaľovacia službu alebo mimoriadnu službu v rámci výkonu vojenskej služby v ozbrojených silách alebo civilnú službu. Ak sa dôvody na platenie poistného štátom prekrývajú, štát platí poistné na nemocenské poistenie a dôchodkové zabezpečenie len raz.

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa ustanovenia § 15 zákona č. 274/1994 Z. z. o Sociálnej poisťovni

Tabuľka F-3 Poistné na poistenie zodpovednosti za škodu

Subjekt	Odvod poistného
Zamestnávateľ	vypočíta sám
je povinný si poistné na poistenie zodpovednosti za škodu vypočítať sám, pričom použije sadzby poistného na poistenie zodpovednosti za škodu podľa hlavného druhu činnosti vykonávanej zamestnávateľom uvedené v prílohe. Najnižšie poistné na poistenie zodpovednosti za škodu za poistné obdobie je 70 Sk. Poistné obdobie na účely poistenia zodpovednosti za škodu je predchádzajúci kalendárny štvrt'rok,	
ak však vykonáva rôzne druhy činností, použije sa sadzba poistného na poistenie zodpovednosti za škodu vzťahujúca sa na činnosť s najvyššou sadzbou poistného.	

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa ustanovenia § 15 zákona č. 274/1994 Z. z. o Sociálnej poisťovni

**Percentuálna sadzba príspevkov pre jednotlivé subjekty
podľa zákona č. 387/1996 Z. z. o zamestnanosti v znení neskorších predpisov
(príspevok na poistenie v nezamestnanosti a príspevok do garančného fondu)**

Výška príspevku na poistenie v nezamestnanosti sa určovala percentuálnou sadzbou z vymeriavacieho základu, dosiahnutého v rozhodujúcom období alebo v zmysle zákona č. 387/1996 Z. z. o zamestnanosti v znení neskorších predpisov aj z iného vymeriavacieho základu. Výška tohto príspevku je pre jednotlivé subjekty taxatívne určená v ustanovení § 58 zákona o zamestnanosti a uvedená v Tabuľke 20 s legislatívnym stavom k 31. decembru 2003. Príspevok na poistenie v nezamestnanosti sa zaokrúhľoval na celé koruny nahor.

Tabuľka G-1 Príspevok na poistenie v nezamestnanosti z vymeriavacieho základu

Subjekt	Výška príspevku
Zamestnanec	1,00%
Zamestnávateľ	2,75%
Zamestnávateľ, u ktorého podiel zamestnaných občanov so zmenenou pracovnou schopnosťou a občanov so zmenenou pracovnou schopnosťou s ŤZP na celkovom priemernom evidenčnom počte zamestnancov vo fyzických osobách je vyšší ako 25%	0,90%
Samostatne zárobkovo činná osoba a spolupracujúca osoba	3,00%
Dobrovoľní platitelia príspevku na poistenie v nezamestnanosti	3,00%

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa ustanovenia § 58 zákona č. 387/1996 Z. z. o zamestnanosti

Zamestnávateľ bol povinný mesačne odvádzať na účet príslušného okresného úradu práce príspevok do garančného fondu z vymeriavacieho základu, ustanoveného v § 65 zákona o zamestnanosti. Výška príspevku do garančného fondu pre zamestnávateľa je taxatívne určená v § 128a zákona o zamestnanosti a uvedená v tabuľke 21 s legislatívnym stavom k 31. decembru 2003.

Tabuľka G-2 Príspevok do garančného fondu z vymeriavacieho základu

Subjekt	Výška príspevku
Zamestnávateľ	0,25%
Zamestnávateľ, u ktorého podiel zamestnaných občanov so zmenenou pracovnou schopnosťou a občanov so zmenenou pracovnou schopnosťou s ŤZP na celkovom priemernom evidenčnom počte zamestnancov vo fyzických osobách je vyšší ako 25%	0,10%

Poznámka:

Vymeriavacím základom zamestnávateľa (podľa § 65 zákona o zamestnanosti) je úhrn vymeriavacích základov jeho zamestnancov, vrátane vymeriavacích základov zamestnancov, ktorí sú poberateľmi starobného dôchodku alebo invalidného dôchodku. Do vymeriavacieho základu zamestnávateľa sa nezahŕňa vymeriavací základ zamestnanca na dohodnutom verejnoprospešnom pracovnom mieste pre dlhodobo nezamestnaného.

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa ustanovenia § 128a zákona č. 387/1996 Z. z. o zamestnanosti

Percentuálna sadzba poistného pre jednotlivé subjekty platiteľov poistného podľa zákona č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov

Poistné na nemocenské poistenie, starobné a invalidné poistenie, úrazové poistenie, poistenie v nezamestnanosti, garančné poistenie a poistné do rezervného fondu solidarity, sa určuje percentuálnou sadzbou z vymeriavacieho základu, dosiahnutého v rozhodujúcom období, pričom jednotlivé sumy poistného od 1. januára 2011 (zákonom č. 543/2010 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov) sa zaokrúhľujú na najbližší eurocent nadol (jednotlivé sumy poistného sa zaokrúhľovali: od 1. januára 2004 do 31. decembra 2008 na celé slovenské koruny smerom nahor; od 1. januára 2009 do 31. decembra 2010 na desať eurocentov nadol). Percentuálna sadzba poistného je pre odvádzateľov poistného (jednotlivé subjekty) taxatívne určená (od 0,25% do 18%) v príslušných ustanoveniach zákona o sociálnom poistení a uvedená v nasledujúcich tabuľkách.

Tabuľka H-1 Sadzba poistného na nemocenské poistenie z vymeriavacieho základu

Subjekt	Odvod poistného
Zamestnanec	1,40%
Zamestnávateľ	1,40%
Povinne nemocensky poistená samostatne zárobkovo činná osoba	4,40%
Dobrovoľne nemocensky poistená osoba	4,40%

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa ustanovenia § 130 zákona č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení

Tabuľka H-2a Sadzba poistného na starobné poistenie z vymeriavacieho základu - od 1. januára 2004 do 31. decembra 2004

Subjekt	Odvod poistného
Zamestnanec	4,00%
zníženie o 0,5 % za každé nezaopatrené dieťa	-0,50%
Zamestnávateľ	16,00%
Povinne dôchodkovo poistená samostatne zárobkovo činná osoba	20,00%
Dobrovoľne dôchodkovo poistená osoba	20,00%
Štát*	20,00%
Sociálna poisťovňa**	20,00%

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa ustanovenia § 131 zákona č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení

V súvislosti s nadobudnutím účinnosti zákona o starobnom dôchodkovom sporení od 1. januára 2005 sa určuje percentuálna sadzba v dôchodkovom poistení podľa toho, či platiteľ poistného nie je sporiteľom (Tabuľka H-2b) alebo je sporiteľom (Tabuľka H-2c) na starobné dôchodkové sporenie podľa osobitného predpisu (zákona č. 43/2004 Z. z. o starobnom dôchodkovom sporení a o zmene a doplnení niektorých zákonov). V prípade, ak je subjekt sporiteľom, došlo v starobnom poistení v rámci zákona o sociálnom poistení k zmenám percentuálnych sadzieb poistného, a to od 1. septembra 2012 (zákonom č. 252/2012 Z. z.,

ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony). Tieto sú uvedené v Tabuľke H-2d.

Tabuľka H-2b Sadzba poistného na starobné poistenie z vymeriavacieho základu

Subjekt - ktorý nie je sporiteľom podľa osobitného predpisu	Odvod poistného
Zamestnanec	4,00%
zníženie o 0,5 % za každé nezaopatrené dieťa (1.1.2004 - 31.12.2005)	-0,50%
Zamestnávateľ	14,00%
Povinne dôchodkovo poistená samostatne zárobkovo činná osoba	18,00%
Dobrovoľne dôchodkovo poistená osoba	18,00%
Štát*	18,00%
Sociálna poisťovňa**	18,00%

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa ustanovenia § 131 zákona č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení

**Tabuľka H-2c Sadzba poistného na starobné poistenie z vymeriavacieho základu
- od 1. januára 2005 do 31. augusta 2012**

Subjekt - ktorý je sporiteľom podľa osobitného predpisu	Odvod poistného
Zamestnanec	4,00%
zníženie o 0,5 % za každé nezaopatrené dieťa (1.1.2004 - 31.12.2005)	-0,50%
Zamestnávateľ	5,00%
Povinne dôchodkovo poistená samostatne zárobkovo činná osoba	9,00%
Dobrovoľne dôchodkovo poistená osoba	9,00%
Štát*	9,00%
Sociálna poisťovňa**	9,00%

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa ustanovenia § 131 zákona č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení

**Tabuľka H-2d Sadzba poistného na starobné poistenie z vymeriavacieho základu
- od 1. septembra 2012**

Subjekt - ktorý je sporiteľom podľa osobitného predpisu	Odvod poistného
Zamestnanec	4,00%
Zamestnávateľ	
od 1. septembra 2012 do 31. decembra 2016	10,00%
v roku 2017	9,75%
v roku 2018	9,50%
v roku 2019	9,25%
v roku 2020	9,00%
v roku 2021	8,75%
v roku 2022	8,50%
v roku 2023	8,25%
v roku 2024 a nasledujúcich rokoch	8,00%

Povinne dôchodkovo poistená samostatne zárobkovo činná osoba	
Dobrovoľne dôchodkovo poistená osoba	
Štát*	
Sociálna poisťovňa**	
od 1. septembra 2012 do 31. decembra 2016	14,00%
v roku 2017	13,75%
v roku 2018	13,50%
v roku 2019	13,25%
v roku 2020	13,00%
v roku 2022	12,50%
v roku 2023	12,25%
v roku 2024 a nasledujúcich rokoch	12,00%

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa ustanovenia § 131 zákona č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení

Tabuľka H-3 Sadzba poistného na invalidné poistenie z vymeriavacieho základu

Subjekt	Odvod poistného
Zamestnanec	3,0%
Zamestnávateľ	3,0%
Povinne dôchodkovo poistená samostatne zárobkovo činná osoba	6,0%
Dobrovoľne dôchodkovo poistená osoba	6,0%
Štát*	6,0%

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa ustanovenia § 132 zákona č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení

Tabuľka H-4 Sadzba poistného na úrazové poistenie z vymeriavacieho základu - od 1. januára 2004 do 31. decembra 2013

Subjekt	Odvod poistného
Zamestnávateľ	0,8%

Zamestnávateľ by mal platiť poistné na úrazové poistenie od 1. januára 2014 podľa toho, do ktorej nebezpečnostnej triedy bude zaradený.

Nebezpečnostná trieda	Odvod poistného	Nebezpečnostná trieda	Odvod poistného
1	0,3%	6	1,3%
2	0,5%	7	1,5%
3	0,7%	8	1,7%
4	0,9%	9	1,9%
5	1,1%	10	2,1%

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa ustanovenia § 133 zákona č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení

Tabuľka H-5 Sadzba poistného na poistenie v nezamestnanosti z vymeriavacieho základu

Subjekt	Odvod poistného
Zamestnanec	1,0%
Zamestnávateľ	1,0%
Dobrovoľne poistená osoba v nezamestnanosti	2,0%

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa ustanovenia § 136 zákona č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení

Tabuľka H-6 Sadzba poistného na garančné poistenie z vymeriavacieho základu

Subjekt	Odvod poistného
Zamestnávateľ	0,25%

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa ustanovenia § 133 zákona č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení

Tabuľka H-7a Sadzba poistného do rezervného fondu solidarity z vymeriavacieho základu - od 1. januára 2004 do 31. decembra 2004

Subjekt	Odvod poistného
Zamestnávateľ	2,75%
Povinne dôchodkovo poistená samostatne zárobkovo činná osoba	2,75%
Dobrovoľne dôchodkovo poistená osoba	2,75%

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa ustanovenia § 137 zákona č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení

Tabuľka H-7b Sadzba poistného do rezervného fondu solidarity z vymeriavacieho základu - od 1. januára 2005

Subjekt	Odvod poistného
Zamestnávateľ	4,75%
Povinne dôchodkovo poistená samostatne zárobkovo činná osoba	4,75%
Pokles odvodov SZČO zo 4,75 % na 2 % od 1.4.2009 do 31.12.2010	2,00%
Dobrovoľne dôchodkovo poistená osoba	4,75%
Štát*	2,00%

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa ustanovenia § 137 zákona č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení

Poznámka:

*Štát platí poistné na starobné poistenie, invalidné poistenie a poistné do rezervného fondu solidarity za fyzické osoby, uvedené v § 15 ods. 1, písm. c) až e) zákona o sociálnom poistení a za fyzickú osobu, uvedenú v § 15 ods. 1, písm. a) a b) zákona o sociálnom poistení v období, v ktorom sa jej poskytuje materské.

**Sociálna poisťovňa platí poistné na starobné poistenie za poberateľov úrazovej renty, priznanej podľa § 88 zákona o sociálnom poistení do dovŕšenia dôchodkového veku alebo do priznania predčasného starobného dôchodku zo základného fondu úrazového poistenia do základného fondu starobného poistenia.

Vymeriavací základ

Vymeriavacím základom *zamestnanca* je jeho príjem, plynúci zo zárobkovej činnosti a zdaňovaný priamo podľa § 5 zákona č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmu v znení neskorších predpisov. Vymeriavacím základom *zamestnanca* je podiel na zisku, vyplatený obchodnou spoločnosťou alebo družstvom zamestnancovi bez účasti na základnom imaní tejto spoločnosti alebo družstva. Za vymeriavací základ *zamestnanca* sa považuje aj jeho príjem, ktorý nepodlieha dani z príjmu fyzických osôb z titulu zamedzenia dvojitého zdanenia.

Vymeriavacím základom *zamestnávateľa* je vymeriavací základ jeho zamestnanca, pričom uvedený vymeriavací základ na platenie poistného na nemocenské poistenie, dôchodkové poistenie, poistenie v nezamestnanosti, garančné poistenie a do rezervného fondu solidarity za každého jeho zamestnanca, je obmedzený v najvyššej výške. Na účely úrazového a garančného poistenia sa do vymeriavacieho základu zamestnávateľa zahŕňa aj odmena jeho zamestnanca za prácu, ktorú vykonáva na základe dohôd o prácach, vykonávaných mimo pracovného pomeru. Vymeriavací základ zamestnávateľa na platenie poistného na úrazové poistenie nie je obmedzený najvyššou výškou. Ak poistenec vykonáva viacero činností zamestnanca, zákon o sociálnom poistení stanovuje poradie povinnosti platiť poistné na nemocenské poistenie, na dôchodkové poistenie a na poistenie v nezamestnanosti, ktoré sa určuje výškou jeho vymeriavacieho základu.

Vymeriavacím základom *povinne nemocensky poistenej a povinne dôchodkovo poistenej samostatne zárobkovo činnnej osoby* je polovica pomernej časti základu dane z príjmov fyzických osôb, dosiahnutých vykonávaním podnikania a inej samostatnej zárobkovej činnosti v rozhodujúcom období, pričom pomerná časť základu dane je časť, ktorá pripadá na jeden kalendárny mesiac výkonu podnikania a inej samostatnej zárobkovej činnosti. Takto určený vymeriavací základ sa použije od 1. júla kalendárneho roka nasledujúceho po kalendárnom roku, za ktorý mala povinne nemocensky poistená a povinne dôchodkovo poistená samostatne zárobkovo činná osoba príjem z podnikania a z inej samostatnej zárobkovej činnosti do 30. júna nasledujúceho kalendárneho roka.²¹³

Vymeriavací základ *dobrovoľne nemocensky poistenej osoby, dobrovoľne dôchodkovo poistenej osoby a dobrovoľne poistenej osoby v nezamestnanosti*, ktorou súčasne môže byť aj zamestnanec a samostatne zárobkovo činná osoba, je ňou určená suma.

---

²¹³ S účinnosťou od 1. januára 2013 (zákonom č. 252/2012 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony) sa nanovo vymedzuje pojem „vymeriavací základ samostatne zárobkovo činnnej osoby“ - vymeriavací základ povinne nemocensky poistenej a povinne dôchodkovo poistenej samostatne zárobkovo činnnej osoby je podiel pomernej časti základu dane z príjmov fyzických osôb, dosiahnutý vykonávaním podnikania a inej samostatnej zárobkovej činnosti, ktorý nie je znížený o zaplatené poistné na povinné verejné zdravotné poistenie, poistné na nemocenské poistenie, poistné na dôchodkové poistenie, príspevok na starobné dôchodkové sporenie, poistné do rezervného fondu solidarity, poistné na poistenie v nezamestnanosti a koeficientu 1,486.

Od 1. januára 2014 (zákonom č. 338/2013 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony) je v zmysle § 138 ods. 2, vymeriavací základ povinne nemocensky poistenej a povinne dôchodkovo poistenej samostatne zárobkovo činnnej osoby podiel jednej dvanástiny základu dane z príjmov samostatne zárobkovo činnnej osoby, nezníženého o zaplatené poistné na povinné verejné zdravotné poistenie, poistné na povinné nemocenské poistenie, poistné na povinné dôchodkové poistenie a príspevky na starobné dôchodkové sporenie, ktoré sa platia spolu s poistným na starobné poistenie z povinného dôchodkového poistenia, poistné do rezervného fondu solidarity povinne dôchodkovo poistenej samostatne zárobkovo činnnej osoby a upraveného o všetky príjmy a výdavky, ktoré sa nezahŕňajú do vymeriavacieho základu a koeficientu 1,486. Z uvedenej právnej úpravy vyplýva, že pokiaľ samostatne zárobkovo činná osoba vykonáva zárobkovú činnosť celý rok alebo iba časť roka, základ dane sa v oboch prípadoch delí dvanástimi, pričom v druhom prípade je možné určiť nižšie poistné, ako to bolo pri predchádzajúcej právnej úprave, účinnej do 31. decembra 2013, kedy sa základ dane delil počtom mesiacov, v ktorých samostatne zárobkovo činná osoba vykonávala zárobkovú činnosť.

Minimálny vymeriavací základ

Od 1. januára 2004 bol vymeriavací základ na sociálne poistenie mesačne najmenej vo výške minimálnej mzdy, určenej zákonom o minimálnej mzde.

S účinnosťou od 1. januára 2011 (zákonom č. 543/2010 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov) už zákonodarca nevymedzuje v zákone č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení najnižší vymeriavací základ zamestnanca. Zároveň došlo aj k zmene minimálneho vymeriavacieho základu u povinne nemocensky poistenej a povinne dôchodkovo poistenej samostatne zárobkovo činnej osoby a u dobrovoľne nemocensky poistenej osoby, dobrovoľne dôchodkovo poistenej osoby a dobrovoľne poistenej osoby v nezamestnanosti. U uvedených fyzických osôb je vymeriavací základ mesačne najmenej vo výške 44,2% jednej dvanástiny všeobecného vymeriavacieho základu za kalendárny rok, ktorý však dva roky predchádza kalendárnemu roku, za ktorý sa platí poistné.

Od 1. januára 2013 (zákonom č. 252/2012 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony) dochádza opätovne k zmene výšky minimálneho vymeriavacieho základu - vymeriavací základ povinne nemocensky poistenej a súčasne povinne dôchodkovo poistenej samostatne zárobkovo činnej osoby, dobrovoľne nemocensky poistenej osoby, dobrovoľne dôchodkovo poistenej osoby a dobrovoľne poistenej osoby v nezamestnanosti je mesačne najmenej vo výške 50% jednej dvanástiny všeobecného vymeriavacieho základu za kalendárny rok, ktorý dva roky predchádza kalendárnemu roku, za ktorý sa platí poistné.

Z uvedeného vyplýva, že v porovnaní s právnou úpravou, platnou do 31. decembra 2003, došlo od 1. januára 2004 k podstatnej zmene, nakoľko minimálny vymeriavací základ na účely nemocenského poistenia, dôchodkového zabezpečenia a poistenia v nezamestnanosti, bol v minulom období určený pevnými sumami.

Maximálny vymeriavací základ

Podstatná zmena nastala od 1. januára 2004 aj pri maximálnom vymeriavacom základe na sociálne poistenie (týka sa tak sumy, ako aj spôsobu určenia maximálneho vymeriavacieho základu). Maximálny vymeriavací základ poistenca sa už v súčasnosti neviaže na jednotlivé vymeriavacie základy poistenca (podľa právneho stavu, platného do 31. decembra 2003), ale viaže sa na ich úhrn. Z. Macková (2012¹, s. 93) v uvedenej súvislosti zdôrazňuje, že inak je určená výška maximálneho vymeriavacieho základu na nemocenské poistenie a na garančné poistenie a zasa inak na dôchodkové poistenie, na poistenie v nezamestnanosti a na platenie poistného do rezervného fondu solidarity.

Podľa zákona o sociálnom poistení maximálny vymeriavací základ je určený násobkom jednej dvanástiny všeobecného vymeriavacieho základu, ktorý platil v kalendárnom roku, ktorý dva roky predchádza kalendárnemu roku, v ktorom sa platí poistné²¹⁴.

V období od 1. januára 2004 do 31. decembra 2007, bol určený zákonom o sociálnom poistení maximálny vymeriavací základ na dôchodkové poistenie, poistenie v nezamestnanosti a do rezervného fondu ako 3-násobok jednej dvanástiny všeobecného vymeriavacieho základu.

Od 1. januára 2008 (zákonom č. 555/2007 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení

---

²¹⁴ J. Matlák (2012, s. 100) v uvedenej súvislosti dopĺňa, že všeobecný vymeriavací základ predstavuje 12-násobok priemernej mesačnej mzdy v hospodárstve Slovenskej republiky zistenej Štatistickým úradom Slovenskej republiky, pričom zároveň konštatuje, že maximum vymeriavacieho základu je určené násobkom priemernej mesačnej mzdy v hospodárstve Slovenskej republiky zistenej Štatistickým úradom Slovenskej republiky.

niektorých zákonov) došlo k zmene pri určovaní násobku maximálneho vymeriavacieho základu. Maximálny vymeriavací základ na dôchodkové poistenie, na poistenie v nezamestnanosti a do rezervného fondu, je 4-násobok jednej dvanástiny všeobecného vymeriavacieho základu. Maximálny vymeriavací základ na nemocenské poistenie a garančné poistenie je 1,5-násobok jednej dvanástiny všeobecného vymeriavacieho základu, ktoré platí aj pre úhrn vymeriavacích základov poistenca.

Pri vymeriavacom základe na účely platenia poistného na úrazové poistenie nie je v zákone o sociálnom poistení určený maximálny vymeriavací základ.

Od 1. januára 2013 sa zvyšuje (zákonom č. 252/2012 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a ktorým sa súčasne menia a dopĺňajú niektoré zákony) maximálny vymeriavací základ u daných subjektov na jednotný násobok, a to na 5-násobok (Matlák, 2012, s. 101).

Vymeriavací základ na platenie poistného na nemocenské poistenie, dôchodkové poistenie, poistného na garančné poistenie, na poistenie v nezamestnanosti a poistného do rezervného fondu solidarity, bude mesačne najviac v kalendárnom roku 5-násobok jednej dvanástiny všeobecného vymeriavacieho základu, ktorý platil v kalendárnom roku, ktorý dva roky predchádza kalendárnemu roku, v ktorom sa platí poistné na nemocenské poistenie, poistné na dôchodkové poistenie, na garančné poistenie, na poistenie v nezamestnanosti a poistné do rezervného fondu solidarity.

**Vývoj dávok nemocenského poistenia podľa účelu
za obdobie 1995 - 2003**

**Tabuľka CH-1 Vývoj dávok nemocenského poistenia podľa účelu za obdobie 1995 – 2003
(v mil. eur)**

dávky NP/rok	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Nemocenské	149,97	200,59	221,90	245,97	261,60	250,88	243,64	238,23	238,17
Podiel na celkových dávках NP v %	79,15	81,87	82,38	82,57	82,99	82,66	82,67	83,17	82,84
Podpora pri OČR	9,49	12,15	12,88	13,38	12,51	10,59	10,59	8,76	8,46
Podiel na celkových dávках NP v %	5,01	4,96	4,78	4,49	3,97	3,49	3,59	3,06	2,94
Peňažná pomoc v tehot. a materstve	29,94	32,20	34,52	38,44	41,06	42,02	40,46	39,43	40,86
Podiel na celkových dávках NP v %	15,80	13,14	12,82	12,90	13,03	13,84	13,73	13,77	14,21
Vyrovňavací prís. v tehot. a materstve	0,07	0,07	0,07	0,10	0,03	0,03	0,03	0,03	0,03
Podiel na celkových dávках NP v %	0,04	0,03	0,03	0,03	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01
SPOLU	189,47	245,01	269,37	297,89	315,20	303,52	294,72	286,45	287,52
Medziročný rozdiel dávok NP v mil. Eur	x	55,54	24,36	28,52	17,31	-11,68	-8,80	-8,27	1,07
Medziročný rozdiel dávok NP v %	x	29,31	9,94	10,59	5,81	-3,71	-2,90	-2,81	0,37

Legenda: NP – nemocenské poistenie, OČR – ošetrovanie člena rodiny

Zdroj: Vlastné spracovanie z údajov ŠÚ SR databáza SLOVSTAT za roky 1995-2003

**Vývoj počtu a priemernej výšky vyplatených dávok nemocenského poistenia
podľa účelu za obdobie 1996 – 2003
Vybrané údaje**

Tabuľka I-1 Vývoj počtu vyplatených prípadov v oblasti nemocenského poistenia podľa účelu za obdobie 1996 – 2003

počet vyplatených prípadov NP/rok	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Nemocenské	x	3128967	2971883	2812495	2721349	2515148	2333569	2162589	2130607
Podpora pri OČR	x	496628	469854	421178	359191	295284	289192	228070	219571
Peňažná pomoc v tehot. a materstve	x	334789	322176	314126	300700	295355	271938	256194	246371
Vyrovňavací prís. v tehot. a materstve	x	2372	2090	2195	1856	1219	792	482	409
SPOLU	x	3962756	3766003	3549994	3383096	3107006	2895491	2647335	2596958

Legenda: nemocenské poistenie, OČR – ošetrovanie člena rodiny

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov zo Správy o sociálnej situácii obyvateľstva v roku 2003

Tabuľka I-2 Vývoj priemernej výšky vyplatených dávok nemocenského poistenia podľa účelu za obdobie 1996 – 2003 (v eurách)

priemerná výška dávok NP/rok	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Nemocenské	x	64,1	74,7	87,5	96,1	99,7	104,4	110,2	111,8
Podpora pri OČR	x	24,5	27,4	31,8	34,8	35,8	36,6	38,4	38,6
Peňažná pomoc v tehot. a materstve	x	96,2	107,1	122,4	136,6	142,2	148,8	154,0	165,8
Vyrovňavací prís. v tehot. a materstve	x	29,1	36,8	38,0	17,2	27,2	35,3	54,8	35,8

Legenda: NP – nemocenské poistenie, OČR – ošetrovanie člena rodiny

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov zo Správy o sociálnej situácii obyvateľstva v roku 2003

**Vývoj dávok dôchodkového zabezpečenia podľa účelu
za obdobie 1995 - 2003**

**Tabuľka J-1 Vývoj dávok dôchodkového zabezpečenia podľa účelu za obdobie
1995 – 2003 (v mil. eur)**

dávky DZ/rok	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Starobný dôchodok	893,91	996,95	1111,50	1246,56	1363,90	1507,47	1617,07	1756,49	1903,74
Podiel na celkových dávках DZ v %	64,22	64,81	65,08	65,41	65,76	66,49	66,40	66,46	67,03
Invalidný dôchodok	300,50	324,01	361,98	401,12	434,41	471,55	511,58	555,80	589,56
Podiel na celkových dávках DZ v %	21,59	21,06	21,19	21,05	20,95	20,80	21,01	21,03	20,76
Vdovský a vdovecký dôchodok	181,44	200,19	216,49	239,20	256,12	267,94	285,07	306,48	321,45
Podiel na celkových dávках DZ v %	13,04	13,01	12,68	12,55	12,35	11,82	11,71	11,60	11,32
Sirotský dôchodok	16,03	17,09	17,99	18,95	19,48	20,38	21,71	24,07	25,39
Podiel na celkových dávках DZ v %	1,15	1,11	1,05	0,99	0,94	0,90	0,89	0,91	0,89
SPOLU	1391,88	1538,24	1707,96	1905,83	2073,91	2267,34	2435,43	2642,84	2840,14
Medziročný rozdiel dávok DZ v mil. Eur	x	146,36	169,72	197,87	168,08	193,43	168,09	207,41	197,30
Medziročný rozdiel dávok DZ v %	x	10,52	11,03	11,59	8,82	9,33	7,41	8,52	7,47

Legenda: DZ – dôchodkové zabezpečenie

Zdroj: Vlastné spracovanie z údajov ŠÚ SR databáza SLOVSTAT za roky 1995-2003

**Vývoj počtu a priemernej mesačnej výšky vyplatených dôchodkov
podľa účelu za obdobie 1995 – 2003
Vybrané údaje**

**Tabuľka K-1 Vývoj počtu vyplatených dôchodkov podľa účelu za obdobie 1995 – 2003
(v tis.)**

počet vyplatených dôchodkov/rok	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Starobný dôchodok	741	749	760	772	789	795	790	801	813
Invalidný dôchodok	279	279	281	284	287	290	292	293	292
Vdovský a vdovecký dôchodok	294	296	297	299	301	303	303	305	304
Sirotský dôchodok	39	38	37	35	34	33	34	34	34
SPOLU	1353	1362	1375	1390	1411	1421	1419	1433	1443

Zdroj: Vlastné spracovanie z údajov ŠÚ SR databáza SLOVSTAT za roky 1995-2003

**Tabuľka K-2 Vývoj priemernej mesačnej výšky dôchodkov podľa účelu za obdobie
2000 – 2003 (v eurách)**

priemerná výška dôchodkov/rok	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Starobný dôchodok	x	x	x	x	x	179,65	192,92	203,58	216,79
Invalidný dôchodok	x	x	x	x	x	164,81	177,32	187,08	199,13
Vdovský dôchodok	x	x	x	x	x	121,03	129,85	135,07	143,63
Vdovecký dôchodok	x	x	x	x	x	61,57	70,24	73,76	78,20
Sirotský dôchodok	x	x	x	x	x	53,18	57,29	59,98	63,77

Zdroj: Vlastné spracovanie z údajov ŠÚ SR databáza SLOVSTAT za roky 1995-2003

Vývoj dávok nemocenského poistenia a dôchodkového zabezpečenia hradených štátom podľa účelu za obdobie 1995 – 2003

Tabuľka L-1 Vývoj dávok nemocenského poistenia a dôchodkového zabezpečenia hradených štátom podľa účelu za obdobie 1995 – 2003 (v mil. eur)

dávky NP a DZ/rok	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Kúpeľná starostlivosť	28,38	33,79	39,93	41,63	41,26	33,49	29,31	26,12	25,99
Dôchodok manželky	3,75	3,68	3,55	3,39	2,92	2,52	2,16	1,86	1,59
Dôchodkok sociálny	7,14	6,94	6,47	7,04	7,80	7,87	8,03	8,23	8,23
Zvýšenie dôchodku pre bezvládnosť	19,58	24,10	24,36	24,36	24,23	23,47	22,01	19,09	16,66
Zvýšenie dôchodku z dôvodu jediného ZP	16,53	19,65	15,20	17,86	20,41	20,41	21,68	25,56	24,53
SPOLU	75,38	88,16	89,51	94,28	96,62	87,76	83,19	80,86	77,00
Medziročný rozdiel dávok DZ v mil. eur	x	12,78	1,35	4,77	2,34	-8,86	-4,57	-2,33	-3,86
Medziročný rozdiel dávok DZ v %	x	16,95	1,53	5,33	2,48	-9,17	-5,21	-2,80	-4,77

Legenda: NP – nemocenské poistenie, DZ – dôchodkové zabezpečenie, ZP – zdroj príjmu
 Zdroj: Vlastné spracovanie z údajov ŠÚ SR databáza SLOVSTAT za roky 1995-2003

**Vývoj dávok nemocenského poistenia podľa účelu
za obdobie 2004 - 2015**

**Tabuľka M-1 Vývoj dávok nemocenského poistenia podľa účelu za obdobie 2004 – 2015
(v mil. eur)**

dávky NP/rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Nemocenské	116,91	113,89	129,76	147,65	183,20	240,49
Podiel na celkových dávkach NP v %	75,60	72,37	73,44	73,73	74,31	75,94
Ošetrovné	4,02	4,51	5,08	6,27	7,40	8,20
Podiel na celkových dávkach NP v %	2,60	2,87	2,88	3,13	3,00	2,59
Materské	33,69	38,94	41,82	46,37	55,90	67,93
Podiel na celkových dávkach NP v %	21,78	24,74	23,67	23,15	22,67	21,45
Vyrovňavacia dávka	0,03	0,03	0,03	0,03	0,03	0,05
Podiel na celkových dávkach NP v %	0,02	0,02	0,02	0,01	0,01	0,02
SPOLU	154,65	157,37	176,69	200,26	246,53	316,68
Medziročný rozdiel dávok NP v mil. eur	x	2,72	19,32	23,57	46,27	70,15
Medziročný rozdiel dávok NP v %	x	1,76	12,28	13,34	23,10	28,45

dávky NP/rok	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Nemocenské	252,93	263,78	289,66	264,30	254,75	278,79
Podiel na celkových dávkach NP v %	74,73	69,15	67,65	66,17	66,90	67,16
Ošetrovné	8,84	10,48	9,57	8,99	8,72	10,52
Podiel na celkových dávkach NP v %	2,61	2,75	2,24	2,25	2,29	2,53
Materské	76,65	107,12	128,87	126,10	117,27	125,73
Podiel na celkových dávkach NP v %	22,65	28,08	30,10	31,57	30,79	30,29
Vyrovňavacia dávka	0,05	0,06	0,05	0,04	0,07	0,05
Podiel na celkových dávkach NP v %	0,01	0,02	0,01	0,01	0,02	0,01
SPOLU	338,47	381,44	428,16	399,43	380,81	415,09
Medziročný rozdiel dávok NP v mil. eur	21,80	42,97	46,72	-28,73	-18,62	34,28
Medziročný rozdiel dávok NP v %	6,88	12,70	12,25	-6,71	-4,66	9,00

Legenda: NP – nemocenské poistenie

Zdroj: Vlastné spracovanie z údajov ŠÚ SR databáza SLOVSTAT za roky 2004-2015

**Vývoj počtu a priemernej mesačnej výšky vyplatených dávok nemocenského poistenia
podľa účelu za obdobie 2004 – 2015
Vybrané údaje**

**Tabuľka N-1 Vývoj počtu vyplatených dávok nemocenského poistenia podľa účelu za
obdobie 2004 – 2015**

počet vyplatených dávok NP/rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Nemocenské	1057620	967404	989290	1048828	1159881	1302777
Ošetrovné	124728	114142	113769	125187	135124	129071
Materské	162312	196585	201691	205368	218204	237288
Vyrovňavacia dávka	877	1016	860	851	922	1055
SPOLU	1345537	1279147	1305610	1380234	1514131	1670191

počet vyplatených dávok NP/rok	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Nemocenské	1269041	1264517	1300650	1244753	1180550	1266403
Ošetrovné	126899	139648	128442	121001	112464	128426
Materské	241112	278554	290654	286301	277588	292737
Vyrovňavacia dávka	989	1137	966	802	1185	932
SPOLU	1638041	1683856	1720712	1652857	1571787	1688498

Legenda: NP – nemocenské poistenie

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov zo Správ o sociálnej situácii obyvateľstva za roky 2004-2015

**Tabuľka N-2 Vývoj priemernej mesačnej výšky dávok nemocenského poistenia podľa
účelu za obdobie 2004 – 2015 (v eurách)**

priemerná výška dávok NP/rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Nemocenské	110,5	117,7	131,1	140,8	157,9	185,0
Ošetrovné	32,3	39,6	44,7	50,1	54,8	64,0
Materské	207,6	198,0	207,3	225,7	256,1	286,0
Vyrovňavacia dávka	45,4	30,6	36,3	29,2	38,9	46,0

priemerná výška dávok NP/rok	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Nemocenské	199,3	208,6	222,7	214,4	216,7	221,1
Ošetrovné	69,7	75,1	74,5	75,2	77,9	82,3
Materské	317,9	384,6	443,4	440,5	422,7	429,8
Vyrovňavacia dávka	47,3	51,1	54,4	54,3	60,8	53,7

Legenda: NP – nemocenské poistenie

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov zo Správ o sociálnej situácii obyvateľstva za roky 2004-2015

**Vývoj dávok dôchodkového poistenia podľa účelu
za obdobie 2004 - 2015**

**Tabuľka O-1 Vývoj dávok dôchodkového poistenia podľa účelu za obdobie 2004 – 2015
(v mil. eur)**

dávky DP/rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Starobný dôchodok	2116,51	2586,04	2790,58	3029,74	3222,66	3595,38
Podiel na celkových dávkach DP v %	67,33	74,63	73,23	72,56	71,11	71,41
Predčasný starobný dôchodok	x	46,27	119,93	161,77	218,70	240,23
Podiel na celkových dávkach DP v %	x	1,34	3,15	3,87	4,83	4,77
Invalidný dôchodok	644,00	421,83	460,50	510,52	560,35	622,26
Podiel na celkových dávkach DP v %	20,49	12,17	12,08	12,23	12,36	12,36
Vdovský a vdovecký dôchodok	355,84	381,96	406,92	432,88	488,65	532,37
Podiel na celkových dávkach DP v %	11,32	11,02	10,68	10,37	10,78	10,57
Sirotský dôchodok	27,29	29,21	32,96	40,80	41,59	44,49
Podiel na celkových dávkach DP v %	0,87	0,84	0,86	0,98	0,92	0,88
SPOLU	3143,64	3465,31	3810,89	4175,71	4531,95	5034,73
Medziročný rozdiel dávok DP v mil. eur	x	321,67	345,58	364,82	356,24	502,78
Medziročný rozdiel dávok DP v %	x	10,23	9,97	9,57	8,53	11,09

dávky DP/rok	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Starobný dôchodok	3758,00	3926,90	4165,74	4391,17	4722,10	4884,53
Podiel na celkových dávkach DP v %	71,66	72,85	73,87	74,50	75,66	76,15
Predčasný starobný dôchodok	239,85	172,52	128,03	117,64	102,89	101,89
Podiel na celkových dávkach DP v %	4,57	3,20	2,27	2,00	1,65	1,59
Invalidný dôchodok	656,00	689,22	722,92	743,60	756,99	761,40
Podiel na celkových dávkach DP v %	12,51	12,79	12,82	12,62	12,13	11,87
Vdovský a vdovecký dôchodok	547,00	559,06	580,01	598,88	617,17	627,02
Podiel na celkových dávkach DP v %	10,43	10,37	10,28	10,16	9,89	9,78
Sirotský dôchodok	43,00	43,06	42,80	42,53	41,72	39,31
Podiel na celkových dávkach DP v %	0,82	0,80	0,76	0,72	0,67	0,61
SPOLU	5243,85	5390,76	5639,50	5893,82	6240,87	6414,15
Medziročný rozdiel dávok DP v mil. eur	209,22	146,91	248,74	254,32	347,05	173,28
Medziročný rozdiel dávok DP v %	4,16	2,80	4,61	4,51	5,89	2,78

Legenda: DP – dôchodkové poistenie

Zdroj: Vlastné spracovanie z údajov ŠÚ SR databáza SLOVSTAT za roky 2004-2015

**Vývoj počtu poberateľov a priemernej mesačnej výšky dôchodkov
podľa účelu za obdobie 2004 – 2015
Vybrané údaje**

Tabuľka P-1 Vývoj počtu poberateľov dôchodkov podľa účelu za obdobie 2004 – 2015

poberatelia dôchodkov/rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Starobný dôchodok	811937	924285	916296	916941	923732	931795
Predčasný starobný dôchodok	12668	16721	44693	48225	57505	56352
Invalidný dôchodok	286316	181112	183588	196704	202657	208347
Vdovský dôchodok	54304	50369	47260	44335	42206	40404
Vdovecký dôchodok	2997	3071	3250	4096	4587	4950
Sirotský dôchodok	33378	31945	30237	29645	29493	28978
SPOLU	1201600	1207503	1225324	1239946	1260180	1270826

poberatelia dôchodkov/rok	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Starobný dôchodok	954661	957633	980863	988277	1018814	1032197
Predčasný starobný dôchodok	47893	32130	24404	21935	21348	18351
Invalidný dôchodok	213834	223182	227801	231547	233009	234451
Vdovský dôchodok	38085	37457	35367	34663	32849	31964
Vdovecký dôchodok	5076	5435	5697	5829	5657	5540
Sirotský dôchodok	28043	27617	26923	25758	24625	23373
SPOLU	1287592	1283454	1301055	1308009	1336302	1345876

Poznámka:

Poberatelia vdovských dôchodkov a vdoveckých dôchodkov sólo, poberatelia ostatných dôchodkov spolu (sólo a súbeh)

Zdroj: Vlastné spracovanie z údajov ŠÚ SR databáza SLOVSTAT za roky 2004-2015

Tabuľka P-2 Vývoj priemernej mesačnej výšky dôchodkov podľa účelu za obdobie 2004 -2015 (v eurách)

priemerná výška dôchodkov/rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Starobný dôchodok	233,88	256,02	273,05	294,93	313,05	339,73
Predčasný starobný dôchodok	244,64	282,15	297,75	311,96	327,62	350,61
Invalidný dôchodok	188,14	192,66	144,53	219,78	232,39	249,43
Vdovský dôchodok	153,52	163,91	172,71	184,03	194,52	209,75
Vdovecký dôchodok	91,55	106,42	117,51	131,08	144,06	157,86
Sirotský dôchodok	68,74	75,25	98,98	107,61	114,19	122,58

priemerná výška dôchodkov/rok	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Starobný dôchodok	352,54	362,08	375,89	390,51	400,18	411,06
Predčasný starobný dôchodok	367,05	357,63	374,51	384,70	384,42	392,64
Invalidný dôchodok	254,79	255,63	260,90	268,49	266,64	265,83
Vdovský dôchodok	217,08	222,00	229,68	237,32	242,90	246,33
Vdovecký dôchodok	165,35	169,67	175,92	183,19	186,71	190,11
Sirotský dôchodok	125,28	125,88	128,24	130,48	131,29	131,58

Zdroj: Vlastné spracovanie z údajov ŠÚ SR databáza SLOVSTAT za roky 2004-2015

**Vývoj dávok dôchodkového zabezpečenia hradených štátom
podľa účelu za obdobie 2004 – 2015**

**Tabuľka R-1 Vývoj dávok dôchodkového zabezpečenia hradených štátom podľa účelu
za obdobie 2004 – 2015 (v mil. eur)**

dávky DZ/rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Dôchodok manželky	1,43	1,16	0,96	0,80	0,63	0,53
Dôchodok sociálny	8,40	8,00	7,80	7,57	7,27	7,33
Invalidný dôchodok z mladosti	x	0,13	1,13	3,39	5,83	9,86
Zvýšenie dôchodku pre bezvládnosť	14,44	12,71	11,15	9,79	8,70	7,74
Zvýšenie dôchodku z dôvodu jediného zdroja príjmu	22,64	19,12	15,53	13,34	11,85	0,00
Vianočný príspevok pre dôchodcov	x	x	53,43	55,46	61,88	62,03
SPOLU	46,91	41,12	90,00	90,35	96,16	87,49
Medziročný rozdiel dávok DZ v mil. eur	x	-5,79	48,88	0,35	5,81	-8,67
Medziročný rozdiel dávok DZ v %	x	-12,34	118,87	0,39	6,43	-9,02

Vianočný príspevok pre dôchodcov	60,70	62,60	61,78	70,52	81,67	78,89
SPOLU	99,15	102,84	104,65	116,03	135,02	133,63
Medziročný rozdiel dávok DZ v mil. eur	11,67	3,69	1,81	11,38	18,99	-1,39
Medziročný rozdiel dávok DZ v %	13,33	3,72	1,76	10,87	16,36	-1,03
kontrolný výpočet	-13,33	-3,72	-1,76	-10,87	-16,36	1,03

Legenda: DZ – dôchodkové zabezpečenie

Poznámka: Zvýšenie dôchodku z dôvodu jediného zdroja príjmu je uvedený vrátane odboja a rehabilitácie.

Zdroj: Vlastné spracovanie z údajov ŠÚ SR databáza SLOVSTAT za roky 2004-2015

**Vývoj počtu poberateľov dôchodkových dávok hradených štátom
podľa účelu za obdobie 2004 – 2015
Vybrané údaje**

Tabuľka S-1 Vývoj počtu poberateľov dôchodkových dávok hradených štátom podľa účelu za obdobie 2004 – 2015

poberatelia/rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Iné dôchodky	3	3	3	3	2	1
Dôchodok manželky	5423	4479	3672	2923	2362	1909
Sociálny dôchodok	4719	4268	3905	3566	3275	3006
Invalidný dôchodok z mladosti	x	x	x	1565	2553	3960
SPOLU	10145	8750	7580	8057	8192	8876

poberatelia/rok	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Iné dôchodky	1	1	1	1	1	1
Dôchodok manželky	1554	1271	1030	826	669	548
Sociálny dôchodok	2755	2534	2319	2152	1976	1825
Invalidný dôchodok z mladosti	5146	6450	7800	9060	10414	11681
SPOLU	9456	10256	11150	12039	13060	14055

Zdroj: Vlastné spracovanie z údajov ŠÚ SR databáza SLOVSTAT za roky 2004-2015

Vývoj dávok úrazového poistenia podľa účelu za obdobie 2004 - 2015
Vybrané údaje

Tabuľka T-1 Vývoj dávok úrazového poistenia podľa účelu za obdobie 2004 – 2015
(v tis. eur)

dávky ÚP/rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Úrazový príplatok	1733,55	2680,24	2890,56	3120,83	3120,39	3189,00
Úrazová renta	7798,21	9883,49	11714,83	14244,24	15813,78	18883,00
Jednorazové vyrovnanie	173,60	704,11	476,86	154,52	242,58	220,00
Pozostalostná úrazová renta	250,18	278,30	274,25	296,52	292,67	368,00
Jednorazové odškodnenie	266,02	455,85	834,23	1148,28	1038,44	1551,00
Pracovná rehabilitácia a rehabilitačné	102,67	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Rekvalifikácia a rekvalifikačné	2,66	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Náhrada za bolesť a za sťaženie SU	2442,01	7749,55	12630,29	14950,77	13661,29	14080,00
Náhrada nákladov spojených s liečením	29,38	37,84	68,78	89,23	75,75	69,00
Náhrada nákladov spojených s pohrebom	32,73	56,89	71,00	99,85	110,24	121,00
Výplata poistných plnení z min. rokov	3584,54	1612,20	1071,73	560,91	466,84	114,00
Zúčtovanie dávok podľa § 112, ods. 8	0,00	0,00	0,00	-37,81	-76,91	-93,00
Prevody finančných prostriedkov ostatné	0,00	0,00	0,00	972,98	1312,22	1626,00
SPOLU	16415,55	23458,47	30032,53	35600,31	36057,29	40128,00
Medziročný rozdiel dávok ÚP v mil. Eur	x	7042,92	6574,06	5567,78	456,98	4070,71
Medziročný rozdiel dávok ÚP v %	x	42,89	31,60	15,33	1,28	11,29

dávky ÚP/rok	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Úrazový príplatok	3044,00	3121,00	3378,00	3515,00	3509,00	3784,00
Úrazová renta	20472,00	21891,00	22277,00	23141,00	23862,00	24936,00
Jednorazové vyrovnanie	229,00	272,00	242,00	140,00	173,00	141,00
Pozostalostná úrazová renta	314,00	319,00	328,00	327,00	324,00	337,00
Jednorazové odškodnenie	711,00	617,00	690,00	479,00	901,00	559,00
Pracovná rehabilitácia a rehabilitačné	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Rekvalifikácia a rekvalifikačné	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Náhrada za bolesť a za sťaženie SU	13285,00	13353,00	13536,00	13898,00	13005,00	13867,00
Náhrada nákladov spojených s liečením	64,00	101,00	106,00	97,00	111,00	119,00
Náhrada nákladov spojených s pohrebom	104,00	72,00	80,00	59,00	74,00	47,00
Výplata poistných plnení z min. rokov	1045,00	1120,00	398,00	239,00	158,00	161,00
Zúčtovanie dávok podľa § 112, ods. 8	-65,00	-112,00	-125,00	-107,00	-146,00	-71,00
Prevody finančných prostriedkov ostatné	1921,00	2230,00	2306,00	2490,00	2612,00	2845,00
SPOLU	41124,00	42983,00	43216,00	44279,00	44583,00	46724,00
Medziročný rozdiel dávok ÚP v mil. eur	996,00	1859,00	233,00	1063,00	304,00	2141,00
Medziročný rozdiel dávok ÚP v %	2,48	4,52	0,54	2,46	0,69	4,80

Legenda: ÚP – úrazové poistenie, SU – spoločenské uplatnenie

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov zo Správ o sociálnej situácii obyvateľstva za roky 2004-2015 a Výročnej správy o činnosti Sociálnej poisťovne v roku 2004

Tabuľka T-2 Vývoj počtu dávok úrazového poistenia podľa účelu za obdobie 2004 – 2015

dávky ÚP/rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Úrazový príplatok	17752	32500	33259	34000	31854	28579
Úrazová renta	48474	47542	54877	62955	68490	72159
Jednorazové vyrovnanie	21	63	61	61	84	84
Pozostalostná úrazová renta	3350	3226	3323	3313	3197	3153
Jednorazové odškodnenie	35	50	103	110	112	102
Pracovná rehabilitácia a rehabilitačné	0	0	0	0	0	0
Rekvalifikácia a rekvalifikačné	0	0	0	0	0	0
Náhrada za bolesť a za sťaženie SU	9007	12108	13798	13636	13620	10934
Náhrada nákladov spojených s liečením	395	982	1766	1029	849	847
Náhrada nákladov spojených s pohrebom	38	109	99	93	87	98
Výplata poistných plnení z min. rokov	13434	2524	1020	1031	692	548
SPOLU	92506	99104	108306	116228	118985	116504

dávky ÚP/rok	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Úrazový príplatok	25989	27172	27672	27924	27027	27680
Úrazová renta	75738	79448	81524	80379	83590	84729
Jednorazové vyrovnanie	101	98	102	68	85	68
Pozostalostná úrazová renta	3113	2906	2767	2552	2483	2441
Jednorazové odškodnenie	49	47	58	37	64	50
Pracovná rehabilitácia a rehabilitačné	0	0	0	0	0	0
Rekvalifikácia a rekvalifikačné	0	0	0	0	0	0
Náhrada za bolesť a za sťaženie SU	10168	10467	10279	10332	9792	9760
Náhrada nákladov spojených s liečením	908	909	1044	981	1045	1063
Náhrada nákladov spojených s pohrebom	80	53	60	45	51	40
Výplata poistných plnení z min. rokov	558	329	122	68	176	52
SPOLU	116704	121429	123628	122386	124313	125883

Legenda: ÚP – úrazové poistenie, SU – spoločenské uplatnenie

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov zo Správ o sociálnej situácii obyvateľstva za roky 2004-2015

Hlavné výsledky prognózy vývoja obyvateľstva SR v rokoch 2008 – 2025²¹⁵
- vybrané demografické údaje

Tabuľka U-1 Prognóza vývoja obyvateľstva SR za roky 2008 - 2025

Rok	Priemerný vek	Živonarodení	Zomretí	Prirodzený prírastok	Migračný prírastok	Celkový prírastok
2008	38,29	55423	51839	3584	3649	7233
2009	38,57	56117	52150	3967	3925	7892
2010	38,84	57074	52546	4528	4203	8731
2011	39,10	57376	52969	4407	4485	8892
2012	39,36	58190	53412	4778	4760	9538
2013	39,61	58714	53857	4857	5029	9886
2014	39,85	58648	54271	4377	5308	9685
2015	40,09	59032	54672	4360	5589	9949
2016	40,33	58472	55057	3415	5860	9265
2017	40,57	57935	55422	2513	6142	8655
2018	40,81	56985	55779	1206	6412	7618
2019	41,05	56397	56142	255	6680	6935
2020	41,30	55616	56493	-877	6976	6099
2021	41,55	54491	56863	-2372	7241	4869
2022	41,81	53337	57256	-3919	7520	3601
2023	42,07	52189	57670	-5481	7792	2311
2024	42,33	51068	58129	-7061	8068	1007
2025	42,60	50007	58626	-8619	8351	-268

Zdroj: Výskumné demografické centrum www.infostat.sk/vdc/ - spracovanie vlastné

²¹⁵ PODMANICKÁ, Z. a kol. 2009. *Vývoj obyvateľstva v Slovenskej republike 2008*. [online]. Bratislava : Štatistický úrad Slovenskej republiky. 2009. [citované 2011-03-06]. 65 s. ISBN 978-80-89358-30-4. Dostupné na internete: http://www.infostat.sk/vdc/pdf/progniza_web_08/slov/nuts1/progn_sr_2008.pdf.

Prognóza vývoja obyvateľstva SR do roku 2050²¹⁶
- vybrané údaje o vekovom zložení obyvateľstva

Tabuľka V-1 Prognóza vývoja obyvateľstva SR do roku 2050
- vybrané údaje o vekovom zložení obyvateľstva

Rok	Deti 0 rokov - 17 rokov	Pracujúci 18 rokov - 64 rokov	Dôchodcovia 65 rokov a viac
2002	1221656	3533549	623946
2005	1118785	3619462	645274
2010	997456	3712876	690448
2015	952527	3674204	789301
2020	944490	3536805	935593
2025	926320	3407681	1062428
2030	876435	3310036	1153779
2035	822679	3226627	1201170
2040	787502	3065937	1285931
2045	773652	2849858	1391018
2050	770490	2642776	1466923

Zdroj: Výskumné demografické centrum www.infostat.sk/vdc/ - spracovanie vlastné

²¹⁶ VAŇO, B., JURČOVÁ, D., MÉSZÁROS, J. 2002. *Prognóza vývoja obyvateľstva SR do roku 2050*. [online]. INFOSTAT - Inštitút informatiky a štatistiky. Bratislava : Akty, DAMI ART s.r.o., 2002. [citované 2017-03-06]. 121 s. Dostupné na internete: <<http://www.infostat.sk/vdc/pdf/publikaciaproj.pdf>>.

Prognóza vývoja obyvateľstva SR do roku 2050²¹⁷
- vybrané údaje o očakávanej dĺžke života

Tabuľka Z-1 Prognóza vývoja obyvateľstva SR do roku 2050
- vybrané údaje o očakávanej dĺžke života

Rok	Stredná dĺžka života pri narodení (muži)	Stredná dĺžka života pri narodení (ženy)
2002	69,81	77,75
2005	70,32	78,18
2010	71,26	78,99
2015	72,24	79,85
2020	73,28	80,77
2025	74,39	81,76
2030	74,91	82,16
2035	75,44	82,57
2040	75,99	82,99
2045	76,55	83,45
2050	77,13	83,95

Zdroj: Výskumné demografické centrum www.infostat.sk/vdc/ - spracovanie vlastné

²¹⁷ VAŇO, B., JURČOVÁ, D., MÉSZÁROS, J. 2002. *Prognóza vývoja obyvateľstva SR do roku 2050*. [online]. INFOSTAT - Inštitút informatiky a štatistiky. Bratislava : Akty, DAMI ART s.r.o., 2002. [citované 2017-03-06]. 121 s. Dostupné na internete: <<http://www.infostat.sk/vdc/pdf/publikaciaproj.pdf>>.

O autoroch:

prof. PhDr. Dušan POLONSKÝ, CSc. (1953) – pôsobí na Katedre sociálnych služieb a poradenstva, Fakulty sociálnych vied, Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave. Je garantom magisterského študijného programu *Sociálne služby a poradenstvo* a doktorandského študijného programu *Sociálna politika*. V posledných rokoch sa venuje aj vybraným problémom z oblasti sociálnej politiky a sociálnych služieb. Ide napr. o publikácie: Polonský, D., Pillárová, Z. *Kapitoly zo sociálnej politiky* – 2002; Polonský, D. *K vybraným problémom vzdelávacej politiky na Slovensku v kontexte reformných zámerov* – 2011; Polonský, D. *Vznik, vývoj a niektoré súčasné názory na existenciu sociálneho štátu* – 2011; Polonský, D. *Politika zamestnanosti – vybrané problémy* – 2011; Polonský, D. *Quality of life – social (sociological) aspects* - 2015; Polonský, D., Malátek, V., Buryová, I. *Current problems of providing social services in the Czech Republic* – 2015; Malátek, V., Polonský, D., Němcová, I. *Selected aspects of influence of globalisation on labour market and on unemployment in the Czech Republic and in the Moravian-Silesian region* – 2016.

PhDr. Jana PLACHÁ, PhD. (1964) - pracuje na Osobnom úrade Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny v Bratislave. V predchádzajúcich rokoch (1993-2011) pracovala v Sociálnej poisťovni, s čím súvisela dobrá znalosť tohto sociálneho prostredia ako aj jeho problematiky v neustálom procese zmien. V publikačnej činnosti sa venovala témam, ktoré súvisia so sociálnou politikou, sociálnym poradenstvom a so sociálnym poistením. Z publikácií možno spomenúť: Plachá, J. *Sociálne poistenie – zmeny v roku 2009* – 2009; Plachá, J., Korčoková, Z. *Sociálna politika - sociálny štát* – 2011; Korčoková, Z., Plachá, J. *Sociálne poradenstvo v ozbrojených silách Slovenskej republiky a regrutácia* – 2011; Plachá, J. *Analýza sociálneho poistenia na Slovensku od roku 1990* - 2012. Plachá, J. *Sociálne poistenie v systéme sociálnej politiky na Slovensku* – 2013; Plachá, J. *Starostlivosť v invalidite v kontexte sociálneho poistenia* - 2013.

**SOCIÁLNE POISTENIE V SYSTÉME SOCIÁLNEHO ZABEZPEČENIA NA
SLOVENSKU OD ROKU 1990 PO SÚČASNOSŤ**

Autori:

prof. PhDr. Dušan POLONSKÝ, CSc.
PhDr. Jana PLACHÁ, PhD.

Recenzenti:

prof. JUDr. Vojtech TKÁČ, CSc.
prof. MUDr. Mária KOVÁŘOVÁ, CSc.
doc. PhDr. Oľga BOČÁKOVÁ, PhD.

1. vydanie

Vydala Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave,
Fakulta sociálnych vied, 2017

Tlač:

Elektronická publikácia

ISBN 978-80-8105-876-9

Z recenzných posudkov

prof. JUDr. Vojtech TKÁČ, CSc.

Aktuálnosť a potreba vydania diela sú nespochybniteľné. Neustále sa zvyšuje záujem odbornej verejnosti o skúmanú problematiku ... Obdobie rokov transformácie sociálnej sféry od roku 1989 je málo spracované z historického aspektu, viaceré doterajšie publikácie sú spolitizované, a tým sú často v rozpore s vedeckou pravdou .... Posudzovaná monografia sa zaoberá rozborom aktuálnych inštitútov sociálneho poistenia v systéme sociálneho zabezpečenia, aj s prínosom odborných pohľadov na skúmanú problematiku v intenciách vnútroštátneho právneho poriadku ... Sociálne poistenie, najmä po roku 2004, má v súčasnosti nové dimenzie, ktoré súvisia s voľným pohybom osôb, s globalizáciou a s europeizáciou aj mimo rámca Európskej únie a je predmetom skúmania viacerých vedných disciplín. Skúmanú problematiku upravujú i normatívne právne akty medzinárodného sociálneho práva a európskeho sociálneho práva .... V uvedených intenciách pozitívne hodnotíme aktuálnosť zvolenej témy zo strany autorov, použité metódy systematického výkladu práva a celkový systémový prístup s komentovaním úvah o budúcich trendoch. Skúmaná problematika má multidisciplinárny charakter ... Publikovanie recenzovanej práce bude po odpolitizovaní a po objektivizácii prospešné pre teóriu i pre prax.

Prof. MUDr. Mária KOVÁŘOVÁ, CSc.

Monografiu považujem za mimoriadne významný autorský počin. Dielo sa zaoberá prehľadom analýzou sociálneho poistenia za obdobie ostatných 25 rokov. Význam tejto monografie výrazne zvyšuje skutočnosť, že je to téma aktuálna nielen z hľadiska teoretického, ale i z hľadiska aplikačnej praxe. Téma je spracovaná primerane cieľu publikácie a obsahovo proporcionálne. Monografia má prehľadnú štruktúru s logickou previazanosťou jednotlivých kapitol. Pri jej spracovaní bolo vychádzané z adekvátneho okruhu odbornej literatúry, tieto sú tak v texte ako aj v zozname literatúry správne citované ... Dielo je napísané odborným jazykom, všetky uvádzané pojmy sú náležite vysvetlené, na to sú použité poznámky pod čiarou. Kvalita formálneho spracovania publikácie vrátane uvádzaných tabuliek je vyhovujúca ... Publikácia má nepochybný prínos pre sociálne vedy. Predpokladám, že bude využijú ju tak pracovníci v praxi ako aj tí, ktorí kreujú a upravujú právne normy v tejto oblasti.

Doc. PhDr. Olga BOČÁKOVÁ, PhD.

Vedecká monografia, pod názvom *Sociálne poistenie v systéme sociálneho zabezpečenia na Slovensku od roku 1990 po súčasnosť*, je svojim obsahom a aktuálnosťou veľkým prínosom pre odborníkov v tejto oblasti i pre laickú verejnosť. Každý z nás potrebuje informácie o nových trendoch vo veľmi citlivej oblasti, akou je sociálna, zvlášť keď sa jedná o sociálne poistenie ukotvené v systéme sociálneho zabezpečenia. Vieme, že reforma slovenského systému sociálneho zabezpečenia sa najvýraznejšie a najhlbšie dotkla systému sociálneho poistenia .. Vytýčené ciele vedeckej monografie boli dosiahnuté v plnej miere, čomu nasvedčujú aj výskumné metódy a zvolené techniky ... Vedecká monografia má vysokú odbornú úroveň spracovania náročnej problematiky, ktorej súčasťou sú výsledky analýzy a komparácie sociálneho poistenia v kontinuite sociálneho zabezpečenia. Zároveň je mimoriadne vzácnym a cenným prínosom pre odborníkov nielen zo sociálnej oblasti, ale aj z ďalších sfér našej spoločnosti.

ISBN 978-80-8105-876-9